

שבוע פרשת משפטים

כ"ג - כ"ט שבט ה'תשס"ז (11-17/02/07)

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוּ וּמְרוּלוּ לְשִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בְּקִשׁוֹ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרְהָם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְבַר צְוֹה לְאַלְף
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרְהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֶק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן הַכֹּל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וַיְגַרְמִם
בְּהַ: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַלֲּוֹת לֶחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנּוּ בַכְּבֹל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד־עֵת בָּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסָּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהוּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֵד לֶבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ:
כז שָׁמוּבֶם דְּבַרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁד וַיַּחֲשֹׁד וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֵד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנֵים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לַהֲבוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּיָּד
גִּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפַּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּיָּד כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּוְצִיאֵם בְּכֶסֶף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַ פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסָּד וְאֵשׁ לְהֵאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נַהֵר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרְהָם עֲבָדוֹ: מג וַיִּוְצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה פי טוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע פלתיחתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל-עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם-נחלתך: ו חטאנו עם-אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא-השפילו נפלאותיך לא זכרו את-רב חסדיך וימרו עליהם
 בים-סוף: ח וישיעם למען שמו להודיע את-גבורתו: ט ויגער בים-סוף ויחרב ויוליכם בפתחמות
 במדבר: י וישיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפסו-מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא-חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר
 וינסו-אל בישמוני: טו ויתנו להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח-ארץ ותבלע דתן ותכס על-עדת אבירם: יח ותבער-אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו-עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את-כבודם בתבנית שור אבל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נוראות עליהם-סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא-האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ-בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלה ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד-עולם: לב ויקציפו על-מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את-רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא-השמידו את-העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את-עצביהם ויהיו להם למוקש: לז ויזבחו
 את-בניהם ואת-בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם-בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדם: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר-אף יהוה בעמו ויתעב
 את-נחלתו: מא ויתנם ביד-גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את-רנותם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני כל-שוכיהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן-הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך-יהוה | אלהי

ישראל מן-העולם | ועד העולם ואמר פלתיחתו:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו ..... ב
- ב) מאמר ד"ה כי תשא ש"פ משפטים, פי שקלים, מבה"ח אדר ה'תשל"א ..... ה
- ג) משיחות ש"פ משפטים, פי שקלים, מבה"ח וער"ח אדר ה'תש"נ ..... יא
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת משפטים ..... יט
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת משפטים ..... כג
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת משפטים ..... לב
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים ..... לו
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים ..... נה
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים ..... סב
- י) לקוטי תורה מבואר - להתענג על ה' פרק א ..... סו
- יא) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן ..... עא
- יב) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים ..... עג
- יג) ספר המאמרים - תרצ"ב (המשך) ..... עד
- יד) לקוטי דיבורים ..... עד
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת משפטים ..... עו

BETH DIN RABBANEI ANASH IN THE HOLY LAND

B"H

To Everyone Who Receives "*Dvar Malchus*"
Greetings and Blessings!

We all see that *B"H* the booklet "*Dvar Malchus*" reaches every part of the globe with great success and the publishers are making every effort to keep up with the requests and demands which come in from all over the world.

To date 150,000 copies of "*Dvar Malchus*" are printed each month bringing the cost of printing to about \$100,000 a month. To this we must add the expense of packing and delivery to all parts of the world – a monthly cost of about NIS 100,000 (**\$25000**). The publishers never imagined that the expenses would be so high when they began to publish "*Dvar Malchus*".

From week to week there is increased demand for "*Dvar Malchus*" from all the different circles and communities of Jews, including Jews who unfortunately do not yet consider themselves to be *shomrei Torah* and *mitzvos*. In many public places the booklets are distributed and provided to any one who requests one. From day to day there are more and more Jews of all kinds, also not from *Anash*, who read and learn the holy writings of the **Rebbe and keep his holy request** to learn the *Chumash*, the *Tanya* and the Rambam.

However, in order to enable the publishers to continue to supply the increasing demand and to make sure that "*Dvar Malchus*" reaches every person who requests a copy, we have to turn to each person who receives and learns the "*Dvar Malchus*" and ask each one to participate in the cost of packing and delivery which as stated above, has come to a very large expense.

We are therefore asking each person who receives and learns the booklet "*Dvar Malchus*" to participate in the cost of delivery, as follows:

Residents of the Holy Land: - NIS 20 each month

Residents of the rest of the world: - \$ 10 each month

Of course we will be grateful to anyone who is able and willing to add to the above sum.

Please send the above payments to the following bank account:
Bank Poalei Agudas Yisrael No. 52, Beitar Illit Branch No. 177
Account under the name: "**Dvar Malchus**" No. 409-112321

Checks can be made out & sent to "Dvar Malchus" - please mark the checks למוטב בלבד - and הוראות קבע (fixed monthly deductions) to:
Dvar Malchus, P.O. 1855, Ramat Gan 52118

With best wishes for success,

Rabbi Mordechai Shmuel Ashkenazi
Rabbi Menachem Mendel Glochovski
Rabbi Avraham Michael Halperin
Rabbi Ben Zion Lipsker

Rabbi Eliyahu Yochanan Guraryeh
Rabbi Yosef Hecht
Rabbi Yitzchak Yehuda Yaruslavski
Rabbi Zeev Dov Slonim

In order to make it easier for those who receive "*Dvar Malchus*" in the U.S.A. and other parts of the world, we have opened a bank account in New York.

Checks should be made out to "*Dvar Malchus*" and sent to:

***Dvar Malchus* – 770 Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213 U.S.A.**

For additional details: USA@DvarMalchus.Org

Rabbi Binyomin Klein   *Rabbi Yosef Losh*   *Rabbi Lipa Brennan*

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד		מס' מזהה של הלקוח בחברה			
4 2 7 5 2					

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/פ.ח.)

(מס' בעלי החשבון ממוינע בספרי הבנק)

כתובת

מיקוד

עיר

מס

רחוב

- נותקים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו/הני"ל בסניפכם, בגין תרומה בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".
2. ידוע לי/לנו כי:
- הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתן הודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
  - אהיה/נחיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
  - אהיה/נחיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
  - ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעל/נו להסדיר עם המוטב.
  - ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י ההרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
  - הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו.
  - הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
  - לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד		מס' מזהה של הלקוח בחברה			
4 2 7 5 2					

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/גם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב-על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

_____ בנק

_____ סניף

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972 -2 -5723204

בס"ד. ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר ה'תשל"א

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו גו'¹, ואיתא בגמרא², אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע במה תרום קרן ישראל אמר לו בכי תשא, ופירש רש"י, אם באת לשאת ראשם בהגבהה קח מהם כופר לצדקה. ולכאורה, השייכות דכי תשא להרמת קרן ישראל היא, כי תשא הוא (גם) מלשון הגבהה והרמה. וצריך להבין, דעפ"ז, כששאל משה להקב"ה במה תרום קרן ישראל הי' צריך לכאורה לענות לו בנתינת כופר לצדקה, ומהו פירוש המענה בכי תשא [שהרמת קרן ישראל נעשית ע"י כי תשא], הרי נשיאת ראש בני ישראל והרמת קרנם הוא היינו הך. גם צריך להבין, דבכתוב נאמר ונתנו איש כופר נפשו, שנשיאת (הגבהה והרמת) ראש ישראל היא ע"י נתינת כופר, ובפרש"י הנ"ל אם באת לשאת ראשם בהגבהה קח מהם כופר לצדקה. גם צריך להבין, דלשון הכתוב הוא כי תשא את ראש בני ישראל, והלשון בשאלת משה הוא במה תרום קרן ישראל.

(ב) והענין הוא, דמבואר בהדרושים (ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל³), דראש הוא אהבה הטבעית שלמעלה מהשכל⁴, וכתב⁵ כי עוונותי עברו ראשי גו', שהעוונות מסתירים על בחינת הראש דהנשמה (אהבה הטבעית שלמעלה מהשכל) שלא יאיר בגילוי בכחות הפנימיים. וזהו כי תשא את ראש גו', דהגם שבבחינת הראש אין שייך פגם, מ"מ, זה עצמו שהראש דהנשמה אינו יכול להאיר בגילוי בכחות הפנימיים מורה שנעשה בו ירידה והשפלה⁶ ע"י העוונות (אלא שהירידה וההשפלה היא לא בנוגע לעצמו ורק בנוגע להגילוי שלו), ולכן צריך לישא את הראש, להגבי' אותו משפלותו.

ולהעיר, דבלקו"ת ד"ה שובה ישראל גו' כי כשלת בעוניך⁷ מבואר שהוא כמשל אדם הכושל רגלו שע"ז נופל ראשו למטה. ועפ"ז הי' אפשר לומר דפירוש כי תשא את ראש בני ישראל הוא להגבי' את הראש מנפילתו למטה. ויש לומר הטעם על זה שבדרושים הנ"ל אינו מפרש כן, כי פרשה זו נאמרה לאחרי יוהכ"פ⁸ לאחרי שנתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך⁹. והרושם מהחטא שנשאר אחר יוהכ"פ הוא (בעיקר) רק בנוגע לזה שהרצון שלמעלה מהשכל לא האיר בגילוי בכחות הפנימיים, ולכן נאמר כי תשא את ראש בני ישראל.

מדבר בלקו"ת (שם) – צריך לומר ש"ראש" הוא המוח [השכל שבמוח והרצון שע"פ שכל], משא"כ בפסוק כי תשא את ראש גו' (שלא נאמר בו לגולגולתם), יש לומר, שב"ראש" נכלל גם הגולגולת, הרצון שלמעלה מהשכל.

(5) תהלים לח, ה.

(6) ראה בדרושים הנ"ל בפירוש הכתוב (ישעי' ב, ט. ה, טו) וישא אדם וישפל איש.

(7) דרושי שבת שובה סז, ד. וראה ד"ה שובה ישראל תשל"ו (לעיל ח"א ע' פה ואילך).

(8) פרש"י עה"פ תשא ל, טז.

(9) פרש"י עה"פ שם לג, יא.

(* יצא לאור בקונטרס כ"ב שבט – תנש"א, "לקראת יום ד' כ"ב שבט – יאָרצייט-הילולא השלישי של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע . . יום ג', כ"א שבט, שנת ה'תנש"א".

(1) תשא ל, יב.

(2) ב"ב יו"ד, ב.

(3) תרס"ה (נדפס בסה"מ תרס"ה ע' קפט ואילך – וראה שם ע' קצד"ה). פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רסג ואילך – וראה שם ע' רסו-ז).

(4) בלקו"ת ר"פ במדבר, ש"ראש" הוא רצון התחתון שנוגד מהשכל ו"גולגולת" הוא רצון העליון שלמעלה מהשכל. ויש לומר, שזהו בפרטיות, אבל בכללות – גם הגולגולת נכלל בהראש. ולכן, בהפסוק "שאו את ראש גו' לגולגולתם" (שבוה

ג) והנה כתיב¹⁰ גדע בחרי אף כל קרן ישראל, שע"י העוונות נעשה ירידה גם בבחינת הקרן שלמעלה מהראש. ולכן אמר משה במה תרום קרן ישראל, שצריך להגבי' ולרומם את הקרן שלמעלה מהראש. ומבואר בלקו"ת¹¹, דקרן היא בחינת כתר. וצריך ביאור, הרי זה שהקרן הוא למעלה מהראש הוא (לא רק מהמוח שבראש אלא) גם מהגולגולת, וע"פ הידוע שגלגלתא (הגולגולת שחופה על המוח) היא בחינת כתר, מהו מעלת הקרן על הראש. ויש לומר, דגלגלתא הוא מקיף ששייך לפנימי, בדוגמת הגולגולת שבאדם שמקיף את המוח אבל שייך אליו¹², וקרן הוא מקיף שלמעלה משייכות לפנימי. וכמבואר בכ"מ¹³ בפירוש הכתוב¹⁴ וירם קרן לעמו, שקאי על עצמות אוא"ס שלמעלה מסובב. וכמו"כ הוא בנשמה, שקרן הנשמה הוא עצם הנשמה¹⁵.

וצריך להבין מה שאמר משה במה תרום קרן ישראל, דלכאורה, איך שייך שתהי' ירידה בעצם הנשמה. ויש לומר הביאור בזה, דהכוונה בירידת הנשמה למטה היא בכדי לפעול בהגוף, ולכן, כשאינה משלמת הכוונה נעשה ירידה בכל הדרגות שבה, גם בהעצם שלה (שירדה למטה). ועפ"ז, הירידה שע"י החטא בדרגת הראש דהנשמה, היא מפני שלגבי דרגא זו יש ערך לכחות הגלויים (מכיון שהיא מקיף השייך לפנימי), ולכן הענינים דכחות הגלויים פועלים בה שינוי (אלא שהשינוי הוא רק בנוגע להגילוי שלה, כנ"ל סעיף ב), והירידה שנעשית ע"י החטא בעצם הנשמה היא לא שהענינים דכחות הגלויים פועלים בה שינוי, אלא לפי שלא נשלמה הכוונה שבשבילה ירדה למטה. ויש לומר, דזהו מ"ש גדע גו' קרן ישראל, דכמו שבקרן כפשוטו, השינוי שנעשה בקרן ע"י שנגדע מהראש (שאיך בו התוקף שהי' בו תחילה) הוא לא שהראש פועל שינוי בקרן אלא אדרבה מפני שנגדע מהראש, עד"ז הוא בהקרן דהנשמה, שהשינוי שנעשה בה ע"י החטא הוא מצד זה שאינה פועלת בכחות הגלויים (ואינה משלמת כוונת ירידתה למטה).

ד) ועפ"ז יש לומר דבאמירת הקב"ה למשה כי תשא את ראש בני ישראל, שני ענינים. שישא ויגבי' את ראש בני ישראל, כמפורש בקרא. ועוד ענין (שאינו מפורש בתושב"כ אלא נתגלה בתושב"כ פ), שע"י כי תשא את ראש בני ישראל תהי' גם הרמת קרן ישראל [וכלשון הגמרא אמר לו בכי תשא, שע"י כי תשא יהי' עוד ענין]. ועפ"ז יש לבאר מ"ש רש"י אם באת לשאת ראשם בהגבהה קח מהם כופר לצדקה, ולא יתנו כופר לצדקה, כלשון הכתוב ונתנו איש כופר נפשו, כי נשיאת והגבהת ראש בני ישראל הוא ע"י נתינת כופר – ונתנו איש כופר נפשו. ובכדי שהנשיאת ראש תביא להרמת קרן ישראל הוא כשהנשיאת והגבהת הראש היא ע"י שמשה יקח מהם כופר – אם באת לשאת ראשם בהגבהה קח מהם כופר לצדקה.

(10) איכה ב, ג.

(11) תו"א בשלח סא, סע"ב. אוה"ת חנוכה שא, ב. וראה

סידור עם דא"ח עה"פ וירם קרן (סז, א"ב).

(12) דרושי ר"ה נו, ב – הובא ברשימות הצ"צ לאיכה שם

(14) תהלים קמח, יד.

(אוה"ת נ"ך כרך ב ע' א'עח).

(15) סה"מ תרצ"ז ע' 147 ואילך.

(12) ראה המשך תרס"ו ע' רעג.

(ה) ויובן זה בהקדים מ"ש (בפרשתנו¹⁶) אם כסף תלוה את עמי, ואיתא במדרש¹⁷ אמר הקב"ה אם כסף תלוה את עמי (עמי בחירי"ק תחת העי"ן), ומבואר בהדרושים¹⁸, דזה שמעלת הגמ"ח היא גדולה כ"כ עד שע"יז אתה עמי, עמי במחיצתי¹⁹, הוא כמ"ש²⁰ כי חסד חפצתי ולא זבח, דהגם שגם הקרבנות (זבח) הם רצונו ית' [כמובן גם מזה שישנם כו"כ ציוויים להקריב קרבנות], מ"מ, כיון שענין הקרבנות הוא העלאה מלמטה למעלה, ותכלית הכוונה הוא שיהי' המשכת גילוי אלקות למטה, דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים²¹, לכן, הרצון בקרבנות הוא (לא בהקרבנות מצד עצמם, אלא) בשביל ההמשכה שתהי' אח"כ ע"י הנסכים [כדאיתא בגמרא²² כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים²³, דמזה משמע שכשהקריב זבח בלא נסכים אין קרבנו כלום²⁴, ומבואר בלקו"ת²⁵ שזהו לפי שההעלאה דקרבנות היא בשביל ההמשכה שאח"כ ע"י הנסכים], ולכן, הרצון בקרבנות הוא (כמו²⁶) חיצוניות הרצון [ע"ד²⁷ אדם שרוצה לנסוע לאיזה מקום לקנות סחורה, שהרצון שלו בהנסיעה הוא רק בשביל הריוח שיהי' לו עי"ז], ופנימיות הרצון הוא בהמשכה למטה. וזהו כי חסד חפצתי ולא זבח, שהחפץ, פנימיות הרצון, הוא שיהי' חסד, המשכה למטה.

ולהוסיף, דמפשטות לשון הכתוב כי חסד חפצתי ולא זבח משמע שמדבר גם בזבח עם נסכים, ואעפ"כ אומר חסד חפצתי ולא זבח, כי כיון שהנסכים הם טפלים להזבח, גם ההמשכה שע"י הנסכים אינה כההמשכה שע"י חסד. וכמוכח גם ממארז"ל²⁸ (המובא בהדרושים²⁹) עה"פ³⁰ אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים, שגם הכפרה דמנחה (ועד"ז נסכים) אינה כהכפרה שע"י תורה וגמ"ח, לפי שכללות ענין הקרבנות הוא העלאה, אלא שבקרבנות עצמם – מנחה ונסכים הם המשכה למטה, אבל ההמשכה שעל ידם אינה כההמשכה שע"י תורה וגמ"ח. ויתירה מזה, שגם ההמשכה דתורה, שנקראת תורת חסד³¹ לפי שענינה הוא

16) משפטים כב, כד.

17) שמו"ר פרשתנו ס"פ לא.

18) ד"ה אם כסף תלוה באוה"ת פרשתנו ע' א'קסא ואילך. שם כרך ח ע' ג"יז ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' קכג ואילך (וראה שם ע' קכה"ו). תרכ"ט ע' סא ואילך. תרס"ה ס"ע קלח ואילך. ובכ"מ.

19) כ"ה באוה"ת שם ריש ע' א'קסו. כרך ח שם ע' ג"יה.

20) הושע ו, ו.

21) ראה הנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.

22) ברכות יד, סע"ב.

23) וראה לקו"ת שלח (מ), סע"א ואילך. שם מא, ג ואילך. וראה גם דרושים שבהערה 18), דהטעם שמדמה ק"ש ותפילין לזבח ונסכים הוא, כי ק"ש הוא העלאה מלמטלמ"ע ותפילין הוא המשכה מלמעלמ"ט.

24) כ"ה הלשון בלקו"ת שם (מב, א). ושם (מא, ג)

"שהקרבן אינו לריח ניהוח אלא עם הנסכים". וראה לקו"ת שם

(מב, א) בהצ"ע"ג.

25) שם (מב, ג).

26) ראה תניא רפכ"ג "שהמצוות הן פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי". ופשוט, שקאי על כל המצוות, גם המצוות דקרבנות. ועכצ"ל, דמ"ש בהדרושים שבהערה 18 בנוגע לקרבנות – הכוונה בזה היא שהרצון דקרבנות הוא דוגמת חיצוניות הרצון. וראה הערה הבאה.

27) אבל לא ממש. וי"ל הביאור בזה: כשארם רוצה לנסוע לאיזה מקום לקנות סחורה – באם הסחורה היתה נמצאת במקומו, לא הי' נוסע. משא"כ בהנמשל, רצון העליון הוא שההמשכה שע"י נסכים תהי' ע"י העלאה דקרבנות. וזה שההמשכה תהי' דוקא ע"י ההעלאה הוא לפי שכן הוא "פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי".

28) ר"ה יח, א.

29) סה"מ תרכ"ז שם ע' קכו. תרכ"ט שם ע' סב.

30) שמואל"א ג, יד.

31) משלי לא, כו.

המשכה למטה, אינה כההמשכה שע"י חסד. וכסיום מארז"ל הנ"ל²⁸ רבה דעסיק בתורה חי מ' שנין אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים חי ס' שנין. ולהעיר, דענין זה שההמשכה שע"י גמ"ח היא המשכה למטה יותר (מההמשכה שע"י מנחה ונסכים וגם) מההמשכה שע"י תורה, הוא בכללות בכל המצוות³², דגמ"ח היא כללות כל המצוות³³. אבל אעפ"כ, עיקר המעלה דהמשכה למטה ביותר היא בגמ"ח כפשוטה. וכמובן גם מהמשך הענינים בהדרושים הנ"ל, דענין חסד חפצתי ולא זבח הוא ביאור על המעלה דאם כסף תלוה, גמ"ח כפשוטה. וכן מובן מהמבואר בדרושים הנ"ל³⁴ הטעם על זה שגמ"ח היא מהדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה³⁵, כי ההמשכה שע"י גמ"ח היא נמשכת עד למטה מטה, גם בעולם הזה.

(ו) והנה איתא בילקוט³⁶ עה"פ כי חסד חפצתי ולא זבח, פעם אחת הי' רבן יוחנן בן זכאי מהלך בירושלים, והי' רבי יהושע מהלך אחריו, ראה בית המקדש שהוא חרב, אמר, אוי לנו על הבית שחרב מקום שמתכפרין בו עונותינו, א"ל, בני אל ירע לך, שיש לנו כפרה אחרת שהיא כמותה, ואי זה, זה גמילות חסדים, לכך נאמר כי חסד חפצתי ולא זבח, ואומר³⁷ אמרתי עולם חסד יבנה. ומדייק בהדרושים³⁴, הרי גמילות חסדים היתה גם בזמן שבית המקדש הי' קיים, ומהלשון יש לנו כפרה אחרת משמע שכפרה זו נתחדשה בזמן הגלות. ומבאר שם, ע"פ מה דאיתא בגמרא³⁸ א"ר יוחנן, ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא (ועיון תפלה הוא מהששה דברים), ומקשה בגמרא, והא תנן³⁵ אלו דברים שאדם עושה אותם ואוכל פירותיהן בעוה"ז כו' וקא חשיב שם רק שלשה דברים, ומתרץ, הני נמי בהני שייכי, ופירש רש"י³⁹ שעיון תפלה הוא בכלל גמ"ח דכתיב⁴⁰ גומל נפשו איש חסד [ונפש היינו תפלה דכתיב גבי חנה⁴¹ ואשפוך את נפשי לפני ה' ⁴²]. ומבאר בהדרושים, דזה שאמר ריב"ז יש לנו כפרה אחרת כו' גמילות חסדים, כוונתו היא לעיון תפלה שהיא בכלל גמ"ח [דעיקר התפלה (ג' תפלות בכל יום ונוסח התפלה) נתקנה בזמן הגלות⁴³]. והגם שתפלות הם במקום קרבנות וקרבנות הם העלאה מלמטה למעלה, מבואר בהדרושים, דתפלות כנגד תמידין ומוספין תקנום⁴⁴, והתמידין ומוספין, קרבנות צבור, הם בחינת המשכה. כדאיתא במדרש⁴⁵ דזה שישאל נק' בשם רעיתי⁴⁶ הוא לפי שהיו מקריבין שני תמידין ע"ג המזבח, ועי"ז הם רעיתי, פרנסתי, ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים⁴⁷, שממשיכים או"א"ס בע"ס. ומ"ש כי חסד חפצתי ולא

(40) משלי יא, יז.

(41) שמואל א, טו.

(42) כ"ה בר"ש פאה שם. ובמסורת הש"ס שבת שם, שכצ"ל גם בפרש"י שבת שם.

(43) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ד. וראה לקו"ת בהעלותך

לב, ד.

(44) ברכות כו, ב.

(45) שהש"ר פ"א, ט (1).

(46) שה"ש א, ט. ועוד.

(47) זח"ג ז, ב.

(32) ראה לקו"ת אמור לב, סע"ד ואילך. פ' ראה כג, ג.

(33) בתניא פ"ז (מת, ב), ובלקו"ת ראה שם בתחלת הענין, שצדקה היא כללות המצוות, ובהמשך הענין שם "גמ"ח כללות המצוות".

(34) אוה"ת פרשתנו שם ע' א'קסג.

(35) ריש מס' פאה.

(36) שמעוני – רמז תקכב.

(37) תהלים פט, ג.

(38) שבת כזו, סע"א ואילך.

(39) ד"ה ה"ג – שבת שם, ריש ע"ב.

זבח קאי על קרבנות יחיד, שהם בחי' העלאה, אבל קרבנות צבור, תמידין ומוספין, הם בחי' המשכה. וכמ"ש הש"ך בפירושו עה"ת עה"פ⁴⁸ מלבד עולת הבוקר, שמלבד הוא ר"ת מלוה לעני בשעת דחקו, ופירוש מלבד עולת הבוקר הוא, שהמלוה לעני בשעת דחקו הוא כעולת הבוקר, קרבן תמיד, שהוא המשכה מלמעלה למטה. ומזה שתפלות כנגד תמידין תקנום, מובן, שהתפלות הם המשכה מלמעלה למטה.

(ז) והנה מזה שגמילות חסדים (כפשוטה) היתה גם בזמן הבית, משא"כ הגמ"ח דתפלה (גומל נפשו איש חסד) נתקנה דוקא לאחרי חורבן ביהמ"ק, בכדי שתהי' גם עכשיו הכפרה שבדומה להכפרה שהיתה ע"י ביהמ"ק, מקום שמתכפרין בו עונותינו, מובן, דיש יתרון בהכפרה שנעשית ע"י גמ"ח דתפלה לגבי הכפרה שע"י גמ"ח כפשוטה. והענין הוא, דתפלה (בכלל) היא העלאה מלמטה למעלה, וכמובן גם ממ"ש ואשפוך את נפשי לפני הוי' [דמפסוק זה מביאים ראי' שתפלה היא המשכה], דשפיכת הנפש היא העלאה, אלא שהמבוקש דהעלאה זו הוא שתהי' המשכה למטה⁴⁹. [ולאוסוף, דמבואר בהדרושים, דבגומל נפשו איש חסד, שני פירושים. גומל מלשון הפרשה (כמו ויגדל הילד ויגמלו⁵⁰), וגומל מלשון השפעה (כמו גמילות חסדים). גומל נפשו מלשון השפעה הוא בהעבודה דתפלה שמצד נפש האלקית, שההעלאה (שפיכת נפש) היא בשביל ההמשכה. וגומל נפשו מלשון הפרשה הוא בהקרבת נפש הבהמית שבתפלה, לפרוש ולצאת מעניני העולם ולהיות בביטול, העלאה. ובהעבודה שמצד נפש הבהמית, ההעלאה היא לא בשביל המשכה אלא שזה עצמו הוא המבוקש שלו⁴⁹. ויש לומר, דזה שהתפלה דנפש האלקית נקראת בשם גומל נפשו, שגומל הוא גם לשון הפרשה, מורה, שגם בהתפלה דנפש האלקית ישנה העלאה שבדוגמת העלאה דנפש הבהמית, שהמבוקש שבה הוא העלאה].

והנה ידוע דבסליחה וכפרה שני ענינים⁵¹. שע"י ההמשכה מעצמות אוא"ס בעל הרצון שאינו מוכרח בהרצון, מתבטלים החטאים והפגמים. ועוד ענין בסליחה וכפרה, שע"י ההמשכה מעצמות אוא"ס בעל הרצון⁵², נמשך רצון חדש (שלמעלה מהרצון שנסתלק ע"י החטא), ועי"ז נעשה מרוצה לפניו ית' כמו קודם החטא. והחילוק דשני הענינים הוא, דזה שע"י ההמשכה מעצמות אוא"ס מתבטלים הפגמים הוא מפני שאינו מוכרח בהרצון, מובדל מהרצון, וזה שנמשך ממנו רצון חדש הוא (לא מפני שהוא מובדל מהרצון, אלא אדרבה) מפני שהוא בעל הרצון. דבדרגת הרצון, יש הגבלה באופן המשכתו, וכשעושים היפך הרצון הוא מסתלק. משא"כ בעל הרצון, אינו מוגבל באופן ההמשכה, ולכן גם לאחרי שעשו היפך הרצון שע"י נסתלק הרצון, אפשר להיות נמשך ממנו רצון חדש.

ויש לומר, דזה שמובא לעיל (סעיף ה) שעיקר הכפרה הוא גמילות חסדים לפי שפנימיות הרצון דלמעלה הוא בהמשכה למטה, חסד חפצתי, הוא בעיקר בנוגע לזה שיהי'

להצ"צ מצות וידוי ותשובה (לט, ב), דהמשכת הרצון חדש הוא "מבחינת רעוא דרעוין מקור הרצונות". ויש לומר, שהיינו הך – כי ההדגשה ד"בעל הרצון" בענין זה הוא שממנו יכול להיות תמיד המשכת הרצון, דזהו"ע "מקור הרצונות".

(48) פנחס כח, כג.

(49) כ"ה בסה"מ תרס"ה שם ע' קמג"ד.

(50) וירא כא, ח.

(51) ראה ע"ד"ז לקו"ש ח"ט ע' 428. ו"ש"נ.

(52) כ"ה להדיא בסה"מ קונטרסים ח"א קכו, א. ובסה"מ"צ

מרוצה לפניו ית', וגם בנוגע לתיקון הפגמים. אבל בנוגע ביטול הפגמים [דענין זה הוא מפני שעצמות אוא"ס בעל הרצון הוא מובדל מהרצון], יש יתרון בהמשכה ששייכת להעלאה. דע"י ההעלאה (יציאה ממציאיותו, ביטול) מגיעים לענין זה שבבעל הרצון שהוא מובדל מהרצון. וע"י ההמשכה שלאחרי ההעלאה נמשך ענין זה (שאוא"ס הוא מובדל מהרצון) למטה, ועי"ז מתבטלים הפגמים.

(ח) וזהו כי תשא את ראש בני ישראל גו' ואיתא בגמרא אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע במה תרום קרן ישראל אמר לו בכי תשא, דיש לומר ששני הענינים בכי תשא – נשיאת והגבהת הראש דבנ"י והרמת קרן ישראל, הם ע"ד שני הענינים דגמ"ח, גמ"ח כפשוטה וגמ"ח דתפלה. והענין הוא, דהחלישות⁵³ (ירידה והשפלה) שנעשה ע"י החטא בהראש דהנשמה, שאין ביכלתו להאיר בכחות הפנימיים, הוא ע"ד סילוק האור שנעשה מצד הפגם, שהאור מסתלק לשרשו ואינו מאיר בהכלים⁵⁴. וענין נשיאת והגבהת הראש [שכח הגילוי דבחינת ראש בהנשמה הוא בתוקף כמו שהי' תחלה, להאיר בכחות הפנימיים] שע"י נתינת כופר לצדקה הוא ע"ד הכפרה (מילוי הפגמים והחזרת הרצון) שע"י גמילות חסד כפשוטה. והתמי' של משה היתה במה תרום קרן ישראל, דכיון שהירידה שבדרגת הקרן היא (לא שהחטא פעל בה ירידה, אלא) שלא נשלמה הכוונה שבשבילה ירדה למטה, תמה משה איך אפשר לתקן זה. ויש לומר, דזה שאמר משה לפני הקב"ה במה תרום קרן ישראל, הוא כי בכדי לתקן זה שלא נשלמה הכוונה הוא ע"י ההמשכה מעצמות אוא"ס בעל הרצון שמובדל מהרצון, ולכן אמר זה משה לפני הקדוש ב"ה שהוא קדוש ומובדל, ויתירה מזה, לפני הקב"ה, בכדי להמשיך משם. אמר לו בכי תשא, בזה שמשה ישא את ראשם בהגבהה, שגם המשכת בחינת לפני הקב"ה צריכה להיות ע"י בחינת חכמה (ענינו של משה), וע"ד הידוע שגם גילוי הסובב הוא ע"י הממלא. ואף שהפעולה דמשה (מצד עצמו) היא כי תשא את ראש, נמשך בזה גם הכח דבחינת לפני הקב"ה, שע"י נעשה הרמת קרן ישראל.

ובכדי שענין זה יומשך לישראל הוא ע"י שנשיאת והגבהת הראש שלהם הוא ע"י שמשה לוקח מהם כופר, כלשון רש"י קח מהם כופר לצדקה, ענין ההעלאה שבצדקה. וע"ד המבואר לעיל (סעיף ז), שע"י גמ"ח כפשוטה הוא המשכת הרצון מבעל הרצון, ובכדי להגיע לענין זה שבבעל הרצון שהוא מובדל מהרצון הוא ע"י גמ"ח דתפלה, המשכה ששייכת להעלאה, עד"ז הוא בענין כופר נפשו, שע"י נתינת הכופר לצדקה (המשכה) הוא המשכת הרצון, ועי"ז נעשה נשיאת והרמת הראש. וע"י שמשה לוקח מהם כופר לצדקה (ענין ההעלאה שבצדקה) הוא המשכת עצמות אוא"ס שמובדל מהרצון, ועי"ז תרום קרן ישראל, ובאופן דקרנו⁵⁵ תרום בכבוד.

(53) ראה דרושים שבהערה 3, שמקשר זה עם (תוקפא ואילך).

דגופא) חולשא דנשמטא. (55) תהלים קיב, ט.

(54) ראה סה"מ פר"ת ע' עד. קונטרסים ח"א קלד, סע"ב

בס"ד. משיחות ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח וער"ח אדר ה'תשנ"ג.

וכיון שג' ענינים כלליים אלו באים יחד (ביום הש"ק זה) – יש לבאר הקשר והשייכות שביניהם, ובפרט בנוגע לתוכן דפרשת משפטים ופרשת שקלים, שלכאורה, לא זו בלבד שאינם שייכים זל"ז, אלא עוד זאת, שהם ב' אופני עבודה שונים זמ"ז מן הקצה אל הקצה, כדלקמן.

ב. ובהקדמה:

עבודת האדם – "אני נבראתי לשמש את קוניי"14, לעשות לו ית' דירה בתחתונים"15 – נחלקת לב' אופנים כלליים: עבודה בעניני חול, ועבודה בעניני קדושה.

וכמודגש בחלוקה הכללית דהזמן: ימי חול – שרוב ועיקר העבודה היא בעניני חול, ל"ט מלאכות דעובדין דחול, "הזורע והחורש וכו'"16, "סידורא דפת נקט"17, היינו, מלאכות הקשורות עם צרכי האדם, שנכללים ב"סידורא דפת", "לחם לבב אנוש יסעד"18. ויום השבת (וכן יו"ט בכלל, אבל כל מלאכת אוכל נפש מותר, ובכמה מהן מחוייבים מפני היו"ט) – שאסור בעשיית ל"ט מלאכות דעובדין דחול, כי אם, עניני קדושה, תורה ותפלה, ועד שגם האכילה ושתי' דיום הש"ק הו"ע של קדושה – "מצוה לענגו בעונג אכילה ושתי"19, קיום מצות עונג שבת"20.

ובפרטיות יותר:

ל"ט המלאכות דעובדין דחול האסורים בשבת הם "כנגד עבודות המשכן", "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן"21 ("הך דהות במשכן

א. ביום הש"ק זה ישנו צירוף וחיבור של כמה ענינים שכל א' מהם הו"ע כללי ועיקרי בעבודת ה' :

(א) פרשת השבוע – פרשת משפטים, "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"1, "ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"2 – המשך הענין דמתן-תורה"3.

(ב) הפרשה הראשונה מד' הפרשיות – פרשת שקלים, "זה יתנו גו' מחצית השקל גו"4, "כשהתחילו בנדבת המשכן ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל . . ומהם נעשו האדנים"5, וכן לאחר שהוקם המשכן, ובכל שנה6 ושנה, "נתנו כל אחד מחצית השקל . . לקנות מהן קרבנות ציבור של כל שנה ושנה"5 (מתחיל מ"אחד באדר" שבו "משמיעין על השקלים", "כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו", "ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן"7) – שמזה מובן שמחצית השקל8 הו"ע כללי ועיקרי בעבודת ה', כיון שממנו נעשו אדני המשכן, וממנו הביאו קרבנות ציבור דכל השנה.

(ג) הקביעות בימי החודש – נוסף על היותו יום הש"ק האחרון בחודש שבט שבו מברכים חודש אדר, ה"ה גם ערב ר"ח אדר, ועד שאין אומרים צו"צ במנחה9, כיון שביום הש"ק (בזמן המנחה) מתחיל כבר ראש חודש אדר, שתוכנו ונקודתו10 ימי הפורים11, שבהם "קיימו וקבלו היהודים"12, "קיימו מה שקיבלו כבר", הקיום והתקוף דמתן-תורה (שבטלה ה"מודעא רבה לאורייתא"13).

(1) ריש פרשתנו.

(2) פרש"י עה"פ.

(3) להעיר גם מסיום הפרשה (בשיעור דיום הש"ק) – "ואל משה אמר עלה אל ה' וגו'" (כד, א ואילך), "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות" (פרש"י עה"פ), שבה נתבארו פרטי הענינים דמתן-תורה.

(4) תשא ל, יג.

(5) פרש"י שם, טו.

(6) וצ"ע איך הי' בשנות היותם במדבר – לאחר שנה הראשונה.

(7) ריש מס' שקלים. ושי"ג. רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט.

(8) ומעין זה גם בזמן הזה – דאף ש"השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית" (רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ח), מ"מ, "יש ליתן (לצדקה) קודם פורים מחצית (ויש ליתן שלשה) מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר" * (רמ"א או"ח ר"ס תרצד). וראה לקמן (ס"ד והערה 51) מעלת הצדקה דמחצית השקל לגבי צדקה סתם.

(9) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רצב.

(10) נוסף לכך ש"ראש חודש" כולל כל ימי החודש (ראה לקו"ת

דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ), ובפרט הימים המיוחדים, ימים טובים וכו'.

(11) וכמ"ש (אסתר ט, כב) "החודש אשר נהפך גו' לשמחה", ועד ש"כל החודש כשר לקריאת המגילה" (ירושלמי מגילה פ"א ה"א. שו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז וברמ"א שם).

(12) אסתר ט, כז.

(13) שבת פח, א.

(14) משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

(15) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ל. ובכ"מ.

(16) שבת עג, סע"א – במשנה.

(17) שם עד, ב.

(18) תהלים קד, טו.

(19) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס רמב.

(20) וחיידוש גדול יותר – לא רק קדושה סתם, אלא דרגא נעלית בקדושה – תענוג.

(21) שבת מט, ב.

(* והטעם שנותנים בערב פורים דוקא – כיון שנתנית מחצית השקל קשורה גם עם ביטול גזירת המן, כדאיתא בגמרא (מגילה יג, טע"ב) "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שנתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין של השקלים".

ובלשון הכתוב³¹ – "סור מרע³² ועשה טוב", שיש דוגמתם גם בעבודה בעניני הרשות³³: "סור מרע" – שהדברים הגשמיים לא יהיו בסתירה וניגוד לקדושה, "ועשה טוב" – שהדברים הגשמיים נעשים טוב³⁴, מציאות של קדושה.

וכל זה – בנוגע לימי החול, שעיקר העבודה היא בל"ט מלאכות דעובדין דחול כפי שהם חול וממשיכים להיות חול (ורק חלק מהם נעשה קדושה); משא"כ ביום השבת – יש רק עניני קדושה³⁵, ועד שהאכילה ושתי' הם (מצות) עונג שבת.

ג. עפ"ז מובן גם החילוק שבין פרשת משפטים לפ' שקלים – ע"ד ובדוגמת החילוק בין ב' אופני עבודה הנ"ל:
פרשת משפטים:

(רוב) הענינים שבפרשת משפטים הם פרטי דינים בנוגע להנהגה שבין אדם לחבירו³⁶, כלומר, בעניני חול, שההנהגה בהם היא ע"פ משפטי התורה, ובעיקר – לשלול ענין בלתי-רצוי, "סור מרע"; וגם כשפועלים שההנהגה בהם תהי' ע"פ משפטי התורה, ממשיכים הם להיות חול.

זאת ועוד: נוסף לכך שמדובר אודות עניני חול, הרי, גם משפטי התורה (ע"ד אופן ההנהגה בענינים אלו)

חשיבא קרי לה אב הך דלא הות במשכן חשיבא קרי לה תולדה²²) – שבזה מרומז שהעבודה בעניני חול קשורה עם עשיית המשכן, ובלשון הכתוב (בפרשה שקורין בתפלת מנחה דהיום) "ועשו לי מקדש²³, מ"זהב וכסף ונחושת וגו"²⁴, כל הי"ג (ט"ו)²⁵ דברים שנימנו בפרשה, ענינים גשמיים, שמהם עושים מקדש לה', דירה לו ית' בתחתונים.

אבל, בנדבכת המשכן לא נתנו בני' נל הזהב וכסף כו' שברשותם אלא רק חלק ממנו, היינו, שרק חלק מהזהב והכסף נעשה משכן ומקדש לה', והשאר (הרוב בכמות) נשאר ברשותם²⁶.

ודוגמתו בנוגע לל"ט המלאכות דעובדין דחול – שהם רק "נגד עבודות המשכן", "מלאכה שניוצא בה היתה במשכן", כלומר, המלאכות עצמם הם בעניני חול ("סידורא דפת", צרכי האדם²⁷), ועיקר העבודה בהם היא לפעול שלא יהיו בסתירה וניגוד לקדושה, ועוד, ועד להשלימות דחול – חולין שנעשו על טהרת הקודש²⁸, אבל גם לאח"ז נשארים עניני חול, עניני הרשות; ורק בחלק מעניני החול העבודה היא באופן שמתעלים ונעשים קדושה ממש, שע"ז שמקיימים בו מצוה²⁹ נעשה חפצא דקדושה³⁰ (ועכ"פ – תשמישי מצוה).

(22) שם צו, ב (ובתוס' שם). וש"נ.

(23) תרומה כה, ח.

(24) שם, ג.

(25) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153, ובהנמקן בהערות שם.

(26) וכמודגש גם במצות הצדקה (כללות כל המצוות) – שהנתנה היא מעשר מממונו, ומצוה מן המובחר וחומש, אבל לא כל ממונו, כפס"ד הרמב"ם (סוף הל' ערכין וחרמין) "לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו . . . מכל אשר לו ולא כל אשר לו . . . שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות כו" (וראה בארוכה ללקו"ש חכ"א ע' 217 ואילך).

(27) ועפ"ז יומתק ש"שבק . . . בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה . . . סידורא דפת" (שבת עד, ב).

(28) חגיגה יט, ב, וש"נ. וראה תו"א לך לך יג, א. סידור (עם דא"ח) שער המילה קמה, ד ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ה (דרמ"צ ח, א). ועוד.

(29) ומעין ודוגמת זה בעניני הרשות עצמם: "כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב) – "לשם שמים" בלבד, ולמעלה מזה – "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), "שב"דרכיך" (עניני הרשות) גופא נעשה "דענהו", "דע את אלקי אביך" (ראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ). (30) וכמודגש גם במצות תפילין ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין") – שרק חלק (מ)עור) הבהמה נעשה חפצא דקדושה, אבל רוב הבהמה נשארת חול, אלא שהחול הוא באופן של היתר ועד

לטהרה, "לא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפך" (ראה שבת כח, ב, וש"נ).

(31) תהלים לד, טו.

(32) נוסף על שלילת הרע, דענינים שאינם שייכים לגבול ישראל. ולהעיר מהשייכות לשיעור היומי ברמב"ם – סוף הלכות איסורי ביאה: התוכן ד"איסורי ביאה", הוא, שלילת ענינים בלתי-רצויים שאסור לבוא בהם אפילו לשעה קלה, כיון שאינם שייכים לגבול ישראל. ובהלכות אלו נכללו גם פרטי הדינים בענינים השייכים להנהגה דישראל – "ועל זה נאמר ופקדת נוך ולא תחטא" (פכ"א הכ"ה), שזהו"ע ד"סור מרע" בשייכות לעניני הרשות.

(33) ודוגמתם במצוות: מצוות לא תעשה – סור מרע, ומצוות עשה – עשה טוב.

(34) "אין טוב אלא תורה" (אבות פ"ו מ"ג).

(35) ויש לומר, שעניני הקדושה שבימי החול הם בחי' השבת שבחול – כמ"ש (יתרו כ, ח) "זכור את יום השבת לקדשו", שצ"ל "הזכירה" דשבת גם בימי החול (ראה רמב"ן ופרש"י עה"פ).

(36) ראה גם רמב"ן ריש פרשתנו: "ואלה המשפטים כנגד לא תחמוד, כי אם לא ידע האדם משפט הבית או השדה ושאר הממון, יחשוב שהוא שלו ויחמדוהו ויקחהו לעצמו . . . משפטים ישרים ינהיגו אותם ביניהם כו". ועד"ז בספורנו: "ואלה המשפטים אשר הם ידע האדם מה הוא כל אשר לרעך".

(* נוסף למ"ש בסוף ספר נשים "שנאמר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא" (וראה קונטרס משיחות ש"פ יתרו שנה זו ס"ו) – ששם מדובר אודות זהירות יתירה, "מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירן ופוקדן דרכיהן תמיד עד שידע שהן שלמין מכל חטא ועון".

ועפ"ז יומתק השינוי בדברי הרמב"ם – שבסוף ספר נשים מביא גם התחלת הכתוב, "וידעת כי שלום אהלך", ובהל' איסורי ביאה מביא רק "ופקדת נוך ולא תחטא".

ויש להוסיף ולהעיר מפס"ד הרמב"ם⁴⁹ ש"אינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כולו כאחת בבת אחת"⁵⁰ – נוסף לכך ש"נותנו כולו", שכל השיעור ד"מחצית השקל" נעשה קודש (מבלי שישאר חלק ממנו ברשותו⁵¹), "נותנו כולו כאחת בבת אחת", שהנתינה אינה מעט מעט, כסדר העבודה כפי שמתחייב מצד גדרי האדם שצ"ל מן הקל אל הכבד, היינו, שתחילה פועל על עצמו ליתן חלק לקדושה, ואח"כ מתעלה לדרגה נעלית יותר ופועל על עצמו ליתן לקדושה חלק נוסף ועד להנתינה ד"כולו", אלא, תיכף ומיד "נותנו כולו כאחת בבת אחת", שמורה על עבודה בעניני קדושה באופן שלמעלה מגדרי האדם⁵² – היפך מ"משפטים", פרטי דינים בנוגע להנהגת האדם בעניני חול, שברובם ככולם גם בקיום דיני התורה בהם הם חול!

זאת ועוד: נוסף לכך שמחצית השקל כולו קודש, ו"נותנו כולו כאחת בבת אחת", הרי, גם בנוגע לציווי הקב"ה, לא זו בלבד ששכל האדם מצ"ע אינו מחייב מצוה זו, אלא עוד זאת, שגם לאחרי ציווי הקב"ה לא נתקבל הדבר כולו בשכלו של משה, חכמה דקדושה, ש"תמה על הדבר"⁵³, ועד שהוצרך הקב"ה לומר "זה יתנו", "כמיין"⁵⁴ מטבע של אש הוציא הקב"ה. . . והראהו למשה ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו"⁵⁵ – היפך מ"משפטים" שיש צורך להדגיש ההיפך ש"אף אלו מסיני" ולא מצד חיוב השכל!

הם באופן ששכל האדם מחייב משפטים אלו, ועד כדי כך, שיש צורך להדגיש שמשפטים אלו הם מסיני, כמ"ש רש"י בפשוטו של מקרא: "ואלה מוסף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני".

וכפי שמסתבר בפשטות שגם לפני מ"ת קיימו (חלק מ)משפטים אלו³⁷ – "מפני הכרע הדעת"³⁸ שמחייב שתהי' ההנהגה באופן ד"לשבת"³⁹ יצרה"⁴⁰. וכמפורש בקרא⁴¹ "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. . . לעשות צדקה ומשפט" – לא רק בנוגע לבניו, יצחק ויעקב, שכיון שקיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה⁴² י"ל שקיימו גם המשפטים מצד ציווי התורה, אלא גם בנוגע ל"ביתו אחריו", כל ה"אלפים ורבבות" ש"נתקבצו אליו והם אנשי בית אברהם"⁴³, שאצלם לא הי' שייך קיום דיני התורה, כיון שלפני מתן-תורה לא הי' שייך כללות ענין הגירות שע"פ תורה⁴⁴ (ועד שגם המילה ד"לידי ביתו" ו"מקנת כספו"⁴⁵ אינה ענין המילה שבגיוור⁴⁶).

ד. ולאידך – פרשת שקלים היא בקצה ההפכי: מחצית השקל – עם היות שמדובר אודות מטבע גשמית, ובגשמיות גופא ה"ה מסוג הדומם⁴⁷ שאין בו חיות, גם לא דצמיחה, מ"מ, נעשים ממנו אדני המשכן, היסוד והבסיס דהמשכן, וממנו מביאים קרבנות ציבור, שזהו עיקר ענין המשכן והמקדש, "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁴⁸.

(49) ריש הל' שקלים.

(50) להעיר מצפ"ע על הרמב"ם כאן, ש"תליא בהך. . . אם אדם חולק חובתו לשני דברים, ועי' ב"ק דף ק"י ע"א גבי גזל הגר שמחזירו לחצאין לא יצא". ובמק"א (צפ"ע השלמה ג, ב) מבאר שזהו משום "דיש עליהם שם כפרה. . . וכמו הך דב"ק. . . ושם דף מ' ע"א גבי כופר" (שלושים שקלים של עבד – בפרשתנו כא, לב), ומבאר גם שזהו משום שגדר השיעור הוא "שיעור עצמי" ולא "שיעור המצטרף" (צפ"ע הל' תשובה פ"ב ה"ב. מהד"ב, ג).

ולכאורה צ"ע, שהרי דין זה ("נותנו כולו כאחת בבת אחת") מצינו רק גבי מחצית השקל, ולא גבי כופר, ובשאר ענינים שהשיעור שלהם הוא שיעור עצמי. ואכ"מ.

(51) ובה מודגש העילוי דמחצית השקל (גם בזמן הזה שהנתינה היא לצדקה, ובמילא, לא נעשה המטבע קודש, שהרי, העני משתמש בו (גם) לצרכי חולין) לגבי צדקה סתם – שבצדקה השיעור הוא "מעשר" או "חומש", היינו, ששיעור הצדקה מדגיש שהנתינה אינה אלא חלק בלבד, והשאר (חלק גדול, רוב) נשאר ברשותו, משא"כ בהשיעור ד"מחצית השקל" ש"נותנו כולו".

(52) ומודגש (עוד יותר) גם בכמות הנתינה – שאינה לפי הישג יד הנותן (כבמצות הצדקה "שו"ע יו"ד ר"ס רמז; רמט), ולא לפי נרבת לבו, אלא סכום השווה לכל, כמ"ש (תשא ל, טו) "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל".

(53) תוד"ה זאת – חולין מב, סע"א.

(54) ירושלמי שקלים פ"א ה"ד. ועוד.

(55) פרטי הביאור בתמיהת משה, וישוב התמיהה ע"ז שהראהו מטבע של אש – ראה בארוכה לקר"ש חכ"ו 229 ואילך.

(37) ובפרט לשיטת הרמב"ן (וישלה לה, יג) שהציווי ד"דינין" (שנצטוו עליו בני נח) הוא לא רק "להושיב דינין כו", אלא כולל גם "דיני גניבה ואונה ועושה ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתח ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיו"ב – כללות רוב ה'משפטים" (וראה לקו"ש חט"ז ע' 243-4).

(38) לשון הרמב"ם בהל' מלכים ספ"ח.

(39) ישע"י מה, יח.

(40) ועד שיש צורך בציווי "אשר תשים לפניהם", "ולא לפני גוים, ואפילו ידעת ברין אחד שחם דנין אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם" (פרש"י ריש פרשתנו).

(41) וירא יח, יט.

(42) יומא כח, ב. וש"נ.

(43) רמב"ם הל' ע"ז ספ"א.

(44) ומ"ש ש"אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים" (בר" פל"ט, יד. פרש"י לך לך יב, ה) – אין זה גיור ממש, כי אם, "שהכניסן תחת כנפי השכינה" (ראה לקו"ש ח"ה ע' 143-4. ח"י ע' 89-90). ועפ"ז יומתק שהרמב"ם לא הביא מארז"ל ד"אברהם מגייר כו", כיון שאין זה גיור ממש.

(45) לך לך יז, כג.

(46) ועפ"ז מתורץ בפשטות הטעם שיוסף צוה למצריים שימולו (בר" פצ"א, ה. פרש"י מקץ מא, נה) – כיון שהיו בגדר דמקנת כספו (ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 136 ואילך).

(47) ובדומם גופא – חומר הכסף נלקח בדרך כלל מן האדמה, מקרב הארץ (לא ממקום מישור, ועאכו"כ לא מהר שמתנשא בגובה הארץ).

(48) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

והסברה שכלית – כמאמר רבינו הזקן⁶¹ בדיוק הלשון נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, שזהו"ע של "תאוה" שלמעלה מטעם ("אויף א תאוה איז קיין קשיא").

והחילוק שביניהם:

מצד טעמי הבריאה – יש תפיסת מקום למציאות הבריאה, כיון שעל ידה מתגלה שלימות כחותיו (ועד"ז בשאר טעמי הבריאה), ובמילא, עשיית הדירה אינה באופן של שלילת מציאות האדם והעולם, אלא אדרבה, כפי שהם במציאותם. ולכן: (א) עיקר העבודה היא באופן שמציאותם (אינה מנגדת, ויתירה מזה היא) מתאימה למציאות הקדושה, אבל באופן שנשאת מציאות האדם והעולם (חול), (ב) העבודה היא מצד גדרי האדם, באופן של הבנה והשגה בשכל האדם, וכיו"ב – בדוגמת התוכן ד"משפטים".

אבל מצד הענין ד"נתאוה" שלמעלה מטעם – אין תפיסת מקום למציאות הבריאה, כי כל מציאותה אינו אלא מפני שכך עלה ברצונו ית', ובמילא, עשיית דירה זו (שלזה נתאוה) היא עי"ז שנרגש בהאדם ובהעולם שאינם מציאות וענין⁶², כי אם, לפי שנתאוה כו', ולכן: (א) שלימות העבודה היא באופן של ביטול מציאות העולם, שעניני החול מתעלים ונעשים קדושה ממש, (ב) העבודה אינה מצד גדרי האדם, ההבנה והשגה בשכלו, אלא דוקא ע"י הביטול וקבלת-עול, – בדוגמת התוכן ד"שקלים".

בסגנון אחר קצת: העבודה בעניני חול (שלא ינגדו לקדושה, וישארו חול) – היא מצד טעמי הבריאה, דכיון שעניני החול נבראו ע"י הקב"ה כדי שעל ידם יתגלה העדר הגבלת האור (וכיו"ב בשאר הטעמים),

ה. ולבאר השייכות דפרשת משפטים ופרשת שקלים (ושעם היותם שני אופני עבודה מן הקצה אל הקצה קורין שניהם⁵⁶ בשבת א' ובהמשך זל"ז) – יש להקדים שב' ענינים אלו אינם (רק) ב' שלבים, אלא ב' אופנים שישנם בכללות עבודת ה':

בהשקפה ראשונה, אפשר לומר, שכיון שסדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד, לכן, התחלת העבודה היא (בעיקר) באופן ד"סור מרע", שמציאות האדם והעולם לא תהי' בניגוד לעניני קדושה, אבל עדיין זוהי מציאות של חול (ובהתוכן דפרשת "משפטים"), ולאח"כ באים לדרגא נעלית יותר, "עשה טוב", שעניני החול מתעלים לקדושה (התוכן דפרשת "שקלים")⁵⁷.

אבל, אי-אפשר לומר שסדר העבודה הוא באופן שמסיימים שלב הראשון ומתעלים לשלב השני – שהרי, גם אצל צדיק גמור ישנם (וצריכים להיות) לא רק עניני קדושה, אלא גם עניני חול⁵⁸.

ועכצ"ל, שכללות העבודה היא בשני האופנים, בעניני חול ובעניני קדושה, כיון שיש בזה מה שאין בזה. כלומר, אף שלכאורה יש מקום לומר שהשלימות האמיתית היא שכל עניני החול מתעלים ונעשים קדושה ממש, ולא שגם לאחרי העבודה נשארים עניני חול, הרי יש שלימות גם באופן העבודה בעניני החול – שנשארים חול, כדלקמן.

ו. ונקודת הביאור – שנתאוהה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא:

ובהקדמה – שבנוגע לכוונת הבריאה מצינו שני ענינים: (א) טעם והסברה שכלית על הבריאה – כדאיתא בע"ח⁵⁹ שכוונת הבריאה היא לגלות שלימות כחותיו, ועוד טעמים (שכליים), כולל גם העילוי (– טעם) דעשיית דירה בתחתונים⁶⁰, (ב) ענין שאין עליו טעם

56) וע"פ פתגם רבינו הזקן ("היום יום" ב' חשוון. ובכ"מ) ש"צריכים לחיות עם הזמן" – "חיים" עמהם באותו זמן.

57) וע"ד סדר העבודה בכללות חיי האדם – שבקטנתו עיקר העבודה היא ב"סור מרע", וכשנעשה מחוייב במצוות (בן י"ג שנה ויום אחד) אזי מתחילה עיקר העבודה ד"עשה טוב".

58) ומודגש ביותר במצות הצדקה – שישנו פס"ד בתורה ש"לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו" (כ"ל הערה 26), היינו, שגם כשעבודתו בנתינת הצדקה היא בשלימות, יש חיוב ע"פ תורה שישאר ממון ברשותו שאינו קודש אלא חול.

59) ע"ח בתחלתו. וכ"ה בשער ההקדמות הקדמה ג'.

60) להעיר מהלשון המובא בכ"מ (סה"מ ה"ש"ת ע' 18. תש"ח ס"ע 111 ואילך. ועוד) ש"הטעם מפני מה נתאוה אין אנו יודעים אם מפני טבע הטוב להטיב, שגם בתחתונים יהי' גילוי העצמות. . ע"י

עבודת התחתונים. . או דטעם הבריאה הוא לגלות שלימות כחותיו ית' . . או שטעם הבריאה הוא טעם אחר מנפלאות תמים דעים" – שאין זה הענין ד"נתאוה" שלמעלה מטעם (וראה לקמן הערה 65).

61) אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו בתחלתו. סה"מ תש"ב ע' 34. לקו"ש ח"ו ע' 21. ועוד.

62) ויש לומר, שזהו תוכן החילוק בין ב' הגירסאות במארו"ל ע"ד עבודת האדם בהשימוש לקונו – "אני נבראתי לשמש את קוני", "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" (ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קפו. וש"נ) – ש"אני נבראתי לשמש את קוני", מורה על העבודה באופן שיש תפיסת מקום להאדם העובד שעל ידו נעשה השימוש לקונו, משא"כ "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני", מורה ומדגיש ביטול מציאותו באופן של העדר תפיסת מקום, כי אם, מפני שכך הוא רצונו של הקב"ה (ראה לקו"ש חכ"ד ע' 181).

* להעיר מהשקו"ט בנוגע למילה דקטן – אם הצייווי הוא על הקטן, אלא שכיון שאינו יכול לקיים הצייווי, נעשה בפועל ע"י האב, או שהצייווי הוא מלכתחילה על האב, ולא על הקטן שאינו בר חיובא, ובלשון הגמרא (פסחים קטז, א) "חייבא לדרדקי" (בתמי") – ראה לקו"ש ח"א ע' 44 ואילך, ובהנרות שם.

בתחתונים": "דירה" – שבה מתגלה מהותו ועצמותו דהדר בה – הוא ית', וביחד עם זה, הדירה היא "בתחתונים", שנשארים מציאות של "תחתונים", ואעפ"כ, נעשים מצד ענינם הם דירה לו ית'.

ועפ"ז מובן גם נקודת החיבור דפרשת משפטים ופרשת שקלים – שבזה מודגש שהשלימות האמיתית היא בחיבור ב' אופני העבודה, שישנם ב' המעלות יחד, כנ"ל.

וענין זה מרומז גם בפרשת משפטים ובפרשת שקלים כל אחת בפ"ע:

בפ' משפטים – "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני", שגם הענינים המובנים בשכל צריכים להיות חדורים בהענין ד"סיני", ביטול וקבלת עול. ועד"ז בסיום הפרשה, "ויחזו את האלקים ואכלו וישתו" 66 – דאולי יש לפרש למעלותא, שהענין ד"ויחזו את האלקים" חודר ונמשך למטה גם בענינים גשמיים דאכילה ושתיה 67, ובלשון ותוכן הידוע 68 – שיש הנברא קשור עם יש האמיתי.

ובפ' שקלים – שהקב"ה משיב על תמיהת משה עי"ז שמראהו מטבע של אש ואומר "זה יתנו, ועל יתנו", היינו, שנמשך וחודר במציאותו של משה, ועל ידו – במציאותם של כל בני, ועד שפועל "לכפר על נפשותיכם" 69, כפרה על חטא הכי חמור 70 (ביורור התחתון מצד ענינו הוא), ועד לשלימות הכפרה 71.

ח. ויש להוסיף, שהחיבור דפרשת משפטים ופרשת שקלים (חול וקודש) מודגש עוד יותר בקביעות שנה זו – שיום הש"ק דפ' משפטים ופ' שקלים הוא ערב (שבו מתחיל הענין ד"ר"ח):

ר"ח הוא "ממוצע" בין ימי החול ליום השבת – שאינו נקרא "יום המעשה" 72, ואעפ"כ, מותר בעשיית

הרי, טעם זה מחייב שישארו עניני חול; והעבודה בעניני קדושה (לעשות מחול קודש) – היא מצד הענין ד"נתאוה" שלמעלה מהטעם, דכיון שבדרגא זו אין תפיסת מקום להעולם, נעשית העבודה באופן שמבטלים מציאות העולם, שהחול מתעלה ונעשה קודש 63.

ויש בזה מה שאין בזה:

המעלה בעבודה שמצד הדרגא ד"נתאוה" ("שקלים") – שההתאחדות דהאדם והעולם היא עם דרגת האלקות שלמעלה מהבריאה (קדושה), משא"כ בדרגא דטעמי הבריאה ה"ז דרגת האלקות שבערך להבריאה (חול);

ולאידך, יש מעלה בעבודה שמצד הדרגא דטעמי הבריאה ("משפטים") – שההתאחדות דהאדם והעולם עם הקב"ה היא מצד גדרי האדם והבריאה (חול), משא"כ בדרגא ד"נתאוה" שההתאחדות דהאדם והעולם עם הקב"ה היא באופן של העדר תפיסת מקום, היינו, מצד ביטול התחתון לגבי העליון (שהחול ע"י ביטולו נעשה קודש), ולא מצד מציאותו של התחתון (חול), אלא מצד ענינו של העליון.

ז. והשלימות האמיתית היא – בחיבור ב' המעלות יחד:

התהוות הבריאה היא – לכל לראש – מפני שנתאוה כו', תאוה שלמעלה מטעם, אלא, שרצה הקב"ה 64 שיומשך ויתלבש גם בטעם 65, כדי שיהיו ב' המעלות גם יחד, שגם דרגת האלקות שלמעלה מהבריאה חודרת במציאות האדם והבריאה מצד ענינם הם.

וענין זה נעשה בכח העצמות דוקא, שכיון שאינו מוגדר בשום גדר כלל, לכן, יכול להיות הענין ד"דירה

67 וי"ל דוגמא לדבר – העליון ד"בכל דרכיך דעהו", שנשאר "דרכיך", דברי הרשות (דלא כבשבת שנעשה קדושה), ואעפ"כ, "בכל דרכיך דעהו", לא רק "לשם שמים", אלא באופן שחודר כולו בידיעת ה'.

68 ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג ואילך. ועוד.

69 תשא לל, ט"ז.

70 ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג. ועוד.

71 ראה אגה"ת פ"ב.

72 כמ"ש בהפטרה דשבת ער"ח* "ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה" (ש"א כ, יט), ותרגם יונתן "ביומא דחולא", היינו, בערב ר"ח, כיון שר"ח אינו נקרא "יום המעשה".

ולהעיר גם מ"ש בהפטרה דשבת פרשת החודש** "שער החצר הפנימית גו' יהי סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח" (יחזקאל מו, א).

63 וענין זה – שתהי' ההתהוות דעניני החול, ואעפ"כ, יבטלו מציאות החול ויעשו ממנה קדושה – אינו ע"פ טעם, כי אם, תאוה שלמעלה מטעם.

64 ועפ"ז יומתק דיוק לשון רבינו הזקן (בתניא פל"ו) בביאור הענין דנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, "שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא כו'" – שעלה ברצונו שהענין ד"נתאוה" יומשך גם בטעם (ראה גם קונטרס כ"ד טבת שנה זו הערה 32).

ויש לומר, שכיון שההתחלה היא מענין של "תאוה", לכן, גם לאחר שנומשך בטעם, הרי, "הטעם מפני מה נתאוה אין אנו יודעים כו'" (כנ"ל הערה 60), שנומשך בטעם שזהו"ע שלמעלה מטעם.

65 ולא להיפך, שהרי, אם ההתחלה היא מענין של טעם, אין צורך בתאוה.

66 כד, יא.

(* וגם בשבת זו שמפטירין ההפטרה דפ' שקלים – מוסיפים פסוק ראשון ואחרון ד"מחר חודש".

** וקשור גם עם כל ר"ח – "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (בא יב, ב).

(שהמלכות מקבלת מחכמה), כלומר, לא כבימי החול שבהם מתגלה רק דרגת האלקות שבערך הבריאה (מלכות שמקבלת מז"א), כי אם, שמתגלה דרגת האלקות שלמעלה מהבריאה (שהרי אינו יום המעשה), ולא כביום השבת שגילוי דרגת האלקות שלמעלה מהבריאה מבטלת מציאות הבריאה (עליית המלכות למקומה ומקורה), כי אם, שנמשכת וחודרת במציאות הבריאה מצד ענינה (שלכן מותר בעשיית מלאכה).

ט. ועוד ענין בראש חודש – שעל ידו נעשה חיבור ב' אופני העבודה דחול ושבת:
כל ראש חודש קשור עם שאר ראשי חדשים⁸², וכמודגש גם בכך שבתפלת מוסף דר"ח אומרים י"ב לשונות של ברכה, כנגד י"ב חדשי השנה⁸³.

ומזה מובן שר"ח קשור גם עם מתן-תורה – ענינו של ר"ח סיון (שקשור עם כל ראשי חדשים), עליו נאמר⁸⁴ "ביום הזה באו מדבר סיני גו'", ודרשו חז"ל⁸⁵ "כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתוב התם החודש הזה לכם, מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח", שאז נעשו ראויים למ"ת, כמארז"ל⁸⁶ שבו ביום (בר"ח) "אמר הקב"ה הרי השעה שאתן להם את תורת".

ויש להוסיף, שהשייכות דר"ח למתן-תורה מודגשת עוד יותר במנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח, "לפי⁸⁷ שלא רצו הנשים לתת נזמיהן לבעליהן במעשה העגל נתן להם הקב"ה שיהיו משמרות ר"ח יותר מהאנשים":

לכאורה, טעם זה מבאר רק מעלת הנשים לגבי האנשים, ואינו מבאר הטעם שבשכר זה ניתן להם ראש חודש דוקא?

ויש לומר בזה – ע"פ האמור שר"ח קשור עם

מלאכה, שיחודו של היום מתבטא בקרבן ר"ח, ובזמן הזה – באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו"⁷³, בתפלת מוסף, במשך זמן מועט דהיום⁷⁴, ואילו ההנהגה דרוב היום היא כהנהגה דימי החול (ורק הנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה בר"ח⁷⁵).

וביאור הענין:

בהחילוק שבין ימי החול ר"ח ושבת, איתא בספרי קבלה⁷⁶ (והובא בדרושי חסידות⁷⁷), שבימי החול, מקבלת ספירת המלכות מבחי' ז"א, ובר"ח מקבלת המלכות מחכמה שלא ע"י ז"א, וביום השבת נעשה עליית המלכות למקומה ומקורה.

וההסברה בזה – בסגנון דתורת החסידות:

בימי החול – העבודה היא לגלות את האור האלקי המתלבש בעולם, "בראשית ברא אלקים"⁷⁸, ובאופן ד"ויאמר אלקים", בחי' הדיבור, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁷⁹. וכיון שבדרגא זו יש תפיסת מקום למציאות העולם, לכן, עיקר ורוב העבודה היא בעניני חול, ובאופן שגם לאחרי העבודה הם עניני חול (ע"ד האמור לעיל שמצד טעמי הבריאה צ"ל עניני חול)⁸⁰.

ביום השבת – כתיב⁸¹ "ויכל אלקים", כליון ההעלם וההסתר דשם אלקים ומאיר גילוי שם הוי' שלמעלה מהעולם, שע"י מתבטלת מציאות העולם (שמתעלה מבחי' הדיבור לבחי' המחשבה), ולכן אסור בעשיית מלאכה (גם לא המלאכה דבירור והפיכת עניני העולם לקדושה), כיון שאין מקום למציאות העולם, כי אם, קדושה בלבד (ע"ד האמור לעיל שמצד הענין דנתאוהו בטלים עניני חול ונעשים קודש).

ובר"ח נעשה "חיבור" שניהם – שבחי' האלקות שלמעלה מהעולם נמשכת וחודרת במציאות העולם

(73) הושע יד, ג.

(74) להעיר ש"אם לא הזכיר (קרבנות היום) כיון שאמר כמו שכתבת עלינו בתורתך יצא" (שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס תפח, סתקצ"א ס"ה), ובפרט שגם הזכרת קרבנות היום אינה אלא תיבות אחדות בלבד.

(75) טושו"ע או"ח סתי"ז – מפרדר"א פמ"ה.

(76) פע"ח שער ר"ח פ"ב, ועוד.

(77) סידור (עם דא"ח) שער ר"ח ריב, ד ואילך. אוה"ת בראשית כה, ב ואילך. סה"מ תר"ל ע' רס. ד"ה שלש פעמים בשנה דש"פ משפטים תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קעח). ועוד.

(78) בראשית א, א.

(79) אבות רפ"ה.

(80) ובפרטיות יותר: ספירת המלכות כפי שיוורת לבי"ע – דוגמת עיקר ההתעסקות בעניני החול, וכפי שהיא באצילות ומקבלת מז"א – דוגמת החלק דעניני החול שנעשה קדושה.

(81) בראשית ב, ב.

(82) ובמכ"ש מכל הענינים שיש להם שם אחד אף שחלוקים זמ"ז (ראה לדוגמא פרש"י מגילה יז, ב: "שם גאולה עלה"), ועאכו"כ בנדוד"ד, שכל ראשי חדשים שונים זל"ז בתפלה וקרה"ת וכו'.

(83) והטעם שבברכת החודש (בשבת מברכים) אומרים רק ששה לשונות של ברכה* – כותב הרגצ'ובי (צפע"נ כללי התוהמ"צ ערך ברכת החודש. וש"נ) שברכת החודש היא זכר לקידוש החודש (משא"כ בתפלת ר"ח שהוא דרך תפלה ובקשה), והצורך לפרסם ע"ד קידוש החודש הוא רק בששה חדשים, כשמקדשים החודש לאחר כ"ט יום.

(84) יתרו יט, א.

(85) שבת פו, ב.

(86) דא"ז פ' השלום. וראה גם ויק"ר פ"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ר כ. תנחומא (באבער) יתרו ט. ועוד.

היינו, שהביטול הוא ברצונם.

וכמודגש גם בהיו"ט דפורים⁹² – שמותר בעשיית מלאכה ("מלאכה לא קבילו עלייהו"⁹³), למטה מהימים טובים שאסורים בעשיית מלאכה, וביחד עם זה, יש בו עילוי לגבי כל המועדים, ששמחת פורים גדולה יותר משמחת המועדים, כמארז"ל⁹⁴ "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע", ועד שאמרו חז"ל⁹⁵ שלעתיד לבוא כל המועדים בטלים חוץ מפורים⁹⁶, כמ"ש⁹⁷ "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם" – כי, שלמות הענין דמ"ת (שנעשה בפורים) הוא באופן שהגילוי שלמעלה (ענין היו"ט, ועד ליו"ט שנעלה מכל הימים טובים) אינו מבטל מציאות העולם אלא נמשך וחדר במציאות העולם (מותר) בעשיית מלאכה⁹⁸).

וענין זה נעשה בכח העצמות דוקא (כנ"ל ס"ז) – כי, ע"י העבודה דמס"נ מצד בחי' היחידה, שזהו"ע ד"פורים", "על שם הפור"⁹⁹, "פור הוא הגורל"¹⁰⁰, בחי' הגורל שבנשמה¹⁰¹, "הגיעו למעלה מעלה בעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מגדר ההשתלשלות שאינו בגדר סובב וממלא. . . ולכן השמחה מגילוי זה היא למעלה מהדעת", "עד דלא ידע"¹⁰².

ויש לומר, שענין זה מתחיל כבר בשבת שלפני ר"ח אדר, שבו מברכים ר"ח אדר, וכל ימי חודש אדר, ובפרט ימי הפורים, ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שבשבת מברכים חודש אדר ישנו החיבור דפ' משפטים ופ' שקלים (כנ"ל ס"ז), ועוד דקביעותו בער"ח אדר, שממנו נכנסים תיכף ומיד לר"ח אדר, ו"משנכנס אדר מרבים בשמחה"¹⁰³ (מעין ודוגמת והכנה לשמחת פורים).

יא. והמעשה הוא העיקר¹⁰⁴:

מתרתורה, וכיון ש"לא רצו הנשים לתת נזמיהן לבעליהן במעשה העגל", שבזה מודגשת מעלתם בנוגע להענין הכי כללי דמ"ת⁸⁷, "אנכי ה' אלקיך גו' לא יהי' לך וגו'"⁸⁸, לכן, "נתן להם הקב"ה שיהיו משמרות ר"ח יותר מהאנשים", ששכרן הוא בשמירת ר"ח שזה קשור עם מתרתורה.

וע"פ הידוע שהחידוש דמתן-תורה הוא ש"התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים"⁸⁹, אשר, אמיתת החיבור דמ"ת הוא (לא באופן שמצד גילוי העליון מתבטלת מציאות התחתון ונעשה עליון, אלא) שבהיותו "תחתון" מתחבר עם ה"עליון"⁹⁰ – יש לומר, שענין זה מודגש (גם) בר"ח (הקשור עם מ"ת), ולכן יש בו חיבור ב' הקצוות, שאינו יום המעשה, וביחד עם זה, מותר בעשיית מלאכה, כי, דרגת האלקות שלמעלה מהבריאה ("עליונים"), אינה מבטלת מציאות הבריאה, אלא נמשכת וחדרת במציאות הבריאה ("תחתונים"), כנ"ל.

ועפ"ז יומתק יותר הטעם שהנשים משמרות ר"ח יותר מן האנשים – כי, קדימת הנשים במתן-תורה מתבטאת בהדגשה יתירה בהחיבור דעליון ותחתון, שאינן עושות מלאכה, שמורה על גילוי נעלה יותר מאשר אצל האנשים שעושים מלאכה, וביחד עם זה, המשכתו ביום חול.

י. וענין זה הוא בהדגשה יתירה בר"ח אדר:

תוכנו ונקודתו של חודש אדר הוא – ימי הפורים, שבהם נעשה הקיום והתוקף דמתן-תורה ע"י שבטלה ה"מודעא רבה לאורייתא" (כנ"ל ס"א), שבזה מודגש עוד יותר החיבור דעליונים ותחתונים שבמ"ת מצד גדרי התחתון – כי, "במ"ת הי' ביטול זה מחמת כח אתעדל"ע שכפה עליהם הר כו' . . . אבל בימי אחשורוש הי' הביטול מצד עצמם בבחי' אתעדל"ת"⁹¹,

87) נוסף לכך שקדמו בהכנה למ"ת – "כה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים, ואח"כ) ותגיד לבני ישראל" (יתרו יט, ג ובמכילתא ופרש"י עה"פ). ועד"ז בנוגע לנדבת המשכן (שעל ידו נשלם ונמשך הגילוי דמ"ת למטה) – "ויבואו האנשים על הנשים", "שהן (הנשים) היו שם בראשונה" (ויקהל לה, כב ובמב"ן שם), היינו, לא זו בלבד ש"לא רצו לתת נזמיהן לבעליהן במעשה העגל", סור מרע, אלא גם עשה טוב, ושהודרו ליתן תכשיטיהן לנדבת המשכן.

91) ולהעיר מפ' הכלי יקר (ויקהל שם), ש"מן הדין . . . האנשים שפרקו נזמיהן ועשו ממנו העגל הוצרכו ליתן נזמיהם ותכשיטיהם לכפר על נפשותיהם, אבל הנשים שלא רצו ליתן תכשיטיהן במעשה העגל, א"כ אינם צריכין לכפרה . . . ומ"מ מחמת חיבת הקודש כו'".

88) יתרו כ, ב"ג.

89) תנחומא וארא טו. שמו"ד פ"ב, ג. ועוד.

90) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

91) תו"א מג"א צט, סע"ב.

92) ראה תו"א שם, ד ואילך. ובכ"מ.

93) מגילה ה, ב.

94) שם ז, ב.

95) מדרש משלי פ"ט, ב. וראה רמב"ם הל' מגילה בסופן.

96) כי, האור האלקי שמתגלה ביו"ט הוא "כשרגא בטיהרא" לגבי הגילויים דלעתיד לבוא, משא"כ בפורים (ראה תו"א שם צ, ד. ק"ט, ב. ובכ"מ).

97) אסתר ט, כח.

98) והטעם שמרדכי גזר גם על עשיית מלאכה אלא שלא קיבלו עליהם – כיון שבזמן הגלות אין לנו כח להמשיך בחי' נעלית זו בגילוי ממש (תו"א שבהערה 91).

99) אסתר ט, כו.

100) שם, כד.

101) ראה אגה"ק סוס"ז. תו"א שם. ובכ"מ.

102) תו"א שם, רע"ד.

103) תענית כט, סע"א. מג"א או"ח סו"ס תרפו.

104) אבות פ"א מ"ז.

כניסת ר"ח אדר, בעיצומו של יום השבת (ולפני מנחה), יקויים ה"מסמך גאולה לגאולה"¹¹⁵ – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפרט ע"י ההוספה בשמחה כשנמצאים עדיין ברגעי הגלות האחרונים – שכן, אע"פ שנמצאים עדיין בחשכת הגלות, וכבר "כלו כל הקיצין"¹¹⁶ ועדיין לא בא, מ"מ, מקיימים ציווי התורה (שהוא גם נתינת-כח) "מרבית בשמחה", ואדרבה, ע"ז שמקיימים הציווי "מרבית בשמחה", באים בדרישה ותביעה (ככיכול) להקב"ה שתהי' השמחה "מוצדקת"... – כיון שתיכף ומיד תבוא הגאולה האמיתית והשלימה, שאז תהי' שמחה אמיתית, "שמחת עולם על ראשם"¹¹⁷, עד שתתעורר השאלה: למה ממתנינים בהשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה ("עד דלא ידע") עד לימי הפורים!

ואז יהיו גם הענינים דפרשת משפטים ופרשת שקלים בשלימות האמיתית: "משפטים" – הסמיכות דפרשת דינין לפרשת מזבח, "לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח"¹¹⁸, ו"שקלים" – קיום הציווי "זה יתנו גו' מחצית השקל" עבור קרבנות ציבור, כי יקויים מ"ש בפרשה שקורין במנחה: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בית המקדש השלישי¹¹⁹, "מקדש אדני"¹²⁰ כוננו ידיך"¹²¹.

וכל ענינים אלו – באופן ד"מראה באצבעו ואומר זה", "זה יתנו", הנה המחצית השקל, הנה קרבנות הציבור, הנה ביהמ"ק השלישי, והנה אהרן הכהן – "יראה כהן בציון", ועד "יראה אל אלקים בציון"¹²², ובאופן ש"כל אחד ואחד וכל אחת ואחת מראה באצבעו ואומר זה, שנאמר¹²³ ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה גו' זה ה' קוינו לו"¹²⁴, ב"פ זה¹²⁵, כי, "לא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך"¹²⁶, ותיכף ומיד ממש.

לכל לראש – הוראת המשנה "משנכנס אדר מרבית בשמחה", ומתחיל מהשמחה דערב ר"ח אדר שחל ביום הש"ק, "וביום¹⁰⁵ שמחתכם אלו השבתות"¹⁰⁶, שע"ז ישנם ג' ימים מיוחדים (שבת, וב' ימי ר"ח) של שמחה, שנעשה "חזקה" בענין השמחה, ומוסיף והולך מיום ליום, עד לשלימות השמחה בימי הפורים.

ופשוט, שההוספה בשמחה קשורה עם שמחה של תורה ושמחה של מצוה – "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"¹⁰⁷, ובפרטיות יותר – הוספה בכל ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח¹⁰⁸ באופן ד"מרבית בשמחה", בכל ג' הימים (שבת וב' ימי ר"ח), ומוסיף והולך בימים שלאח"ז, עד לשלימות הענין דמ"ת ("קיימו מה שקבלו כבר") בימי הפורים.

ועוד ענין עיקרי הקשור עם ההוספה בשמחה – להשתדל בעוד מועד (ובפרט החל מר"ח אדר, שבועיים לפני פורים) בנתינת צרכי הפורים לכל אלה שזקוקים לכך¹⁰⁹ (מתחיל מהנמצאים בסביבתו, וכן הנמצאים בריחוק מקום, ועד – בקצוי תבל), כדי שיוכלו לחוג ימי הפורים כדבעי, באופן של "אורה ושמחה וששון ויקר"¹¹⁰, כפשוטו, נוסף על דרשת חז"ל¹¹¹, ובאופן של "משתה ושמחה"¹¹², עד לשמחה שלמעלה מהגבלה.

ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה¹¹³ וכמ"פ ככה – שע"י ההשתדלות בנתינת צרכי החג להזקוקים לזה, מוסיף הקב"ה בנתינת ברכותיו לכאו"א מישראל בריבוי מופלג במשך כל השבועיים שלפני הפורים (עד שיצטרכו לזפנש אביון כדי לקיים מצות "מתנות לאביונים"¹¹⁴), שמזה מובן גודל השמחה שנעשית אצל כאו"א מישראל בימי הפורים הבעל"ט.

יב. ויה"ר – ועיקר – שעוד לפני ימי הפורים, ולפני

(105) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

(106) ובפרט שמצוה לענגו (בכשר שמן ויין ישן – "אין שמחה אלא ביין" (פסחים קט, א), "המשמח אלקים ואנשים" (שופטים ט, יג), ועאכו"כ "יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו" (מגילה טז, ב).

(107) תהלים יט, ט. וראה תענית ל, סע"א.

(108) להעיר, שג' הקוין כוללים כל אופני העבודה: העלאה מלמטה למעלה, המשכה מלמעלה למטה, וחיתורם יחד.

(109) ובפרט שבימי הפורים ישנה הדגשה מיוחדת בהענין ד"מתנות לאביונים", וכפס"ד הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הי"ז) "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים כו'".

(110) אסתר ח, טז.

(111) מגילה שם.

(112) אסתר ט, יח"ב.

(113) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(114) ויש לעיין כיצד יהי' קיום המצוה ד"מתנות לאביונים" כשיקויים היעוד "אפס כי לא יהי' בך אביון" (פ' ראה טו, ד).

(115) מגילה ו, סע"ב.

(116) סנהדרין צו, ב.

(117) ישע' לה, יו"ד. נא, יא.

(118) פרש"י ריש פרשתנו.

(119) להעיר, שבביהמ"ק השלישי מודגש חיבור ב' הקוין דהעלאה מלמטה למעלה והמשכה מלמעלה למטה (ראה לקו"ש ח"ט ע' 27. ועוד).

(120) להעיר, ששם אדני הוא ע"ש "אתה אדון לכל בריותיך" (ב"ר פי"ז, ד), שמדגיש שהאור האלקי שמתגלה בביהמ"ק השלישי חודר בגדרי העולם.

(121) בשלח טו, יז.

(122) תהלים פד, ח.

(123) ישע' כה, ט.

(124) תענית בסופה.

(125) שמו"ר ספכ"ג.

(126) ישע' ל, כ. וראה תניא פל"ו (מ"ו, א).

לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

(ח"ו) היינו למידין צניעות מחתול וגול מנמלה". אפילו אם התורה לא היתה מצוה עליהם, היה השכל בעצמו מחייב קיום מצוות אלו. ודוקא בסוג מצוות אלו, משפטים, מצוה התורה שיהיה "לפניהם".

ולכאורה, במה מתאימה ההוראה של "לפניהם" יותר למשפטים מאשר לחוקים ועדות? לפירוש ראשון, הדבר מובן, שכן רק במשפטים ישנה אפשרות שדייני אומות העולם ישפטו כדייני ישראל. לגבי "עדות" וכל שכן ב"חוקים", אין צורך לצוות שלא להיזקק לשופטים אינם יהודים, כי הוא מובן מאליו, שכן לדייני אומות העולם אין כל שייכות לדינים אלו. פסקיהם בנויים על שכל ולא על דבר נעלה מן השכל. אבל במשפטים, שתתכן מציאות שישפטו כדייני ישראל, צריכה התורה לצוות, שישפטו אותם לפני דייני ישראל דוקא.

אבל לפי הפירוש השני, "להראות לו פנים", שהלימוד יקלט היטב בדעת התלמיד, הרי לכאורה נחוץ יותר לצוות על הוראה זו בסוג "עדות", ויותר מזה - ב"חוקים", שאף שאין השכל מחייב עדות, והחוקים הם הרי נעלים מהשכל לגמרי, אף על פי כן חייב לימוד סוגים אלו להיות באופן של "לפניהם". אבל בסוג המשפטים, כיון שהם מצוות שהשכל האנושי מחייבם, הרי פשוט יותר שלימודם יהיה באופן שיקלט אצל התלמיד.

וגם לפי פירוש של "לפניהם" - לפנימיותם: כדי לקיים משפטים, אין לכאורה צורך דוקא בהתעוררות של פנימיות הנשמה, שהרי הם מתקבלים גם בשכל האנושי. לא כן בחוקים, שהם למעלה מהשכל, צריכה להיות אצלם ההתעוררות של פנימיות הנשמה. כי ללא התעוררות זו - אפילו אם יקיימם יהיה זה מפני ההכרח בלבד, הוא חייב לעשות כן ("חוקה חקתי גזירה גזרתית"), אבל עשייתו תהיה ללא חיות פנימית, משום שאין הדבר נקלט אצלו. וכדי שיתקבלו אצלו החוקים, ויקיים אותם בחיות פנימית, צריך הוא לעורר את פנימיות הנשמה, שהיא נעלית מהשכל.

ב. הן אמת, "המעשה הוא העיקר", העיקר הוא לקיים את המצוות בפועל, כשם שלדוגמא במצוות תפילין

א. ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ומדייקים רו"ל תביבת "לפניהם" ולמדים ממנה כמה דברים:

(א) על המשפטים להיות "לפניהם" ולא לפני עובדי כוכבים¹: כל סכסוך בין יהודים צריך לבוא "לפניהם" לפני דייני ישראל, הפוסקים על פי דיני התורה, ולא לפני שופטים שאינם יהודים, אפילו במקרים ש"דיניהם כדיני ישראל", שחוקיהם דומים לדיני התורה.

(ב) "לפניהם" - שהלימוד עם תלמיד יהיה באופן של "להראות² לו פנים": לבאר את ההלכה הנלמדת בטעמה, עד שהיא תקלט אצל התלמיד, ולא לומר לו: כך הוא הדין, והטעם עליך לחפש ולהבין בעצמך.

(ג) אדמו"ר הזקן מפרש³: "אשר תשים לפניהם" - "לפנימיותם", שתומשך בחינת ה"דעת" של אלקות בפנימיותם של ישראל, ב"סתים" (בדרגות הנעלמות והחבויות) שבנשמה. ככלל הענינים שבתורת החסידות, מרומז גם זה בנגלה של תורה: בירושלמי אמרו⁴ על "אשר תשים לפניהם" ש"תשים" הוא מלשון "סימה", אוצר סמוי. הפנימיות ו"סתים" של תורה, וסתים של תורה הרי מעורר את הסתים והפנימיות של הנשמה⁵.

דובר כמה פעמים, שפירושים שונים שניתנו לתיבה בתורה יש להם קשר ביניהם⁶. וצריך להבין מהו הקשר בין שלושת הפירושים שבתביבת "לפניהם"?

גם צריך להבין, מדוע מצוה התורה שיהיה "לפניהם" (לפי כל הפירושים) דוקא במשפטים, שה"משפטים" צריכים להיות "לפניהם". כידוע⁷ חלוקת מצוות התורה לשלושה סוגים: חוקים, עדות ומשפטים. ההבדל שביניהם לגבי הבנה והשגה: חוקים הם המצוות שאין להם כל הסבר בשכל, מקיימים אותן רק משום שכך ציוה הקב"ה - "חוקה חקתי גזירה גזרתית"⁸; עדות הם המצוות שיש להם מקום בשכל - אמנם לולא היתה התורה מצוה עליהם לא היה השכל מחייב לקיים מצוות כאלו, אבל לאחר שצותה לנו התורה עליהם, אפשר להסביר ולהבין את ה"עדות" בשכל; משפטים הם סוג המצוות שהשכל האנושי בעצמו מבין שצריך לקיימן, (ולא רק שיש להם נתינת מקום אצלו), וכמרוז⁹: "אילמלא לא ניתנה תורה

(6) ראה לקו"ש כרך ג ע' 35.

(7) ראה ד"ה אם בחוקתי ה"ת"ש פ"ד. ובכ"מ. וראה מפרשי התורה לואתחנן (ו, כ). מפרשי ההגדה בשאלת בן חכם.

(8) במדב"ר ר"פ חקת.

(9) עירובין ק, סע"ב. וראה לקו"ש כרך ג ע' 143 הע' 12.

(1) גיטין פח, ב. הובא ברש"י משפטים.

(2) עירובין נד, ב. וראה הלכות ת"ת לאדמוה"ז פ"ד ס"ח.

(3) תר"א ד"ה ואלה המשפטים.

(4) ע"ז פ"ב סה"ז. ובפני משה שם.

(5) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.

שהוא מקיימם רק מצד קבלת עול מלכות שמים ללא כל חישובים וחשבונות¹⁵, אולם קבלת העול צריכה להיות בתוקף ובחיות כה גדולה שלא רק ששכלו לא יתנגד לכך, אלא אדרבה, גם בשכלו יונח ויתקבל שעליו לקיים את ציווי הקב"ה, ללא חשבון כל שהוא).

בזה גם יובן דיוק לשון רז"ל¹⁶: "חוקה כו' אין לך רשות להרהר אחרי". לכאורה היה מתאים יותר הלשון ואין לך רשות שלא לקיימה. אלא שהפירוש הוא: הקיום בכוח המעשה לבדו אינו מספיק, אלא צריך שיתקבל גם בשכלו ובמחשבתו, עד שלא יהרהר וישקול בדבר כלל, ולא זו בלבד שאם עולה ברעיונו לעיתים כי החוקים אין בהם שום תכלית וכו' אזי הוא דוחה מיד מחשבה זו (על דרך המבואר בתניא¹⁷ לגבי ענינים אחרים), כי אם "אין להרהר", מלכתחילה אין עלות במוחו מחשבות כאלו כו'. ואף שקיום החוקים אינו מבוסס על הסבר שכלי (אפילו לא ההסבר שבדאי יש טעם שכלי למעלה על כך), מכל מקום, חדור הוא כל כך בהרגש של אמונה פשוטה וקבלת עול מלכות שמים, במדה כזו שתשפיע גם על כח השכל, שלא יהרהר ח"ו. כל כך הדבר נקלט בשכל, עד שאין לו כל מחשבה באופן אחר. "אין לך רשות להרהר וכו'".

לפי זה נמצא שבכדי לקיים את החוקים כראוי, יש צורך ב"לפניהם - לפנימיותם", לעורר את פנימיות הנשמה, שבכוחה להביא לידי כך שהחוקים יתקבלו היטב גם על כוחות הנפש הגלויים כמו שכל ומדות וכיו"ב. ללא פנימיות הנשמה, אין האדם מסוגל לפעול בעצמו שלא יבוא לידי הרהור, אף שמקיים בפועל את החוקים מתוך קבלת עול, ברם על ידי התעוררות פנימיות הנשמה, הוא מקבל טעם ותענוג גם בענין שהוא נעלה מטעם ודעת, כפירוש השני של "לפניהם" - "להראות לו פנים", שהלכות התורה נקלטות במוחו ולבו. אך לגבי משפטים, אין צורך לכאורה בהוראה של "לפניהם"; מאחר שהמשפטים הם מצוות שכליות, הרי בלאו הכי ימצא בהם טעם - לשם מה צריך לעורר עבורם את פנימיות הנשמה?

ג. ויובן בהקדים דרש נוסף של חז"ל¹⁸ על הפסוק ואלה המשפטים: "ואלה מוסיף על הראשונים", הוא"ו של "ואלה" מורה, שהמשפטים באים כהמשך לעשרת הדברות - גם המשפטים ניתנו מסיני.

כאמור לעיל¹⁹, מאחדות בתוכן עשרת הדברות שני סוגי

(ש"הוקשה כל התורה לתפילין)¹⁰, אם יכוין אדם את כל כוונות מצות תפילין, אבל לפועל לא יניח את התפילין על היד ועל הראש, הרי הוא "קרקפתא דלא מנח תפילין" ח"ו; לאידך גיסא, אם מניח תפילין בפועל, אלא שאין לו את כוונות המצוות - ואפילו אם הוא כזה שלפי דרגתו הוא שייך לכוון ומכל מקום אינו עושה כן - הרי הוא מקיים מצות הנחת תפילין, ועליו לברך ברכה בשם ומלכות¹¹ וכיו"ב? וכן הוא גם בשאר מצוות, כי "המעשה הוא העיקר".

ברם רצון העליון הוא, שהמצוות יקיפו את קומתו השלימה של האדם, כל חלקי וכוחות האדם¹². לא רק כוח המעשה וכוח הדיבור שלו, כי אם גם כוח המחשבה, ואפילו מדותיו ושכלו עד לכוחות מקיפים של רצון ותענוג - על כולם להיות חדורים מהמצוות. כלומר, לא רק אותן המצוות שהן כלליות התלויות בעצם ברגש הלב ובהבנה שבמוח - כמו מצות אהבה ויראה, מצות האמנת וידיעת אלקות, וכדומה - אלא גם כל המצוות הפרטיות, אפילו מצוות התלויות במעשה, צריכים להקיף את כל מציאות האדם, עד לכוחות הנפש העמוקים ביותר, וביחוד כח התענוג, שכן קיום המצוות, כל מצוה שהיא¹³, הרי צריכה להיות בשמחה ובטוב לבב, ונאמר: כל חלב לה¹⁴.

לכן, נדרש מהאדם שלא רק את המצוות שהן "משפטים", אלא גם המצוות שהן "חוקים", אין לקיים אותם רק עם כח המעשה, אלא גם שבשכלו יונח הצורך בקיומם. במילים אחרות: את המצוות אין לקיים משום שאין לו ברירה אחרת, ורק מפני שהקב"ה גזר גזירה חייב הוא לקיימה, למרות שהדבר אין לו טעם ותכלית. אלא נדרש ממנו שהמצוה תקיף כל מהותו וכוחותיו; כלומר מכיון וכך ציוה הקב"ה יתקבל ויונח בשכלו גם אותן מצוות שהן בגדר "חוקים".

(אין פירוש הדברים, שצורת קיום ה"חוקים" הוא מכיון והוא סבור שמחמת מוגבלות שכלו האנושי אין שכלו מסוגל להבין טעם מצוות אלו, ואילו מישהו אחר, וכל שכן הקב"ה מצוה החוקים, יש לו טעם שכלי עליהם. קיום כזה אינו קיום אמיתי של החוקים. כי אופן זה של קיום עדיין אינו אמיתי ענין קבלת עול שלמעלה מטעם ודעת; אדרבה בדרך זו הוא מקיימן מחמת שיש להן שכל כה עמוק שרק חכם גדול מבין אותם. קיום החוקים הוא,

10 קידושין לה, א.

11 ראה אגה"ת פ"א: בלי שום ספק וס"ס בעולם.

12 עפ"י מובן בטוב מה שהעוסק במצוה - פטור מן המצוה איזו שתהי.

13 ועיין תוד"ה שלוחי (סוכה כה, א).

14 ראה רמב"ם סוף הל' לולב.

15 ראה תוי"א כט, ד. לקו"ת פנחס עח, ב.

16 ראה גם לקו"ש כרך ג ע' 69.

16 רש"י ר"פ חוקת.

17 פ"ב. - אבל ההרהור שבתניא שם, הוא בנוגע לענין עשיית עבירה או

ביטול קיום מצות עשה (אבל לא הרהור וספק באמיתת הענין עצמו), משא"כ

בנדודי, שההרהור הוא (כענין) ספק באמונה.

18 שם"ר תנחומא ומכילתא (הובא ברש"י) ר"פ משפטים.

19 ראה לעיל פ' יתרו ובהמצויין שם.

נפש הבהמית, הרי בסופו של דבר עלול להשתלשל מכך, כדברי רז"ל²¹: "היום אומר לו עשה כך ולמחר א"ל וכו' עד שאומר לו עבוד ע"ז" - וכפי שמפרש זאת כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבתחילה אין ליצה"ר את ההעזה לפתות את האדם לעבירה ח"ו. לכן הוא מתחיל בראשונה בנוגע למצוה. כשאדם רוצה לעשות מצוה אומר לו היצה"ר "עשה כך", קיים את המצוה, אבל כיון שהיצה"ר הוא ש"אומר לו עשה כך", היינו שהאדם יקיים את המצוה משום ששכלו של נפש הבהמית מבין כך, ולא משום שכך צוה הקב"ה בתורה, אזי הוא מנתק אותו ח"ו מהקב"ה ואז עלול הוא לדרדר אותו יותר ויותר. "ולמחר אומר לו וכו'", עד שהוא עלול להביאו לעבודה זרה ר"ל.

טעם נוסף לכך שקיום המצוות אסור שיהיה מצד שכל האנושי, שכן אף אם יקיים את המצוות בפועל, הרי יחסר אצלו בקיומן ענין עקרי, שהוא ההרגש שהוא נובע וקשור (מצוה - צוותא וחיבור) עם אנכי ה' אלקיך, שזה ענין של תורה.

ה. כאמור לעיל שבכך שעשרת הדברות מאחדות בתוכם שני הקצוות ישנה הוראה כפולה: ראשית, ש"העליונים ירדו לתחתונים": הדברות של "אנכי" ו"לא יהיה לך" צריכות להיות חדורות גם בציווים של "לא תרצח" ו"לא תגנוב", שגם הקיום שלהם יהיה משום שנצטוו מה"אנכי", ו"התחתונים יעלו לעליונים": גם אותם העומדים לכשעצמם בדרגה נמוכה מסוג החי (ואינם למדים "גזל מנמלה" וכו'), עד שהקב"ה בעצמו, ה"אנכי מי שאנכי", צריך לצוות עליהם "לא תרצח" ו"לא תגנוב" - גם מהם נדרש ש"יעלו לעליונים", שתהיה להם האמונה והתבוננות וידיעה באלקות עד ב"אנכי מי שאנכי", שתי הוראות אלו חוזרות ונשנות בתחילת פרשת משפטים - "ואלה מוסף על הראשונים". הוראה אחת היא, שאפילו קיום המשפטים חייב להיות "לפניהם", מצד פנימיות הנשמה, שזהו "העליונים ירדו לתחתונים"²².

יחד עם זה אומרים "והתחתונים יעלו לעליונים", שגם התחתונים בידיעת התורה, התלמידים הקטנים, שאינם יכולים להסתדר בעצמם יש ללמוד עמם ולהכין להם "כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"²³,

- יתרה מזו, אפילו תחתונים בהנהגה, שהרי הפסוק מדבר בבעלי דינים (אף ש"לפניהם" הכוונה לפני הדיינים, הרי המשפטים קשורים עם בעלי דינים), שאחד מהם טוען לפעמים טענת שוא -

מצוות שונים לגמרי זו מזו ביסודם: הדברות הראשונות מבטאות את הענינים העמוקים ביותר באחדות השם; ואילו שאר הדברות - כוללות ציווים כה פשוטים כמו "לא תרצח" ו"לא תגנוב", המובנים מאליהם אפילו בשכל האנושי הפשוט ביותר, ועשרת הדברות מאחדות את שתי הקצוות יחדיו, ללמדנו שגם הקיום של "לא תרצח" ו"לא תגנוב" חייב להיות משום שכך ציווה הקב"ה, מ"אנכי הוי' אלקיך".

וזהו "ואלה (המשפטים) מוסף על הראשונים", שגם המשפטים שבתורה ניתנו מהקב"ה על הר סיני היינו שגם הם ניתנו במלוא הרעש שהיה במתן תורה, מ"אנכי מי שאנכי", ובמילא צריך לקיים גם אותם משום שניתנו מסיני, ולא רק משום שהשכל מבין שצריך לעשות כן.

ודבר זה מתבאר בפירוש הראשון של "לפניהם" - ולא לפני דיני אומות העולם", כי בלי הבט על כך שהם פוסקים בדוגמת דיני ישראל, אבל מכיון שאין משפטיהם קשורים עם "אנכי הוי' אלקיך", אין פסקיהם דין של תורה, והרי כל עניניו של איש ישראל הם הרי רק על פי וע"י תורה.

זה מתאים גם עם פירוש אדמו"ר הזקן "לפניהם" - לפנימיותם", פנימיות הנשמה: גם לימוד וקיום המשפטים של תורה אינם צריכים להיות רק מצד שכל אנושי כי אם מצד פנימיות הנשמה. כמו בלימוד וקיום החוקים; וגם במשפטים צריך להתייגע שיתקבלו בשכל לא רק משום שהשכל עצמו מחייב כן, אלא מצד פנימיות הנשמה, שעליה לפעול על כל ציור קומתו, עד שתביא גם את ההנחה בשכל²⁰.

וזהו הקשר בין שלשת הפירושים בתיבת "לפניהם", שכתובה דוקא במשפטים: גם משפטים, המצוות שכליות, צריך שיהא קיומם לא רק מצד שכל, כי אם משום ש"ניתנו מסיני" - מתוך קבלת עול שמקורה בפנימיות הנשמה (לפי פירוש אדמו"ר הזקן); שלכן אסור להביא את המשפטים לפני דיני אומות העולם, שכל אנושי (פירוש הא'), ואף שבמשפטים נדרשת קבלת עול, צריכים הם להתקבל גם על שכלו, "להראות לו פנים", (פירוש הב') על ידי התעוררות של פנימיות הנשמה דוקא.

ד. ענין זה שגם במצוות של סוג משפטים אין לסמוך על שכל אנושי ("לפניהם" - לא לפני דיני אומות העולם"), הוא משני טעמים.

ראשית, אם קיום המצוות יהיה מבוסס על שכל של

פ"ל, י"ג) ע"פ זה: מלך במשפט יעמיד ארץ.. ואיש תרומות ירסנה זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות.. עסוק אני במשנתי איני פנוי. וראה לעיל (בתחלת השיחה) שכל הפירושים שבדברי רז"ל על פסוק אחד שייכים זל"ז. (23 רש"י ר"פ משפטים. והוא מהמכילתא שם.

(20) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 345.

(21) שבת קה, ב.

(22) בכלל ההוראה של "עליונים ירדו לתחתונים" היא גם חובת ההתעסקות של בני תורה עם אנשים פשוטים ללמדם ולהדריכם. וראה במדרש (שמו"ר

לפניהם. וזה עצמו שילמדו עמם את הסימה ואוצר, יגלה עוד יותר את ה"לפניהם", הפנימיות שלהם, עד שתקיף גם את הכוחות הגלויים, מוח ולב, "משים בלב", עד שעל ידי תשים לפניהם יהיה: יעשה אותם, ובאופן של - וחי בהם²⁵.

(משיחת ש"פ משפטים תשכ"ב)

גם לגבי "תחתונים" אלו ישנו הציווי "יעלו לעליונים" - "תשים לפניהם", צריך לתת להם את ה"סימה" והאוצר של פנימיות התורה, שכן לגבי "לפניהם", פנימיות הנשמה, כל ישראל "כשרין"²⁴ בכה, מוכשרים לקבל את האוצר, את הענינים העמוקים שבתורה. רק שפנימיות הנשמה אצלם בהעלם, וצריכים לסייע להם לגלותה, תשים

(25) ראה שמו"ר פ"ל, כב. אור תורה להה"מ פ' אחרי.

(24) לשון הירושלמי שם.

אגרות קודש

[כ"ג שבט, תש"כ]

... בתמהון קראתי במכתבו האריכות ע"ד ענינים השייכים לרופא, וכלך מכל חקירות אלו. וזמן זה יקדישו לת"ת ביר"ש הנגלה והחסידות, ומתוך הנהגה עפמשי"כ תמים תהי' עם ה"א.

יום ראשון כ"ג שבט

כך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא-תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו ינבעו הרהורים הרעים – והפסוק האמור

הרי אינו דן בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצווה עליו, לדרות מעליו מיד את הרהורים; ועלידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לא" האמור. ובלשון ה"תניא": **וְאִין תְּכַתֵּב מְדַבֵּר בְּצַדִּיקִים לְקַרְאָם "זוּנִים" חָס וְשָׁלוֹם,** – כמו שנאמר: **"אשר אתם זונים אחריהם", אלא בבינונים פּוֹצֵעַ בּוֹ, שְׁנוֹפְלִים לֹא תְּרַהוּרֵי נְאוּף בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, בִּין בְּחֵטֵר** – גם אם הרהורים הם באופן של היתר, כו', – וגם אם הם באופנים של איסור, וּבְשִׁפְטֵי דַעְתּוֹ – מאותם הרהורים, מְקַיֵּם לֹא זֶה, – של "ולא תתורו". וְאִמְרוּ רַבִּי לֵאמֹר: **"אֵשֶׁב וְלֹא עֵבֵר עֲבָרָה** – נוֹתְנִים לֹא שְׂכָר בְּאֵלֹי עֵשָׂה מִצְוָה", ועל בן צריך – עליו, לְשַׁמֵּחַ בְּקִיּוֹם הָלְאוּ כְּמוֹ בְּקִיּוֹם מִצְוַת עֵשָׂה מְשֻׁשׁ. – כך, שלא זו בלבד שאין דבר זה צריך לעורר בו עצבות – כי אם להיפך: זה צריך לעורר בו שמחה. וְאִדְרָבָה, הַעֲצָבוֹת – הבאה ממה שנופלים בו הרהורים כאלה, היא מְגַפֵּסֵת הַרְוֵתָהּ, שְׂאִינִי מְפִיר מְקוּמוֹ, – הוא לא מכיר את מדריגתו, ועל בן ירע לְכַבֵּד עַל שְׂאִינִי מְדַרְגֵת צַדִּיק, שְׁלֹצְדִיקִים בּוֹדְאֵי אֵין נּוֹפְלִים לְהֵם הַרְוֵרֵי שְׁמוֹת בְּאֵלֹי. – ומאחר שבמחשבתו נופלים הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים; בִּי אֵלֹי הִיָּה מְפִיר מְקוּמוֹ, שֶׁהוּא רְחוּק מְאֹד מְדַרְגֵת צַדִּיק, וְהִלּוּאֵי הִיָּה בִּינוּנִי, וְלֹא רִשְׁעֵי כָּל יְמֵי אֲפִלּוֹ שְׁעָה אַחַת – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלוואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – הרי זאת היא מִדַּת הַבִּינוּנִים וְעֲבֹדָתָם, לְכַבֵּשׁ הַיֶּצֶר וְהַתְּרַהוּר הַעוֹלָה מְהַלֵּב לְמַתָּה, וְלְהַפְסִית דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מְמַנּוֹ, – מאותו הרהור, וְלְדַחֲתוֹ בְּשִׁפְטֵי יָדָיִם, – שלא לרצות לחשוב בהם, בְּנִזְכָּר לְעֵיל. – בפרק י"ב, שרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב

בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכולתו של האדם לנצח את היצר-הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת ממצבו הרוחני שאינו

כמו שצריך להיות – כמו הדאגה מעונות – הרי אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה – וגם אם העצבות שורה עליו שלא בשעת העבודה, אלא כשהוא עסוק בעניינים גשמיים – עליו להתבונן, שאין זה הזמן המתאים לעצבות, שכן, לכך נדרשת שעה קבועה ומתאימה.

בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

וְאֵם הַעֲצָבוֹת אֵינָה מְדַאֲגֵת עוֹנוֹת, אֲלֵא מְהַרְהוּרִים רְעִים וְתַאֲוֹת רְעוֹת שְׁנוֹפְלוֹת בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית – כי אם שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: **הִנֵּה אֵם נּוֹפְלוֹת לֹא הַעֲבֹדָה,** – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, אֲלֵא בְּעֵת עֲסָקוֹ בְּעֲסָקוֹ וְנִדְרָה אֲרֵץ וְכֹהֵאֵי גִּנְאָה – וכדומה, הרי אֲדַרְבָּה – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: יש לו לְשַׁמֵּחַ בְּחֻלְקוֹ, – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – שְׂאֵף שְׁנוֹפְלוֹת לֹא בְּמַחְשַׁבְתּוֹ – המחשבות הרעות, הוא מְפִיחַ דַּעְתּוֹ מִהֵן, – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל או בסוג של "דאגת עוונות" – כי, גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – לְקַנֵּם מַה שְׂנֵאָמְרֵי: **"ולא תתורו אַחֲרֵי לְכַבֵּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זוּנִים אַחֲרֵיהֶם"**, – הרי, דוקא עלידי

ליקוטי אמרים - פרק כו

פרק כו ואם העצבות אינה מראגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. ואין הכתוב מדבר בצדיקי' לקראם זונים ח"ו אלא בבינונים כיוצא בו שנופלים לו הרהורי ניאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש ואדרבה העצבות היא מגנסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לכבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלוואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו

שמהמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית – כי אם שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: **הִנֵּה אֵם נּוֹפְלוֹת לֹא הַעֲבֹדָה,** – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, אֲלֵא בְּעֵת עֲסָקוֹ בְּעֲסָקוֹ וְנִדְרָה אֲרֵץ וְכֹהֵאֵי גִּנְאָה – וכדומה, הרי אֲדַרְבָּה – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: יש לו לְשַׁמֵּחַ בְּחֻלְקוֹ, – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – שְׂאֵף שְׁנוֹפְלוֹת לֹא בְּמַחְשַׁבְתּוֹ – המחשבות הרעות, הוא מְפִיחַ דַּעְתּוֹ מִהֵן, – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל או בסוג של "דאגת עוונות" – כי, גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – לְקַנֵּם מַה שְׂנֵאָמְרֵי: **"ולא תתורו אַחֲרֵי לְכַבֵּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זוּנִים אַחֲרֵיהֶם"**, – הרי, דוקא עלידי

ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה

אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו נוצרים הרהורים. ובכל הנהיגה ונהיגה שפדחתו ממששבתו – שלא לחשוב בהם, אתכפיא סטרא אחרא לתתא, – כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, ובאתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא, – עלידי ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, ואתכפיא סטרא אחרא דלעילא – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא",

המגביה עצמה כנשר, לקים מה שנתאמר: "אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך, נאם ה'". וכמו שהפליג בזה פרשת תרויבה [דף קכח], בגלל נחת רוח לפניו ותפלה כד אתכפיא סטרא אחרא לתתא, – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה,

לקדושה, דאסתלק יקרא דקדשא פרידהו ליעילא על פלא, – עלידי כך מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, יתיר משכחא אחרא, – יותר מאשר עלידי שבת אחר, ואסתלקותא דא יתיר מפלא וכו'. – והתעלות זו היא למעלה מכל

ליקוטי אמרים - פרק כו

אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם ה' וכמו שהפליג בזה פ' תרומה [דף קכח] בגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'.

ההתעלויות האחרות, על כל פנים, הרי עלידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים, והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא תתורו"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה,

על ידי ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, ואתכפיא סטרא אחרא דלעילא – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא",

יום שני כ"ד שבט

רשעים? – אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמוכן מסיים הם נשארים במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו

ברשעים – והכוונה היא, שהם ירחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא סטרא אחרא", לכפות את הסטרא אחרא. ובלשון ה"תניא": וְלֹא – שהם נבראים לכתחילה, שיהיו רשעים פאמת חס ושלום, – ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, אלא שגייע

ליקוטי אמרים - פרק כו

ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו כי אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד. ועל זה אמר איוב בראת רשעים ולא שיהיו רשעים באמת ח"ו אלא שגייע אליהם כמעשה הרשעים במחשבתם והרהורם לבד והם יהיו נלחמים תמיד להסיה דעתם מהם כדי לאכפיא לס"א ולא יוכלו לבטלה מכל וכל כי זה נעשה ע"י צדיקים. ושני מיני נחת רוח

אליהם – שיארע בהם, כמעשה הרשעים: כמחשבתם והרהורם לבד, – שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים, והם נלחמים תמיד להפית דעתם מהם, – מהרהורי העבירה, כפי לאכפיא לסטרא אחרא, – לכפות את ה"סטרא אחרא" – הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, ולא יוכלו לבטלה מפל וכל, – שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא

ולכן אל יפול לב אדם עליו, ולא ירע לבבו מאד, – מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת לו קצת, שכן, אם לא יהיה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם –

אלא ש"לא ירע לבבו מאד" מזה, גם אם יהיה כן כל ימיו כמלחמה זו, – שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה מדרגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל אליו – ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, כי אולי

לכך נברא, וזאת עבודתו לאכפיא לסטרא אחרא תמיד. – לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. ועל זה אמר איוב: – להקב"ה, "בראת רשעים"; – על כך שאל בפרק הראשון: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) – כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד: חכם או טפש, גבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה צדיק או רשע, שכן, אם יכריזו גם על כך – תתבטל הרי הבחירה באדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת

3. עובדיה א, ד. 4. בבא בתרא טז, א. 5. "על פי קהלת ח, יד" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? – משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן – בגלל טעם מסיים – בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדרגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאימה כאן לפי ביטוייה הכללי.

עֲרָבִים וּמְתָקִים, וְהַשְּׂנֵי מְדַבְּרִים חֲרִיפִים אוֹ חֲמוּצִים, – שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם טובים למאכל מפאת חריפותם או חמיצותם, רק שֶׁהֵם מְתַקְלִים וּמְתַקְנִים הַיֵּטֵב עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ מְעַדְנִים לְהַשִּׁיב הַנֶּפֶשׁ. – כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: א)

"נחת רוח" הנגרם מדברים "טובים" ו"מתוקים" – עבודת הצדיקים, שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשך" מהקדושה יותר אור; ב) "נחת רוח" הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא-טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות וההרהורים הרעים. וְהוּוּ שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב: "כֹּל פֶּעַל ה' לְמַעְנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה"; – הכל עשה הקב"ה

למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? – אלא, פְּרוּשׁ, שִׁישׁוּב מְרַשְׁעוֹ וְנַעֲשֶׂה הָרַע שְׁלוֹ יוֹם יוֹר לְמַעְלָה, – כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום-רעה". וזאת על-ידי, כִּד אֲתַכְפִּיא סְמָרָא אֲחֵרָא – כשיכוף את ה"סטרא אחרא", וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקַבְלָא בְּרִידָהוּא לְעִילָא. – ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. וזהו פירוש הכתוב "וגם רשע ליום רעה" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר – לאור. למדנו עד כאן, שעל-ידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת רוח למעלה. להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות – שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא – אלא גם ביחס לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה לשם שמים – מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם, את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק כשעושים את הדבר לשם שמים (למשל: לאכול – כדי לאגור כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע מילתא בדביחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה, וכדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה, כשאינם לשם שמים, וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא" – הוא גורם על ידי זה נחת רוח למעלה – וכדלהלן:

תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של ההרהורים הרעים, כִּי זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי צְדִיקִים. – ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו המדריגות אודותן אנו

לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא אפשר שתעלינה בבעלי מדריגות אלו מזמן לזמן, מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות 68 אלו. וְשֵׁנִי מִיְנִי נַחַת רִוְחָ – בעבודתם של בני ישראל, לְפָנָיו יִתְפָּדֶה לְמַעְלָה: אֲחֵד - מְבַטֵּל הַסְּמָרָא אֲחֵרָא לְגַמְרִי, וְאֵתְהַפְּכָא מְפָרְיוֹ לְמַתְקָא – ומחפיכת המריר למתוק, וּמְחַשְׁבָא לְנַהוּרָא, – ומחושך לאור, וזה נעשה עַל יְדֵי הַצְּדִיקִים; – המבטלים את ה"סטרא

אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע" של המדות שמנפשמ הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת "חושך" המוחץ וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח; וְהַשְּׂנֵי – האופן השני של נחת רוח, הוא: כִּד אֲתַכְפִּיא הַסְּמָרָא אֲחֵרָא – כשכופים את ה"סטרא אחרא", בְּעוֹדָה בְּתַקְפָּה וּגְבוּרָתָה – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה וגבורתה, וּמְגַבִּיחַ עֲצָמָה בְּנֶשֶׁךְ, וּמִשֵּׁם – ממקום הגבהתה, מוֹרִידָה ה' בְּאֵתְעָרוּתָא דְלִתְתָא – ע"י התעוררותו של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרם עַל יְדֵי הַבִּינוּנִים. – על-ידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית. וְהוּוּ שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב: "וְנַעֲשֶׂה לִי מְטַעְמִים כְּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי" – "מְטַעְמִים" לְשׁוֹן רַבִּים, – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה' היא: שְׂנֵי מִיְנֵי נַחַת רִוְחָ, – למעלה, מעבודתם של בני ישראל, וְהוּוּ – "ועשה לי מטעמים וגו'", מְאֵמֶר הַשְּׂכִינָה לְכַנְיָה כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרַפְרֵשׁ בְּתַקְוִינִים, – כמו שמפרש ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" – נחת רוח. וְכִמּוֹ שְׂבַמְטַעְמִים גְּשָׁמִים, דְּרַךְ מְשָׁל, יֵשׁ שְׁנֵי מִיְנֵי מְעַדְנִים: אֲחֵד מִמְּאֲכָלִים

יום שלישי כ"ה שבט

ולא עוד, - לא זו בלבד שעלידי ההשתלטות על המחשבות הרעות, גורמים לנחת רוח למעלה, כי על ידי כך כופים את ה"סטרא אחרא" אלא אפלו בדברים המתרים לגמרי, כל מה שאדם זוכה יצרו - "מקריב" ושולט ביצרו הרע, אפלו שעה קלה, - מדובר כאן בדבר

שמותר לעשותו, והוא יצטרך לעשותו, אלא שהוא דוחה אותו לזמן מאוחר יותר, ומתפנן לאכפאי לסטרא אחרא שבחלל השמאלי, - שבלב, כגון שחפץ לאכל, ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות, ועוסק בתורה באותה שעה, - שכן, אם באותה שעה, הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש הבהמית רוצה בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה), כי הרי בין כך הוא נוהג לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק בתורה - ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, שכן, גם אחרי האכילה ימשיך להלמוד, זאת ועוד, גם את האכילה עצמה אין הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה "שעה" - אכן יאכל - מכל מקום, עצם העובדה שהוא

מאחר את סעודתו - יש בה משום כפיית ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת רוח למעלה. בראיתא - כמו שאנו מוצאים, בנמקרא: "שעה רביעית - משעות הבורק, מאכל כל אדם, שעה ששית מאכל תלמידי חכמים", - מדוע, באמת, איחרו תלמידי החכמים את סעודתם בשעתיים? והיו - תלמידי החכמים, מרעיבים עצמם שתי שעות לכונה זו, - כדי לכפות את ה"סטרא אחרא", אף שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום, - הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא אך ורק כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי הנפש: דיבור ומחשבה, וכן אם בולם פיו מלדבר בדברים שלבו מתאוה מאד לדברם מעניני העולם, - גם אם בדיבור עצמו אין משום איסור כלל - רק מחמת שהוא מתאוה כל כך לומר דיבורים אלה - הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע. וכן הנהגותי מהשבת, - שהוא מתאוה להרהר בענין גשמי, ונמנע מכך, אפלו כמעט מועיר דאתכפיא סטרא אחרא לתתא - גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה, אסתלק וקרא דקדשא בריה הוא וקדשתו לעילא הרבה. - מתעלה בהרבה

כבודו של הקב"ה וקדושתו למעלה. ומקדשה זו - שלמעלה, נמשכת קדשה עליונה על האדם למטה, לסייע סיוע רב ועצום לעבודתו ותקדו. - בעבודת השם שלו. וזהו שאמרו רז"ל: "אדם מקדש עצמו מעט למטה - מקדשין אותו הרבה מלמעלה", לבד

ליקומי אמרים - פרק כו

ולא עוד אלא אפי'

מה שמקיים - בכך, מצות עשה של תורה: "והתקדשתם וכו'", - שהוא מקיים, בשמקדש עצמו במתן לו. - בדברים המותרים לו. מצות "והתקדשתם" היא, שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי מלעשותם לשם תאוותו הגופנית, אלא, אך ורק לשם שמים. מצוה זו של "והתקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות ל"רע", אלא דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם ה"רע", כפי שיוסבר להלן: ופרוש "והתקדשתם" - שתעשו עצמכם קדושים; כלומר, אף שבאמת אינו קדוש ומקדל מסטרא אחרא, - "קדושה" משמעה - פרישה והתבדלות מזה"קליפה" ומזה"רע". הרי, אף שמבחינת מדרגתו, עליו עדיין לקדש עצמו ולהתרחק

בדברים המותרים לגמרי כל מה שהאדם זוכה יצרו אפי' שעה קלה ומתכוין לאכפיא לס"א שבחלל השמאלי כגון שחפץ לאכול ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות ועוסק בתורה באותה שעה. כדאיתא בגמ' שעה רביעית מאכל כל אדם שעה ששית מאכל ת"ח. והיו מרעיבים עצמם שתי שעות לכוונה זו אף שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום. וכן אם בולם פיו מלדבר בדברים שלבו מתאוה מאד לדברם מעניני העולם וכן בהרהורי מחשבתו אפי' כמעט מועיר דאתכפיא ס"א לתתא אסתלק וקרא דקב"ה וקדושתו לעילא הרבה ומקדושה זו נמשכת קדושה עליונה על האדם למטה לסייע סיוע רב ועצום לעבודתו ית'. וה"ש רז"ל אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה לבד מה שמקיים מצות עשה של תורה והתקדשתם וכו' כשמקדש עצמו במותר לו ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף שבאמת אינו קדוש ומובדל מס"א כי היא בתקפה ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט:

מה"סטרא אחרא", כלומר: אין הוא בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים חיותם מה"סטרא אחרא, כי היא - ה"סטרא אחרא" שמנפשו הבהמית, בתקפה ובגבורתה בתולדתה בחלל השמאלי, - שבלב, שבו מיקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, רק שפוכש יצרו ומקדש עצמו. - ומנתק את עצמו מה"סטרא אחרא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם" הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", ככתוב בהמשך: "והייתם קדושים" - נוסף על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי, שתהיו קדושים. אפשר גם לפרש "והייתם קדושים" בלשון של הבטחה, עלידי "והתקדשתם" פעילות כפיה של התקדשות, ישנה הבטחה שאכן "תהיו קדושים", כלומר, סופו להיות קדוש ומקדל פאמת מהסטרא אחרא, על ידי שמקדשים אותו הרבה מלמעלה, - כפי שלמדנו, שעלידי שאדם מקדש עצמו מעט למטה - מקדשים אותו הרבה מלמעלה, ומסייעים אותו לגרשה - את ה"סטרא אחרא" מלבו מעט מעט: - שגם מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא תהיה שום תאוה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".

8. שבת י, א. 9. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ידע לבכו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ר (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד-ועשה טוב-) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא - לבד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'".

יום רביעי כ"ו שבט

של מחשבה, בלי כל זיקה למדה רעה ומחשית. ועל-ידי שהצדיק מכיר את המדה ממנה נובעת אותה מחשבה, ומגביר בתוכו אותה מדה כפי שהיא ב"קדושה" – הוא משפיע בכך על אותו יהודי, שיוכל להתגבר על המדה הרעה שלו, ואתה מדה שמן הנפש

הבהמית – של הוולת –

מתעלה, על-ידי הצדיק,

ל"קדושה". הרי כל זה שייך

לצדיק בלבד שאין בו מדות

רעות כלל. אבל מי שנופל

לו – מחשבות זרות, משלו,

– מה"רע" שלו, מִכְּחִינֵת

הָרַע שֶׁפָּלְבוּ בְּחֻלְל

הַשְּׂמַאֲלִי – ממדותיו הרעות

שמנפשו הבהמית – אִיךָ

יַעֲלֶהוּ – את ה"רע",

לְמַעַלָּה, וְהוּא עֲצָמוֹ

מְקַשֵּׁר לְמַטָּה: – לכן שטות

היא ל"בינוני" להתעסק

ב"עבודה" שאין לו כל

שייכות אליה. אִךְ אִתְּעֵלֶי

פִּיבֹ, אֵל יִפֹּל לְבוֹ בְּקִרְבוֹ

לְהִיּוֹת מִזֶּה עֲצָב נְכוּחַ

בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, שְׁצִרְיָךְ

לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה רַבָּה, –

בשעה שהוא עובד את ה',

אֵלֶּיךָ אֲדַרְבֶּה יִתְחַזֵּק יוֹתֵר

וְיוֹסִיף אִמְצָן בְּכָל בְּחֹזֵק הַתְּפִלָּה בְּחִדּוּחַ וְשִׂמְחָה יִתְדָה,

בְּשׂוּמֹו אֵל לְבוֹ, כִּי נִפְלֵית הַמְּחַשְׁבָּה זְרָה הִיא מִתְּקַלְפָּה

שֶׁבְּחֻלְל הַשְּׂמַאֲלִי, – מהנפש הבהמית שמן הקליפה, שמיקומה

בחלל השמאלי שבלב, וממנה נובעות המחשבות הזרות, הַעֲוֹשָׁה –

המנהלת, מְלַחְמָה בְּבִינּוֹנֵי עִם נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שָׂבוּ, וְנוֹדַע דְּרָךְ

הַנְּלַחְמִים – שמטרתו של כל לוחם, לנצח ואפילו להרוג את הנלחם

נגדו, וְכֵן הַנְּאֻכָּיִם יִתֵּד, – שכל אחד מתכוון להפיל את השני –

הרי הנוהג הוא: בְּשִׂאֵחָד מִתְּנַבְר, – ומראה את גבורתו, אִזִּי הַשְּׂנִי

מִתְּאִמֵּץ לְהִתְנַבֵּר גַּם בֵּן בְּכָל מַאֲמָצֵי בְּחֹזֵק, וְלִכֵּן – כך גם

במלחמה שבין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, בְּשִׂנְפֵּשׁ

הַאֱלֹהִית מִתְּאִמֵּצַת וּמִתְּנַבֵּרֵת לְהַתְּפַלֵּל, – שעל-ידי התפילה

בכוונה, ברצונו להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, אִזִּי גַם הַתְּקַלְפָּה

– של הנפש הבהמית, מִתְּנַבֵּרֵת בְּנִגְדָה, – כנגד הנפש האלקית,

לְבַלְבֵּלָה וּלְהַפְלִיָּה מִתְּפִלָּה בְּמַחְשְׁבָה זְרָה שְׁלָה. – בראות הנפש הבהמית

את הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא משתדלת

להפריע לנפש האלקית על-ידי מחשבות זרות, בכך היא רוצה

לבלב את כוונת המתפלל בתפילה, לפי זה, המחשבה הזרה

מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש הבהמית

חשה שבתפילתו יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא משתדלת

להפר כוונה זו. – הרי, אדרבה – עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ

בתפילתו בכוונה.

פָּרָק כַּח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים – אל יפול רוחו מכך; אדרבה – עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסתת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם",

כופה את ה"סטרא אדרא" תחת

שלטון ה"קדושה", וגורם נחת

רוח רב למעלה.

וְאִפְלוּ אִם נוֹפְלִים לוֹ

הַרְהוּרֵי תְּאוּוֹת וּשְׂאֵר

מְחַשְׁבוֹת זְרוֹת בְּשַׁעַת

הָעֲבוּדָה – בשעה שהוא

עסוק בעבודת ה' בְּתוֹרָה אוֹ

בְּתַפְלָה בְּכוּנָה – וכאן הרי

אין מקום ל"חשבון" שבפרק

הקודם, שעליו להיות שמח

על שהוא מקיים מצות לא-

תעשה וכופה את ה"סטרא

אדרא" – שהרי ההרהורים

והמחשבות הרעות מפריעות

לו, בשעה זו, לעבודת ה',

אֵל יִשִּׁית לִבְ אֱלֹהֵינוּ, –

למחשבות ולהרהורים

הרעים, אֵלֶּיךָ יִשִּׁית דַּעְתּוֹ

מִהֵן בְּרַגְעוֹ, – מיד, וְגַם אֵל

יְהִי שׂוֹטֵה לְעַסֵּק בְּהַעֲלָאת

הַמְּדוּת שֶׁל הַמְּחַשְׁבָּה זְרָה,

בְּנוֹדַעֵי, – קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה" מהמחשבה

הזרה, שכן, כל מחשבה זרה מקורה במדה מסויימת בנפש הבהמית.

למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה של תאוה; מדת היראה

מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נזקק לה, וכדומה – וישנו

סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה

רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא

בנפש האלקית, שעל ידי כך יעלה את המדה הרעה של הנפש

הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את

המחשבה הזרה. למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר

בנפשו את האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש

הבהמית, וכדומה – רבנו הזקן אומר כאן שכל יהיה ה"בינוני" –

אודותו מדובר כאן – שוטה, להתעסק בעבודה זו, כִּי לֹא נִאֻמְרוֹ

דְּבָרִים קָהִים – להעלות את המחשבות הזרות, אֵלֶּיךָ לְצַדִּיקִים,

שְׂאִין נוֹפְלִים לָהֶם מְחַשְׁבוֹת זְרוֹת שְׁלָהֶם – מחשבות זרות

הנובעות ממדותיהם הם, כִּי אִם מִשְׁל אַחֲרֵים, – שכן, לצדיק אין

מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו

לקדושה. המחשבות הזרות, העלולות לעלות, אי פעם, במוחו,

מקורן מהוולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק, ומחמת שלא כל אחד

יכול לייעץ לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על המדה הרעה

– עליו להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא מקושר. מתעוררות

או מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק, שאצלו אלו הן רק אותיות

יום חמישי כ"ז שבט

היה בדעתו של הגוי לבלבל את היהודי, אלא רק לשאול אותו שאלה מסוימת – קיימת אז העצה, לענות לו על שאלתו, והוא יפסיק מלבבלו בתפילתו. אך, מאחר שכוונתו של הרשע היא לבלבל את תפילתו, לא תועיל ההתדיינות אתו, **שזאת עצתו**

בִּרְדָּאֵי, - העצה הטובה למתפלל, היא, **שלא להשיב לו משוב ועד רע**, - שלא לענות לרשע מטוב עד רע, ולעשות עצמו כְּחֵרֵשׁ לֹא יִשְׁמַע, ולקיים מה שכתוב: **"אל תען כסיל פֹּאֲלֹתָו, פֶּן תִּשְׁוֶה לֹו גַם אֶתְּהָ"**. כִּי - כשנפלות במוחו מחשבות זרות, אל ישיב מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה זרה, - אל יכנס לשום ויכוח ולמחשבות והרהורים כיצד לנצח את המחשבה הזרה, כִּי הַמְתַּאֲבֵק עִם מְנוּל - מְתַנּוּל גַּם בָּזוּ - ולכן, אל יתעסק כלל עם המחשבה הזרה, רק יעשה עצמו כִּלֵּא יוֹדֵעַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ הַהֲרַהוּרִים שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ, ויסיר מדעתו, ויסיר בְּרַחֲמָיו אִמְרֵי בְּכַח פְּנִיָּתוֹ. - בתפילתו. וְאִם יִקְשֶׁה לוֹ לְהִסְרֵם - את המחשבות

הזרות, מדעתו, מפני שטורדים דעתו מאד כְּחֻקָּה - אִי יִשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לְה' ויתחנן לו יתְבַרְךָ בְּמַחְשְׁבָתוֹ, - אם הוא עוסק אז בקטעי התפילה שאסור להפסיק בהם בדיבור, אלא יתפלל במחשבתו להשי"ת, לְרַחֵם עָלָיו בְּרַחֲמָיו הַמְרַבִּים, בְּרַחֵם אֵב עַל בְּנֵים הַנְּמַשְׁכִּים מִמֶּחֹו, וְכִכָּה יִרְחַם ה' עַל נַפְשׁוֹ הַנְּמַשְׁכֶּת מֵאֲתוֹ יִתְבַרְךָ, לְהַצִּילָה מִ"מַיִם הַיְדוּזִים", - מהמחשבות הזרות שֶׁמֶן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וְלִמְעַנּוּ יַעֲשֶׂה, - הקב"ה יעשה למען עצמו כביכול, כִּי חֵלֶק ה' מִמַּשׁ עִמּוֹ: - שכן, אם יתפלל שירחמו עליו - הוא עלול, לפעמים, לעורר על עצמו דינים חלילה: ישפטו אותו אם הוא זכאי שירחמו עליו, ואילו אם בקשתו היא "למענו", למען הקב"ה - מובן הדבר, שאין אז מקום לשפט את ה"מתפלל" אם הוא זכאי לרחמנות. פירוש נוסף יש בכך: רבנו הזקן מבטיח, שהקב"ה אכן יעשה זאת למענו, וירחם עליו, שכן, הנשמה היא חלק מה'.

ולא כמעט העולם, שטועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה - מכלל שאין תפלתם כלום, - החושים בטעות שנפילת המחשבה מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום שאילו התפלל בראוי ונכון - לא היו נופלים לו מחשבות זרות. - ומאחר

ליקוטי אמרים - פרק כח

שאינו נופלות במוחו מחשבות זרות, הם מטיקים מכו, שתפילתם איננה מתוך כוונה, וְהָאֵמֶת הִיָּה בְּדַבְרֵיהֶם, אִם הִיָּתָה נֶפֶשׁ אַחַת לְבָדָה, הִיא ⁷⁰ הִיא הַמְתַּפְּלֵלֶת וְהַמְהַרְרֵת הַמְחַשְׁבוֹת זָרוֹת. - הדבר היה נכון, אילו היתה זו נפש אחת שעושה את כל האמור, אז היה במחשבות הזרות משום הוכחה, שה"מתפלל" אינו כפי שצריך להיות, שכן, אם הנפש היחידה הזו שקועה כל כולה בתפילה - אין מקום אז לשום מחשבות זרות, אֲבָל בְּאֵמֶת לְאִמְתוֹ הֵן שְׁתֵּי נַפְשׁוֹת, הַנִּלְחָמוֹת זו עם זו בְּמַחֲזוֹ שֶׁל אָדָם, - הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות והן נלחמות ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה ממולא בעניינה היא בלבד,

כִּל אַחַת חֶפְצָה וְרִצּוֹנָה לְמַשֵּׁל בּוֹ - במוח, וְלִהְיוֹת הַמֶּחֶם מְמַלֵּא מְמַנֶּה לְבָדָה, וְכֵל הַהֲרַהוּרִי תוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם - נובעים, מְנַפֵּשׁ הַאֱלֹהִית, - ומאידך וְכֵל מְלִי דְעֻלְמָא - כל המחשבות וההרהורים בענייני עולם נובעים מְנַפֵּשׁ הַבְּהִמִית, - הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן - שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא היא העסוקה בכוונות התפילה - מה מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות! - אומר על כך רבנו הזקן: **רַק שְׁהָאֱלֹהִית מְלַבֶּשֶׁת בָּהּ**. - הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלת המחשבות הזרות של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונות התפילה.⁷¹ והוא כְּמַשֵּׁל אָדָם הַמְתַּפְּלֵל בְּכּוֹנֵה, וְעוֹמֵד לְנַגְדוֹ עָרֵל - גוי, רָשָׁע, וְמַשִּׁיחַ וְדַבְרֵי עִמּוֹ בְּרִי לְבַלְבָּלוֹ, - ולהפריע לו בתפילתו. לולא

12. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה - אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין - יש בכך משום הוכחה על אי-ההצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה - אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. 13. משלי כו, ד. 14. דברים לב, ט.

יום שישי כ"ח שבט

הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על-ידי שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשין ב"זוהר": **גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא** - **מבטשין ליה כו'**.¹⁷ – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה

- מבטשים אותו. או - מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). **פרוש "נהורא דנשמתא"**, - משמעות "נהורא דנשמתא" - אור הנשמה - (שאינו מאיר בגוף), **שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך למשל על חמירות שבגוף**. - שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומרות הגוף ולזככה. ואילן בנידון דידן (בענינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומרות. **ואף שמכין ומתבונן בשכלו בגדלת ה'** -

פרק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'.

בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא – טמטום הלב, שלעתים קורה שלבו של אדם סתום ואינו

ברי-הרגשה, ולכן אין הוא מסוגל לקלוט את אור ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שגייע בתפילתו לאהבת ה' וליראת ה'. **אך עוד אחת צריך לשית עצות** - לחפש עצות, **בנפשות הפינוגים**, - בנפשות אלה שהם במדרגת ה"בינוני" אשר **לפעמים ועתים רבים יש להם טמטום הלב שנעשה** - הלב, **באבן, ולא יכול לפתח לבו בשום אופן לעבודה שכלב זו תפלה**,¹⁸ - כפי שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה בתוך הלב ועם הלב; העבודה

ליקוטי אמרים - פרק כט

פרק כט אך עוד אחת צריך לשית עצות בנפשו הבינונים אשר לפעמים ועתים

רבים יש להם טמטום הלב שנעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שכלב זו תפלה. וגם לפעמים לא יכול להלחם עם היצר לקדש עצמו במותר לו מפני כבדות שבלבו וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בן עדן אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי' נהורא דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך למשול על חומרות שבגוף. ואף שמכין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על חומרו' הלב מחמת חומרותיו וגסותו והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת

בתוך הלב - היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים - תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט - יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. **וגם לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר, לקדש עצמו במותר לו, מפני כבדות שכלבו**. - כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאוה לעשות, כמו: להימנע מלאכול - כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא בדרך של מלחמה - על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבדות - אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. **וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש**,¹⁶ **דאמר רב מתיבתא: בגן עדן, - שאמר ראש הישיבה בגן עדן, "אעא דלא סליק ביה נהורא - מבטשין ליה כו', - בול עץ שאין האש אחזת בו - מבטשים אותו, מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש נאחזת בו - אין מן**

כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, **אינו נתפס ונדבק במחו כל כך - הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל כך במוחו, שיוכל למשל על חמירות הלב, - וזאת, מחמת חמירותו ונסותו. - של המוח והלב**.¹⁷ **והסבה - לכך, היא גסות הקליפה, שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית, - הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה בחומרותיה, כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, ומסתרת ומחשיכה אורה. - את אור הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל, כשאין האש נאחזת בבול העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול העץ לחתיכות קטנות, שתהיינה מסוגלות להידלק - כך גם בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומרות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית. ולזאת - ולכן, צריך לבטשה ולהשפילה לעפר, דהינו לקבוע עתים להשפיל עצמו, - לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, להיות "נבזה פעיניו נמאם"**¹⁸ **בכתוב, ו"לב נשבר" - "רוח נשברה"**,¹⁹ **היא הסמרא אחרת, - על-ידי ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", שתיא היא האדם עצמו בפינוגים, - הנפש הבהמית של הקליפה, היא**

15. ספרי, רש"י דברים יא, יג. 16. חלק ג קסח, א. 17. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומרותיו וגסותו, שזה מוזיק לחומרותיו ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי - מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועולל", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן - אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומרותיו וגסות המוח. על דברים אלה - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם ב"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על הנ"ל ב"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פ"ו). משא"כ כאן מפרש זוהר, ובוזר פשיטא מדובר גם ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדו"י)". 18. תהלים טו, ד. 19. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב ונשבר.

האדם עצמו באלה שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", שִׁנְפֵּשׁ הַחַיּוֹנִית הַמַּחִיָּה הַגּוֹף, היא בְּתַקְפָּה בְּתוֹלְדָתָהּ בְּלִבּוֹ, - של ה"בינוני", נִמְצָא היא היא - הנפש שמן הקליפה, הָאָדָם עֲצָמוֹ.

לֵאדָם עֲצָמוֹ. וּכְמֵאֲמַר הַלֵּל הַזֶּקֶן לְתַלְמִידָיו²¹, בְּשִׁחִיָּה הוֹלֵךְ לֵאבֹל, הִיָּה אֹמֵר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְגִמְלָה חֶסֶד עִם הָעֲלוּבָה וְעֵינָהּ - הוּא גּוֹפּוֹ, כִּי - הַגּוֹף, כְּמוֹ זֶר נֶחֱשֵׁב אֲצִלוֹ, וְלִבָּן אֹמֵר שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ כְּמֵאֲכִילוֹ, - כְּמוֹ שְׂעוּשִׁים חֶסֶד כְּשֶׁנּוֹתְנִים לֵאכּוֹל לְזוֹלָת. כִּי הוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ רַק נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַד, כִּי היא לְבָדָה - הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מְחִיָּה גּוֹפּוֹ וּבְשָׂרוֹ, שֶׁהָרַע שֶׁהִיָּה בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ - נִתְחַפֵּף לְטוֹב, וְנִבְלָל בְּקִרְבָּתָהּ נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמֶּשׁ.

ליקוטי אמרים - פרק כט
צריך לכַּמְשֵׁה וּלְהַשְׁפִּילָה לַעֲפֵר דְּהֵיִינוּ לְקְבוּעַ עֵתִים לְהַשְׁפִּיל עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת נְבוּזָה בְּעֵינָיו נִמְאָם כְּכַתוּב וּלְבַד נִשְׁבַּר רוּחַ נִשְׁבְּרָה היא היא הַס"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שִׁנְפֵּשׁ הַחַיּוֹנִית הַמַּחִיָּה הַגּוֹף היא בתקפה כְּתוֹלְדָתָהּ בְּלִבּוֹ נִמְצָא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת היא הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד כי היא לכדה מחיה גופו ובשרו שהרע שהיה בנפש החיונית המלובשת בדמו ובשרו נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש בצדיקים.

כִּי אִם בְּצַדִּיקִים, - בהם, אִין הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית - האדם עצמו; בְּצַדִּיקִים. - וממילא, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית היא האדם עצמו בצדיקים.

שבת קודש כ"ט שבט

מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל [פָּרָק יב]. - שה"בינוני" לאחר תפילתו, כשאהבת ה' איננה בהתגלות בלבו, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור, אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. וְכֵן - בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, הוא גָּרוּעַ וּמְשַׁקֵּץ וּמִתְעַב יוֹתֵר מִבְּעֵלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וּמִשְׁקֵצִים וּרְמָשִׁים כְּנֹזֵר לְעִיל, - בפרק כ"ה, שבעלי החיים הטמאים אינם עושים

אֲבָל בְּבִינוּנֵי, מֵאַחַר שֶׁמְהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמְסַמְּרָא אַחֲרָא, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ, לֹא נִחַפֵּף לְטוֹב - הָרִי היא היא - הנפש הבהמית שמן הקליפה, הָאָדָם עֲצָמוֹ. - וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". להלן, עושה רבנו הזקן חשבונו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב נשבר - מעובדה זו עצמה, שהאדם שבו הנו מ"סטרא אחרא": וְאִם בֵּן - אם ה"אדם" שבו⁷² הוא מהנפש של "סטרא אחרא", הוא רְחוּק מֵה' בְּתַכְלִית הַרְחוּק, שֶׁהִרִי בַּח הַמִּתְאוּתָהּ שֶׁנִּפְגְּשׁוּ הַבְּהֵמִית יְכוֹל גַּם בֵּן לְהִתְאוּת לְדָרְסִים הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נֶגְדַּר רְצוֹנוֹ וְתַבְּרָה, אֵף שְׂאִינוֹ מִתְאוּתָהּ לְעֲשׂוֹתָם כְּפַעַל מִמֶּשׁ חֵם וְשִׁלּוּם, רַק שְׂאִינָם מְאוּסִים אֲצִלוֹ בְּאִמְרָה, כְּבְּצַדִּיקִים, - בצדיקים

דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם שעושה דבר כזה, הוא גָּרוּעַ מֵהֶם, וְכְּמוֹ שְׂפָתוֹב²³: "וְאֵנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגוֹ"

20. ברכות השחר: ברכות ס, ב. 21. שמות ל, לב. 22. ויקרא רבה לד, ג. 23. תהלים כב, ז.

הַתְּשׁוּבָה בְּלֵב, – שהחרטה העמוקה בלב על העבירה – מסירה את הפגם, וְהֵלֵךְ יֵשׁ בּוֹ בְּחֵינֹת וּמְדַרְגּוֹת רְפוּת, – כפי הידוע²⁵ על מה שנאמר²⁶: "ממעמקים קראתיך" – שבלב האדם ישנו עומק לפניו מן העומק, וְהֵכֵל – תלוי לְפִי מַה שֶׁהוּא אָדָם, – בשעה

ש'אדם נמצא במדרגה עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, וְלְפִי הַזְמַן וְהַמְקוֹם, – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים – נדרש או ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם

נסיונות, בְּיַדְעֵים. – לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; וְלִכֵּן עֲכָשָׁו בְּשַׁעָה זו, שְׂרוּאָה בְּעֵצְמוֹ "דְּלֵא סְלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא", – שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, מְכַלְל – מכאן, שְׁחֵיִם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, וְעוֹנוֹתָיו מְכַדִּילִים, – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, או שְׂרוּצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לְתְּשׁוּבָה עֲלֵאָה יוֹתֵר, – לתשובה עליונה יותר, מְעַמְקָא דְלְבָא יוֹתֵר. – מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. וְלִכֵּן אָמַר דְּוֹד²⁷: "וְתַפְאֵתִי נִגְדִי תְּמִיד"²⁸.

– וכש'אדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהוזה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת

התפילה, כשהאהבה להקב"ה היא בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב – ועל כך אומר רבנו הזקן: [וְגַם בְּשִׁמְתֵּנְגֶרֶת בּוֹ נִפְשׁוֹ הַאֱלֹהִית לְעוֹרֵר הָאֱהָבָה לַה' בְּשַׁעָת הַתְּפִלָּה - אֵינָה בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ לְגַמְרִי, מֵאַחַר שְׁחוֹלְפָת וְעוֹבְרַת אַחַר הַתְּפִלָּה, בְּנִזְכָּר לְעֵיל סוּף פֶּרֶק יג]. – "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"²⁴. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד

– אין זו האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב"בינוני", מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש – גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו "שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה.

וּבְכַרְמֵי בְּשִׁיזְכֹּר טְמֵאָת נִפְשׁוֹ בְּחַטָּאת נְעוּרִים, וְהַפְּגָם שֶׁעָשָׂה בְּעֵלְיוֹנִים, – שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו הזקן: וְשֵׁם – בעולמות העליונים, הוּא לְמַעַל מְהוּמָן, וּבְאֵלוֹ פָּגָם וְנִטְמָא הַיּוֹם חָם וְשָׁלוֹם מִמֶּשׁ. וְאֵף שֶׁבְּכָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, – על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, הֲרִי עֵקֶר

24. משלי יב, יט. 25. לקוטי תורה דברים מה, ד. 26. תהלים קל, א. 27. תהלים נא, ה. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמטא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדר"י צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדר"י הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו".

יום ששי

כג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.
 תהלים: קח־קיב.
 תניא: ומוה יוכל . . . כמ"ש לקמן. א.

אַמְאָל אַרויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראַפּען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פּרויען: "מיינער זאָגט". האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאלען אויף דער פּריטעלקע און האָט זיך פארדב'ק'עט. אויפכאַפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף אַרויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

תרגום חפשי

פעם, בןצאו מתדרו, הזדמן ושמע אדמו"ר הזקן כיצד הרבנית אומרת לכמה נשים: "שלי [בעלי] אומר". – אמר הרבי: בגלל מצוה אחת אני שלך; בכמה מצוות אנו של הקב"ה! ונפל על מזוות הדלת, כולו דבקות. בהתעוררו אמר: "צאינה וראינה" – כדי לצאת מעצמו ולראות אלקות, זה נה' מ"בנות ציון" – מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבא יהי' "אשת חיל עטרת בעלה".

שבת

כד שבט

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

הפטורה: בשנת... מצבתה.

מברכים ר"ח אדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התועדות.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: קיג־קית.
 תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן ג־טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען אַ תנועת חיים. [כשהם ראו אלקות הרי מיד "וינועו", נפעלה תנועת חיים.]

אלו ידעתם – אמר אדמו"ר הצ"צ – כחם של פסוקי תהלים ופעולתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחיצות, ועולים בעילוי אחר עילוי בלי שום הפרעה, ומשתתחים לפני אדון עולמים ופועלים פעולתם בחסד וברחמים.

יום ראשון

כה שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
 תניא: פרק כה. וזהו . . . "62" אה"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאָנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

תרגום חפשי

ללמוד בכל יום פרשת השבוע, חומש עם פירש"י (יום ראשון – עד "שני", יום שני – עד "שלישי" וכו'); אמירת תהלים בכל יום, לגמור את התהלים בשבת מברכים – על כך יש להקפיד. זה נוגע לו, לבניו ולבני בניו.

יום

ראשון

יום

שני

יום

שלישי

ה'תש"ג

כו שבט

יום שני

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
 תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
 תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

יום
רביעי

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

תרגום חפשי

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. זהו גם מצד המשפיע וגם מצד המקבל; אין לכך שום מחיצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

ה'תש"ג

כו שבט

יום שלישי

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: קכ"קלד.
 תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

יום
חמישי

אאמו"ר כותב באחד ממאמריו: חסידים הקודמים עשו הסכם בנפשם שכל דבר המותר, אך שיש לו איזה רצון וחמדת הלב לזה לא יעשנו, ועל ידי זה נעשה שבירת התאוה.

ה'תש"ג

כח שבט

יום רביעי

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קלה"קלט.
 תניא: וכיוצא . . . לב"ב ב"ה כנ"ל.

יום
שישי

אחת מתורות הבעש"ט:
 כי תראה חמור – כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר שלך שהוא הגוף, תראה – שונאך – שהוא שונא את הנשמה המתגעגעת לאלוקות ורוחניות, ועוד תראה שהוא – רובץ תחת משאו – שנתן הקב"ה להגוף שיוזכך ע"י תומ"צ והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך – וחדלת מעזוב לו – שיוכל לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסיגופים לשבור את החומריות, הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם – עזוב תעזוב עמו – לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסיגופים.

ה'תש"ג

כט שבט

יום חמישי

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קמ"קמד.
 תניא: ויחוד . . . לב"ב כמ"ש במ"א.

שבת
קודש

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: [ארמו"ר הזקן אמר פעם:] פירש"י אויף [על] חומש איז [הוא] יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף [על] גמרא איז [הוא] פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

ב"ה, יום שלישי, שהוכפל בו כי טוב,
 פ' אם כסף תלוה את עמי,
 ה'תש"נ. ברוקלין נ.י.

הנהלת חברת גמילות חסדים
 שומרי שבת
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בעונג קבלתי מכתבם מבשר טוב אשר המלוה מלכה השנתית של החברה גמילות חסדים שומרי שבת תתקיים במוצש"ק פ' משפטים, מבה"ח אדר, פ' אם כסף תלוה גו', אור לא' דר"ח אדר – ויהי רצון שתהא בשעה טובה ומוצלחת, והרי גמ"ח ענינה טוב (לשמים ולבריות גם יחד) ומביאה הצלחה, ובפרט אשר ה"ז מוצש"ק מברכים חודש אדר ואור לא' דר"ח אדר דבריא מזלי' דכאו"א מבנ"י, ויתירה מזה, כגירסת הרא"ש, דתקיף מזלי', וניתוסף ב"בריא" ותוקף זה ביתר שאת וביתר עוז ע"י מעשינו ועבודתינו בכלל, ובמיוחד בצדקה ובגמ"ח שהיא בממונו בגופו ובנפשו – אחדות כל עניני האדם, במצוה השקולה כנגד (ובמילא – גם מאחדת) כל המצוות,

יום שלישי: שנתברך משבת פ' מתן תורה – אוריין תליתאי, (שניתנה לעם תליתאי ע"י תליתאי ביום תליתאי בירח תליתאי) – שבת פה, א. וראה ר"ן גאון שם. תנחומא יתרו יו"ד. ועוד. וראה לקו"א להה"מ (הוצאת קה"ת) סי' רמח (ס, ב). יום שלישי, שהוכפל בו כי טוב: פרש"י בראשית א, ז (ושם – דגם העבר נעשה טוב). ובאוה"ת (בראשית לג, א ואילך. משפטים ע' א'קנז. שם (עה"פ אם כסף תלוה) ע' א'קסא ואילך. ד"ה אלו דברים תרנ"א (סה"מ תרנ"א ס"ע קצג). ועוד): ובמכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (נדפס בסה"מ ה'תש"ט ע' 19 (השני) אגרות–קודש שלו ח"א ע' קלו) מקשר זה עם מחז"ל (קידושין מ, א) טוב לשמים וטוב לבריות.

אם כסף תלוה: ראה אוה"ת עה"פ (ע' א'קנא ואילך. שם כרך ח ע' ג"ז ואילך). ד"ה זה תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' קכג ואילך) ותרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' סא ואילך).

הנהלת... גמילות חסדים: מעלת גבאי צדקה – ראה ב"ב ח, ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ו. זהר ח"א רח, סע"א. לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' רכב. – ולהעיר מכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בסופו (סי' תל). אגרות–קודש הנ"ל ע' פה. ד"ה כל המרחם ה'תש"ט פ"י (סה"מ שם ע' 17). – ולהעיר אשר גבאי"י הוא ר"ת אנא בכח גדולת ימינך (וראה מכתב כ"ה טבת ה'תשי"א – אגרות–קודש ח"ד ע' קלח).

גמ"ח... גם יחד: ראה פיה"מ להרמב"ם פאה בתחלתה.

ומביאה הצלחה: ראה סה"מ תרנ"א שם (ע' קצב): מכתב כ"ק אדמו"ר נ"ע הנ"ל (סה"מ ה'תש"ט שם ע' 18. אגרות–קודש הנ"ל ע' קלה) דגמ"ח בכתר (וראה גם אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' לד–ה), דמשם נמשכת הצלחה – ראה אוה"ת וישב (רעה, א–ב) עה"פ ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח.

אדר... דבריא מזלי': תענית כט, ריש ע"ב.

ובגמ"ח... ובנפשו: ראה סוכה מט, ב. ד"ה אשר ברא והמשכו ד"ה כל הנהנה תרפ"ט פ"ד ואילך ופ"ח ואילך (סה"מ קונטרסים ח"א כג, א ואילך). וראה גם מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר סה"מ ה'תש"ט שם ע' 4. אגרות–קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ט ע' לה ואילך).

השקולה... כנגד כל המצוות: ב"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א. תניא פל"ז. וראה מפרשי המשנה אבות פ"א מ"ב.

שהיא גם מביאה לידי אחוה ושלוש ומאחדת את כל בני, שהרי גמ"ח הוא בין לעניים ובין לעשירים.

וכולנו כאחד ממשיך ברכנו אבינו באור פניך – עד למטה מטה, שהרי גמ"ח אדם אוכל פירותי בעוה"ז.

ובפרט אשר זה עתה באנו משנת הארבעים להסתלקות-הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאז "קאי איניש אדעתי דרבי", ומפורש בפרטיות בכתוב: נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע.

והדגשה מיוחדת בכל הנ"ל בעמדנו בשנת ה'תש"נ, אשר כפי שנתפרסם ונתפשט בתפוצות ישראל, יש בה הרמז: תהא שנת נסים – אשר הקב"ה נותן ליהודי את הכח, לפעול בכל עיני יהדות, תורה ומצוותי, באופן של הנהגה נסית – למעלה מהגבלות שלו.

ויה"ר אשר כ"ז יחיש עוד יותר קיום התפלה בספר דוד, דדא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא –

תבוא לפניך תפילתי הטה אונך לרינתי.

וה"ז גם סעודת ראש חודש – שהם מתחדשים כמותה ומפארים ליוצרים על שם כבוד מלכותו.

בכבוד ובברכת הצלחה בכהנ"ל

מביאה לידי אחוה ושלוש: פרש"י ד"ה פדה בשלוש – ברכות ה, א.

ומאחדת את כל בני: ראה ד"ה אני בצדק אחוה פניך (בהקדמת הסידור (עם דא"ח) כא, סע"ד ואילך). – ולהעיר מזח"א יג, ב: מאן דחס על מסכני . . שליט על כל בריין דעלמא.

גמ"ח . . לעשירים: סוכה שם. (ואולי יש לפרש כן – עכ"פ ברמז – בזח"א שם). וראה שו"ע אדה"ז ריש הלכות הלואה.

וכולנו . . פניך: נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפילת העמידה. וראה תניא פ' לב. קונטרס אהבת ישראל.

גמ"ח . . בעוה"ז: ריש מס' פאה. וראה מכתב כ"ק אדמו"ר נ"ע הנ"ל (סה"מ ה'תש"ט שם ע' 18. אגרות-קודש הנ"ל ע' קלה) "דמצות אלו שאוכל פירותיהן בעוה"ז הם תלויים בג"ר והעיקר בבחי' כתר דמשם נמשך דוקא בעשי' כו', וזהו ענין גמ"ח שהוא בחינת רב דא"א כו', וידוע דבכדי שימשך למטה צ"ל נמשך ממדרגה עליונה יותר", ולהלן שם (סה"מ שם ע' 19. אגרות-קודש הנ"ל ע' קלו. ועד"ז הוא ג"כ בסה"מ שם תרנ"א שם ריש ע' קצד) "וי"ל לכן עי"ז אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז מפני שבבחינת מדה"ר לא יש מניעות ועיכובים כלל ונמשך עד למטה למטה", ומציין "שם וע' בלקו"ת פ' קרח ד"ה והנה פרח מטה אהרן כו' (נה, ג ואילך) בענין רב חסד דא"א כו'". וראה גם אוה"ת (יהל אור) לתהלים.

משנת הארבעים: ראה שיחות: ש"פ בא ח' שבט, אור ליו"ד שבט, מוצאי יו"ד שבט, י"א שבט, ש"פ בשלח ט"ו בשבט וט"ז שבט – ה'תשמ"ט. ש"פ וארא ר"ח שבט, ש"פ בא ח' שבט ואור ליו"ד שבט – ה'תש"נ.

להסתלקות-הילולא: ראה אגה"ק סי' ז"ך וביאורו וסי' כח.

קאי . . דרבי: ע"ז ה, ריש ע"ב. וראה פרש"י תבוא כט, ו. לקו"ש תבוא תשמ"ט. וראה המשך באתי לגני ה'שי"ת פט"ז סה"מ ה'תש"י ע' 151). נתבאר בד"ה באתי לגני ה'תשכ"ו (סה"מ באתי לגני קצג ואילך).

בכתוב: נתן ה' . . לשמוע: תבוא שם, ג. וראה שיחת אור – ליי"ב סיון ה'תשמ"ט. ש"פ וארא ר"ח שבט (ס"ד) וש"פ בא ח' שבט ה'תש"נ.

שנתפרסם ונתפשט בתפוצות ישראל: להעיר מרמב"ם הל' ממרים (פ"א ה"א-ב. שם פ"ב ה"ב ואילך), שמנהגות ש(הנהיגו ב"ד הגדול) פשטו בכל ישראל יש עשה ול"ת בקיומם. וראה בארוכה מכתב וא"ז תשרי ה'תש"נ.

דדא . . משיחא: סידור האריז"ל במקומו. ובכ"מ.

תבוא . . לדינתי: תהלים פה, ג. וראה קונטרס משיחות שבת הגדול, ערב י"א ניסן ה'תשמ"ט ס"ט. וש"נ.

שהם מתחדשים . . מלכותו: ברכת קידוש לבנה.

על שם כבוד מלכותו: כן הוא בסידור אדה"ז (סנהדרין מב, א. רא"ש שם. טווא"ח סתכ"ו. פע"ח שער ר"ח. סידור האריז"ל.

סידור ר"י עמדין. ועוד).

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ג-כ"ט שבט ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות שגגות פרק ו

א. דין שגגת המאכלות, כדין שגגת הפעילות; לפיכך, אם אכל אכילות הרבה משם [של איסור] אחד בעלם אחד [- הכל בשגגה אחת] - אף על פי שיש ביניהן ימים רבים, אינו חייב אלא חטאת אחת. כיצד? אכל חלב היום, ואכל חלב למחר, וחלב למחר, בעלם אחד - אף על פי שהן בשלשה תמחויין [קערות], אינו חייב אלא חטאת אחת. אבל אם אכל פזית חלב, ונדע לו, וחזר ואכל פזית חלב, ונדע לו - חייב על כל אכילה ואכילה; שהדיעות, מתלקות השגגות [כל שכחה שאחר ידיעה מחייבת]. אבל כחצי זית חלב, וחזר ואכל כחצי זית חלב בעלם אחד - אף על פי שהם שני תמחויין, ואף על פי שהפסיק ביניהן - הרי אלו מצטרפין, ומביא חטאת; שאין התמחויין מתלקין. והוא, שלא ישהה ביניהן יותר מכדי [שיעור זמן של] אכילת שלש ביצים, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות; שבשם שמצטרף השעור למזיד למלקות, כף מצטרף השעור לשוגג בקרבן.

ב. אכל נותר [- בשר קרבן לאחר זמן אכילתו] מתמשה זבחים, פזית מכל זבחה, בעלם אחד - אף על פי שאכלן בחמשה תמחויין, אינו חייב אלא חטאת אחת; שכלן שם [איסור] אחד הן, והתמחויין אינן מתלקין. וגופי הזבחים אינן מתלקין - שאחד האוכל בשר מזבחים רבים, או מזבח אחד. וכן השוחט חמשה זבחים בחוץ [- חוץ למקדש] בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; הא למה זה דומה? למשתתתה לחמש צורות [של עבודה זרה] בעלם אחד.

ג. הקיז דם לבהמתו, וקבלו בשני כוסות, ושתיין בעלם אחד - אינו מביא אלא חטאת אחת.

ד. האוכל מאכלות הרבה, משמות הרבה [מאיסורים שונים], בעלם אחד - חייב על כל שם ושם. כיצד? כגון שאכל חלב ודם ונותר ופגול [קרבן שנפסל], פזית מכל אחד ואחד, בעלם אחד - מביא ארבע חטאות; וכן כל פיוצא באלו. וכן האוכל פזית אחד שנתקבצו בו שמות הרבה, בעלם אחד - אם נתקבצו באסור מוסיף [נוסף איסור על איסור], או באסור כולל [כגון חלב ביום כיפור], או באסור [שחלו כולם ב] פת אחת - חייב על כל שם ושם. לפיכך, הטמא שאכל פזית חלב, נותר, ביום הפפורים - מביא ארבע חטאות, ואשם: חטאת אחת משום טמא שאכל קדש, ואחת משום אוכל חלב, ואחת משום אוכל נותר; ואחת משום יום הפפורים - והוא שייצטרף אכל אחר עם פזית זה, עד שישלימו לכפותכת [כתמר] - שיעור האיסור ביום כיפור]. ומביא אשם ודאי למעילה, שהרי נהנה מן ההקדש בשגגה.

ה. האוכל ושותה ביום הפפורים בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; אכילה ושתיה, אחת היא.

ו. העושה מלאכה ביום הפפורים שחל להיות בשבת - חייב שתי חטאות, מפני שהן שני איסורין הפאין כאחד. ז. אכל כחצי זית חלב, וכחצי זית דם, בעלם אחד - אינו חייב קרבן; בשם שאין האסורין מצטרפין למלקות, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות - כף אין מצטרפין לקרבן.

ח. אכל כחצי זית [מאיסור בשוגג], ונדע לו [שאכל], וחזר ושכח [שזה אסור], ואכל כחצי זית אחר בעלם שני - פטור; שהרי נודע לו בינתים, ויש ידיעה לחצי שעור [- שהיא מחלקת בין שתי האכילות]. וכן אם פתב אות אחת בשבת בשגגה, ונדע לו, וחזר ושכח, וכתב אות שניה סמוכה לה בעלם שני - פטור מקרבן חטאת. וכן כל פיוצא כזה. וכן המעביר [ברשות הרבים] שתי אמות בשוגג, ושתי אמות במזיד, ושתי אמות בשוגג - אם בזריקה, חייב; לא מפני שאין ידיעה לחצי שעור, אלא מפני שאין בידו להחזירה, ולפיכך לא הועילה לו הידיעה שבנתים. ואם בהעברה, פטור - שיש ידיעה לחצי שעור, כמו שבארנו.

ט. האוכל פזית חלב וכזית חלב בעלם אחד, ונדע לו על הראשון, וחזר ונדע לו על השני - מביא שתי חטאות; שהדיעות מתלקות [אפילו שאינם בין האכילות], ואף על פי שצדין לא הפריש הקרבן. אבל אם נודע לו על שניהן כאחת, מביא חטאת אחת. וכן יראה לי שהוא הדין בפעילות.

י. אכל פזית ומחצה בעלם אחד, ונדע לו על פזית, וחזר ואכל חצי זית בהעלמו של שני - אינו חייב אלא חטאת אחת; שאין חצי זית האחרון מצטרף לראשון, אף על פי שהוא בהעלמו - שהרי נודע לו על מקצת העלמה ראשונה.

יא. אכל שני זיתי חלב בעלם אחד, ונדע לו על אחד מהן, וחזר ואכל פזית אחר בהעלמו של שני, והביא חטאת על הראשון - ראשון ושני מתפריין, אבל שלישי לא נתפסר; אלא כשיודע לו עליו, יביא חטאת אחרת. הביא חטאת על השלישי - שלישי ושני מתפריין, ששניהן בעלם אחד; וראשון לא נתפסר בחטאת זו. הביא חטאת על האמצעי - שלשתן מתפריין, מפני שהראשון והשלישי בהעלמו של האמצעי; וכשיודע לו על הראשון ועל השלישי, אינו צריך להביא חטאת אחרת.

יב. מי שאכל חתיכה משתי חתיכות, ונסתפק לו אם חלב אכל או שמן, וחזר ואכל חתיכה אחרת משתי חתיכות, ונסתפק לו אם חלב אכל או שמן, ואחר כך נודע לו בודאי שחלב אכל בראשונה ובשניה - אינו חייב אלא

שבת, האבות והתולדות והמלאכות שהן מעין האבות. ח. עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, בשבתות הרבה - בין בודון שבת ושגגת מלאכות, בין בשגגת שבת וזדון מלאכות - חייב על כל מלאכה ומלאכה. כיצד? ידע שהיום שבת, וזרע בו מפני שלא ידע שהזריעה מלאכה, וכן בשבת שניה ידע שהוא שבת, ונטע בה מפני שלא ידע שהנטיעה אסורה משום מלאכה, וכן בשבת שלישית הכריף מפני שלא ידע שההכרחה מלאכה - חייב על כל אחת ואחת, אף על פי שהיא מעין מלאכה אחת; מפני שהשבתות, כגופין מחלקין (- כדיו הבא על כמה ערוות בשגגה אחת).

ט. שגג שהיום שבת, וזרע בו, והוא יודע שהזריעה מלאכה, וכן בשבת שניה שכח שהוא שבת, ונטע בו, והוא יודע שהנטיעה מלאכה, וכן בשלישית שכח שהוא שבת, והכריף, אף על פי שידע שההכרחה מלאכה - הרי זה חייב על כל אחת ואחת; שהימים שביין שבת לשבת, הרי הם כידיעה לחלק (- בין השגגות ולחייב עליהם בנפרד).

י. מי שקצר וטחן כגרוגרת (- שיעור כתאנה) בשגגת שבת וזדון מלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת, וזדון על וטחן כגרוגרת בודון שבת ושגגת מלאכות, שהוא חייב על כל מלאכה ומלאכה, ונודע לו על קצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות - קצירה [של שגגת שבת וזדון מלאכות] גוררת קצירה [של שגגת מלאכות וזדון שבת], וטחינה גוררת טחינה, וכאלו עשה ארבעתן בשגגת שבת וזדון מלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת, וכיון שהקריב חטאת זו - נתפטר לו על הכל; וכשידעם אחר כן, אינו צריך להביא חטאת אחרת. אכל אם נודע לו תחלה על קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות, והקריב חטאת - נתפטר לו על זו הקצירה שנודע לו עליה, ועל הקצירה והטחינה של שגגת שבת וזדון מלאכות, מפני ששתייהן כמלאכה אחת, ונגררה קצירה וטחינה עם הקצירה. ותשאר הטחינה של זדון שבת עד שיודע לו עליה, ויביא חטאת שניה. קצר כחצי גרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות, וזדון קצר כחצי גרוגרת בודון שבת ושגגת מלאכות - הרי אלו מצטרפין; קצירה גוררת קצירה. וכן כל פיוצא כזה בשאר מלאכות.

יא. המתכונן לחתך את התלוש [מן הקרקע], וחתך את המתכר - אף על פי שנתכונן לחתיכה - הואיל ולא עשה מחשבתו, פטור מן החטאת; שנה כמתעסק [כאילו לא נתכוון לעשות כלל], ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת, כמו שבארנו כמה פעמים.

יב. החותה גחלים בשבת, שהוא מכבה את העליונות ומדליק את התחתונות - אם נתכונן לכבות ולהכעיר, חייב שמים. חתה גחלים להתחמם מהן, והכעירו מאליהן - חייב שמים; מפני שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, כמו שבארנו בהלכות שבת. וכשם שחייב על זדונה ברת, כך חייב על שגגתה קרבן חטאת.

חטאת אחת; שידיעת ספק היתה לו בינתיים - אף על פי שמחלקת לאשמות [ומתחייב בשתי אשם תלוין], אינה מחלקת לחטאות.

הלכות שגגות פרק ז

א. המשתתנה לעבודה זרה ונסף וקטר זופח, בעלם אחד [כולם בשגגה אחת] - חייב ארבע חטאות; וכן אם פער עצמו [עשה צרכיו] לפעור [- שכך עבודתה] וזרק אבן למרקוליס [ע"ז שכך עבודתה], בעלם אחד - חייב שמים. וכן כל פיוצא כזה, יחייב על כל עבודה ועבודה. כמה דברים אמורים? בשהזיד בעבודה זרה, ושגג בעבודות אלו, אלו [שלא ידע שהן אסורות]; אכל אם הזיד בעבודות אלו, ושגג בעבודה זרה - אינו חייב אלא חטאת אחת. כיצד? ידע שזו עבודה זרה, ושאסור לעבדה, אכל לא ידע שהשתתנה והנסוף עבודה, והשתתנה ונסף - חייב שמים; ידע שאלו עבודות הן, ואסור לעבד בהן לאל אחר, ולא ידע שזו עבודה זרה, לפי שלא היתה של כסף וזהב, ועלה על דעתו שאין קרויה עבודה זרה אלא של כסף וזהב, ועבדה בכל העבודות - אינו חייב אלא חטאת אחת.

ב. כלל גדול אמרו בשבת: כל השוכח עקר [- את המושג] שבת, ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשבה והוא קטן לבין הגוים, או נתגיר קטן והוא בין הגוים - אף על פי שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - אינו חייב אלא חטאת אחת, שהכל שגגה אחת היא. וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל, וחייב חטאת אחת על כל דם שאכל; וכן כל פיוצא בעברות אלו. וכל היודע עקר שבת, אכל שכח שהיום שבת, ודמה שהוא חל - אף על פי שעשה בו מלאכות הרבה, חייב חטאת אחת על כל היום בלוי; וכן חטאת, על כל שבת ושבת ששגג בו.

ג. וכל היודע שהיום שבת, ושגג במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות, או שידע שהן אסורות ולא ידע שחייבין עליהן פרת, ועשה מלאכות הרבה - חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה; אפלו עשה הארבעים חסר אחת בעלם אחד, מביא תשע ושלושים חטאות.

ד. שכח שהיום שבת, ושגג אף במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות - אינו חייב אלא חטאת אחת.

ה. העושה אב [- מלאכה] ותולדותיו [מלאכה שדומה לה] בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; ואין צריך לומר, העושה תולדות הרבה של אב אחד, שאינו חייב אלא חטאת אחת.

ו. עשה תולדה של אב זה, ותולדה של אב זה, בעלם אחד - יראה לי שהוא חייב שתי חטאות.

ז. עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, כגון שזרע ונטע והכריף [כופף ענף המחובר לעץ והשחילו בקרקע והוציא ראשו לחוץ] והקריב [חיבר ענף עץ בעץ אחר], בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת. וכבר נתבאר בהלכות

הלכות שגגות פרק ח

א. כל חטא שחייבין על שגגתו חטאת קבועה [רגילה], חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי. ומה הוא לא הודע? אם נסתפק לו אם שגג בדבר זה או לא שגג - הרי זה מצוה להקריב אשם, שנאמר: "ולא ידע ואשם, ונשא עונו. והביא איל תמים מן הצאן, בערפק לאשם". וזה הוא הנקרא 'אשם תלוי' - מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו, עד שיודע לו בודאי שחטא בשגגה, ויקריב חטאתו.

ב. אינו חייב באשם תלוי, עד שיהיה שם אסור קבוע [ברור]. כיצד? אכל חלב, וספק אם היה כזית או פחות מכזית, או שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שמן, ואכל אחת מהן ואין ידוע איזה מהן אכל, אשתו ואחותו עמו בבית, בעל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן בעל, שבת ויום חל, ועשה מלאכה באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה, או שעשה מעשה בשבת, ולא ידע מעין איזו מלאכה עשה - הרי זה מביא אשם תלוי. וכן כל פיוצא בזה. אכל אם היתה לפניו חתיכה אחת, ספק שהיא חלב ספק שהיא אליה, ואכלה - פטור, שהרי אין כאן אסור קבוע. וכן האוכל חלב הכזי - [שהוא ספק חיה או בהמה, וחיה חלבה מותר] - פטור מאשם תלוי, שאין כאן אסור קבוע. וכן הבא על אשה שהיא ספק נדה, או ספק ערוה של קרוב בשר [קירבה משפחתית] - פטור מאשם תלוי. לפיכך, האשה שנמצא דם על עד [מטלית] שלה לאחר זמן, והנזשא יבמתו בתוך שלשה חדשים [מפטירת בעלה], וילדה, ואין ידוע [מיהו אביו]: אם בן תשעה [חודשי עיבור] - לראשון [וא"כ לא היתה צריכה יבום - ואסורה עליו] או בן שבעה לאחרון - הרי אלו פטורין מן הקרבן. וכן כל פיוצא באלו, שהרי אין שם אסור קבוע.

ג. האוכל חתיכה, ועד אחד אומר לו: 'זה שאכלת, חלב היה', ועד אחד אומר: 'לא אכלת חלב', אשה אומרת 'אכל', ואשה אומרת 'לא אכל' - הואיל ונקבע האסור, והוא אינו ידוע אם חטא או לא חטא - הרי זה מביא אשם תלוי. וכן כל הבא על אשת איש, שעד אחד אומר 'מת בעלה', ואחד אומר 'לא מת' - חייבין באשם תלוי. והוא הדין לספק מגרשת, שהרי נקבע האסור; אכל ספק מקדשת, לא נקבע האסור.

ד. מי שהיו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שמן, ואכל אחת מהן, ובא גוי או פלג ואכל את השנייה, או שאכל גוי או פלג את הראשונה, ובא ישראל ואכל את השנייה, או שאכל ראשונה בידון ושנייה בשגגה, או שאכל ראשונה בשגגה ושנייה בידון - הרי זה חייב באשם תלוי, הואיל והיה שם אסור קבוע. אכל שתיהן בידון, פטור מקרבן; אכל שתיהן בשגגה, מביא חטאת; אכל את הראשונה בשגגה, ובא אחר ואכל את השנייה בשגגה - שניהם חייבין באשם תלוי. וכן כל פיוצא בזה.

ה. חלב ונתור - [בשר קרבן לאחר זמן אכילתו] לפניו, אכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן אכל, אשתו נדה ואחותו

עמו בבית, ושגג באחת מהן ואין ידוע איזו מהן בעל, שבת ויום הפטורים, ועשה מלאכה בין השמשות שביניהן - הרי זה פטור מקרבן, ואינו מביא חטאת, שהרי אינו ידוע עצמו של [מין ה:] חטא כמו שבארנו, ואינו מביא אשם תלוי, שהרי ידע בודאי שחטא.

ו. כל דבר שחייבין על ודאו חטאת קבועה אחת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי אחד; וכל דבר שחייבין על ודאו חטאות הרבה, חייבין על לא הודע שלו אשמות תלויות הרבה, כמנן החטאות. כיצד? קשם שאם אכל חלב ודם ונתור ופגול [קרבן פסול] בעלם אחד [בשגגה אחת], חייב ארבע חטאות - כך אם נסתפק לו אם אכל, או לא אכל אלא חתיכות של התר שהיו עמהן - מביא ארבעה אשמות תלויות. וכן אם נסתפק לו אם האשה שבא עליה אשתו, או פלונית הערוה שהיתה עמה שחייב עליה שמונה חטאות - הרי זה מביא שמונה אשמות תלויות.

ז. האוכל חתיכה משתי חתיכות, ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן אכל, ואחר שנוולד לו הספק, אכל חתיכה משתי חתיכות אחרות, ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן - הרי זה מביא שני אשמות תלויות.

ח. קשם שדיעת ודאי בינתיים [כגון שאכל שתי חתיכות חלב ונודע לו על כל אחת בנפרד] מחלקת לחטאות [וחייב שתיים], כך ידיעת ספק בינתיים מחלקת לאשמות. לפיכך, אם אכל חמשה זיתי חלב בעלם אחד, ונודע לו ידיעת ספק על אחד מהן, וחרור ונודע לו ידיעת ספק על השני, וכן על כל אחד ואחד - חייב אשם תלוי על כל אחד ואחד.

ט. חתיכה של שמן וחתיכה של חלב, אכל אחת מהן ואין ידוע איזו היא, והביא אשם תלוי, וחרור ואכל את השנייה - מביא חטאת. וכן אם אכל אחר את השנייה - מביא האחר אשם תלוי, כמו שבארנו.

י. חתיכה של חלב וחתיכה של חלב נתור - שבה שני איסורים, אכל את אחת מהן ואין ידוע איזו היא - מביא חטאת על החלב, ואשם תלוי משום נתור. אכל את השנייה בעלם שני - מביא שלש חטאות; ואם היה בה שנה פרוטה, מביא אשם ודאי משום מעילה. אכל אחד את אחת משתיהן, ובא אחר ואכל את השנייה - זה מביא חטאת ואשם תלוי, וזה מביא חטאת ואשם תלוי; וכן כל פיוצא בזה.

יום שני

הלכות שגגות פרק ט

א. על חמש עבירות מביאין קרבן אשם, והוא הנקרא 'אשם ודאי', שהרי אינו בא משום ספק; ואלו הן: על שפחה חרופה [נחציה שפחה וחציה בת חורין], ועל הגזל, ועל המעילה, ועל טמאת נזיר, ועל הצרעת כשיטטה ממנה. על שפחה חרופה כיצד? הבא על שפחה חרופה, בין בידון בין בשגגה - מביא אשם. והוא שתהיה השפחה

[תבשילים] בעלם אחד - אף על פי שהוא מזכח אחד - אם יש בכל אכילה ואכילה שוה פרוטה, חייב אשם על כל אחד ואחד; שהתמחוויין מחלקין במעילה, והרי הם כמינין הרבה - אף על פי שאין מחלקין בחיוב הפרתות. חמרה יתרה יש במעילה - שהרי עשה בה המהנה פנהנה [נתן לחבירו הנותן מעל], ומצטרפת לזמן מרבה - חצי שיעור לעוד חצי לאחר זמן רב, ושלית שעשה שליחותו [ובכר מעל] חייב המשלח; מה שאין דברים אלו בשאר האסורין.

י. כל המחייב אשם ודאי - צריך שיודע לו חטאו תחלה, ואחר כך יקריב אשמו; אבל אם הקריבו קדם שיודע לו, ונודע לו אחר שהקריב - אינו עולה לו. וכל חטא שחייבין עליו אשם ודאי - אחד המלך, או כהן משיח [כהן גדול], או שאר עם הארץ - שוין בו.

יא. כל חטא שחייבין עליו אשם ודאי - אם נסתפק לו אם עשהו או לא עשהו, פטור מכלום; לפיכך, הבא על ידו ספק מעילה - אינו חייב כלום, כמו שבארנו במעילה. יב. היתה לפניו חתיכה של חלין וחתיכה של הקדש, אכל אחת מהן, ואין ידוע איזו היא - פטור. חזר ואכל את השניה, מביא אשם על מעילתו; אכל אחר את השניה, שניהן פטורין.

יג. חתיכה של חלב וחתיכה של הקדש, אכל אחת מהן - מביא אשם תלוי משום חלב. אכל את השניה - מביא חטאת על החלב, ואשם ודאי של מעילה על ההקדש; בא אחר ואכל את השניה, אף השני מביא אשם תלוי. חתיכה של חלב וחתיכה של חלב הקדש, אכל אחת מהן - מביא חטאת. אכל את השניה אחר שנודע לו על הראשונה - מביא שתי חטאות, ואשם ודאי על מעילתו; בא אחר ואכל את השניה - זה מביא חטאת וזה מביא חטאת, בלבד. בכר בארנו בהלכות מאכלות אסורות, מאיזה טעם נוסף אסור הקדש על אסור חלב; וכן כל פיוצא באלו האסורין.

הלכות שגגות פָּרָק י

א. ששה, מצותן שיקריבו קרבן עולה ויורד; ואלו הן: המצרע, והיולדת, והנשבע שבועת העדות [ידע עדות ממון ומיאן להעיד ונשבע שאינו יודע מהמעשה] בין בנדון בין בשגגה, והנשבע שבועת בטוי לשקר בשגגה [על דבר שעשה או שיעשה, ולא עשה], והטמא שאכל קדש בשגגה, והטמא שנוכנס למקדש בשגגה.

ב. קרבן היולדת - אם היתה עשירה - מביאה כבש בן שנתו לעולה, וכן יונה או תור לחטאת. ואם אין ידה משגת - הרי קרבנה יורד, ומביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת; אפלו היתה ידה משגת לשה, ואינה משגת לנסכיו - מביאה קרבן עני.

ג. המצרע פשיטה - מביא שלש בהמות, מהן שני כבשים, אחד עולה ואחד אשם, וכבשה לחטאת; אם אין

גדולה, ומזידה, ובכרונה, ותהיה בעולה - כדי שתלקה, שגאמר: "בקרית תהיה... והביא את אשמו", היא לוקה והוא מביא קרבן.

ב. ומפי השמועה [נסורת ממש רבינו] למדו, שבזמן שהיא חייבת מלקות, הוא חייב בקרבן; ובזמן שהיא פטורה מן המלקות, הוא פטור מן הקרבן.

ג. בן תשע ויום אחד שבא על שפחה חרופה - היא לוקה, והוא מביא קרבן; ויראה לי, שאינו מביא, עד שיגדיל ויהיה בן דעת.

ד. בכר בארנו בהלכות ביאות אסורות, מה היא השפחה החרופה האמורה בתורה, ושאין חייבין עד שיבעל בדרבה ויגמרו. לפיכך, אם אמרו לו שנים: 'בעלת שפחה חרופה', והוא אומר: 'לא בעלתי' - נאמן, ואינו מביא קרבן על פיהם; שהרי הוא יודע אם גמר ביאתו, או לא גמר; וזה שאמר 'לא בעלתי', כלומר: 'לא גמרתי'.

ה. הבא על השפחה ביאות הרבה, אינו חייב אלא אשם אחד. פיצד? הבא על השפחה ביאות הרבה בנדון, או שבא עליה בשגגה, ונודע לו, וחזר וביא עליה בשגגה, ונודע לו, אפלו מאה פעמים במאה העלמות - מקריב אשם אחד, ומתכפר לו על הכל: על הודונות שבה, ועל השגגות. במה דברים אמורים? בשפחה אחת; אבל הבא על שפחות הרבה, אפלו בעלם אחד - חייב אשם על כל שפחה ושפחה. בעל שפחה והפריש אשמו, וחזר ויבעלה אחר שהפריש אשמו - חייב על כל אחת ואחת; שההפרישה מחלקת, ונמצא כמי שהקריב ואחר כך בעל.

ו. וכן אם בעל חמש בעילות בעלם אחד בשפחה אחת, ונודע לו על אחת מהן, והפריש אשמו, ואחר כך נודע על השניה - מפריש אשם אחר; אף על פי שבעלם אחד היו בלן, הואיל ולא נודע לו אלא אחר שהפריש, נמצא כבועל אחר שהפריש, שדין השוגג והמזיד בשפחה - אחד הוא.

ז. על הגזל פיצד? כל מי שיש בידו משוה פרוטה ומעלה מממון ישראל, בין שגולו, בין שגנבו, בין שהפקידו אצלו, או הלוהו, או משום שתפוח, או משאר דרכים, וכפר בו [הכחיש שקיבל] ונשבע על שקר, בין בנדון בין בשגגה - הרי זה מביא אשם על חטאתו; וזה הוא הנקרא 'אשם גזלות'. ומפריש בתורה, שאין מתכפר לו באשם זה, עד שישביח הממון שבידו לבעליו; אבל החמש [מהקרו, שבנוסף לקרו], אינו מעכב הכפרה. בכר בארנו בהלכות שבועות, אימתי יהיה חייב בשבועה זו שמקריב עליה אשם זה, ואימתי יהיה פטור ממנה, ועל איזו דרך יתחייב אשמות רבות כמינין חייב השבועות, ועל איזו דרך לא יהיה חייב אלא אשם אחד.

ח. על המעילה פיצד? כל הנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש בשגגה - מחזיר מה שנהנה, ויוסיף חמש; ויקריב אשם, ויתכפר לו. וכבר בארנו בהלכות מעילה, שהקרבן נתקרב מעבדין הכפרה, ואין החמש מעכב.

ט. האוכל מדבר שמועלין בו, בחמשה תמחוויין

י. הפריש מעות לכהמה, והעני - יקח שתי תורים או שני בני יונה, ויחלל עליהן אותן המעות, ויהנה בהן. הפריש מעות לבני יונה או לתורים, והעני - יביא [מנחה] עשירית האיפה, ויחלל עליהן אותן המעות, ויהנה בהן. וכן אם היה עני, והפריש מעות לעשירית האיפה, והעשיר - יוסיף עליהן, ויביא עוף; הפריש לעוף, והעשיר - יוסיף עליהן, ויביא כשבה או שעירה. אפלו היה מורישו גוסס - הרי זה עני, עד שימות מורישו ויירשנו.

יא. עשיר שהפריש כשבה או שעירה, ונפל בה מום - אם רצה, יביא בדמיה עוף; אבל אם הפריש עוף, ונפסל - לא יביא בדמיו עשירית האיפה, שאין לעוף פדיון.

יב. הפריש עשירית האיפה, והעשיר - אם עד שלא קדשה בפלי [שרת] - הרי היא ככל המנחות, ותפדה ותאכל; ומשקדשה בפלי - תעבר צורתה [תפסל], ותצא לבית השרפה.

יג. עשיר שהפריש קן [עופות] למכר אותה, ולקח בדמיה כשבה או שעירה, והעני - יביא קן זו, אף על פי שהיא קדשת דמים שהיא נדחית [כיון שעני לא ראו להביא קרבן עשיר]. ולמה לא נדחית [בפועל]? מפני שדחוי מעקרו [מלכתחילה] אינו דחוי, והרי נראה קן זה לו עתה. עני שהקריב קרבן עשיר, יצא; ועשיר שהקריב קרבן עני, לא יצא.

הלכות שגגות פרק יא

א. שנוי יש בשגגת טמאת מקדש וקדשיו [טמא שנכנס למקדש או אכל קודש], מה שאין כן בשאר פרתות: שפל הפרתות - בין ששגג ונודע לו בסוף שחטא - אף על פי שלא היתה לו ידיעה בתחלה, הרי זה חייב חטאת; אבל בטמאת מקדש וקדשיו - אינו מביא קרבן עולה ויורד, עד שתהיה לו ידיעה לטמאה וידיעה לקדש או למקדש בתחלה, וידיעה לטמאה וידיעה לקדש או למקדש בסוף, והעלם ביניהם. ביצד? בטמא ונכנס למקדש או אכל קדש, ואחר כך נודע לו שנטמא ושהיה טמא בשעה שאכל או שונכנס, ושקדש היה זה שאכלו, או מקדש היה זה שונכנס לו - הרי זה פטור מקרבן; עד שיבדע שנטמא ושהיה קדש ושהיה מקדש, קדם שיפנס או קדם שיאכל. ביצד? בטמא, וידע שנטמא, וידע שהיה מקדש ושהיה קדש, ואחר כך נעלמה ממנו הטמאה ושכח שנטמא, ונכנס למקדש או אכל קדש, והוא יודע שהיה מקדש ושהיה קדש, או ששגג ושכח שהיה מקדש או אכל, והוא יודע שהיה מקדש ושהיה קדש, והוא יודע שהיה טמא, ונכנס או אכל, או ששגג או שכח שנטמא, ושכח שהיה קדש ושהיה מקדש ונכנס או אכל, ואחר כך נודע לו דברים אלו שנתעלמו ממנו - הרי זה מביא קרבן עולה ויורד, בכל צד וצד משש מחלקות אלו. ומנין שדין שגגת טמאת מקדש וקדשיו כף הוא? שהרי בשאר שגגות נאמר: "בעשתה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, ואשם. או הודע אלו חטאתו אשר חטא" - בין שיבדע

ידו משגת - מביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, וכבש לאשם.

ד. על שבועת העדות, ועל שגגת שבועת בטוי, ועל שגגת טמאת מקדש וטמאת קדשיו [טמא שנכנס למקדש או שאכל קודש] - מביא כשבה או שעירה, כשאר החטאות הקבועות; ואם אין ידו משגת - מביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת; ואם אין ידו משגת לעוף - מביא עשירית האיפה סלת, והיא הקרויה 'מנחת חוטא', שזכר נתפרשו מעשיה בהלכות מעשה הקרבנות.

ה. כל הקרבנות האלו מפרשין בתורה, ומפרש זה שחייב להביאן, חוץ מטמא שונכנס למקדש או אכל קדש - שזכר כתוב שם: "ונפש כי תחטא, ושמצעה קול אלה... או נפש אשר תגע בכל דבר טמא... או נפש כי תשבע לכטא בשפתים... והיה כי יאשם לאחת מאלה..."; מפי השמועה [מסורת ממושה רבינו] למדו, שהיה שחייב כן קרבן לטמא - כשנטמא ונכנס למקדש או אכל קדש, והוא לא ידע.

אף על פי שהדבר מפי הקבלה, הרי הוא כמפרש, שהרי בפרוש חייבה תורה פרת לטמא שאכל קדש, ולטמא שונכנס למקדש - באוכל נאמר: "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה, וטמאתו עליו - ונקרתה", ובנכנס למקדש נאמר: "ונקרתה הנפש ההוא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא". וכיון שחייבה תורה פרת על טמאת מקדש וקדשיו, פרשה הקרבן שמביאין על שגגתו.

ו. כל קרבנות שהאשה חייבת, בעלה מביא על ידיה [עבורה]. אם היה עני, מביא קרבן עני; ואם היה עשיר, מקריב על ידיה קרבן עשיר. ומביא אדם על ידי בנו ועל ידי בתו ועל ידי עבדו ושפחתו קרבן עני, ומאכילן בזבחים.

ז. הפלף וכהן משיח [כהן גדול שנמשח בשמן] - מביאין קרבן על שבועת העדות, או על שבועת בטוי, או על טמאת מקדש וקדשיו, כשאר ההדיוטות; שלא חלק הפתוי קרבן מלך מקרבן הדיוט ומקרבן כהן משיח, אלא במצוות שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, כמו שבארנו; אבל בקרבן עולה ויורד, כלם שווין. כבר בארנו בהלכות שבועות, אימתי יהיה חייב על שבועת העדות ועל שגגת שבועת בטוי, ואימתי יהיה פטור עליהן, ועל איזו דרך יהיה חייב קרבנות הרבה כמנין השבועות, ועל איזה דרך לא יהיה חייב אלא קרבן אחד. ובהלכות מחסרי פרה אבאר באיזה דרך תתחייב היולדת והמצרע קרבנות הרבה, ובאיזה דרך יתחייב כל אחד מהם קרבן אחד.

ח. כל המביא קרבן על הדיון כשגגה - אם היה אנוס, פטור מן הקרבן; ואין צריך לומר שאר עברות שאינו חייב חטאת אלא על שגגתו - שאם היה אנוס, פטור.

ט. מי שהפריש מעות לכבשה של חטאתו, וצריך [נזקק] להן, כגון ששיערה זולה יותר] - הרי זה מביא שעירה, ויחלל אותן המעות על השעירה, ויהנה בהן. וכן אם הפריש לשעירה, ולקח כשבה - יהנה בהן.

בסוף, אף על פי שלא ידע בתחלה; ובטמאת מקדש וקדשיו נאמר: "ונעלם ממנו, והוא ידע ואשם". מאחר שנגאמר: "ונעלם ממנו", מקלל שהיתה שם ידיעה בתחלה, ונגאמר: "והוא ידע" - הא למדת, שהוא צריך ידיעה בתחלה וידיעה בסוף, והעלם ביניהם.

ב. נטמא, וידע שנטמא, אכל לא ידע באיזה אב [טוג טומאה] נטמא, ושכח שנטמא, ואחר כך נכנס למקדש או אכל קדש, ונודע לו אחר שנטמא או אחר שאכל באיזה אב נטמא - הרי זה חייב בקרבן, ואף על פי שלא ידע בתחלה באיזה אב נטמא; הואיל וידע שהוא טמא, הרי היתה שם ידיעת טמאה בתחלה. אכל אם נעלמו ממנו הלכות טמאה - כגון שנטמא בכעדר מן השרץ, וידע שהשרץ מטמא ולא ידע בשעור, ושכח שנגע בשרץ כלל ונכנס או אכל, ואחר כך נודע לו שנגע בכעדר מן השרץ - הרי זה ספק אם חייב קרבן, או פטור. וכן מי שלא ראה המקדש מימיו, ולא הבין מקומו - אם נטמא וידע שנטמא, ושכח שנטמא, ונכנס למקדש ולא ידע בתחלה שזה הוא מקומו, שהרי לא ראהו מעולם, ואחר כך זכר הטמאה, וידע שזה מקדש - הרי זה ספק אם ידיעה שיש מקדש בעולם ידיעה, או עד שיבדע מקומו תחלה. יראה לי, שאלו החיובין בקרבן מספק - אינן מביאין קרבן, שמה יבנינו חלין לעוונה. ואם תאמר: "והלא חטאת העוף באה על הספק, ואינה נאכלת"? מפני שהמביא אותה [כגון ספק זבח] מחסר פפורים, ואסור לאכל בקדשים עד שיקביא כפרתו; אכל מי שאינו מחסר פפורים, אינו מביא קרבן מספק.

ג. מי שנטמא בעוונה - צריך שידע תחלה שנטמא ושהוא מקדש, ואם נעלם ממנו אחריו כן שנטמא והרי הוא זכור שזה מקדש, או שנגעלם ממנו שזה מקדש ולא שכח שנטמא, או שנתעלמו ממנו זה וזה - כשיודע לו, קביא קרבן עולה ויורד; והוא שישקוה בשעור, כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש.

ד. מי שטמא עצמו במזיד, ולא שהה בשעור - הרי זה ספק אם שעור השתחונה [- שיעור השחיה] לאנוס בלבד, או אף למזיד; ולפיכך, אם נעלם ממנו, ויצא ולא שהה - אינו מביא קרבן. וכן אם תלה עצמו באויר עוונה - הדבר ספק אם אויר עוונה כעוונה, או אינו כעוונה.

ה. מי שנסתפק לו אם נכנס למקדש או אכל קדש בטמאה או לאו, אינו מביא אשם תלוי - שאין מביאין קרבן על לא הודע, אלא בכרת שחייבין על שגגתו חטאת קבועה.

ו. מי שהיו לפניו שני שבילים, אחד טמא ואחד טהור - הלך בראשון וחרו והלך בשני, ובעת שהלך בשני שכח שהלך בראשון, ונעלמה ממנו טמאה זו, ונכנס למקדש או אכל קדש - חייב, ואף על פי שלא היתה לו בתחלה ידיעה גמורה לטמאה, אלא מקצת ידיעה - שהרי לא ידע שהלך בשני שבילין, שבהלוח שניהן יהא טמא בודאי; ואף על

פי כן חייב חטאת - שמקצת ידיעה, ככל ידיעה. הלך בראשון, ונכנס למקדש או אכל קדש - פטור, מפני שהוא ספק טמא.

ז. הנה שלישי ושביעי [כטמא מת] וטבל אחר שנטמא למקדש, והלך בשני, וחרו ונכנס למקדש - חייב; שהרי נכנס כשהוא טמא למקדש בודאי, או בפעם ראשונה או בשניה; ואף על פי שכל ידיעה מהן ספק ידיעה היא, שהרי כל שביל מהן ספק הוא - כאן בטמאת מקדש וקדשיו, עשו ספק ידיעה בידיעה.

ח. היה טמא, ואמרו לו שנים: "נכנסת למקדש", והוא אומר להן: "לא נכנסתי" - נאמן, ואינו מביא קרבן; שאם ירצה, יאמר: "מזיד הייתי" [כלומר: כוונתי היתה 'לא נכנסתי בשוגג']. אמרו לו שנים: "טמא היית כשנכנסת למקדש, ובפנינו נטמאת, וידעת שאתה טמא" - אף על פי שהיה בין טמאה זו שמעידין בה ובין כניסתו למקדש ימים רבים, שאפשר לו שיאמר: "כבר טבלתי", הואיל והכחיש את העדים ואמר: "לא נטמאתי מעולם", הרי אלו נאמנין, ומביא קרבן על פיהן; אם הביא והושיע שנים לידי מיתה חמורה, קל וחמר שיביא והושיע לידי קרבן קל - שהרי הכחישן.

ט. טמאת מקדש או קדשיו - שהיה לה ידיעה בתחלה, ולא היה לה ידיעה בסוף - שעיר של יום הכפורים הנעשה בפנים ויום הכפורים תולין [מגינים מן היסורים], עד שידע לו ויביא קרבן עולה ויורד. ושאין בה ידיעה בתחלה, אכל יש בה ידיעה בסוף - שעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים ויום הכפורים מכפרין. ועל שאין בה ידיעה, לא בתחלה ולא בסוף - שעירי הרגלים ושעירי ראשי קדשים מכפרין. ועל זדון טמאת מקדש וקדשיו - פר כהן גדול של יום הכפורים מכפר, אם היה המזיד מן הכהנים; ואם היה מישראל, דם שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפר - שנגאמר: "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל".

יום שלישי

הלכות שגגות פָּרֵק יב

א. כל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה [רגילה] - אם שגגו בית דין הגדול בהוראה, והורו להתירו, ושגגו העם בהוראתו, ועשו העם והם סומכין על ההוראה, ואחר כך נודע לבית דין שטעו - הרי בית דין חייבין להביא קרבן חטאת על שגגתן בהוראה, ואף על פי שלא עשו הן בעצמן מעשה; שאין משגיחין על עשיית בית דין כלל, בין עשו בין לא עשו - אלא הוריתן בלבד. ושאר העם פטורין מן הקרבן, אף על פי שהן העושין - מפני שתלו בבית דין. ומה הוא הקרבן שמביאין על שגגה זו? אם בעבודה זרה שגגו והורו - מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת, מכל שבט ושבט; וקרבן זה הוא האמור בפרשת שלח לך: "והיה, אם מעיני העדה נעשתה לשגגה" - מפי

שבסנהדרין עמקן, או שהיה אחד מהן אינו ראוי להיות ממנה בסנהדרין, כגון שהיה גר או מקזר או זקן שלא ראה בנים [ערייר] וכיוצא בהן, ועשו העם על פיהם, ואכלו דם הלב - הרי בית דין פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו. ומנין שאין הכתוב מדבר אלא בבית דין הגדול? שנאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו...". ומנין שעד שיהיו כלן ראויין להוריה? שנאמר: " [והיה] (ו)אם מעיני העדה", עד שיהיו להם כעינים; ולהלן הוא אומר: "ושפטו העדה" - מה העדה האמורה בדיני נפשות, כלן ראויין להוריה, אף עדה האמורה בשגגה זו, עד שיהיו כלן ראויין להוריה. וכן אם הורו, וידע אחד מהן שטעו, ואמר להן: 'טועים אתם', ורבו עליו המתירים, והתירו - הרי בית דין פטורין, וכל מי שעשה על פיהם חיב להביא חטאת קבועה על שגגתו, שנאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו", עד שישגו כל הסנהדרין. ידע אחד מן הסנהדרין או מעוטן שטעו המתירין, ושתקו - הואיל והורו ולא היה שם חולק, ופשטה ההוריה ברוב הקהל - הרי בית דין חייבין קרבן, וכל שעשה על פיהם פטור; ואלו ששתקו - אם עשו על פי אלו שהורו - הרי אלו חייבין, מפני שלא תלו בבית דין. וכן אם נשאו ונתנו בדבר, ואמרו: 'דבר זה מתר הוא', ולא הורו לעם, ולא אמרו להם: 'מתרין אתם לעשות', ושמע השומע מהם בעת שגמרו שהדבר מתר, והלך ועשה כפי מה ששמע - הרי כל העושה חיב חטאת קבועה, ובית דין פטורין; שהרי לא הורו להם בפרוש לעשות. וכן אם הורו, ועשו מעוט הקהל על פיהם, ונדעה השגגה - הרי בית דין פטורין; ואלו המעוט שעשו חייבין, וכל אחד ואחד מביא חטאתו.

ב. והסנהדרין עצמן שעשו בהוריתן, אינן מצטרפין לרב הקהל; עד שיהיה הרב שעשו, חוץ מן הסנהדרין. עשו רב אנשי ארץ ישראל על פיהם, אף על פי שאלו העושים שבט אחד, וכן אם עשו רב השבטים, אף על פי שהם מעוט הקהל - בית דין חייבים, והעושים פטורין. כיצד? היו יושבי ארץ ישראל שש מאות אלה ואחד, והיו העושים בהורית בית דין שלש מאות אלה ואחד, והרי כלם בני יהודה בלבד, או שהיו העושים בני שבועה שבטים כלם, אף על פי שיש בהם מאה אלה - הרי בית דין חייבין, וכל העושים על פיהם פטורין. ואין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל; ושבט מנשה ואפרים אינם חשובים כשני שבטים לענין הזה, אלא שניהם שבט אחד.

ג. היו העושים מרבין בשעת החטא, ומעטין בשעת הידיעה, או מעטין בשעת החטא, ומרבין בשעת הידיעה - הפל הולך אחר שעת המעשה.

ד. הורו בית דין בחלב מן התלכים שהוא מתר, ואכל מעוט הקהל על פיהם, ונדע להם שחטאו וחרו בהם [בית דין], ואחר כך הורו שעבודה זרה פלונית מתר,

השמועה [מסורת ממושה רבינו] למדו, שבשגגת עבודה זרה הוא מדבר. ואם בשאר כרתות שחייבין על שגגתן חטאת קבועה שגגו והורו - מביא כל שבט ושבט פר חטאת; וזה הוא האמור בפרשת ויקרא: "ואם כל עדת ישראל ישגו". נמצאת למד, שאם שגגו בית דין הגדול בהוריה בעבודה זרה - מביאין כל הקהל שנים עשר פרים עולות, ושנים עשר שעירים חטאות; והן נשרפות, שהרי דמן נכנס לפנים [להזות על הפרוכת ומזבח הזהב]; והן הנקראין 'שעירי עבודה זרה'. ואם בשאר המצוות שגגו, מביאין שנים עשר פרים חטאות; והן נשרפות, מפני שדמן נכנס לפנים. וכל פר מהן נקרא 'פר העלם דבר של צבור', שנאמר: "והקריבו הקהל" - כל קהל וקהל; וכל שבט ושבט קרוי קהל, שנאמר: "ויצמד יהושפט בקהל יהודה" בין שעשו כל ישראל שבארץ ישראל על פי בית דין שהורו, בין שעשו רב ישראל, אף על פי שהם מעוט מנין השבטים, בין שעשו רב השבטים, אף על פי שהן מעוט כל ישראל - מביאין כמנין כל השבטים פר לכל שבט ושבט, ובעבודה זרה פר ושעיר לכל שבט ושבט; שאף אלו שלא חטאו, מביאין על ידי החוטאים. אפלו עשה שבט אחד בלבד, והוא רב הקהל - הרי כל הצבור מביאין שנים עשר פרים, ובעבודה זרה שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים.

ב. בית דין שנסתפק להן אם שגגו בהוראה, או לא שגגו - אינן חייבין באשם תלוי, שנאמר: "ונדעה החטאת"; עד שתודע ואחר כך יתחייבו בקרבן, כמו שיתבאר. במה דברים אמורים, שבית דין חייבין, ואלו העושים על פיהם פטורין מן הקרבן? בשהיו המורים בית דין הגדול של שבועים ואחד; ויהיה ראש ישיבה [מופלא שבסנהדרין] עמקן בהוריה; ויהיו כלן ראויין להוריה; ויטעו כלם או רבם בדבר זה שהורו בו; ויורו בפרוש ויאמרו לעם: 'מתרין אתם לעשות', וכן אלו ששמעו מפי בית דין, אם אמרו לאחרים: 'מתרין אתם לעשות'; ויעשו כל הקהל או רבו על פיהם; ומדמים שהדבר שהורו בו פדת הורו; ויורו לבטל מקצת, לא שיעקרו כל הגוף [כל המצוח]; וכשיודע להם, ידעו גופו של דבר שהורו בו בשגגה. בכל אלו המאורעים - הוא שיהיו בית דין חייבין בקרבן, והעושה על פיהם פטור. אבל אם חסר אחד מכל אלו הדרכים - הרי בית דין פטורין מן הקרבן, וכל מי ששגג ועשה מעשה - מביא חטאת קבועה על שגגתו.

הלכות שגגות פרק יג

א. כיצד אם חסר אחד מכל אלו הדרכים שבארנו, ופטור בית דין ויתחייבו העושים? הרי שהורו בית דין של אחד מן השבטים להם שחלב הקבה מתר, ואכלו אותו אנשי מקומן על פיהן - אותו בית דין פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו. וכן אם הורו בית דין הגדול שדם הלב מתר, ולא היה ראש ישיבה [מופלא

לעבודה זרה, או שמתר להוציא מרשות [אלין] לרשות
 (הרבים, וכן להפך) בשבת, או שמתר לבוא על שומרת יום
 כנגד יום [- נידה] - הרי אלו כמי שאמרו 'אין שבת
 בתורה', או 'אין עבודה זרה בתורה', או 'אין נדה בתורה',
 שעקרו כל הגוף, ואין זו וכיוצא בזה שגגת הוראה, אלא
 שכחה. לפיכך, פטורין מן הקרבן, וכל העושה על פיהם
 חיב חטאת בפני עצמו. אבל אם טעו והורו ואמרו:
 'המוציא מרשות לרשות הוא שחיב, שנאמר: "אל יצא
 איש ממקומו", אבל הזרק או המושיט, מתר', או שעקרו
 אב מאבות מלאכות, והורו שאינו מלאכה - הרי אלו
 חיבין. וכן אם טעו ואמרו: 'המשתחוה לעבודה זרה
 בפשוט ידים ורגלים הוא החיב, שנאמר: "כי לא
 תשתחוה לאל אחר", אבל הכורע על הארץ ולא פשט
 ידיו ורגליו, הרי הוא מתר' - הרי אלו חיבין. וכן אם טעו
 ואמרו: 'הבא על שומרת יום כנגד יום שראתה דם ביום
 הוא חיב, שנאמר: "כל ימי זוכה", אבל ראת בלילה, מתר
 לבוא עליה, וכן אם הורו ואמרו שמי שפרשה אשתו נדה
 בשעת תשמיש, מתר לפרש ממנה לשעתו כשהוא מתקשה
 - הרי אלו חיבין. וכן אם טעו ואמרו שהאוכל דם שייצא
 בשעת שחיטה, הוא החיב, אבל האוכל דם הלב, מתר -
 הרי אלו חיבין. וכן כל פיוצא בטעויות אלו, אם הורו בהן
 ועשו רב הקהל על פיהן - בית דין מביאין קרבן על
 שגגתן, וכל העושים על פיהן פטורין.

ג. הורו בית דין שייצא השבת לפי שנוכסית החמה, ודמו
 ששקעה, ולכסוף ורחה החמה - אין זו הוראה, אלא
 טעות; וכל שעשה מלאכה חיב, אבל בית דין פטורין. וכן
 אם התירו אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת
 בעלה, ואחר כך בא בעלה - אין זו הוראה, אלא טעות;
 והאשה ובעלה האחרון, חיבין חטאת על שגגתן. וכן כל
 פיוצא בזה.

ד. בית דין שהורו בשגגה, ושכחו עצמו של חטא שהורו
 בו - אף על פי שהם יודעים בודאי שחטאו בשגגה, ואף
 על פי שהעם מודיעין אותם ואומרים להם: 'בכך וכך
 הוריתם לנו' - פטורין, והעושים על פיהם חיבין בפני
 עצמם, שנאמר: "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", לא
 שידעו אותה החוטאים. כיצד? שגגו והתירו חלב הקבה,
 ואכלו אותו רב העם, ואחר שידעו ששגגו בהוראה,
 ושהתירו דבר שחיבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת
 קבועה, ונסתפק להם אם מקצת החלבים התירו, או מקצת
 הדמים התירו - הרי אלו פטורין, וכל מי שאכל מביא
 חטאת קבועה.

ה. בית דין שהורו בשגגה, ונודעה להם שגגתם - בין
 שהביאו פפרתן, בין שלא הביאו פפרתן - כל העושה כפי
 הוריתן שפשטה ברכ הצבור מאחר שידעו, הרי זה מביא
 אשם תלוּי; הואיל והיה לו לשאל בכל עת על דברים
 שנתחדשו בבית דין, ולא שאל - הרי זה כמי שנסתפק לו
 אם חטא או לא חטא. במה דברים אמורים? במי שהוא

ועבד אותה עבודה זרה מעוט אחר על פיהם, וכשיצטרפו
 האוכלים לעובדים יהיו רב - הרי אלו מצטרפין, אף על
 פי שהיתה להם ידיעה בינתים. במה דברים אמורים?
 בשהיה המורה בית דין אחד; אבל אם מת בית דין
 שהורה תחלה, ועמד אחר והורה - אין אלו מצטרפין
 לאלו;

ה. אפלו הורו שני בתי דינים בדבר אחד, כגון חלב
 וחלב או דם ודם. וכן אם לא היו העושים שוגגין על פי
 ההוראה - הרי בית דין פטורין, וכל העושים חיבין.
 כיצד? הורו בית דין לאכל חלב הקבה פלו, וידע אחד מן
 הקהל שטעו ושחלב הקבה אסור, ואכלו מפני הוראתם,
 שהיה עולה על דעתן שמצוה לשמע מבית דין, אף על
 פי שהם טועים - הרי זה האוכל חיב חטאת קבועה על
 אכילתו, ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם. במה
 דברים אמורים? בשהיה זה שידע שטעו חכם או תלמיד
 שהגיע להוראה; אבל אם היה עם הארץ, הרי זה פטור -
 שאין ידיעתו באסור ידיעה ודאית, ומצטרף לכלל
 השוגגים על פיהם. וכן אם לא ידע שטעו, ונתפנן לאכל
 שמן, ואכל חלב הקבה שהתירוהו, והוא לא ידע שהוא
 חלב הקבה - הרי זה חיב; מפני שאכילתו מפני שגגתו,
 לא מפני ההוראה; ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם
 - שנאמר: "לכל העם בשגגה", עד שתהיה שגגה אחת
 לכל. וכן אם תלה בעצמו, ואכל חלב הקבה שהורו
 להתירו, לא מפני הוראתם, אלא מפני שהוא מתר בדתו
 - הרי זה חיב חטאת קבועה בפני עצמו. זה הפלל: כל
 התולה בבית דין, פטור - והוא, שיהיו שם כל הדרכים
 שמנינו; וכל החיב בפני עצמו, אינו מצטרף לרב
 השוגגים.

ו. הורו בית דין להתיר דבר האסור בנדון, ועשו הקהל
 על פיהם בשגגה - בית דין פטורין מן הקרבן, מפני שהם
 מזידין; וכל אחד ואחד מן העושים על פיהם, חיב קרבן
 בפני עצמו, מפני שהוא שוגג. הורו בית דין בשגגה,
 וידעו הקהל שטעו, ושאין ראוי לקבל מהם, ואף על פי
 כן עשו הקהל על פיהם - אלו ואלו פטורין מן הקרבן;
 בית דין פטורין, שהרי לא עשו הקהל מפני הוראתם
 שהטעת אותן; וכל העושים פטורין מן הקרבן, מפני שהן
 מזידין - שהרי ידעו שטעו, ושאין ראוי לעשות.

הלכות שגגות פרק יד

א. בית דין ששגגו והורו לעקר גוף [מצוח] מגופי תורה,
 ועשו כל העם על פיהם - בית דין פטורין, וכל אחד ואחד
 מן העושים חיב חטאת קבועה [ורגילה], שנאמר: "ונעלם
 דבר" [- פרט], ולא כל הגוף.

ב. לעולם אין בית דין חיבין, [אלא] עד שירוו לבטל
 מקצת ולקיים מקצת, בדברים שאינם מפרשין ומבארין
 בתורה; ואחר כך יהיו בית דין חיבין בקרבן, והעושים
 על פיהם פטורין. כיצד? שגגו והורו שמתר להשתחוות

ו. כהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו שהיא שגגת הוראה עם המעשה, או לא שגג אותה - אינו מביא אשם תלוי [מספוק], מפני שהוא בה כצבור, שאינם מביאין אשם תלוי על לא הודע [90-90] של שגגת הוראה. אבל הנשיא - אם נסתפק לו אם חטא או לא חטא - מביא אשם תלוי כשאר ההדיוטות, מפני שאין שגגתו תלויה בהוראתו. אי זה הוא נשיא האמור בתורה? זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל, ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ה' אלהיו - בין שהיה מבית דוד, או משאר שבטי ישראל. ואם היו מלכים רבים, ואין אחד מהם עובד את חברו - כל אחד ואחד מהם מביא שעיר עזים על שגגתו. ואי זה הוא כהן משיח? זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה, לא המרבה בכגדים [- שהתמנה ע"י לבישת ח' בגדים].

ז. כהן גדול שנמשח בשמן המשחה, ועבר מעבודתו מפני מום או זקנה וכיוצא בהן, וחטא בשגגה זו - מביא פר על שגגתו; לפי שאין בין כהן משיח המשמש לכהן משיח שעבר, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה של כל יום - שאין מקריב אותם, אלא כהן המשמש בכהנה גדולה; אבל פר הבא על כל המצוות, שזים הם בו.

ח. נשיא שעשה עם הצבור בהוראת בית דין, הרי זה מתפטר לו בכלל העם - שאם היו בית דין הם שהקריבו על שגגתם, כל העם והמלך פטורין מן הקרבן כמו שבארנו; ואם היו העושים על פי בית דין הם שתיכבין בקרבן, והיה המלך מן העושים - הרי זה מביא שעיר, שעשיר נשיא במקום כשבה או שעירה של הדיוט הוא עומד.

ט. נשיא שנוצטרע, עבר מנשיאותו; ונשיא שעבר מנשיאותו, הרי הוא כהדיוט. חטא כשהיה נשיא, ועבר מגדלתו - הרי זה מביא שעיר, שנאמר: "על [אליו] חטאתו אשר חטא", כשעת חטאתו הוא מביא.

י. כהן משיח או מלך שחטאו עד שלא נתמנו - אף על פי שלא נודע להם אלא אחר שנתמנו, הרי אלו כהדיוט, שנאמר: "אשר נשיא יחטא", "אם הכהן המשיח יחטא" - עד שיחטא כשהוא נשיא וכשהוא משיח. לפיכך, אם אכל ספק חלב כשהוא הדיוט, ונודע לו על ספקו אחר שנתמנה כהן גדול - הרי זה מביא אשם תלוי. אבל חצי זית חלב כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא, בעלם אחד, או שאכל חצי זית כשהוא נשיא וחצי זית אחר שעבר - אינו מצטרף, ופטור. אבל חצי זית כשהוא הדיוט, ונתמנה ועבר, ואכל חצי זית כשהוא הדיוט - הרי זה ספק אם מצטרף, או כפר הפסיקה הנשיאות.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות מחסרי כפרה

יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שתקריב הזבה כשתטהר קרבן; (ב) שתקריב היולדת

עם בית דין במדינה. אבל מי שראה ההוראה, והלך למדינה אחרת - אף על פי שעשה אחר שידעו, פטור; מפני שתלה בהן, והרי אי אפשר לו לשאל. ולא עוד, אלא הנבקה [ממהר] לצאת - אף על פי שעדין לא יצא לדבר, ועשה על פיהן מאחר שידעו - הרי זה פטור.

יום רביעי

הלכות שגגות פרק טו

א. כבר בארנו, שכל שגגה שההדיוט מביא עליה חטאת הקבועה, כשבה או שעירה - אם שגג בה הנשיא, מביא שעיר; ואם שגג בה כהן [גדול] משיח - שנמשח בשמן המשחה, מביא פר. במה דברים אמורים שכהן משיח מביא קרבן על שגגתו? בשטעה בהוראת עצמו, ועשה מעשה בשגגת הוראתו לכדה - והוא, שהיה חכם מפלא, שנאמר: "אם הכהן המשיח יחטא, לאשמת העם", הרי משיח כצבור: מה הצבור שהם בית דין, אינם תיכבין בקרבן עד שהיו חכמים ראויין להוראה, ויטעו בהוראה, ויעשו העושים על פיהם, ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת - כף המשיח, בכל הדרכים האלו.

ב. כיצד? כהן משיח שטעה בהוראה לעצמו, ודמה שהורק מרשות [היחיד] לרשות [הרבים, וכן להפך] בשבת מתר, ונרק מרשות לרשות, והוא תולה בהוראתו לעצמו - כשיודע לו חטאו, לביא פר לחטאת. אבל אם לא תלה בהוראתו, אלא שגג ונרק בשגגה, או שתלה בהוראתו, ולא היה חכם מפלא, או שעקר כל הגוף [המצוה] בהוראתו לעצמו, או ששגג בהוראתו לבטל מקצת [מפסטי המצוה], ולא עשה והוא סומך על הוראתו, אלא עשה בשגגה אחרת, או שהיה מזיד בהוראה ושגג במעשה - הרי זה פטור מקרבן כלל; שדינו להוראת עצמו, כדן הקהל להוראת בית דין לכל דבר. הורה לעצמו, ושכח מאיזה טעם הורה, ובשעת מעשה אמר: 'הריני עושה על דעת הוראתי' - הרי זה מביא פר חטאת.

ג. הורה לעצמו לבטל מקצת ולקיים מקצת בעבודה זרה, ועשה כפי הוראתו - הרי זה מביא שעירה כהדיוט; והוא, שישגג בהוראה כמו שבארנו - שאין הכהן המשיח חב קרבן, אלא בהעלם דבר בהוראה, עם שגגת המעשה כצבור; אבל אם שגג במעשה בלבד בלא הוראה - בין בעבודה זרה, בין בשאר מצוות - אינו מביא קרבן כלל. ד. הורה הכהן המשיח עם בית דין, ושגג הוא והם בהוראה - אף על פי שעשו [הוא והצבור] על פי ההוראה הזאת שטעו בה, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לכדה, אלא על הוראתו עם הוראת בית דין - הרי זה פטור. ואין צריך כפרה בפני עצמו; אלא אם היו בית דין מביאין קרבן, מתפטר לו בכלל הצבור. ואם היו העושים הם המביאים קרבן - אינו מביא קרבן, שהרי אין צריך כפרה בפני עצמו.

ה. הורה עם בית דין בשגגה, ושגגו הם בדם והוא בחלב - אינו מתפטר לו עם הצבור, אלא מביא פר לעצמו.

מביא קרבן על פניו ובנותיו הקטנים, אם היו מחסרי פפרה, ומאכילם בזבחים.

ו. איזו היא זכה? זו שזב דמה שלשה ימים זה אחר זה, בלא עת נדתה [לא בזמן טומאתה הקבוע]; וזו היא זכה גדולה, שצריכה ספירת שבועה [ימים נקיים] וחיבת בקרבן. וכבר בארנו בענין הנדה, אימתי תהיה האשה זכה בדמים שתראה, ואימתי לא תהיה זכה אלא נדה או טהורה, ומתי תהיה ספק זכה. כל מקום שאמרנו שהיא זכה וסופרת שבועה - הרי היא חיבת להביא קרבן, וחטאתה נאכלת. וכל מקום שאמרנו שהיא ספק זכה - הרי זו מביאה קרבן, ואין חטאתה נאכלת; שכבר בארנו, שחטאת העוף הבאה על הספק, תשרף. ושם בארנו מה תלד או תפיל, ותהיה טמאה לדה, ומה תלד או תפיל, ולא תהיה טמאה לדה. וכל מקום שאמרנו שהיא טמאה לדה - הרי זו מביאה קרבן, וחטאתה נאכלת; וכל מקום שאמרנו שאינה טמאה לדה, הרי זו פטורה מן הקרבן.

ז. האשה שלא התזקה עברה, והפילה ולא ידעה מה הפילה, אם נפל שחיבת עליו קרבן [כגון שיש לו צורת אדם], או דבר שאינה חיבת עליו - הרי זו ספק יולדת, ומביאה קרבן; ואין חטאתה נאכלת. וכן שתי נשים שהפילו שני נפלים, נפל אחד ראוי להקריב עליו, והנפל האחר פטורה עליו, ואין אחת מהן מפירה נפלה - כל אחת משתייהן מביאה קרבן מספק; ואין חטאת אחת משתייהן נאכלת - שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת, שמה אינה חיבת, ונמצאת חטאת זו חלין שנשחטו בעזרה, שהן אסורין בהנייה כמו שבארנו בהלכות שחיטה. ח. אחת היולדת ואחת המפלת, ולד אחד או ולדות הרבה - הרי היא מביאה קרבן אחד לכלן. והוא, שתלד בלן בתוך ימי מלאה; אבל אם הפילה אחר ימי מלאה, מביאה אף על השני. כיצד? ילדה נקבה - כל נפלים שתפיל מיום הלדה עד סוף יום שמונים - הרי הן נחשבין עם הולד הראשון, וכאלו ילדה תאומים זה אחר זה; ואינה מביאה אלא קרבן אחד. הפילה נפל בליל אחד ושמונים, ומיום אחד ושמונים והלאה - אם היתה ראוי [הנפל שתתחייב] לקרבן, הרי זו מביאה עליו בפני עצמו. ילדה נקבה, ולאחר ששים יום או שבועים יום הפילה נקבה שניה - כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה זו השניה, פטורה עליו. וכן אם הפילה נקבה שלישית אחר ששים או שבועים של נקבה שניה - הרי כל נפל שתפיל בתוך שמונים של נקבה שלישית, פטורה עליו; מפני שהוא חשוב עם הנפל השלישי, והנפל השלישי חשוב עם השני, מפני שהוא בתוך ימי מלאה שלו, והשני חשוב עם הראשונה; ואינה מביאה אלא קרבן אחד על הכל.

ט. היולדת טמאים [סתום ואין מינו ניכר] או אנדרויגוס [יש בו סימני זכר ונקבה], והפילה נפל אחר ארבעים מיום לדתו - הרי זו מביאה קרבן על נפל זה, שמה זכר הוא הראשון, והרי הפילה אחר מלאה; ואין חטאתה נאכלת,

כשתטהר קרבן; (ג) שיקריב הזב כשיטהר קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר קרבן. ואמר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן. ובאור מצוות אלו - בפ' אלו.

הלכות מחסרי פפרה פרק א

א. ארבעה הם הנקראין 'מחסרי פפרה' - הזכה, והיולדת, והזב, והמצרע. ולמה נקראו 'מחסרי פפרה'? שכל אחד מהן - אף על פי שטהר מטמאתו, וטבל, והעריב שמשו [שקעה השמש] - עדין הוא חסר, ולא גמר טהרתו כדי לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו; וקדם שיביא פפרתו, אסור הוא לאכל בקדשים, כמו שבארנו בפסולי המקדשין.

ב. גר שמל וטבל, ועדין לא הביא קרבנו - אף על פי שהוא אסור לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו, אינו ממחסרי פפרה; שקרבנו עכבו להיות גר גמור, ולהיות ככל פשרי ישראל, ומפני זה אינו אוכל בקדשים, שעדין לא נעשה ככשרי ישראל. וכיון שיביא קרבנו, ינעשה ישראל כשר - אוכל בקדשים. הביא פרידה אחת [תור או בו יונה] בשחירתו, אוכל בקדשים [אע"פ שחייב להביא שניים]; ולערב יביא פרידה שניה - שקרבנו של גר עולת בהמה, או שני בני יונה או שתי תורים, ושניהן עולה, כמו שבארנו במעשה הקרבנות.

ג. הזב והזכה - קרבן כל אחד מהן שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת. והיולדת - קרבנה כבש עולה, וכן יונה או תור חטאת; ואם אין ידה משגת - מביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת. והמצרע, קרבנו שלשה כבשים - אחד עולה ואחד אשם, וכשבה לחטאת; ואם אין ידו משגת - מביא קן שתי תורים או בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, וכבש לאשם.

ד. הזב, והזכה, והמצרע - מביא כל אחד משלשתן פפרתו ביום השמיני לטהרתו; שכל אחד מהן סופר שבועת ימי טהרה, וטובל ביום השביעי, ומעריב שמשו [נטהר בשקיעת השמש], ומקריב קרבנותיו ביום השמיני.

ה. היולדת - אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר, או ביום שמונים לנקבה; אלא מערבת שמה, ומביאה קרבנה למחר, שהוא יום אחד וארבעים לזכר ויום אחד ושמונים לנקבה, והוא היום שנאמר בו: "ובמלאה ימי טהרה, לכן או לבת, תביא...". ואם הביאה קרבנה בתוך ימי מלאה [בתוך הארבעים], לא יצאת. אפלו הביאה על ולדות הראשונים [שנולדו לפני זמן רב] בתוך ימי מלאה של ולד זה, לא יצאת. עברו ימים אלו, ולא הביאו פפרתן - הרי אלו מקריבין פפרתן לאחר זמן. וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכל בקדשים; אבל העולה והאשם, אינן מעפכין. כבר בארנו במעשה הקרבנות, שכל מחיבי קרבן, אין מקריבין על ידם אלא מדעתם - חוץ ממחסרי פפרה, שאין צריכין דעת בעלים; שהרי אדם

ג. הַרְוָאָה קָרִי - אֵינּוּ מְטַמָּא בְּזוּב מַעַת לַעַת, שְׂרָאִיָּה זֶה שֶׁל זוּב מִחֻמַּת שִׁכְבַּת זָרַע [- הַקָּרִי] הֵיא; וְכֵן לְמִרְאָה וְלַהֲרָהוּר, תּוֹלִין בְּהֵן מַעַת לַעַת. אַכְּל לְמַאֲכָל וְלַמְשַׁתָּה וְלַמְשָׂא וְלַקְפִּיצָה, תּוֹלִין בְּהֵן כָּל זְמַן שֶׁמְצַטְעֵר [שְׁחַשׁ עַדִּיין חוֹלְשָׁה מֵהָן].

ד. מִי שֶׁמָּל, וְאַחַר כֵּן רָאָה זוּב, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין לוֹ בְּמִילָה כָּל זְמַן שֶׁמְצַטְעֵר. גּוֹי שְׂרָאִי קָרִי, וְנִתְגַּיֵּר - מְטַמָּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מַעַת לַעַת. קָטָן - אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמִרְאָה וְלֹא בְּהֲרָהוּר, שְׂאֵין לְקַטֵּן מִרְאָה וְהֲרָהוּר הַמְּבִיא לַיָּד זוּב; לְפִיכֵן, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּחֻמְשָׁה דְרָכִים בְּלִבְדוּ. וְכֵשֶׁם שֶׁתּוֹלִין לְקַטֵּן בְּחֵלְיוֹ, כֵּן תּוֹלִין לוֹ בְּחֵלְי אַמּוֹ - אִם הֵיָה יוֹגֵק מִמֶּנּוּ, אוֹ צְרִיף לְאַמּוֹ.

ה. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים, שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בְּדָרְכִים אֵלוֹ? בְּרָאִיָּה שְׁנִיָּה שֶׁל זוּב, שֶׁבָּה יַעֲשֶׂה זָב, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר; אַכְּל רָאִיָּה רֵאשׁוּנָה, אֶפְלוֹ רָאָה אוֹתָהּ בְּאַנְס, וְרָאִיָּה הַשְּׁנִיָּה מִחֻמַּת בְּשָׂרוֹ [מְחולשת אברי הזרע] - הֲרִי זֶה טַמָּא טַמְאָת זִיבוֹת. וְאֵף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּרֵאשׁוּנָה, כְּדִי לְמַנּוֹת בָּהּ שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחִיבּוֹ קֶרְבָּן. רָאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֲלֹא אֶפְלוֹ רָאָה אוֹתָהּ מִחֻמַּת אַנְס, הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטַמְאָה, שֶׁהֲרִי רְאִיּוֹת שְׁנַעֲשֶׂה בְּהֵן זָב מִחֻמַּת בְּשָׂרוֹ הֵיָה; וְלְפִיכֵן יִתְחַיֵּב בְּקֶרְבָּן.

ו. הַרְוָאָה רָאִיָּה אַחַת שֶׁל זוּב, הֲרִי הוּא כְּבַעַל קָרִי. רָאָה שְׁתַּיִם - הֲרִי זֶה זָב, צְרִיף סְפִירַת שִׁבְעָה, וְכִיבֹאת מֵיָם חַיִּים [טְבִילָה בְּמַעֲיִין דוּוּקָא]; וְאֵינוֹ חַיֵּב בְּקֶרְבָּן. רָאָה שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הֲרִי זֶה זָב גָּמוּר, וְחַיֵּב בְּקֶרְבָּן. וְאֵין בֵּין זָב שְׂרָאִי שְׁתַּי רְאִיּוֹת לְרוֹאָה שְׁלֹשׁ, אֲלֹא קֶרְבָּן בְּלִבְדוּ. וְדְבָרִים אֵלוֹ, כֵּלָן דְּבָרֵי קְבֻלָּה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מְסִינֵי.

ז. אֶחָד הַרְוָאָה שְׁתַּי הַרְוָאָה אוֹ שְׁלֹשׁ, בְּשַׁעַת אַחַת זֶה אַחַר זֶה, אוֹ שְׂרָאִי רָאִיָּה בְּכָל יוֹם, זֶה אַחַר זֶה - הֲרִי זֶה זָב; לְפִי שֶׁתִּלְּה הַפְּתוּיב אֶת הַזָּבָה בְּיָמִים, שְׁנַאָמֵר: "כִּי יוּזַב זוּב דְּמָה יָמִים רַבִּים"; וְהַזָּב, לֹא תִלְּה אוֹתוֹ בְּיָמִים.

ח. וְאִם הַפְּסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לְרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר - אֵינֶן מְצַטְרְפוֹת. כִּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבַּת, וְרְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּשַׁבַּת - אֵין מְצַטְרְפוֹת, וְאֵינוֹ זָב. וְכֵן אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאַחַד בְּשַׁבַּת, וְרָאָה רְאִיָּה שְׁלִישִׁית בְּשַׁבַּת - אֵינוֹ חַיֵּב בְּקֶרְבָּן; שְׂאֵין זֶה מְצַטְרַפֵּת לְשְׁתַּיִם, שֶׁהֲרִי הַפְּסִיק בְּיַנְיָהן יוֹם אֶחָד. אַכְּל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם, וְאַחַת בְּלִילָה שְׁלֹאֲחֶרֶי - הֲרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפוֹת; וְאֵין צְרִיף לוֹמֵר, שְׂאִם רָאָה אַחַת בְּלִילָה, וְשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מְצַטְרְפוֹת. וְכֵן אִם רָאָה שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּשִׁלְשׁ לַיּוֹת, זֶה אַחַר זֶה - הֲרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפוֹת.

ט. רְאִיָּת הַזָּב - אֵין לָהּ שַׁעוּר, אֲלֹא הַרְוָאָה כָּל שֶׁהוּא טַמָּא, שְׁנַאָמֵר: "הַחֲתִיִּם בְּשָׂרוֹ" - כָּל שֶׁהוּא נָכַר בְּבָשָׂרוֹ, מְטַמָּא.

י. הֵיָה הַזָּב נִגְרַר יוֹצֵא, וְלֹא פָּסַק - אִם לֹשׁ מִתְחַלֵּת הַרְוָאָה עַד סוֹפָהּ, כְּדִי טְבִילָה וְסַפּוּג [ניגוב] אוֹ יָתַר - הֲרִי זֶה נִחְשָׁבֵת כְּשְׁתַּי רְאִיּוֹת, הוֹאִיל וְהֵיא אֲרָכָה כְּשְׁתַּיִם; וְאִם

שְׂמָא נִקְבָּה הֵיא הַרְוָאָה, וְכַתּוּב מְלֵאת הַפִּילָה, שֶׁהֵיא פְּטוּרָה מִקֶּרְבָּן שְׁנִי.

יא. הָאִשָּׁה שִׁישׁ עָלֶיהָ סִפְק חֲמֵשׁ לְדוֹת, אוֹ סִפְק חֲמֵשׁ זִיבוֹת - מְבִיאָה קֶרְבָּן אֶחָד, וְאוֹכְלֵת בְּזִבְחִים; וְאֵין הַשְּׂאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. הֵיָה עָלֶיהָ חֲמֵשׁ לְדוֹת וְדִאִיּוֹת, וְחֲמֵשׁ זִיבוֹת וְדִאִיּוֹת - מְבִיאָה קֶרְבָּן אֶחָד, וְאוֹכְלֵת בְּזִבְחִים; וְהַשְּׂאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב. הֵיָה עָלֶיהָ חֲמֵשׁ לְדוֹת וְדִאִיּוֹת, וְחֲמֵשׁ לְדוֹת סִפְק, אוֹ חֲמֵשׁ לְדוֹת וְדִאִיּוֹת, וְחֲמֵשׁ זִיבוֹת סִפְק - מְבִיאָה שְׁנֵי קֶרְבָּנוֹת: אֶחָד עַל הַיּוֹדֵאֵי וְנֶאֱכָל, וְהַשְּׂאָר הַיּוֹדֵאִיּוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה; וְאַחַד עַל הַסִּפְק וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, וְאֵין הַשְּׂאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. וְאוֹכְלֵת בְּזִבְחִים.

יב. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְרָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיְרָה לְלָדָה, אוֹ מִשְׁנִתְגַּיְרָה לְלָדָה - הֲרִי זֶה מְבִיאָה קֶרְבָּן מִסִּפְק, וְאֵין חֲטָאָתָהּ נֶאֱכָלֵת. כְּכֹר בְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת שְׁגָגוֹת, שֶׁכָּל מַחֲסָרֵי כְּפָרָה מִסִּפְק שֶׁעָבַר עָלֵיהֶם יוֹם הַכְּפוּרִים - חַיֵּבִין לְהִבְיָא אַחַר יוֹם הַכְּפוּרִים; שֶׁקֶרְבָּן זֶה, מְכַשֵּׁרֵן לְאַכְּל בְּקֶדְשִׁים.

יג. הָאִשָּׁה שִׁישׁ עָלֶיהָ לָדָה אוֹ זִיבָה - מְבִיאָה מַעוֹת הַקֵּנִים [- שְׁתֵּי תוּרִים], וְנוֹתְנָת בְּשׁוּפָר [קוּפָה], וְאוֹכְלֵת בְּקֶדְשִׁים לְעֵרֵב; חֲזָקָה - שְׂאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כְּהֵנִים עוֹמְדִין מִשָּׁם [ירדו מהמזבח], עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמַּעוֹת שֶׁבְּשׁוּפָר, וְיִקְרִיבוּ כִּנְגֻדָן קֵנִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשִׁקְלִים וּבְהַלְכוֹת כָּלֵי הַמַּקְדֵּשׁ וְהַעוֹבְדִין בּוֹ.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁהִבְיָאָה חֲטָאָתָהּ, וְנִתְּנָה - יְבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ; אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הַפְּרִישָׁה אוֹתָהּ מִחַיִּים, כְּכֹר נִשְׁתַּעֲבְדוּ נִכְסֵיהָ לְקֶרְבָּן, וְהַשְּׁעֵבֹד - דִּין תּוֹרָה הוּא.

הַלְכוֹת מַחֲסָרֵי כְּפָרָה פָּרָק ב

א. הַזָּב הַאֲמוּר בְּתוֹרָה, הֵיא שִׁכְבַּת זָרַע הַבָּאָה מִחֵלְי הַתְּלָלִים [הַתְּקוּמוֹת הַחֲלוּלִים בַּגּוֹי] שֶׁהֵיא מִתְקַבְּצָת בָּהֶם. וְכִשְׂיֹצֵא הַזָּב, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקִשּׁוּי כְּשִׁכְבַּת זָרַע, וְאֵין בְּיִצְאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא תִנְיָה; אֲלֹא נִגְרַר וְיִוֹרַד כְּמוֹ בְּצַק שֶׁל שְׁעוּרִים, דִּיקָה כֵּלְכֵן בִּיצָה הַמּוּזָרֵת [שְׁלֹא נוֹלַדָה מְזוּכָר]. אַכְּל שִׁכְבַּת זָרַע - לְכַנְיָה, קְשׁוּרָה כֵּלְכֵן בִּיצָה שְׂאִינָה מוּזָרֵת.

ב. הַרְוָאָה רְאִיּוֹת הַזָּב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לְהִיּוֹת זָב [- רֵאִיָּה שְׁנִיָּה], מִחֻמַּת חֵלְי [הַגּוֹי] אוֹ אַנְס וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אֵינוֹ זָב, שְׁנַאָמֵר: "זָב מִבְּשָׂרוֹ" - מִחֻמַּת בְּשָׂרוֹ [מִפְנֵי חוֹלְשַׁת אַבְרֵי הַזָּרַע] הֵיא שִׁיְהִיָּה טַמָּא, לֹא מִחֻמַּת דְּבָר אַחַר. מְכַאֵן אֲמָרוּ, בְּשִׁבְעָה דְרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב - בְּמַאֲכָל, וּבְמִשְׁתָּהּ, בְּמִשָּׂא, וּבְקַפִּיצָה, בְּחֵלְי, וּבְמִרְאָה, וּבְהֲרָהוּר. כִּיצַד? אַכְּל אַכְּלָה גִּסָּה [מְרוּבָּה], אוֹ שֶׁתָּה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאֲכָל אוֹ שֶׁתָּה אוֹכְלִין אוֹ מְשַׁקֵּין הַמְּבִיאִין לַיָּדֵי שִׁכְבַּת זָרַע, אוֹ שְׁנִישָׂא מִשׁוּי כְּבֵד, אוֹ שֶׁקַּפֵּץ מִמְקוֹם לְמְקוֹם, וּבְכִלְל דְּבָר זֶה אִם הִכָּה עַל גְּבוּ, אוֹ שֶׁהִיָּה חוֹלָה, אוֹ שְׂרָאִי אִשָּׁה וְהַתַּאֲוָה שִׁכְבַּתָּהּ, אוֹ שֶׁהֲרָה בְּעַסְקֵי בְּעִילָה, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הֲרָהוּר בְּכַעֲרֵלֵת אִשָּׁה שֶׁהוּא מְכִינָה - אִם קָדַם אֶחָד מִכָּל אֵלוֹ, וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוּב - תּוֹלִין בּוֹ, וְאֵינוֹ טַמָּא.

ומתחיל למנות, כמו שבארנו. אפלו ראה בתוך ימי הספירה שלש ראיות זו אחר זו, אפלו ראה אותן ביום אחד, אפלו ראה שלש ראיות בסוף יום שביעי של שבועת ימי נקיים - אינו מביא קרבן; שראיות אלו, לסתירה הן. ראה שלש ראיות בליל שמיני - מביא קרבן, שאין ראיות אלו סותרין. במה דברים אמורים? בזב בעל שתי ראיות. אבל זב בעל שלש ראיות שלש ראיות בליל שמיני שאחר שבועת ימי נקיים - אינו מביא קרבן שני על שלש ראיות אלו, אלא קרבן אחד על השלש הראשונות; שאף על פי שאין שלש אחרונות סותרות, הרי לא יצא לזמן שראוי לקרבן; והלילה מחסר זמן הוא לכל - חוץ מילדת שהפילה בליל אחד ושמונים, שהיא מביאה קרבן שני, כמו שבארנו. ודבר זה, מפי הקבלה [מסורת ביד החכמים].

ה. ראה ראיה אחת בליל שמיני, ושתי ראיות ביום שמיני - הרי אלו מצטרפין, ומביא קרבן שני על זיבות זו האחרונה; שהרי ראיה ראשונה של כל זב, כשכבת גרע היא חשוכה, ואם ראה אחריה שתיים, מצטרפת עמהן לקרבן. אבל אם ראה שתיים בליל שמיני, ואחת ביום שמיני - אין מצטרפות, ואינו מביא קרבן על זיבות זו האחרונה.

ו. הכל מתמאין בזיבה - אפלו קטן בן יומו, והגרים, והעבדים, וחרש ושוטה. ויראה לי שמביאין עליהן פרה כדי להאכילן בקדשים; וחטאתן נאכלת, שהרי הן קטן שאינו בן דעת. וסריס [שנסתרו ע"י] אדם וסריס חמה [מלידה], מתמאין בזיבה ככל האנשים.

ז. הטמטום [סתום ואין מינו ניכר] והאנדרוגיגוס [יש בו סימני זכר ונקבה] - נוהגין עליהן חמרי האיש וחמרי האשה: מתמאין בדם פגשים, ובכלבן פגנשים; וטמאתן בספק. לפיכך, אם היה אחד מהן זב בעל שלש ראיות, או זכה שראת דם שלשה ימים זה אחר זה - מביאין קרבן, ואינו נאכל. היה מונה שבועת ימי נקיים ללבן, ויראה אדם, או לאדם, ויראה לבן - הרי זה אינו סותר.

הלכות מחסרי פרה פרק ד

א. כשיתרפא הצרוע מצרעתו, אחר שמטהרין אותו בעץ ארו ואזוב ושני תולעת ושתי צפרים, ומגלחין את כל בשרו, ומטבילין אותו - אחר כל זאת, יכנס לירושלים, ומונה שבועת ימים, וביום השביעי מגלח תגלחת שנייה בתגלחת הראשונה, וטובל; והרי הוא טבול יום, ומצריב שמשו [נטהר כשתשקע השמש]. וקמח בשמיני טובל פעם שנייה, ואחר כך מקריבין קרבנותיו. ומפני מה טובל בשמיני, אחר שטבל מאמש? מפני שהיה רגיל [לגעת] בטמאה בימי חלוטו [בידודו כמצורע], ואינו נזהר משום טמאה, ושפא נטמא אחר שטבל, לפיכך טובל בשמיני בעזרת הנשים בלשכת המצרעים ששם, אף על פי שלא הפיח דעתו [ונוהר מטומאה].

ב. נתאחר ולא גלח בשביעי, וגלח בשמיני או אחר כמה

לא הארכה בשעור הזה - אפלו פסק הזוב בינתיים, הרי זו ראיה אחת. וכן אם היתה ראיה אחת ארכה בשלש ראיות, שנמצא מתחלתה ועד סופה בשתי טבילות ושני ספוגין - הרי זו נחשבת בשלש ראיות, ויביא קרבן.

יא. ראה ראיה אחת, והפסיק כדי טבילה וספוג, ואחר כך ראה שתיים, או אחת ארכה בשתיים; או שראה שתיים או אחת מרבה בשתיים, והפסיק כדי טבילה וספוג, ואחר כך ראה אחת - הרי זה זב גמור.

יב. ראה ראיה אחת, מקצתה בסוף היום ומקצתה בתחלת הלילה - אף על פי שאינה ארכה בשתיים - הרי אלו שתי ראיות, שהימים מחלקין הראיה. לפיכך, היראה ראיה אחת בין השמשות, שהוא ספק מן היום ומן הלילה - הרי זה ספק לטמאה.

יג. ראה ראיה אחת ביום, ואחת בין השמשות - הרי זה זב ודיא לטמאה, וספק לקרבן; ומביא קרבן, ואינו נאכל. יד. ראה ראיה אחת בין השמשות של שבת, וראה שנייה בין השמשות של מוצאי שבת - הרי זה ספק לטמאה, וספק לקרבן; ספק לטמאה - שפא ראיה ראשונה היתה בערב שבת, והשנייה במוצאי שבת, והרי הפסיק שבת ביניהן, ואין פאן זיבות לכל. והרי הוא ספק לקרבן - שפא אחת מהן היה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, שהיא חשוכה בשתיים, והרי ראה שלש ראיות, שהוא חזב בקרבן; ולפיכך, מביא קרבן, ואינו נאכל.

יום חמישי

הלכות מחסרי פרה פרק ג

א. כל הימים שהזב רואה בהם זיבות, הרי הוא טמא. וכשיפסק הזיבות, מונה שבועת ימי נקיים כזבה, וטובל בשביעי, ומצריב שמשו [נטהר כשתשקע השמש]; ובשמיני מביא קרבנו, אם היה בעל שלש ראיות. ואם ראה ראיה של זוב, אפלו בסוף יום שביעי אחר שטבל - סותר הכל, ומתחיל למנות שבועת ימי נקיים מאחר יום ראיה האחרונה.

ב. זב שראה קרי באחד משבועת ימי הספירה - אינו סותר אלא יומו בלבד, ומשלים שבועת ימים ומביא קרבנו. כיצד? ראה קרי ביום החמישי - סופר אחריו שלשה ימים, וטובל בשלישי, ומביא קרבנו ברביעי.

ג. זב שבדק ביום ראשון מימי הספירה, ומצא טהור, ולא בדק כל שבועה, וביום השביעי בדק ומצא טהור - הרי זה בחזקת טהור. אפלו בדק ביום הטמאה עצמו [לאחר שנטמא], ומצא טהור, ופסק הזוב, ולא בדק למחר בתחלת ימי הספירה, ובדק בשביעי או בשמיני, ומצא טהור - עלו לו ימי הספירה, והרי זה בחזקת טהרה.

ד. כל ראיה שהיא סותרת, אינה מביאה לידי קרבן. כיצד? ראה שתי ראיות בלבד, והפסיק יום או יומים, והרי הוא מונה שבועת ימי נקיים, ובתוך השבועה ראה ראיה של זוב - אינה מצטרפת לשתיים, אלא סותרת;

ג. הקדים [שחיטת] חטאתו לאֲשֵׁמוֹ - לא הִיָּה אַחַד מִמֶּרֶס [מערבב] בְּדָמָה [שלא ייקרש, ובינתיים ישחטו האדם], אֶלָּא תֵּעָבֵר צוֹרְתָהּ [תתעפש], וְחֵצָא לְבֵית הַשְּׂרָפָה.
 ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהִבְיָא אֲשֵׁמוֹ הַיּוֹם, וְלִגְזוֹ [לוג השמון] אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים; וְאִם רָצָה לְשִׁנוֹת הַלֵּג לְאֲשֵׁם מִצָּרַע אַחַר - מִשְׁנָה, אִף עַל פִּי שֶׁקָּדַשׁ בְּכָלִי. חֶסֶר הַלֵּג עַד שֶׁלֹּא יִצָּק [לכף הכהן], יִמְלֶאנּוּ; חֶסֶר מֵאַחַר שִׁיִּצָּק, יָבִיא אַחַר כְּתַחֲלָה.

ה. יִצָּק מִן הַשֶּׁמֶן לְכַפּוֹ, וְהִתְחִיל לְהִזוֹת, וְנִשְׁפַּף הַלֵּג - אִם עַד שֶׁלֹּא גָמַר מִתֵּן שֹׁבַע [הזיות] נִשְׁפַּף הַלֵּג - יָבִיא אַחַר, וְיִתְחִיל בְּמִתֵּן שֹׁבַע; גָּמַר מִתֵּן שֹׁבַע וְנִשְׁפַּף הַלֵּג - יָבִיא אַחַר, וְיִתְחִיל לְכַתְּחֵלָה בְּהוֹנוֹת; הִתְחִיל בְּהוֹנוֹת, וְנִשְׁפַּף הַלֵּג קִדְּם שִׁיגְמֹר - יָבִיא אַחַר, וְיִתְחִיל לְכַתְּחֵלָה בְּהוֹנוֹת. גָּמַר הַבְּהוֹנוֹת, וְאַחַר כִּף נִשְׁפַּף הַלֵּג, קִדְּם שִׁיִּתֵּן שְׂאֵר הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ עַל רֹאשׁ הַמִּטְהַר - אֵינּוּ צָרִיף לְהִבְיָא לֵג אַחַר; שְׁמֵתַנֵּת הָרֹאשׁ אֵינָה מֵעַכְבָּת - שְׁנֶאֱמַר: "וְהִנּוֹתָר בְּשֶׁמֶן", "וּמִיָּתָר הַשֶּׁמֶן".

ו. הַקָּדִים מִתֵּן הַשֶּׁמֶן לְמִתֵּן הַדָּם - יִמְלֵא הַלֵּג שֶׁמֶן, וְיִחְזוֹר וְיִתֵּן הַשֶּׁמֶן אַחַר הַדָּם; הַקָּדִים מִתֵּן הַשֶּׁמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת לְמִתֵּן שֹׁבַע [ההזיות כנגד קודש הקדשים] - יִמְלֵא הַלֵּג, וְיִחְזוֹר וְיִתֵּן עַל הַבְּהוֹנוֹת אַחַר מִתֵּן שֹׁבַע, שְׁנֶאֱמַר: "זֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת הַמִּצְרָע", שֶׁתִּהְיֶה כָּל תּוֹרָתוֹ עַל הַסֵּדֶר.

ז. נִתֵּן שֹׁבַע הַמִּתְנוֹת שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן [לא לשם מצורע זה] - לֹא הִרְצָה, וְהִכְשֵׁר הַמִּצְרָע.

ח. מִצְרָע שֶׁנִּתְנַנֵּעַ אַחַר שֶׁהִבְיָא אֲשֵׁמוֹ, צָרִיף קָרְבַּן אַחַר לְצָרַעַת שְׁנִיָּה; וְכֵן אִם הִבְיָא אֲשֵׁמוֹ, וְנִתְנַנֵּעַ, וְהִבְיָא אֲשֵׁמוֹ, וְנִתְנַנֵּעַ - צָרִיף קָרְבַּן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. אֲכַל אִם נִתְנַנֵּעַ, וְנִתְרַפָּא, וְהִבְיָא צְפָרִים, וְחִזּוֹר וְנִתְנַנֵּעַ, וְנִתְרַפָּא, וְהִבְיָא צְפָרִים - קָרְבַּן אֶחָד לְכָלֵן.

ט. מִצְרָע שֶׁהִבְיָא קָרְבַּן עֲנִי, וְהִעֲשִׂיר, אוֹ עֲשִׂיר וְהִעֲנִי, קִדְּם שִׁיִּקְרִיב קָרְבָּנוֹתָיו - הַכֹּל הוֹלֵף אַחַר הָאֲשֵׁם: אִם הִיָּה בְּשַׁעַת שְׁחִיטַת הָאֲשֵׁם עֲשִׂיר, יִשְׁלִים קָרְבַּן עֲשִׂיר; וְאִם הִיָּה עֲנִי, יִשְׁלִים קָרְבַּן עֲנִי.

י. שְׁנֵי מִצְרָעִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ קָרְבָּנוֹתֵיהֶן, וְנִזְרַק דָּם אַחַת מִשְׁתֵּי הַחֲטָאוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאַחַר כִּף מֵת אֶחָד מִן הַמִּצְרָעִים - בְּיַצֵּד עוֹשֶׂה זֶה הַמִּצְרָע חֲסִי? לְהִבְיָא חֲטָאת בְּהִמָּה, אֵינּוּ יָכוֹל - שְׂמָא זֶה שֶׁנִּזְרַק דָּמָה חֲטָאוֹתָיו הֵי, וְאֵינּוּ מִבְּיֹאֵין חֲטָאת בְּהִמָּה עַל הַסֵּפֶק; וְלְהִבְיָא חֲטָאת הָעוֹף, אֵינּוּ יָכוֹל - שֶׁעֲשִׂיר שֶׁהִבְיָא קָרְבַּן עֲנִי, לֹא יִצָּא. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב כָּל נִכְסָיו לְאַחַר, וְנִמְצָא עֲנִי, וְיָבִיא חֲטָאת הָעוֹף מִסֵּפֶק, וְלֹא תֵּאָכֵל, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְנִמְצָא אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים.

יא. עֲשִׂיר שְׂאֵמֶר: 'קָרְבָּנוֹ שֶׁל מִצְרָע זֶה עָלַי', וְהִיָּה הַמִּצְרָע עֲנִי - הִרִי זֶה מִבְּיָא עַל יְדוֹ קָרְבָּנוֹת עֲשִׂיר, שֶׁהִרִי יָד הַנּוֹדֵר מִשְׁגָּת. וְעֲנִי שְׂאֵמֶר: 'קָרְבָּנוֹ שֶׁל מִצְרָע זֶה עָלַי', וְהִיָּה הַמִּצְרָע עֲשִׂיר - הִרִי זֶה מִבְּיָא עַל יְדוֹ קָרְבָּנוֹת עֲשִׂיר, שֶׁהִרִי זֶה הַנּוֹדֵר תֵּיב בְּקָרְבָּנוֹת עֲשִׂיר.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דִּסְיָעִין

ימים - ביום שִׁנְגַלַח יִטְבַּל וְיַעֲרִיב שְׁמֵשׁוֹ, וְלִמְחַר יָבִיא קָרְבָּנוֹתָיו אַחַר שִׁיִּטְבַּל פַּעַם שְׁנִיָּה, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. בְּיַצֵּד עוֹשִׂין לוֹ? הַמִּצְרָע עוֹמֵד חוּץ לְעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד פֶּתַח מִזְרָחִי, וּפְנֵיו לְמַעֲרָב; וְשֵׁם עוֹמְדִין כָּל מְחַסְרֵי בְּפָרָה בַּעַת שְׁמִטְהָרִין אוֹתָם, וְשֵׁם מְשַׁקֵּין אֶת הַשּׁוֹטוֹת. וְהִלְהֵן לוֹקַח הָאֲשֵׁם שֶׁל מִצְרָע כִּשְׁהוּא חִי, וּמִנִּיף אוֹתוֹ עִם לֵג הַשֶּׁמֶן בְּמִזְרָח, כְּדָרָף כָּל הַתְּנוּפוֹת; וְאִם הִנִּיף זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ - יִצָּא. וְאַחַר כִּף מִבְּיָא אֶת הָאֲשֵׁם לְמִצְרָע עַד הַפֶּתַח, וּמִכְּנִיס [המצורע] שְׁתֵּי יָדָיו לְעֹזֶרֶה, וְסוֹמֵךְ עָלָיו, וְשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִיָּד. וּמִקְבְּלִין שְׁנֵי כְּהֵנִים אֶת דָּמוֹ - אֶחָד מִקְבֵּל בְּכָלִי, וְזוֹרְקוֹ עַל גְּבִי הַמְּזוֹבַח, וְאֶחָד בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, וּמַעֲרָה לְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית, וּמִזָּה [על המצורע] בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית; וְאִם שְׁנֵי וְקָבֵל בְּשִׂמְאֵל תַּחֲלָה, פֶּסֶל. הִלְהֵן שֶׁקָּבֵל מִקְצַת הַדָּם בְּכָלִי - מוֹלִיכוֹ, וְזוֹרְקוֹ עַל הַמְּזוֹבַח תַּחֲלָה. וְאַחַר כִּף יָבִיא הִלְהֵן שֶׁקָּבֵל הַדָּם בְּכַפּוֹ אֶצְלַת הַמִּצְרָע, הִלְהֵן מִבְּפָנָי וְהַמִּצְרָע מִבְּחוּץ; וּמִכְּנִיס הַמִּצְרָע רֹאשׁוֹ [לתוך השער], וְנוֹתֵן הִלְהֵן מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ עַל תְּנוּף אֲזִנּוֹ הַיְמָנִית [הבשר הקשה שבתוך האוזן], וְאַחַר כִּף יְכַנִּיס יְכַנִּיס יְדוֹ הַיְמָנִית, וְיִתֵּן עַל בֵּהֶן יְדוֹ, וְאַחַר כִּף יְכַנִּיס רִגְלוֹ הַיְמָנִית, וְיִתֵּן עַל בֵּהֶן רִגְלוֹ. וְאִם נִתֵּן עַל הַשְּׂמָאל, לֹא יִצָּא. וְאַחַר כִּף מִקְרִיב חֲטָאוֹת וְעוֹלֹתָיו. וְאַחַר שִׁיִּתֵּן הַדָּם עַל הַבְּהוֹנוֹת, נוֹטֵל הִלְהֵן מִלֵּג הַשֶּׁמֶן, וְיוֹצֵק לְתוֹף כַּפּוֹ שֶׁל חִבְרוֹ הַשְּׂמָאלִית; וְאִם יִצָּק לְתוֹף כִּף עֲצָמוֹ, יִצָּא. וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית בְּשֶׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ, וּמִזָּה שֹׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים - עַל כָּל הַזֵּיָה, טְבִילַת אֶצְבָּע בְּשֶׁמֶן; וְאִם הִזָּה, וְלֹא כִּוּן כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים - כְּשִׁרוֹת. וְאַחַר כִּף יָבִיא אֶצְלַת הַמִּצְרָע, וְיִתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל מְקוֹם דָּם הָאֲשֵׁם, בְּתוּנֵף אֲזִין וּבֵהֶן יָד וּבֵהֶן רִגְלֵי; וְהִנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ, יִתְנַנֵּעַ עַל רֹאשׁ הַמִּטְהַר. וְאִם לֹא נִתֵּן, לֹא כִּפֹּר. וְשְׂאֵר הַלֵּג, מִתְחַלֵּק לְכַהֲנִים.

ג. שִׁירֵי הַלֵּג - אֵינּוּ נֶאֱכָל אֶלָּא בְּעֹזֶרֶה לְזִכְרֵי כְּהֵנָה, כִּשְׂאֵר קֹדְשֵׁי קְדוּשִׁים; שִׁהְרֵי הַקֶּשׁ לְאֲשֵׁם. וְאִסוּר לְאָכֵל מִלֵּג הַשֶּׁמֶן, עַד שִׁיִּתֵּן מִמֶּנּוּ מִתֵּן שֹׁבַע וּמִתֵּן בְּהוֹנוֹת; וְאִם אָכַל - לוֹקָה, כְּאוֹכֵל קְדוּשִׁים קִדְּם זְרִיקָה.

הַלְכוֹת מְחַסְרֵי בְּפָרָה פָּרָה ה

א. אֵיזָה הוּא תְּנוּף אֵינּוּ? זֶה גִּדְרֵי הָאֲמֻצְעִי [הבשר הקשה שבפנים האוזן]. נִתֵּן עַל צִדֵי הַבְּהוֹנוֹת [בצידי הציפורן], כְּשֹׁר; נִתֵּן עַל צִדֵי צִדֵּיהֶן [בצד שכנגד הציפורן], פֶּסוּל. בֵּין שְׁנֵתֵן הַשֶּׁמֶן עַל דָּם הָאֲשֵׁם עֲצָמוֹ מִלְּמַעְלָה [כשר, ואין הדם חוצץ], בֵּין שְׁנֵתֵן בְּצַד הַדָּם - אֶפְלוּ נִתְקַנַּח הַדָּם קִדְּם שִׁיִּתֵּן הַשֶּׁמֶן - נוֹתֵן הַשֶּׁמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת, שְׁנֶאֱמַר: "עַל מְקוֹם דָּם הָאֲשֵׁם". אֵינּוּ לוֹ בֵּהֶן יָד יְמָנִית, אוֹ בֵּהֶן רִגְלֵי יְמָנִית, אוֹ שְׂאִין לוֹ אֲזִין יְמָנִית - אֵינּוּ לוֹ טְהוּרָה עוֹלָמִית.

ב. אֲשֵׁם מִצְרָע שֶׁשְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ [כגון לשם עולה], אוֹ שֶׁלֹּא נִתֵּן מִדָּמוֹ עַל גְּבִי בְּהוֹנוֹת - הִרִי זֶה עוֹלָה לְמִזְבֵּחַ, וְשֶׁעוֹן נִסְכִּים כְּנִסְכֵי אֲשֵׁם מִצְרָע; וְצָרִיף הַמִּצְרָע אֲשֵׁם אַחַר לְהַכְשִׁירוֹ.

ו. אין קדשי גוים עושין תמונה, מן התורה; אבל מדברי סופרים, שהגוי שהמיר, הרי זו תמונה. הקדיש הגוי בהמה שיתפפר בה ישראל, והמיר בה הגוי - הרי זו ספק תמונה.

ז. אחד אנשים ואחד נשים - אם המירו, עושין תמונה. ח. קטן שהגיע לעונת נדרים [בן י"ב] שהמיר - אף על פי שאינו לוקה, יש בו ספק אם עושה תמונה או אינו עושה.

ט. אין הכהנים ממירין בכתאת ובאשם [שקיבלו להקריב] - שאף על פי שהן שלקח [לאכילה], אין זוכין בהן מחיים; שאין להן בפשר, עד שיזרק הדם. ואין הכהנים ממירין בפכור - שאף על פי שהוא זוכה בו מחיים, אינו זוכה בו מתחלה; שהרי תחלתו, בבית ישראל הוא. אבל הבעלים שהמירו בפכור כל זמן שהוא בביתם - עושין תמונה; וכן כהן שהמיר בפכור שנולד לו, לא בפכור שלקח מישראל - הרי זו תמונה.

י. אילו של כהן גדול [שמקריבו ביום כיפור] עושה תמונה; אבל פרו אינו עושה תמונה, אף על פי שהוא משלו - הואיל ואחיו הכהנים מתפפרין בו, הרי הן כשתפין בו.

יא. העופות והמנחות - אינן עושין תמונה, שלא נאמר אלא "בהמה".

יב. קרבנות בדיק הבית [שנתרמו על מנת שימכרו ודמיהם יהיו להחזקת המקדש] - אינן עושין תמונה, שנאמר במעשר: "לא יבקר בין טוב לרע, ולא ימירנו". והלא המעשר בכלל כל הקדשים הנה, ולמה יצא? ללמד על הכלל [לשאר הקרבנות]: מה מעשר קרבן יחיד - יצאו קרבנות צבור, וכן השתפין. מה מעשר קרבן מזבח - יצאו קדשי בדיק הבית. מה מעשר בהמה הקש למעשר דגן, שאין תביין בו אלא ישראל ולא גוים - יצאו קרבנות גוים, שאין עושין תמונה, כמו שבארנו.

יג. המקדיש בעלת מום קבוע, אינה עושה תמונה - מפני שלא נתקדש גופה קדוש גמור, ואינה אלא קדשת דמים; אבל המקדיש בעלת מום עובר, או שהקדיש תמימה ואחר כך נולד [נניה] לה מום קבוע - הרי זו עושה תמונה.

יד. אחד הממיר תמים בבעל מום, או בעל מום בתמים, או שהמיר בקר בצאן, או צאן בקר, או כבשים בעזים, או עזים בכבשים, או נקבות בזכרים, או זכרים בנקבות, או שהמיר אחד במאה, או מאה באחד, בין בבת אחת, בין בנה אחר זה - הרי אלו תמונה, ולוקה מנזן הבהמות שהמיר.

טו. אין התמונה עושה תמונה, ולא ילד בהמת ההקדש עושה תמונה, שנאמר: "והנה הוא ותמונתו" - "הוא", ולא ילדו; "ותמונתו", ולא תמונת תמונתו. אבל הממיר בהמה, וחסר והמיר בה, וחסר והמיר - אפלו אלה, כלן תמונה; ולוקה על כל אחד ואחד, כמו שבארנו.

יום שישי

הלכות תמונה

יש בכללן של מצוות - אחת מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא ימיר בהמה בבהמה; (ב) שתהיה התמונה קדש, אם המיר; (ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות תמונה פרק א

א. כל הממיר [החליף בהמת חולין בבהמת קודש] - לוקה על כל בהמה ובהמה שמימיר, שנאמר: "לא יחליפנו, ולא ימיר אתו"; ואף על פי שלא עשה מעשה. מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שכל מצוות לא תעשה שאין בה מעשה, אין לוקין עליה - חוץ מנשבע, וממיר, ומקלל את חברו בשם [ה']; שלשה לאוין אלו - אי אפשר שיהיה בהן מעשה כלל, ולוקין עליהן. ולמה לוקין על התמונה, והרי לאו שבה נתק [סמור] לעשה [ואינו לוקין עליו], שהרי נאמר: "ואם המיר... והנה הוא ותמונתו יהיה קדש"? מפני שיש בה עשה, ושני לאוין; ועוד, שאין לאו שבה שנה לעשה [הכל המקרים], שהצבור והשתפין אין עושין תמונה, אם המירו - אף על פי שהן מזהרין שלא ימירו. נמצאת אומר, שהיחיד שהמיר - הרי התמונה קדש, ואפלו המיר בשבת [למרות שאין מקדישים בשבת]; ולוקה ארבעים. ואחד מן השתפין שהמיר, או מי שהמיר בקרבן מקרבנות הצבור - הואיל ויש לו בהם שתפות, הרי זה לוקה; ואין התמונה קדש.

ב. אחד הממיר בודון או שהמיר בשגנה - הרי זה עושה תמונה [שגם החולין נהיה קדוש], ולוקה. כיצד? המתכונן לומר: 'הרי זו תמונת עולה שיש לי', ואמר: 'הרי זו תמונת שלמים שיש לי' - הרי זו תמונה, ולוקה. אבל אם דמה שמתר להמיר, והמיר, או שאמר: 'אכנס לבית זה ואמיר מדעתי' [במזיד], ונכנס ושכח והמיר שלא מדעתו - הרי זו תמונה, ואינו לוקה עליה.

ג. אין אדם ממיר בהמתו [לא חלים דיני תמורה] בקרבן שאינו שלו; ואם אמר בעל הקרבן: 'כל הרוצה להמיר בבהמתי יבוא וימיר' - הרי זה ממיר בה. המיר קרבנו בבהמה שאינה שלו - אינה תמונה; שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

ד. המתפפר - הוא שעושה תמונה, אבל לא המקדיש. כיצד? הקדיש בהמה שיתפפר בה חברו, כגון שהקדיש קרבנות נזיר שיתפפר בהם פלוני הנזיר - אותו הנזיר, הוא שעושה בהן תמונה; אבל לא זה שהקדיש, לפי שאינן שלו.

ה. היורש ממיר. הניח בהמה לשני בנים, ומת - הרי זו קרבה; ואין ממירין בה, שהרי הן בה שתפין, והשתפין אין עושין תמונה, כמו שבארנו.

חלין, ואמר: 'הרי אלו תחת אלו' - הרי שפטים מן החלין תחת שפטים התמימות, ותמורתן תמורה, ולוקה עליהן שפטים. והבהמה השלישית - היא תחת בעלת מום שנתחללה עליה, ולחללה נתפון ולא להמיר בה; שפינו שיש לפניו דרך אסור, והיא התמורה, ודרך התר, והוא החלול - חזקה היא, שאין אדם מניח ההתר ועושה האסור; ולפיכך אינו לוקה שלש מלקיות. וכן אם אמר: 'עשר בהמות אלו תחת עשר בהמות אלו', ואחת מהן בעלת מום - אינו לוקה אלא תשע מלקיות; שהבהמה העשירית - לחללה נתפון, ולא להמיר בה; שאף על פי שהחזק זה במלקיות הרבה, הואיל ויש שם דרך התר, אינו מניח דבר ההתר, ועושה האסור. שתי בהמות של הקדש, ואחת מהן בעלת מום, ושתי בהמות של חלין, ואחת מהן בעלת מום, ואמר: 'הרי אלו תחת אלו' - הרי התמימה תמורת התמימה, ולוקה אחת, ובעלת המום מחללת על בעלת המום; שאינו מניח ההתר, ועושה האסור.

ד. האומר: 'הרי זו תמורת עולה ושלמים' - דבריו קיימין, ותמכר, ויביא בחצי דמיה תמורת עולה, ובחצי דמיה תמורת שלמים. אמר: 'הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים' - אם לכך נתפון מתחלה, דבריו קיימין; ואם לא נתפון בתחלה אלא לתמורת עולה, וחרור ואמר: 'ותמורת שלמים' - אף על פי שחרור בתוך כדי דבור - אין תופשין אלא לשון ראשון, והרי היא תמורת עולה בלבד.

הלכות תמורה פקק ג

א. ביצד דין התמורה לקרב? תמורת העולה, תקרב עולה; ואם היתה תמורתה נקבה, או בעלת מום - תרעה הנקבה עד שיפיל בה מום, ותמכר, ויביא בדמיה עולה. תמורת החטאת, תמות כמו שבארנו בפסולי המקדשין. תמורת האשם - תרעה עד שיפיל בה מום, ויפלו דמיה לנדבה. תמורת השלמים, בשלמים לכל דבר - טעונה סמיכה [סמיכת ידים לפני השחיטה], ונסכים, והנופת חזה ושוק. תמורת התודה, כתודה, אלא שאינה טעונה לחם [שמביאים עם התודה], כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין. תמורת הפסח - אם המיר בו קדם חצות יום ארבעה עשר, אין תמורתו קרבה, אלא תרעה עד שיפיל בה מום, ויביא בדמיה שלמים; ואם המיר בו אחר חצות, הרי התמורה עצמה תקרב שלמים. תמורת הבכור והמעשר - אינן קרבין לעולם, שנאמר בפסוק: "לה' הוא"; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, הוא קרב, ואין תמורתו קרבה; ודין המעשר, בפסוק. תמורתן תרעה עד שיפיל בה מום, ותאכל.

ב. תמורת הבכור, לפניהם; ותמורת המעשר, לבעלים. וכשם שאין פודין בכור ומעשר שנפיל בהן מום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח - כך אין פודין תמורתן. ג. בהמה שהקדישה חציה עולה וחסצה שלמים,

טז. אין ממירין אברים או עפרים בשלמים, ולא שלמים בהן. ביצד? האומר: 'רגלה של בהמה זו', או 'ידה, תחת עולה זו', או שאמר: 'עבר בהמה זו תחת עולה זו' - אינה תמורה. וכן האומר: 'בהמה זו תחת ידה' או 'רגלה של עולה זו', או שאמר: 'בהמה זו תחת עברה של חטאת זו' - אינה תמורה.

יז. הממיר בכלאים [נולד מגדי וכבשה], או בטרפה [חולה בחולי הממית], ויוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], או בטמטום [סתום ואין מינו ניכר] ואנדרוגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אין הקדשה חלה עליהן, והרי זה כמו שהמיר בגמל או בחמור, לפי שאין במינן קרבן; ולפיכך אינו לוקה. מה בין אלו לבעל מום? בעל מום, יש במינו קרבן; אלו, אין במינן קרבן.

יח. הרובע [שור שבא על אשה] והנרבע [בהמה שבא עליה אדם] - הרי הן כבעל מום, ועושין תמורה; וכן כל פיוצא בהן.

יט. בהמה שחציה קדש וחציה חל [כגון של שותפים ואחד הקדיש חלקו] - לא עושה תמורה, ולא נעשית תמורה.

כ. כל החטאות שדינן שמתו בעלי הקרבן, אינן עושין תמורה; וכל חטאת שדינה שתרעה עד שיפיל בה מום ותמכר, עושה תמורה.

כא. המפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו - עושה תמורה, ואף על פי שאינן ראויין לקרב; הואיל וירדו לקדשת דמים, והרי הן תמימין - ירדו לקדשת הגוף. אבל המפריש שעיר לחטאתו, ונשיא שהפריש שעירה לחטאתו, וכהן גדול שהפריש פרה לחטאתו [שכל אלו לא הפרישו קרבן הראוי להם] - אינן עושין תמורה; שכל המשנה בחטאת - לא נתקדשה כלל, ואפילו קדשת דמים, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין.

הלכות תמורה פקק ב

א. התמורה - היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חלין שיש לו: 'הרי זו תחת זו', או 'הרי זו חליפת זו'; ואין צריך לומר, אם אמר: 'הרי זו תחת חטאת זו', או 'תחת עולה זו' - שהיא תמורה. וכן אם אמר: 'הרי זו תחת חטאת שיש לי בתוך הבית', או 'תחת עולה שיש לי במקום פלוני' - הרי זו תמורה; והוא שיש לו. אבל אם אמר על בהמת חלין: 'הרי זו תחת עולה', או 'הרי זו תחת חטאת' - לא אמר כלום; וכן אם אמר: 'הרי זו מחללת על זו', אינה תמורה.

ב. היו לפניו שתי בהמות, אחת חלין ואחת הקדש שנפיל בה מום, הניח ידו על בהמת חלין ואמר: 'הרי זו תחת זו' - הרי זו תמורה, ולוקה; הניח ידו על בהמת הקדש ואמר: 'הרי זו תחת זו' - הרי זה חללה על בהמת החלין, ואין זו תמורה אלא כפודה בעלת מום בזו הבהמה.

ג. היו לפניו שלש בהמות קדשי מזבח, ואחת מהן בעלת מום שהרי היא עומדת לפדיון, ושלוש בהמות תמימות

ג. השוחט את החטאת, ומצא בה [בבטנה] בן ארבעה חי - הרי זה נאכל כבשר החטאת; שולדי הקדשים, במעי אמן הם קדושים.

ד. ולד תמורת העולה, וולד ולדה עד סוף העולם - הרי אלו בעולה, והן עצמן יקברו עולה. הפריש נקבה לעולתו [ולא זכר, כדיו עולה], וילדה - אף על פי שילדה זכר - ירעה עד שיפיל בו מום, ויביא בדמיו עולה.

ה. ולד תמורת האשם, וולד ולדה עד סוף העולם - ירעו עד שיפיל בהם מום, וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה; ואם ילדה זכר אחר שהקריב אשמו, הולד עצמו יקרב עולה. הפריש נקבה לאשמו [ולא זכר, כדיו אשם], וילדה - תרעה היא ובנה עד שיפיל בהן מום, וימכרו ויביא בדמי שניהם אשמו; ואם פבר הקריב אשמו, יפלו דמיהן לנדבה. פבר בארנו במעשה הקרבנות, שכל מקום שאנו אומרים: 'יפלו לנדבה' - הוא שיתן המעות לשופרות [קופות] שהיו במקדש, שבארנו פמה הן בשקלים; ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה, ונספיהן משל צבור, ואינן טעונין סמיכה [סמיכת ידים]. אבל מקום שנאמר: 'הוא עצמו יקרב עולה', או 'יביא בדמיו עולה' - הרי זה טעונה סמיכה, ונספיה משלו.

ו. ולד המעשר, וולד תמורת המעשר, וולד תמורת הבכור, וולדי ולדותיהן עד סוף העולם - הרי אלו לא יקברו; אלא ירעו עד שיפיל בהן מום, ויאכלו בכבור וכמעשר שפול בהן מום. ולדות תמורת הבכור, לפהן; ולדות מעשר ותמורתו, לקעליו.

ז. ולד תמורת הפסח, כתמורת הפסח: אם היתה אמו קרבה שלמים, ולדה יקרב שלמים; ואם היתה דינה שתמכר, ויביא בדמיה שלמים - אף ולדה נמכר, ויביא בדמיו שלמים. הפריש נקבה לפסחו וילדה, או שהפרישה מעבדת - היא וילדה ירעו עד שיפיל בהן מום, ויביא בדמיהן פסח; ואם נשארה נקבה זו עד אחר הפסח, או שילדה אחר הפסח - תרעה היא וילדה עד שיפיל בהן מום, ויביא בדמיהן שלמים.

ח. ולדות הקדשים שצאו דרך דפן [בנייתוח קיסרי], או שילדו טמטום [סתום ואין ניכר מינו] ואנדרוגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה], וכלאים [נולד מעו וכשבה], וטרפה [חולה בחולי שממית] - הרי אלו יפדו, ויביא בדמיהן קרבן הראוי להביא בדמי ולד של זו.

ט. ולד בעלת מום - הרי הוא פולד התמימה לכל דבר, ויקרב פראוי לו.

י. קדשים שהפילו גפול או שליה [כיס שהעובר מונח בו] - יקברו, והרי הן אסורין בהנחה.

יא. המשנה את הקדשים מקדשה לקדשה, עובר בלא תעשה, שנאמר בכבור: "לא יקדיש איש אתו", שלא יעשנו עולה או שלמים; והוא הדין לשאר הקדשים, שאין משנין אותם מקדשה לקדשה אחרת - אחר קדשי מזבח, ואחר קדשי בדיק הבית. פיצד? אם הקדיש לבדיק [החזקת]

תמורתה כמוה; וכן כל בהמת הקדש שאינה קרבה מפני תחלת הקדשה, הרי תמורתה כמוה. אמר: 'חצי בהמה זו תמורה וחסיה עולה', הרי זו תקרב עולה; 'חציה עולה וחסיה מעשר', תקרב עולה; 'חציה תמורה וחסיה מעשר' - הרי זו ספק, ואינה קרבה.

ד. המקדיש בעלת מום עובר, ואין צריך לומר תמימה, ואחר כך נולד בה מום קבוע ונפדית, והמיר בה אחר שנפדית [בבהמת חולין] - הרי זו [החולין] תמורה. ואינה קרבה ואינה נפדית, אלא מניחה עד שתמות; אינה קרבה, מפני שבאה מלכת קדשה דחיה [שההאשונה נפדתה כבר]; ואינה נפדית, שאין בלכת קדשה לתפש פדיונה [לקדש את המעות].

ה. כל התמורות שהיו בעלי מומין קבועין מתחלתן - הרי אלו יפדו; ואינן יוצאין לחלין לכל דבר, כדי שיהיו מתריין בגנה ובעבודה אחר פדיונן - שהקדשה חלה בתמורה על בעלת מום קבוע, שנאמר: "או רע בטוב" - ו"רע" האמור פאן, הוא בעל מום וכיוצא בו שאינו ראוי לקרבן, ואף על פי כן פתוב בו: "יהיה קדש".

ו. עולה שנתערבה בזבחים [שלמים], והמיר באחד מן התערבת - הרי זה מביא בהמה אחרת, ואומר: 'אם תמורת עולה היא זו, הרי בהמה זו שלמים; ואם תמורת שלמים היא זו, הרי בהמה זו עולה'; ונמצאת בהמה שהביא עם התמורה, בעולה ושלמים שנתערבו זה בזה [ותרעה עד שיפול בה מום]. חזר והמיר באחת משתיהן, ואין ידוע באיזה מהן המיר - מביא זבח [בהמת חולין] אחר מתוך ביתו, ואומר על התמורה השניה: 'אם תמורת תמורה היא זו, הרי זה שהביא חלין; ואם תמורת עולה או שלמים היא, הרי זה שהביא עולה או שלמים'; והרי זה שהביא עם התמורה השניה, כזבח ותמורה שנתערבו זה בזה. וכבר בארנו דין התערבת בהלכות פסולי המקדשין.

ז. שלמים שנתערבו בכבור או במעשר, והמיר באחד מהן - הרי זה לא יקרב; אלא ירעה עד שיפיל בו מום, ויאכל בכבור או כמעשר, כמו שבארנו.

שבת קודש

הלכות תמורה פרק ז

א. פיצד דין ולדות הקדשים? ולד שלמים, וולד תמורת שלמים - הרי אלו פשלמים, והן עצמן פשלמים לכל דבר. וכן ולד התודה, וולד תמורתה - הרי אלו יקברו פתודה, אלא שאין טעונין לחם; שאין מביאין לחם אלא עם התודה עצמה, שנאמר: "על זבח התודה" - עליו, ולא על ולדה ולא על תמורתה, כמו שבארנו. פמה דברים אמורים? בולדות עצמן; אבל ולדי ולדות, אינם קרבים - שמתוך מעשיו נכר שהוא משהה אותן לגדל מהן עדרים עדרים, ולפיכך קונסין אותן ולא יקריבם.

ב. ולד החטאת - גמות, ואין צריך לומר ולד תמורתה.

הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משכב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות פלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת

מצות עשה אחת, והיא דין טמאת מת. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות טמאת מת פרק א

א. המת מטמא במגע ובמשא ובאהל, טמאת שבועה; וטמאת מגע ואהל, מפרשין בתורה - שנגמר: "הנגע במת, לכל נפש אדם - וטמא שבעת ימים", ונאמר: "כל הבא אל האהל וכל אשר באהל, יטמא שבעת ימים".

ב. טמאת משא, מפי השמועה (מסורת ממש רבינו); וקל וחמר הדברים: אם נבלה שהיא טמאת ערב [- עד הערב] ואינה מטמאה באהל מטמאה במשא, שנגמר: "והנשא את נבלתם" - המת, לא כל שכן?! ומה נבלה שמגעה טמאת ערב, משאה טמאת ערב - אף המת שמגעו טמאת שבועה, משאו טמאת שבועה. אין טמאת משא במת מדברי סופרים, אלא דין תורה. ויראה לי, ששחק מפנה הכתוב [- מלכותבה בפירושו], כדרך ששחק מאסור [לבוא על -] הבת, לפי שאסר בפרוש אפלו בת הבת, ושחק מאסור אכילת בשר בחלב, לפי שאסר בפרוש אפלו בשולו - כף שחק מטמאת משא במת, לפי שטמא בפרוש אפלו טמאת אהלו, וכל שכן משאו.

ג. טמאת מגע האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר המטמאים - הוא שיגע האדם בכשרו בטמאה עצמה; בין בידו, בין ברגלו, או בשאר גופו, אפלו בלשונו - הרי זה טמא. וכן יראה לי, שאם נגע בצפרנו או בשנו - נטמא; כיון שהם מחברים לגוף, הרי הם כגוף. אכל אם תחב אדם טמאה בכוש [- מקול], והכניסה לתוך גרונו של אדם טהור, ולא נגעה בלשונו, או שהכניסה לתוך מעי האשה מלמטה, ולא נגעה בכשרה - לא נטמא הכולע משום נוגע, שהרי לא נגע; שנגיעת פנים, אינה נגיעה.

ד. קרום שעל המכה, הרי הוא כעור הבשר לענין מגע טמאות. וכשות [- שער] של קטן, אינן כעור הבשר. כיצד? מי שנגעה טמאה בקרום מכתו - נטמא, כאלו נגעה בעורו; נגעה בשער הדק שעל בשר הקטן, לא נטמא. וכן אדם טמא שהיתה בו מכה, ונגע הטהור בקרום מפת הטמא - נטמא; אם היה קטן טמא, ונגע הטהור בפשות שלו - לא נטמא; בין בטמאת מת, בין בשאר הטמאות. וכן לכלוכי צואה וטיט, וכיוצא בהן מדברים שחוצצין על הגוף - אינם כעור הבשר, לא לטמא ולא להתטמא.

ה. כשם שאדם מתטמא בנגיעתו בטמאה, כך הפלים; שכלן מתטמאין בנגיעת הטמאה בהן, חוץ מפלי חרש - שאינו מתטמא אלא מאוירו בלבד, כמו שיתבאר בהלכות פלים. וזה כלל גדול בטמאות: כל המטמא אדם במגע,

ההיכל, לא ישנה לברך המזבח; וכן כל פיוצא בזה. ואין לוקין על לאו זה.

יב. כיצד מערימין על הבכור, להקדישו למזבח הקדש אחר? מקדישו בבטן קדם שיולד, שנגמר: "אשר יבפר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו" - משיבפר, אי אתה מקדישו; אבל אתה מקדישו בבטן. לפיכך יש לו לומר: 'מה שבמעיה של מבכרת זו, אם הוא זכר, הרי זו עולה'; אבל אינו יכול לומר: 'זבחי שלמים' - שאינו מפקיע אותו מקדשתו, כדי להנות בו. ואם אמר עם יציאת רב ראשו: 'יהיה עולה' - הרי זה בכור, ואינו עולה.

יג. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עברה קדשה אחרת, אלא הרי הוא בקדשת אמו - שולדות הקדשים, ממעי אמן הם קדושים, כמו שבארנו; והרי כל עבר מהם בקדשת אמו, ואינו יכול לשנותו בבטן כדרך שעושה בבכור - שהבכור, ביציאתו הוא שמתקדש. אף על פי שכל חקי התורה גזרות הן, כמו שבארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן; וכל שאתה יכול לתן לו טעם, תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים, שהמלך שלמה הבין רב הטעמים של כל חקי התורה. יראה לי, שזה שאמר הכתוב: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", כענין שאמר: "ואם המקדיש יגאל את ביתו, ויסף חמישית כסף ערךך עליו". ירדה תורה לסוף מחשבת האדם, וקצת יצרו הרע - שטבעו של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואף על פי שגדר והקדיש, אפטר שחזר בו ונחם, ויפקדה בפחות משויו; אמרה תורה: אם פדה לעצמו, יוסיף חמש. וכן אם הקדיש בהמה קדשת הגוף, שמא יחזר בו; וכיון שאינו יכול לפדותה, יחליפנה בפחותה ממנה, ואם תתן לו רשות להחליף הרע בזה, יחליף היפה ברע, ויאמר: 'טוב הוא'. לפיכך, סתם הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף, ונאמר: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש". וכל אלו הדברים - כדי לכך את יצרו ולתקן דעותיו. ורב דיני התורה, אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה, לתקן הדעות ולישר כל המעשים; וכן הוא אומר: "הלא כתבתי לך שלישים במעצות ודעת, להודיעך קשט אמרי אמת, להשיב אמרים אמת לשלחיד".

כריף רחמנא דסיען. נגמר ספר תשיעי, בעזרת שדי. ומגן פרקים של ספר זה, חמשה וארבעים: הלכות קרבן פסח, עשרה פרקים; הלכות תגינה, שלשה פרקים; הלכות בכורות, שמונה פרקים; הלכות שנגות, חמשה עשר פרקים; הלכות מחסרי פרה, חמשה פרקים; הלכות תמורה, ארבעה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

לב טהור ברא לי אלהים, ורות נכון תדש בקרבי.

ספר עשירי והוא ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סידורן: הלכות טמאת מת,

בחלל", ולא הזכיר שם אהל. וכן הגוי, אינו נעשה טמא מת; אלא גוי שנגע במת, או נשא, או האהיל עליו - הרי הוא כמי שלא נגע. הא למה זה דומה? לבהמה שנגעה במת או האהילה על המת. ולא בטמאת המת בלבד, אלא בכל הטמאות בלן - אין הגוים ולא הבהמה מתטמאין בהן.

יד. ומדברי סופרים, שיהו הגוים פזבים לכל דבריהם. ואין לה בכל מיני נפש חיה מה שמתטמא והוא חי, או מטמא והוא חי - חוץ מן האדם בלבד; והוא, שיהיה ישראל. אחד גדול ואחד קטן - מתטמאין בכל הטמאות. אפלו בטמאת המת, שנאמר בה: "ואיש אשר יטמא" - אחד האיש בה, ואחד הקטן; שהרי הוא אומר שם: "ועל (כל) הנפשות אשר היו שם". אפלו קטן בן יומו שנגע, או נשא, או האהיל המת עליו - נטמא, והרי הוא טמא מת; והוא, שגולד לתשעה (חודשי הריון); אבל בן שמונה - הרי הוא כאבן, ואינו מקבל טמאה.

טו. המת אינו מטמא, עד שתצא נפשו; אפלו מגיד - (גופו חתוך), או גוסס, אפלו נשחטו בו שני הסימנים - אינו מטמא, עד שתצא נפשו, שנאמר: "בנפש האדם אשר ימות". ונשברה מפרקתו ורב בשר עמה, או שנקרע כדג מגבו, או שהתז ראשו, או שנתחף לשני חלקים בכטנו - הרי זה מטמא, אף על פי שעדין הוא מפרפר (מפרפר) באחד מאבריו.

הלכות טמאת מת פ"ק ב

א. הנפל - (נולד מת באמצע הריונו) - אף על פי שעדין לא נתקשרו אבריו בגידין - מטמא במגע ובמשא ובאהל, כאדם גדול שמת, שנאמר: "הנגע במת, לכל נפש אדם". וכן פזית מבשר המת, בין לח בין יבש פחורש - מטמא כמת שלם. והנצל - בפשור, ומטמא בכזית. איזה הוא נצל? זה הבשר שנמוח ונעשה לחה סרוחה; והוא, שתקרש אותה הלחה הנמצאת מן המת - שאם קרשה, בידוע שהיא מבשרו; ואם לא קרשה, אינה מטמאה - שמה פתחו וניעו הוא.

ב. אף על פי שהשעורין בלן, הלכה למשה מסיני הם, אמרו חכמים: 'תחלת בריתו של אדם פזית, ולפיכך שעור טמאת בשרו פזית'.

ג. אבר שנתחף מן האדם החי - הרי הוא כמת שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל, אפלו אבר קטן של קטן בן יומו; שהאברים - אין להן שעור, שנאמר: "וכל אשר יגע על פני השדה, בחלל חרב או כמת...", והדבר ידוע שדין חלל חרב, כדין חלל אבן או חלל שאר דברים; ומפי השמועה למדו, שלא בא זה, אלא לטמא נוגע באבר שפלטתו [- כרתה אותו] התרוב. במה דברים אמורים? בשהיה האבר שלם בכריתו, בשר וגידים ונעצמות - שנאמר: "או בעצם אדם", עצם שהוא כאדם: מה אדם, בשר וגידים ונעצמות - אף אבר מן החי, עד שיהיה

מטמא כלים; וכל שאינו מטמא אדם במגע, אינו מטמא כלים.

ו. טמאת משא האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר כל המטמאים במשא - הוא שישא האדם הטמאה, אף על פי שלא נגע בה; אפלו היה בינו לבינה אבן - הואיל ונשאה, נטמא. ואחד הנושא על ראשו, או בידו, או על שאר גופו, ואחד הנושא הוא בעצמו, או שנשאה אחר והניחה למעלה מזה [- על גבו] - הואיל ונשאת עליו מכל מקום, נטמא. ואפלו היתה הטמאה תלויה בחוט, או בשערה, ותלה החוט בידו, והגביה הטמאה כל שהוא - הרי זה נושא, ונטמא.

ז. מסיט [- מזיז], בכלל נושא הוא; וכל דבר שמתמא במשא, מטמא בהסט. כיצד? קורה שהיא מנחת על הכתל, ועל צדה מת או נבלה וכיוצא בהן, ובא השחור לקצה הקורה השני, והגידו - כיון שהגיד את הטמאה שבקצה השני, טמא משום נושא; ואין צריך לומר, אם משך את הקצה השני כנגד הארץ, עד שהגביה הטמאה או שגרה הטמאה על הארץ - שזה נושא ודאי. וזו וכל פיוצא בה, היא טמאת הסט האמורה בכל מקום.

ח. הנושא בתוף בית הסתרים (מקומות מוסתרים בגוף) - נטמא. שאף על פי שאין הנגיעה שם נגיעה, הנושא שם נושא הוא, אלא אם בן נבלעה הטמאה בתוף מעיו; שמאחר שהגיעה לתוף בטנו, אינו לא נוגע ולא נושא. ואם טבל - טהר, ואף על פי שהטמאה בתוף מעיו.

ט. אין מתטמא במשא אלא האדם בלבד, לא הכלים. כיצד? הרי שהיה מנח על ידו עשרה כלים, זה על גבי זה, והנבלה וכיוצא בה בכלי העליון - האדם טמא משום נושא נבלה, והכלים שעל ידיו כלם טהורים, חוץ מכלי העליון, שנגעו בו הטמאה. וכן כל פיוצא בה.

י. טמאת אהל - אינה בשאר טמאות, אלא במת בלבד. ובין שהאהיל האדם או הכלי, אפלו מחט שהאהילה על המת, או שהאהיל המת על האדם או על הכלי, או שהיה המת עם האדם או עם הכלים תחת אהל אחד - הרי אלו טמאים.

יא. וטמאת אהל האמורה בכל מקום - הוא שתטמא אותה טמאה את האדם או את הכלים, באחת משלשה דרכים. אחד הבא בלו לאהל המת, או הבא מקצתו - הרי זה נטמא באהל; אפלו הכניס ידו, או ראשי אצבעותיו, או חטמו לאהל המת - הרי זה נטמא בלו. נגע במשקוף, וצרף [- חיבר] ידו עם המשקוף - נטמא, וכאלו בא מקצתו. נגע באסקפה (מפתח) - מטפח ולמטן קרוב לארץ, טהור; ומטפח ולמעלן, טמא. ונראה לי, שדבר זה מדברייהם [- מדברונ].

יב. אחד המת מישראל או מן הגוים - מטמא במגע ובמשא.

יג. ואין הגוי מטמא באהל. ודבר זה - קבלה הוא (ממשה רבינו); והרי הוא אומר במלחמת מדן: " [ו] כל נגע

עצמות האדם, הרי אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל כמת שלם; שאני קורא בהם "עצם אדם". ואלו הן העצמות שהן מטמאין כמת: השדרה, והגלגלת, ורב בנינו, ורב מנינו. השדרה כיצד? שדרה השלמה, הרי היא כמת שלם; ואם חסרה אפלו חליה אחת משמונה עשרה חליות, הרי היא כמשאר העצמות. הגלגלת כיצד? גלגלת שהיא שלמה, הרי היא כמת; ואם חסרה כסלע, הרי היא כמשאר העצמות. היו בה נקבים קטנים, כלן מצטרפין לכסלע. כל בנינו של אדם - הוא שתי השוקים, והירכיים, והצלעות, והשדרה. ורב בנינו של מת, הרי הוא כמת שלם; כיצד? כגון שתי שוקיו וירף אחת. אם חסר רב בנינו כל שהוא, הרי הן כמשאר העצמות. רב מנינו כיצד? רב מנין עצמות המת, כגון שהיו מאה חמשה ועשרים עצם - הרי אלו כמת שלם; היו מאה ארבעה ועשרים, הרי הן כמשאר העצמות. אף על פי שהיה אדם זה יתר באבריו, או חסר באבריו - אין משגיחין אלא על מנין רב כל אדם; אלא אם כן היתה אצבע שיש בה צפרן, או שהיתה נספרת על גב היד - שהיא עולה למנין, כמו שבארנו.

ט. שאר עצמות המת שאין בהן רב מנין, ולא רב בנין, ולא שדרה שלמה, ולא גלגלת שלמה - אם היה בהן רבע הקב, הרי אלו מטמאין כמת במגע ובמשא ובאהל; היו פחות מרבע הקב, אפלו עצם כשעורה - מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל.

י. היה עצם אחד - אפלו יש בו רבע - הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. טמאת עצם אחד, הלכה מפי הקבלה; לפי שנאמר: "כל [ועל] הנגע בעצם" - למדו מפי השמועה, אפלו עצם כשעורה, מטמא במגע ובמשא; ולפי שטמאתו הלכה [ממשה רבינו] - הרי הוא דין תורה, ולא מדברי סופרים.

יא. מת שהקריבו עצמותיו בקבר, ונעשה רקב - מלא חפנים מאותו רקב, מטמא במשא ובאהל כמת. ואינו מטמא במגע - לפי שאי אפשר לגע בכלו, שהרי אינו גוף אחד; ואפלו גבלו [ערבו] במים, אינו חבור.

יב. דם המת, מטמא כמת במגע ובמשא ובאהל - שנאמר: "בנפש האדם", ונאמר: "פי הדם הוא הנפש". וכמה שעורו? רביעית. ואפלו תמצית הדם - [טבעת סטיב הדם הקרוש] - כל זמן שיש בו אדמומית, מטמא באהל כמת.

יג. דם החי, אפלו דם נחירה - [הריגה] - הרי זה טהור, כל זמן שהוא חי. נתערב הדם שצא ממנו באחרונה סמוך למיתה, עם הדם שצא ממנו אחר שמת, וכל התערבות רביעית, ואין דווע כמה יצא מחיים וכמה יצא מאחר מיתה - אפלו חצי רביעית מחיים, ונחציה אחר מיתה - הרי זה נקרא 'דם תבוסה', ומטמא במשא ובמגע ובאהל; אלא שטמאתו מדברי סופרים.

יד. הרוג שהיה מטל על המטה, ודמו מנטף כשהוא חי

בכריתו, בשר וגידים ועצמות. אבל הפליה והלשון וכיוצא בהן - אף על פי שהן אבר בפני עצמו - הואיל ואין בהן עצם, הרי הן כמשאר הבשר. חסר מן העצם של אבר כל שהוא - הרי האבר פלו טהור. חסר מבשרו - אם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו ארוכה [להתרפא] בחי, ויתרפא וישלם [יתמלא בשר] - הרי זה מטמא במגע ובמשא ובאהל; ואם לאו - מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. ובשר הפורש מן החי, טהור; וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי, טהור.

ד. אבר הפורש מן המת, מטמא במגע ובמשא ובאהל כמת; והוא, שהיה שלם בכריתו, בשר וגידים ועצמות. חסר עצמו [- עצם שלו] - אם נשאר עליו בשר פזיח, מטמא כמת שלם. חסר הבשר - אם נשאר עליו כדי לעלות ארוכה בחי, מטמא כמת שלם; ואם לאו, הרי הוא כמשאר עצמות המתים שאין עליהן בשר.

ה. מת שבתוף העצם, הרי הוא מעלה ארוכה מבחוץ [גורם רפואה לבשר שעל העצם]. לפיכך, קולית [- עצם הירך] המת, והוא העצם הסתום משני קצותיו - אם יש בתוכה מת כדי לעלות ארוכה, הרי זה כמת שלם; היה בה מת המתנדנד [- אינו מחובר לעצם] - אם יש בו פזיח, הרי זה מטמא באהל. אף על פי שהעצם סתום מכל צדדיו, טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כמו שיתבאר; שהמת, כבשר לכל דבר.

ו. האבר והבשר המדלדלין באדם - אף על פי שאין יכולין לחזור ולחיות, טהורים. מת האדם, הרי הבשר טהור; והאבר מטמא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר מן המת. מה בין אבר מן החי, לאבר מן המת? אבר מן החי - בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו, טהורים. אבר מן המת - בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו, כפורשין מן המת השלם; ומטמאין בשעורן.

ז. ובין אבר מן החי, בין אבר מן המת - אין להם שעור [לטמא]. אמרו חכמים: מאתים וארבעים ושמונה אברים יש באיש, כל אחד ואחד מהן בשר וגידים ועצם; ואין השנים מן המנין. ובאשה, מאתים ואחד וחמשים. כל אבר מהם שפרש בכריתו, בין מן החי בין מן המת - מטמא במגע ובמשא ובאהל; חוץ משלשה אברים יתרות שבאשה, שאינן מטמאין באהל. וכן אצבע יתרה [שישית] שיש בה עצם, ואין בה צפרן - אם נספרת [- נמצאת בשורת האצבעות] על גב היד, עולה למנין רב האברים. ואם אינה נספרת - מטמאה במגע ובמשא, ואינה מטמאה באהל; וטמאתה מדבריהם. ואם היה בה צפרן, הרי היא כמשאר האברים. ומפני מה גזרו טמאה על אצבע שאינה נספרת? גזרה משום הנספרת. ולמה לא טמאה באהל? עשו לה הכר, כדי להודיע שטמאתה מדבריהם משום גזרה - כדי שלא ישרפו על טמאתה תרומה וקדשים.

ח. עצמות המת שאין עליהן בשר - אם נכרת בהן צורת

עליהן, נקראין 'דופק'. ושניהם, הגולל או הדופק - מטמאין במגע ובאהל קבר, וטמאתם מדברי סופרים; ואינן מטמאין במשא. לפיכך, אם גרר את הגולל בכתלים עד שפסה בו המת, או גררו ושטמו מעל המת, או שגרר הדופק עד שהעמיד עליו הגולל, או שטמו בכתלים מתחת הגולל - הרי זה טהור. ודברים שסומכין את הדופק, והן הנקראין 'דופק דופקין' - הרי הן טהורין. **טז.** שדה שגנרש בה הקבר, ואבדו עצמות המת בעפרה - היא הנקראת 'בית הפרס'. ונעפרה מטמא במגע ובמשא, שמא יש בו עצם כשעורה; ואינה מטמאה באהל. וכן כל ארצות העמים - עפרן מטמא במגע ובמשא, מפני העצמות שאין נזהרין בהן; וטמאת בית הפרס וארץ העמים - מדברי סופרים, כמו שיתבאר.

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ג כ"ט שבט ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות קדוש החדש פרק י

א. שנת החמה, למי שהוא אומר שהיא פחות מרביע מחמשי ישראל, אומר שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום וחמש שעות ותשע מאות שבעה ותשעים חלקים ושמונה וארבעים רגע; והרגע, אחד מששה ושבעים בחלק. ולפי חשבון זה, תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעה ומאה ואחד ועשרים חלק ושמונה וארבעים רגע - סימן להן "כ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה כלל, אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעבורות.

ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה, אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע - סימן להם צ"א ז' תקי"ט ל"א. וכשתדע תקופה מן התקופות אימתי היתה, תחשב מאותו רגע מגיין זה, ותדע תקופה שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביע.

ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה, היתה בשנה ראשונה של יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים - סימן להם ט' תרמ"ב. וכן היא לעולם בכל שנה ראשונה של כל מחזור, קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים.

ד. בשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור, תחשב ממנה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע לכל תקופה ותקופה, עד סוף המחזור.

ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן לפי חשבון

זה, תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור, ותקח לכל שנה מהן תוספתה, והיא "כ"א קכ"א מ"ח; וקבץ כל הרגעים חלקים, וכל החלקים שעות, וכל השעות ימים, כדרך שתחשב במולדות; ותגרע מן הכל תשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים, והנשאר - תשליכו חדשי לבנה; והנשאר שאין בו חדש לבנה, תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה. וברגע שיגיע בו המגן, תהיה תקופת ניסן של אותה השנה.

ו. מראין לי הדברים, שעל חשבון תקופה זו היו סומכין לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי, שהן מעברין מפני הזמן, או מפני הצרך - לפי שחשבון זה, הוא האמת יותר מן הראשון, והוא קרוב מדברים שנתבאר באצטגנינות יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שלש מאות וחמשה ושלשים יום ורביע יום. **ז.** וחשבון שתי התקופות האלו שבארנו דרפם, הכל בקרוב הוא, ובמהלך השמש האמצעי, לא במקומה האמתי; אבל במקום השמש האמתי - תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו, בכמו שני ימים קדם שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה, בין בחשבון מי שמחשב רביע יום גמור, בין למי שמחשב לפחות מרביע יום.

יום שני

הלכות קדוש החדש פרק יא

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו, שבית דין היו מחשבין בדקדוק ויודעים אם נראה הירח או לא נראה - ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמד על הסודות, יתאנה לידע אותן הדרכים שמחשבין בהם - עד שידע אדם אם נראה הירח בליל זה, או לא נראה. **ב.** ודרכי החשבון, יש בהם מחלוקות גדולות בין חכמי

דָּרָךְ זו, בְּכָל הַמְּנִינּוֹת. וְסֹדֵר הַמְּזֻלוֹת, כִּף הוּא: טְלָה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סֶרְטָן, אֲרִיָּה, בְּתוּלָה, מֵאֲזִינִים, עֶקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי, דָּגִים.

י. בְּכָל הַחֲשׁבוֹנוֹת כְּלָם, כְּשֶׁתִּקְבֹּץ שְׂאֵרֵיט לְשֵׂאֵרֵיט אוֹ כְּשֶׁתּוֹסִיף מִנֵּן עַל מִנֵּן - תִּקְבֹּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ: הַשְּׂנִיּוֹת עִם הַשְּׂנִיּוֹת, וְהַחֲלָקִים עִם הַחֲלָקִים, וְהַמְּעַלּוֹת עִם הַמְּעַלּוֹת. וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַשְּׂנִיּוֹת שְׂשִׁים, תְּשִׁים חֶלֶק וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים; וְכָל שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַחֲלָקִים שְׂשִׁים - תְּשִׁים אוֹתוֹ מְעַלָּה, וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל הַמְּעַלּוֹת; וְכִשְׁתְּקַבֵּץ הַמְּעַלּוֹת, תְּשַׁלֵּף אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׂשִׁים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׂשִׁים, וְהַנְּשֹׂאֵר מְשַׁלֵּשׁ מֵאוֹת וְשְׂשִׁים וְלַמְּטָה, הוּא שְׂתוֹפְסִין לְחֲשׁבוֹן.

יא. בְּכָל הַחֲשׁבוֹנוֹת כְּלָם, כְּשֶׁתִּרְצֶה לְגַרֵעַ מִנֵּן מִמֵּנֵן - אִם יִהְיֶה זֶה שְׂגוּרָעִין אוֹתוֹ יֵתֵר עַל זֶה שְׂגוּרָעִין מִמֵּנֵן אֶפְלוּ בַּחֲלָק אֶחָד - תוֹסִיף עַל זֶה שְׂגוּרָעִין מִמֵּנֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׂשִׁים מְעַלּוֹת, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לְגַרֵעַ זֶה הַמִּנֵּן מִמֵּנֵן.

יב. כִּיצַד? הֲרֵי שֶׁהֲצָרִיךְ הַחֲשׁבוֹן לְגַרֵעַ מֵאוֹתִים מְעַלּוֹת וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׂנִיּוֹת, סִימָן ר' נ' מ', מִמָּאָה מְעַלּוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשְׁלֹשִׁים שְׂנִיּוֹת, סִימָן ק' כ' ל' - תוֹסִיף עַל הַמָּאָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׂשִׁים, יִהְיֶה הַמְּעַלּוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת וְשְׂשִׁים; וְתִתְחִיל לְגַרֵעַ הַשְּׂנִיּוֹת מִן הַשְּׂנִיּוֹת. תְּבוֹא לְגַרֵעַ אַרְבָּעִים מְשַׁלֵּשִׁים, אִי אֶפְשָׁר; תְּרִים חֶלֶק אֶחָד מִן עֶשְׂרִים הַחֲלָקִים, וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שְׂשִׁים שְׂנִיּוֹת, וְתוֹסִיף עַל הַשְּׂלֹשִׁים, וְנִמְצָאוּ הַשְּׂנִיּוֹת תְּשָׁעִים; תִּגְרַע מֵהֶם הָאַרְבָּעִים, יִשָּׂאֵר חֲמִשִּׁים שְׂנִיּוֹת. וְתִחְזֹר לְגַרֵעַ הַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים מִתְּשָׁעָה עֶשְׂרִים חֲלָקִים, שְׂכַכְר הַרִימוֹת מֵהֶם חֶלֶק אֶחָד וְעִשְׂרֵיתוֹ שְׂנִיּוֹת - וְאִי אֶפְשָׁר לְגַרֵעַ חֲמִשִּׁים מִתְּשָׁעָה עֶשְׂרִים לְפִיכָף, תְּרִים מְעַלָּה אַחַת מִן הַמְּעַלּוֹת, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שְׂשִׁים חֲלָקִים, וְתוֹסִיף עַל הַתְּשָׁעָה עֶשְׂרִים, וְנִמְצָאוּ הַחֲלָקִים תְּשָׁעָה וְשְׂבָעִים; תִּגְרַע מֵהֶן הַחֲמִשִּׁים, יִשָּׂאֵר תְּשָׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְתִחְזֹר לְגַרֵעַ הַמֵּאוֹת מִן הַמְּעַלּוֹת מִן אַרְבַּע מֵאוֹת וְתַשַּׁע וְחֲמִשִּׁים מְעַלּוֹת, שְׂכַכְר הַרִימוֹת מְעַלָּה אַחַת וְעִשְׂרֵיתָהּ חֲלָקִים; יִשָּׂאֵר מֵאוֹתִים וְתַשַּׁע וְחֲמִשִּׁים מְעַלּוֹת. וְנִמְצָא הַשָּׂאֵר, סִימָנוּ רנ"ט כ"ט נ'. וְעַל דְּרָךְ זו, בְּכָל גְּרַעוֹן וְגִרְעוֹן. הַשְּׂמֵשׁ וְהַיָּרֵחַ,

יג. וְכֵן שָׂאֵר הַשְּׂבָעָה כּוֹכְבִים - מִהֶלֶךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בְּגִלְגָּל שְׁלוֹ, מִהֶלֶךְ שְׁוָה: אִין בּוֹ לֹא קְלוֹת, וְלֹא כְּבֻדוֹת - אֲלֹא כְּמִהֶלְכוֹ הַיּוֹם, כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ אֲמֵשׁ, כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ לְמַחֵר, כְּמוֹ מִהֶלְכוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם. וְגִלְגָּלוּ שָׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקִיף אֶת הָעוֹלָם, אִין הָאֲרִץ בְּאֲמָצְעוֹ.

יד. לְפִיכָף, אִם תַּעֲרֹף מִהֶלֶךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם לְגִלְגָּל הַמְּקִיף אֶת הָעוֹלָם שֶׁהָאֲרִץ בְּאֲמָצְעוֹ, שֶׁהוּא גִלְגָּל הַמְּזֻלוֹת - יִשְׁתַּנֶּה הַלוֹכוֹ, וְנִמְצָא מִהֶלְכוֹ בְּיוֹם זֶה בְּגִלְגָּל הַמְּזֻלוֹת פְּחוֹת אוֹ יוֹתֵר עַל מִהֶלְכוֹ אֲמֵשׁ אוֹ עַל מִהֶלְכוֹ לְמַחֵר.

טו. הַמְּהֶלֶךְ הַשְּׁוָה שֶׁמִּהֶלֶךְ הַכּוֹכָב אוֹ הַשְּׂמֵשׁ אוֹ הַיָּרֵחַ בְּגִלְגָּלוֹ, הוּא הַנּוֹקְרָא 'אֲמָצַע הַמְּהֶלֶךְ'; וְהַמְּהֶלֶךְ שֶׁיִּהְיֶה

הַגּוֹיִם הַקְּדוּמוֹנִים שֶׁחֲקְרוּ עַל הַשְּׂבוֹן הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּימְטְרִיּוֹת. וְאֲנָשִׁים חֲכָמִים גְּדוֹלִים נִשְׁתַּבְּשׁוּ בָהֶם, וְנִתְעַלְמוּ מֵהֶם דְּבָרִים וְנוֹלְדוּ לָהֶם סִפְקוֹת; וַיֵּשׁ מִי שֶׁמִּדְּבַר הַרְבֵּה, וְלֹא פָּגַע בְּדָרָךְ הַנּוֹכַחַה בְּחֲשׁבוֹן רֵאִית הַיָּרֵחַ, אֲלֹא צָלַל בְּמִים אֲדִירִים, וְהַעֲלָה חֶרֶשׁ בְּיָדוֹ.

ג. וּלְפִי אֲרָף הַיָּמִים וְרַב הַבְּדִיקוֹת וְהַחֲקִירוֹת, נוֹדַע לְמַקְצַת הַחֲכָמִים דְּרַכֵּי חֲשׁבוֹן זֶה; וְעוֹד, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בַּעֲקָרִים אֵלּוּ קְבֻלוֹת מִפִּי הַחֲכָמִים וְרֵאִיוֹת שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בַּסְּפָרִים הַיְדוּעִים לְכָל. וּמִפְּנֵי כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, כְּשֶׁר בְּעֵינֵי לְבָאֵר דְּרַכֵּי חֲשׁבוֹן זֶה, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נִכּוֹן לְכָל מִי שֶׁמְלָאוּ לְבוֹ לְקַרְבָּה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ.

ד. וְאֵל יִהְיֶה דְרָכִים אֵלּוּ קָלִים בְּעֵינֵיךָ, מִפְּנֵי שֶׁאִין אֲנִי צָרִיכִין לָהֶם בְּזְמַן זֶה; שֶׁאֵלּוּ הַדְּרָכִים, דְּרָכִים רַחוּקִים וְעִמְקִים הֵם, וְהוּא סוֹד הָעֵבֹר שֶׁהִיוּ הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים יוֹדְעִים אוֹתוֹ, וְאִינֵן מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם אֲלֹא לְסִמּוּכִים נְבוֹנִים. אֲבָל זֶה הַחֲשׁבוֹן בְּזְמַן שֶׁאִין בַּיִת דִּין לְקַבֵּעַ עַל הַרְאִיָּה שֶׁאֲנִי מִחְשָׁבִין בּוֹ הַיּוֹם, אֶפְלוּ תִינּוֹקוֹת שֶׁל בַּיִת רָבֵן מִגִּיעֵין עַד סוּפוֹ, בְּשִׁלְשָׁה אַרְבָּעָה יָמִים.

ה. שְׂמָא יִתְבוּנָן חֲכָם מִחֲכָמֵי הָאֲמוֹת, אוֹ מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמִדּוֹ חֲכָמַת יוֹן, בְּדְרָכִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי מִחְשָׁב בְּהֵן לְרֵאִית הַיָּרֵחַ - וְיִרְאֶה קְרוֹב מְעַט בְּמַקְצַת הַדְּרָכִים, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתוֹ שֶׁנִּתְעַלַּם מִמֵּנּוּ דְבַר זֶה וְלֹא יִדְעֵנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתָהּ הַדְּרָךְ קְרוֹב. אֵל יַעֲלֶה זֶה עַל דַּעְתוֹ - אֲלֹא כָּל דְבַר שֶׁלֹּא דַקְדָּקָנוּ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיִּדְעֵנוּ בַּעֲקָרֵי הַגִּימְטְרִיּוֹת בְּרֵאִיוֹת בְּרוּרוֹת, שֶׁאִין דְבַר זֶה מִפְּסִיד בִּידְעֵת הַרְאִיָּה, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; לְפִיכָף לֹא דַקְדָּקָנוּ בּוֹ.

ו. וְכֵן לְשִׁירָאָה בְּדָרָךְ מִן הַדְּרָכִים חֲסָרוֹן מְעַט מִחֲשׁבוֹן הַרְאִי וְלֹאוֹתָהּ הַדְּרָךְ - בְּכּוֹנֶה עֲשִׂינוּ זֶה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ כְּנָגְדוֹ יִתְרוֹן בְּדָרָךְ אַחֲרָת, עַד שֶׁיִּיצָא הַדְּבַר לְאִמְתּוֹ בְּדְרָכִים קְרוֹבִים בְּלֹא חֲשׁבוֹן אֲרָף - כְּדִי שֶׁלֹּא יִבְהַל הָאָדָם שֶׁאִינוּ רְגִיל בְּדְרָכִים אֵלּוּ, בְּרַב הַחֲשׁבוֹנוֹת שֶׁאִין מוֹעִילִין בְּרֵאִית הַיָּרֵחַ.

ז. הַעֲקָרִים שֶׁצָּרִיף אָדָם לִידַע אוֹתָם תְּחִלָּה לְכָל הַחֲשׁבוֹנוֹת הָאֲצֻטְגִינּוֹת, בֵּין לְדְרַכֵּי חֲשׁבוֹן הַרְאִיָּה, בֵּין לְשָׂאֵר דְבָרִים - אֵלּוּ הֵם: הַגִּלְגָּל, מִחֶלֶק בְּשִׁלְשׁ מֵאוֹת וְשְׂשִׁים מְעַלּוֹת; כָּל מְזוֹל וּמְזוֹל שְׂלֹשִׁים מְעַלּוֹת, וְהַתְּחִלָּה מִתְּחִלַּת מְזוֹל טְלָה. וְכָל מְעַלָּה וּמְעַלָּה, שְׂשִׁים חֲלָקִים; וְכָל חֶלֶק וְחֶלֶק, שְׂשִׁים שְׂנִיּוֹת; וְכָל שְׁנֵיהָ וְשְׁנֵיהָ, שְׂשִׁים שְׂלִישִׁוֹת. וְכֵן תִּדְבַּק הַחֲשׁבוֹן, וְתִחֲלַק כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה.

ח. לְפִיכָף, אִם יִצָּא לָךְ בְּחֲשׁבוֹן שְׂכּוֹכַב פְּלוּנֵי מְקוּמוֹ בְּגִלְגָּל בְּשְׂבָעִים מְעַלּוֹת וְשְׂלֹשִׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׂנִיּוֹת, תִּדַע שְׂכּוֹכַב זֶה הוּא בְּמְזוֹל תְּאוֹמִים בְּחֻצֵי מְעַלַּת אַחַת עֲשָׂרָה מְזוֹל זֶה - לְפִי שֶׁמְזוֹל טְלָה שְׂלֹשִׁים מְעַלּוֹת, וּמְזוֹל שׁוֹר שְׂלֹשִׁים, וְנִשָּׂאֵר עֶשְׂרִים מְעַלּוֹת וּמְחֻצָּה מִמְזוֹל תְּאוֹמִים, וְאַרְבָּעִים שְׂנִיּוֹת מִחֻצֵי הַמְּעַלָּה הָאֲחֵרוֹן.

ט. וְכֵן אִם יִצָּא מְקוּמוֹ בְּגִלְגָּל בְּשִׁלְשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים מְעַלּוֹת, תִּדַע שְׂכּוֹכַב זֶה כְּמְזוֹל דְלִי בְּעֶשְׂרִים מְעַלָּה בּוֹ. וְעַל

אֲמַצְעִיּוֹת אֵלוּ מוֹכְנִין, יִהְיֶה הַחֲשׁוֹבֹן קָל עֲלֶיךָ לְרֵאֵת הַיָּרֵחַ, לְפִי שֶׁתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם גְּמוּרִים מְלִיל הָרֵאֵה עַד לֵיל הָרֵאֵה שֶׁל חֹדֶשׁ הַבָּא; וְכֵן בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ אֵין פְּחוֹת מִתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וְלֹא יָתֵר, שְׂאִין חֲפָצֵנוּ בְּכָל אֵלוּ הַחֲשׁוֹבוֹת אֵלָא לְדַעַת הָרֵאֵה בְּלַבַּד. וְכֵן מְלִיל הָרֵאֵה שֶׁל חֹדֶשׁ זֶה עַד לֵיל הָרֵאֵה לְאוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ לְשָׁנָה הַבָּאָה, שְׁנָה סְדוּרָה אוֹ שְׁנָה וְיוֹם אֶחָד; וְכֵן בְּכָל שְׁנָה וְשָׁנָה. וּמִהֲלָךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמַצְעִי לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׂמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וְחֲמֵשָׁה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים וְשָׁנָה אַחַת - סִימָנָן כ"ח ל"ה א'; וּמִהֲלָכָה לְשָׁנָה סְדוּרָה, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׂמּוֹנָה וְאַרְבָּעִים מַעְלוֹת וְחֲמֵשָׁה וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן שְׂמ"ח נ"ה ט"ו.

ב. נִקְדָּה אַחַת יֵשׁ בְּגִלְגָּל הַשֶּׁמֶשׁ, וְכֵן בְּשָׂרָה גִלְגָּל הַשְּׂבָעָה כּוֹכְבִים, בְּעַת שִׁיְהִיָּה הַכּוֹכֵב בָּהּ, יִהְיֶה גְבוּהַ מַעַל הָאָרֶץ כֹּל מְאֹדוֹ; וְאוֹתָהּ הַנִּקְדָּה שֶׁל גִּלְגָּל הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׂרָה הַכּוֹכְבִים חוּץ מִן הַיָּרֵחַ, סוֹבְכָת בְּשׁוּהָ, וּמִהֲלָכָה בְּכָל שְׂבָעִים שְׁנָה בְּקִרְוֵב, מַעְלָה אַחַת. וְנִקְדָּה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'גְּבָה'. גְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ - מִהֲלָכָה בְּכָל עֶשְׂרֵה יָמִים, שְׁנֵיָה אַחַת וְחָצִי שְׁנֵיָה, שֶׁהִיא שְׁלֹשִׁים שְׁלִישִׁיּוֹת; וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, וּמִהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, שְׁנֵי חֲלָקִים וְשִׁלְשִׁים שְׁנִיּוֹת; וּמִהֲלָכוֹ בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם, חֲמֵשָׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, אַרְבַּע שְׁנִיּוֹת; וּמִהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה, שְׁלֹשׁ וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת. כְּכֵן אֲמַרְנוּ, שֶׁהַעֲקָר שְׂמִמְנוּ הַהֲתַחֲלָה בְּחֲשׁוֹבֹן זֶה, הוּא מִתְחַלֵּת לֵיל חֲמִישִׁי שְׁיּוֹמוֹ שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִסָּן מִשְׁנַת שְׂמוֹנָה וְשִׁלְשִׁים וְתִשְׁעָה מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לִיצִירָה. וּמִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִהֲלָכָה הָאֲמַצְעִי הִיָּה בְּעֲקָר הַיָּהּ, בְּשָׂבַע מַעְלוֹת וְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים וְשִׁתִּים וְשִׁלְשִׁים שְׁנִיּוֹת מִמּוֹל טְלָה - סִימָנָן ז' ג' ל"ב; וּמִקּוּם גְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ הִיָּה בְּעֲקָר זֶה, בְּשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וְחֲמֵשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וְשִׂמּוֹנָה שְׁנִיּוֹת מִמּוֹל תְּאוּמִים - סִימָנָן כ"ו מ"ה ח'. כִּשְׁתַּרְצָה לִידַע מִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִהֲלָכָה הָאֲמַצְעִי בְּכָל זְמַן שֶׁתַּרְצָה, תִּקַּח מִנֵּן הַיָּמִים שֶׁמִּתְחַלֵּת יוֹם הַעֲקָר עַד הַיּוֹם שֶׁתַּרְצָה, וְתוֹצִיא מִהֲלָכָה הָאֲמַצְעִי בְּאוֹתָן הַיָּמִים מִן הַסִּימָנִין שֶׁהוֹדַעְנוּ; וְתוֹסִיף הַכֹּל עַל הַעֲקָר, וְתִקְבֹּץ כֹּל מִיָּן עִם מִיּוֹ. וְהַיּוֹצֵא, הוּא מִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִהֲלָכָה הָאֲמַצְעִי לְאוֹתוֹ הַיּוֹם. כִּיצַד? הֲרִי שְׂרָצִינוּ לִידַע מִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמַצְעִי בְּתַחֲלַת לֵיל הַשְּׂבָת שְׁיּוֹמוֹ אַרְבַּעַת עֶשְׂרֵה יוֹם לְחֹדֶשׁ תַּמּוּז מִשְׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת הַעֲקָר - מִצִּינוּ מִנֵּן הַיָּמִים מִיּוֹם הַעֲקָר עַד תַּחֲלַת יוֹם זֶה שְׂאֵנוּ רוֹצִים לִידַע מִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ בּוֹ, מֵאָה יוֹם; לְקַחְנוּ אֲמַצְעַת מִהֲלָכָה לְמֵאָה יוֹם, שֶׁהוּא צ"ח ל"ג נ"ג, וְהוֹסַפְנוּ עַל הַעֲקָר, שֶׁהוּא ז' ג' ל"ב. יֵצֵא מִן הַחֲשׁוֹבֹן, מֵאָה וְחֲמֵשׁ מַעְלוֹת וְשָׂבָעָה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים וְחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן ק"ה ל"ז כ"ה; וְנִמְצָא מִקּוּמָהּ בְּמִהֲלָךְ אֲמַצְעִי בְּתַחֲלַת לֵיל זֶה, בְּמּוֹל סוֹרְטָן בְּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת בּוֹ וְשָׂבָעָה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים מִמַּעְלַת שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְהָאֲמַצְעַת שִׂיצָא בְּחֲשׁוֹבֹן זֶה, פְּעָמִים יִהְיֶה

בְּגִלְגָּל הַמַּעְלוֹת שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר וּפְעָמִים חֲסֵר - הוּא הַמַּהְלָךְ הָאֲמַתִּי, וְבוֹ יִהְיֶה מִקּוּם הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ מִקּוּם הַיָּרֵחַ הָאֲמַתִּי.

טז. כְּכֵן אֲמַרְנוּ, שְׂאֵלוּ הַדְּרָכִים שְׂאֵנוּ מְבַאֲרִים בְּהִלְכוֹת אֵלוּ, אֵינָן אֵלָא לְחֲשׁוֹבֹן רֵאֵת הַיָּרֵחַ בְּלַבַּד; לְפִיכָךְ, עֲשִׂינוּ הַעֲקָר שְׂמִמְנוּ מִתְחִילִין לְעוֹלָם לְחֲשׁוֹבֹן זֶה, מִתְחַלֵּת לֵיל חֲמִישִׁי שְׁיּוֹמוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִסָּן מִשְׁנָה זוֹ - שֶׁהִיא שְׁנַת שְׂבַע עֶשְׂרֵה מִמַּחְזוֹר מֵאֲתִים וְשִׁשִּׁים, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׂמוֹנָה וְשִׁלְשִׁים וְתִשְׁעָה מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לִיצִירָה, שֶׁהִיא שְׁנַת תִּשְׁעָה וְשִׂמּוֹנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאֶלֶף לְשִׁטְרוֹת, שֶׁהִיא שְׁנַת תִּשְׁעָה וּמֵאָה וְאֶלֶף לְחֹרֶבֶן בֵּית שְׁנִי. וְזוֹ הִיא הַשְּׂנָה שְׂאֵנוּ קוֹרְאִים אוֹתָהּ 'שְׁנַת הַעֲקָר' בְּחֲשׁוֹבֹן זֶה.

יז. וּלְפִי שֶׁהָרֵאֵה לֹא תִהְיֶה אֵלָא בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ, עֲשִׂינוּ כֹּל דְּרָכֵי חֲשׁוֹבֹן זֶה בְּנוֹיִים עַל עִיר יְרוּשָׁלַיִם, וְלִשְׂאָר הַמְּקוֹמוֹת הַסּוֹבְכִין אוֹתָהּ בְּכִמוֹ שֶׁשָּׂה שְׂבָעָה יָמִים - שְׂבָעָה רוֹאִין אֶת הַיָּרֵחַ תָּמִיד, וּבֵאִים וּמַעֲרִידִים בְּבֵית דִּין. וּמִקּוּם זֶה הוּא נוֹטָה מִתַּחַת הַקּוּ הַשְּׂוּהָ הַמְּסַבֵּב בְּאֲמַצְעַת הָעוֹלָם כְּנֶגֶד רוּחַ צְפוֹנִית, בְּכִמוֹ שִׁתִּים וְשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת - עַד חֲמֵשׁ וְשִׁלְשִׁים, וְעַד תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים; וְכֵן הוּא נוֹטָה מֵאֲמַצְעַת הַיָּשׁוּב כְּנֶגֶד רוּחַ מַעְרָב, בְּכִמוֹ אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת - עַד שְׂבַע וְעֶשְׂרִים, וְעַד אַחַת וְעֶשְׂרִים.

יום שלישי

הלכות קדוש החדש פרק יב

א. מִהֲלָךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמַצְעִי בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת, תִּשְׁעָה וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְשִׂמּוֹנָה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן נט"ח. וְנִמְצָא מִהֲלָכָה בְּעֶשְׂרֵה יָמִים, תִּשְׁעָה מַעְלוֹת וְאַחַד וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְשִׁלְשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן ט' נ"א כ"ג. וְנִמְצָא מִהֲלָכָה בְּמֵאָה יוֹם, שְׂמוֹנָה וְתִשְׁעִים מַעְלוֹת וְשִׁלְשָׁה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים וְשִׁלְשׁ וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן צ"ח ל"ג נ"ג. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מִהֲלָכָה בְּאֶלֶף יוֹם, אַחַר שֶׁתִּשְׁלִיךְ כֹּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעְלוֹת כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ, מֵאֲתִים וְחֲמֵשׁ מַעְלוֹת וְשִׂמּוֹנָה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן רס"ה ל"ח נ'. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מִהֲלָכָה בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם, מֵאָה שֵׁשׁ וְשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת וְשִׂמּוֹנָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן קל"ו כ"ח כ'. וְעַל הַדְּרָךְ הַיָּהּ, תִּכְפַּל וְתוֹצִיא מִהֲלָכָה לְכָל מִנֵּן שֶׁתַּרְצָה; וְכֵן אִם תַּרְצָה לְעֶשְׂרֵת סִימָנִין יְדוּעִים אֲצֻלֶךְ לְמִהֲלָכָה לְשָׁנֵי יָמִים, וְלִשְׁלֹשָׁה, וְלִאֲרַבְעָה, עַד עֶשְׂרֵה - תַּעֲשֶׂה. וְכֵן אִם תַּרְצָה לְהִיּוֹת לָךְ סִימָנִין יְדוּעִים מוֹכְנִין לְמִהֲלָכָה לְעֶשְׂרִים יוֹם, וְלִשְׁלֹשִׁים, וְלִאֲרַבְעִים, עַד מֵאָה - תַּעֲשֶׂה; וְדַבָּר גְּלוּי הוּא וְדוּעַ, מֵאַחַר שֶׁיְדַעְתָּ מִהֲלָךְ יוֹם אֶחָד. וְרֵאוי הוּא לְהִיּוֹת מוֹכֵן וְיְדוּעַ אֲצֻלֶךְ, מִהֲלָךְ אֲמַצְעַת הַשֶּׁמֶשׁ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וְלִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת וְחֲמֵשִׁים יוֹם, שֶׁהֵם יָמֵי שְׁנַת הַלְּבָנָה בְּזְמַן שֶׁחֲדָשָׁה כְּסֻדְרָם - וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁנָה סְדוּרָה'; שְׂבִימָן שִׁיְהִיוּ לָךְ

ומעלה אחת ושמונה וארבעים חלק. ועל דרך זו תעשה בכל מסלול שהיה במנינו אחדים עם העשרות, בין בחשבון השמש בין בחשבון הירח.

ט. ביצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי בתחלת ליל השבת ארבעה עשר יום לחודש תמוז משנה זו - תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת, וסימנו ק"ה ל"ז כ"ה כמו שבארנו; ותוציא מקום גכה השמש לעת הזאת, יצא לך סימנו פ"ו מ"ה כ"ג. ותגרע מקום הגכה מן האמצע, יצא לך המסלול שמונה עשרה מעלות ושנים וחמשים חלקים ושתי שניות - סימנם י"ח נ"ב ב'. ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים, אלא אם יהיו פחות משלשים אל תפנה אליהם; ואם יהיו שלשים או יותר, תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף אותה על מנין מעלות המסלול. לפיכך, יהיה מסלול זה תשע עשרה מעלות, ותהיה מנתו על הדרך שבארנו שמונה ושלושים חלקים.

י. ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים, תגרע הפנה שהיא שמונה ושלושים חלקים מאמצע השמש, ישאר מאה וארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים וחמש ועשרים שניות - סימנם ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום השמש האמתי בתחלת ליל זה, במזל סרטן בחמש עשרה מעלות בו, פחות שניות. ואל תפנה אל השניות כלל, לא במקום השמש, ולא במקום הירח, ולא בשאר השבונות הראיה - אלא חקר על החלקים בלבד; ואם יהיו השניות קרוב לשלשים, עשה אותם חלק והוסיפו על החלקים.

יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה, תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתראה, בין תקופות הכאות אחר עקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות.

יום חמישי

הלכות קדוש החדש פרק יד

א. הירח, שגוי מהלכים אמצעיים יש לו - הירח עצמו מסבב בגלגל קטן שאינו מקיף את העולם, ומהלכו האמצעי באותו הגלגל הקטן נקרא 'אמצע המסלול'; והגלגל הקטן עצמו מסבב בגלגל גדול המקיף את העולם, ומהלך אמצעי זה של גלגל הקטן באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם, הוא הנקרא 'אמצע הירח'. מהלך אמצע הירח ביום אחד, שלש עשרה מעלות ועשרה חלקים וחמש ושלושים שניות - סימנם י"ג י' ל"ה.

ב. נמצא מהלכו בעשרה ימים, מאה ואחת ושלושים מעלות וחמשה וארבעים חלקים וחמשים שניות - סימנם קל"א מ"ה נ'. ונמצא מהלכו במאה יום, מאתים ושבע ושלושים מעלות ושמונה ושלושים חלקים ושלוש ועשרים שניות - סימנם רל"ז ל"ח כ"ג. ונמצא שארית מהלכו בארבע יום, מאתים ושש עשרה מעלות ושלושה ועשרים חלקים וחמשים שניות - סימנם רי"ו כ"ג נ'. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, שלש מעלות ושמונה

ג. ומהלך אמצע המסלול ביום אחד, שלש עשרה מעלות ושלושה חלקים וארבע וחמשים שניות - סימנם י"ג ג'. נ"ד. ונמצא מהלכו בעשרה ימים, מאה ושלושים מעלות ותשעה ושלושים חלקים בלא שניות - סימנם ק"ל ל"ט. ונמצא שארית מהלכו במאה יום, מאתים ושש ועשרים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושלוש וחמשים שניות - סימנם רכ"ו כ"ט נ"ג. ונמצא שארית מהלכו בארבע יום, מאה וארבע מעלות ושמונה וחמשים חלקים וחמשים שניות - סימנם ק"ד נ"ח נ'. ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, שלש מאות ותשע ועשרים מעלות ושמונה וארבעים חלקים ושלוש שניות - סימנם שכ"ט מ"ח כ'. ונמצא שארית מהלכו לתשעה ועשרים יום, שמונה עשרה מעלות ושלושה וחמשים חלקים וארבע שניות - סימנם י"ח נ"ג ד'.

ד. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה, שלש מאות וחמש מעלות ושלוש עשרה שניות בלא חלקים - סימנם ש"ה י"ג. מקום אמצע הירח היה בתחלת ליל חמשי שהוא העקר להשבונות אלו, במזל שור מעלה אחת וארבעה עשר חלקים ארבעים ושלוש שניות - סימנם א' י"ד מ"ג. ואמצע המסלול היה בעקר זה, ארבע ושמונים מעלות ושמונה ועשרים חלקים ושתיים וארבעים שניות - סימנם פ"ד כ"ח מ"ב. מאחר שתדע מהלך אמצע הירח, והאמצע שהוא העקר שעליו תוסיף, תדע מקום אמצע הירח בכל עת שתראה, על דרך שעשית באמצע השמש; ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתראה - התבונן בשמש ודע באי זה מזל הוא.

ה. אם תהיה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, תניח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל טלה עד תחלת מזל תאומים, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל אריה, תוסיף על אמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזניים, הנח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזניים עד תחלת מזל קשת, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי, תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

שתוסיף עליו או תגרע ממנו, הוא מקום הירח האמתי לשעת הראיה.

ה. ודע, שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמונים בשנה, או שלש מאות וששים בשנה - אין לו מנה, אלא יהיה מקום הירח האמצעי לשעת הראיה, הוא מקומו האמתי.

ו. וכמה הוא מנת המסלול? אם יהיה המסלול הנכון עשר מעלות, תהיה מנתו חמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הנכון עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה ושלשים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות וארבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה חלקים; ואם יהיה חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות וששה עשר חלקים; ואם יהיה שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד וארבעים חלקים; ואם יהיה תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות; ואם יהיה תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות וחמשה חלקים; ואם יהיה מאה, תהיה מנתו חמש מעלות ושמונה חלקים; ואם יהיה מאה ועשר, תהיה מנתו ארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה מנתו מאה ועשרים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים; ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשים חלקים; ואם יהיה מאה ושמונה, תהיה מנתו חמש מעלות ושמונה חלקים; ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו מעלה אחת וששה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ושבעים, תהיה מנתו תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ושמונים בשנה, אין לו מנה כמו שאמרנו - אלא מקום הירח האמצעי, הוא המקום האמתי.

ז. ואם יהיה המסלול הנכון יתר על מאה ושמונים מעלות, תגרע אותו משלש מאות וששים, ותדע מנתו, כדרך שעשית במסלול השמש; וכן אם יהיו במנין המסלול אחדים עם העשרות, תקח מן היתר שבין שתי המנות כפי האחדים. כדרך שבארנו במסלול השמש במנות שלו, כך תעשה במסלול הנכון במנות שלו.

ח. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הירח האמתי בתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש איר משנה זו שהיא שנת העקר - ומנין הימים הגמורים שמתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זה שאנו רוצים לידע מקום הירח האמתי בו, תשעה ועשרים יום; ותוציא אמצע השמש תחלה לליל זה, יצא לך אמצעה חמש ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים ושלש ושלשים שניות - סימנם ל"ה ל"ח ל"ג; ותוציא אמצע הירח לשעת הראיה לעת זו, יצא לך אמצעו שלש וחמשים מעלות וששה ושלשים חלקים ותשע ושלשים שניות - סימנם נ"ג ל"ו ל"ט; ותוציא אמצע המסלול לעת זו, יצא לך אמצעו מאה ושלש מעלות ואחד ועשרים חלקים ושש וארבעים שניות -

ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו, או תגרע ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא 'אמצע הירח לשעת הראיה'.

יום שישי

הלכות קדוש החדש פרק טו

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתראה, תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הליילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת. ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח, והנשאר תכפל אותו - וזה הוא הנקרא 'מרחק הפול'.

ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח; ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הפול כליל הראיה שראה בה הירח, אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות - ואי אפשר שיוסיף על זה, ולא יגרע ממנו.

ג. הואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הפול - אם יהיה המרחק הפול חמש מעלות או קרוב לחמש, אין חוששין לתוספת ולא תוסיף כלום; ואם יהיה המרחק הפול ממש מעלות עד אחת עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת; ואם יהיה מרחק הפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות; ואם יהיה המרחק הפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול ארבע מעלות; ואם יהיה המרחק הפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול מששה עשרה מעלות עד ארבעים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות; ואם יהיה המרחק הפול ממש וארבעים מעלות עד אחת וחמשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות; ואם יהיה המרחק הפול משתים וחמשים מעלות עד תשע וחמשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שמונה מעלות; ואם יהיה המרחק הפול ממששים מעלות עד שלש וששים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות. ומה שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו מעלות אלו, הוא הנקרא 'מסלול הנכון'.

ד. ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון - אם היה פחות ממאה ושמונים מעלות, תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראיה; ואם היה המסלול הנכון יתר על מאה ושמונים מעלות עד שלש מאות וששים, תוסיף מנת זה המסלול הנכון על אמצע הירח לשעת הראיה. ומה שיהיה האמצע אחר

חלקים ושפתים וארבעים שניות - סימנם י"ח מ"ד מ"ב. ואמצע הראש בתחלת ליל תמישי שהוא העקר, הנה מאה ושמונים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ושמונה ועשרים שניות - סימנם ק"פ נ"ז כ"ח.

ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתראה - תוציא אמצעו לאותו העת כדרך שתוציא אמצע השמש ואמצע הירח, ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות, והנשאָר - הוא מקום הראש באותה העת; וכנגדו, לעולם יהיה מקום הזנב.

ד. ביצד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש איר משנה זו שהיא שנת העקר - ומנן הזמנים הגמורים מתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זו שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה ועשרים יום.

ה. תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שיצדעת, והוא שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים יום על העקר; וצא לך אמצע הראש מאה וששים ושמונים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושבעה ושלושים שניות - סימנם קפ"ב כ"ט ל"ז; תגרע אמצע זה משלש מאות וששים, ושאָר לך מאה ושבע ושבעים מעלות ושלושים חלקים ושלוש ועשרים שניות - סימנם קע"ז ל' כ"ג; וזה הוא מקום הראש, ואל תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש, במזל בתולה בשבע ועשרים מעלות ושלושים חלקים; ומקום הזנב כנגדו, במזל דגים בשבע ועשרים מעלות ושלושים חלקים.

ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב, חצי הגלגל בשנה; לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש, יהיה הזנב במזל שביעי ממנו בכמו מנן המעלות והחלקים בשנה - אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני, יהיה הזנב בעשר מעלות ממזל שביעי ממנו.

ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי, התבונן בשלשפתם - אם מצאת הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת וחלק אחד, תדע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה; ואם ראית הירח לפני מקום הראש והוא הולך כנגד הזנב, תדע שהירח נוטה לצפון השמש; ואם היה הירח לפני מקום הזנב והרי הוא הולך כנגד הראש, תדע שהירח נוטה לדרום השמש. ח. הנטייה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה, היא הנקראת רחב הירח; אם היה נוטה לצפון, נקרא רחב צפוני, ואם היה נוטה לדרום, נקרא רחב דרומי. ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא יהיה לו רחב, כמו שבארנו.

ט. לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין בצפון בין בדרום; אלא כף הוא דרכו: יתחיל מן הראש, ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויתחזר ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב כשיגיע לזנב; ויתחזר ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף עד

סימנם ק"ג כ"א מ"ו; תגרע אמצע השמש מאמצע הירח, ושאָר שבע עשרה מעלות ושמונה וחמשים חלקים ושש שניות - וזה הוא המרחק; תכפל אותו, וצא לך המרחק הכפול חמש ושלושים מעלות וששה וחמשים חלקים וששים עשרה שניות - סימנם ל"ה נ"ו י"ב; לפיכך תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות, כמו שהודענו, וצא לך המסלול הנכון, מאה ושמונה מעלות ואחד ועשרים חלקים, ואין מקפידין על החלקים במסלול, כדרך שבארנו בשמש.

ט. ובאנו לחקר על מנת זה המסלול הנכון, שהוא מאה ושמונה - נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד; ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים, תגרע המנה שהוא חמש מעלות וחלק אחד מן אמצע הירח; ושאָר שמונה וארבעים מעלות ושלושה ושלושים חלקים ותשע ושלושים שניות; תעשה השניות חלק, ותוסיף על החלקים. ונמצא מקום הירח האמתי בשעה זו, במזל שור בשמונה עשרה מעלות וששה ושלושים חלקים ממעלת תשע עשרה - סימנם י"ח ל"ו. ועל הדרך הזה תדע מקום הירח האמתי בכל עת ראיה שתראה, מתחלת שנה זו שהיא העקר, עד סוף העולם.

שבת קודש

הלכות קדושי החדש פרק טז

א. העגולה שסובב בה הירח תמיד, היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד - חצייה נוטה לצפון, וחצייה נוטה לדרום; ושתי נקודות יש בה זו כנגד זו, שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו. לפיכך, כשיהיה הירח באחת משתיהן, נמצא סובב בעגולה של שמש כנגד השמש בשנה; ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודות, נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה. הנקדה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש, היא הנקראת ראש; והנקדה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש, היא הנקראת זנב. ומהלך שנה יש לזה הראש, שאין בו לא תוספת ולא גרעון; והוא הולך במעלות אחרונות, מטלה לדגים ומדגים לדלי, וכן הוא סובב תמיד.

ב. מהלך הראש האמצעי ביום אחד, שלשה חלקים ואחת עשרה שניות; נמצא מהלכו בעשרה ימים, אחד ושלושים חלקים ושבע וארבעים שניות; ונמצא מהלכו במאה יום, חמש מעלות ושבעה עשר חלקים ושלוש וארבעים שניות - סימנם ה' י"ז מ"ג; ונמצא מהלכו בארץ יום, ששים וחמשים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ועשר שניות - סימנם נ"ב נ"ז י'; ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, מאה ותשע וששים מעלות ואחד ושלושים חלקים וארבעים שניות - סימנם קס"ט ל"א מ'. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום, מעלה אחת ושנים ושלושים חלקים ותשע שניות - וסימנם א' ל"ב ט'; ונמצא מהלכו לשנה סדורה, שמונה עשרה מעלות וארבעה וארבעים

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד תשעים כמו שהודיענוך, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים, והנשאָר תדע בו המנה.

יד. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים עד מאתיים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים, והנשאָר תדע בו המנה.

טו. ואם היה המסלול יתר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים, והנשאָר תדע בו המנה.

טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאָר שלשים. וכבר ידעת, שפנת שלשים, שתי מעלות ושלשים חלקים; וכך תהיה מנת מאה וחמשים, שתי מעלות ושלשים חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתיים - תגרע ממנו מאה ושמונים, ישאר עשרים. וכבר ידעת, שפנת עשרים, היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים; וכן אם תהיה מנת מאתיים, תהיה מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש מאות וששים, נשאָר עשרים. וכבר ידעת, שפנת עשרים, היא מעלות ועשרים חלקים; וכך היא מנת שלש מאות, ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו, בכל המנינות.

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח כמה הוא, ובאיזו רוח הוא אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת שני לחדש איך משנה זו; וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי, היה בליל זה בשמונה עשרה מעלות וארבעים חלקים ממזל שור - סימנו י"ח מ'; ומקום הראש היה באותה העת, בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה - סימנו כ"ז ל'. תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הרחב מאתיים אחת ושלשים מעלות ושלשה חלקים - סימנו רל"א ו' - לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול. ונמצאת המנה של מסלול זה בדרךכים שבארנו בפרק זה, שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים; וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה, והוא דרומי - שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו רחב.

י. אם תרצה לידע רחב הירח כמה הוא בכל עת שתראה, ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת, ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי; והנשאָר, הוא הנקרא 'מסלול הרחב'. אם יהיה מסלול הרחב ממעלה אחת עד מאה ושמונים, תדע שרחב הירח צפוני; ואם היה המסלול יתר על מאה ושמונים, תדע שרחב הירח דרומי; ואם היה מאה ושמונים בשנה או שלש מאות וששים בשנה, אין לירח רחב כלל. ויתחזר ותראה מנת מסלול הרחב כמה היא, והוא שעור נטיתו לצפון או לדרום; והוא הנקרא 'רחב הירח הדרומי' או 'הצפוני', כמו שבארנו.

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנת שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים; ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה עשר חלקים; ואם יהיה המסלול חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים; ואם יהיה המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות.

יב. ואם יהיו אחרים עם העשרות - תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש ובמסלול הירח. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש וחמשים מעלות - וכבר ידעת שאלו היה המסלול חמשים, היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה המסלול ששים, היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים; ונמצא היתר בין שתי המנות, שלשים חלקים, שלשה חלקים לכל מעלה; ונמצא לפי חשבון מסלול זה שהוא שלש וחמשים, מנתו שלש מעלות ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו, תעשה בכל מנין ומנין.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ג כ"ט שבט ה'תשס"ז

יום ראשון

מצות עשה ע.

נקרא 'אשם תלוי' ואפן הספק הזה אשר אם יארע חייבים עליו אשם תלוי, הוא: כגון שיש לפניו שתי חתיכות חלב, אחת מהן חלב הפליות (שהוא אסור) והאחרת חלב הלב (שהוא מותר), ואכל אחת מהן ואכל אחר את-השניה או שאבדה, ונסתפק ונתעורר אצלו חשש אם החתיכה שאכל

המצוה המשלימה שבעים — הוא הצווי שנצטוינו להקריב קרבן מסים אם יארע לנו ספק באחת מאותן העברות הגדולות שחייבים על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה — וקרבן זה

יום שלישי

מצות עשה עב.

המצוה הע"ב — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן עולה ויורד על עבירות מסוימות. העבירות שחייבים עליהן קרבן זה הן: טמאת מקדש וטמאת קדשיו ושבועת בטוי ושבועת העדות. מי שנוטמא באב מאבות הטמאות, כמו שקבענו בהקדמת סדר טהרות, ונכנס למקדש בשגגה — זוהי טמאת מקדש; או שאכל בשר קדש בשגגה — זוהי טמאת קדשיו; או שנושבע שבועת בטוי (נשבע לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) ולא קימה בשגגה; או נשבע שבועת העדות (נשבע כאילו אינו יודע עדות לחברו) לשקר — בין בשוגג בין במזיד — הרי זה מקריב על אחד המעשים האלה שיעשה קרבן הנקרא: "קרבן עולה ויורד". והוא אמרו יתעלה: "ונפש כי תחטא ושמצעה קול אלה וגו' או נפש אשר תגע בכל-דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו' והוא ידע ואשם או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים וגו' ונעלם ממנו וגו' והיה כי-יאשם וגו' והביא את-אשמו וגו' ואם-לא תגיע ידו וגו' ואם-לא תשיג ידו וגו'" (ויקרא ה, א-יא). ולכן נקרא 'עולה ויורד' — לפי שאינו קבוע במין, אלא פעם יובא ממין זה ופעם ממין אחר, כפי אשר תשיג יד החוטא החייב בקרבן. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פרתות (י: ובמסכת שבועות (ז:).

יום רביעי

מצות עשה סח. עה. עו.

המצוה הס"ח — הצווי שנוצטוינו שיקריב בית דין קרבן, אם שגגו והורו שלא כהלכה, וזהו אמרו יתעלה: "ואם כל-עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל" (ויקרא ד, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו והתנאים שבה בשלמות במסכת הוריות ובכמה מקומות ממסכת זבחים.

המצוה הע"ה — הצווי שנוצטוינו שכל-אשה זבה, אם נתרפאה מן-הזיבות, תקריב קרבן, וקרבן זה הוא: "שתי תרים או שני בני יונה" — וזהו קרבן זבה, והיא מחסרת כפרה עד שתביאנו. ואולי יקשה עלי מקשה ויאמר: פיון שקרבן הזב

היתה המתרת או האסורה — זהו שמקריב קרבן על הספק המתעורר הנה כדי להתכפר בו, וזה נקרא 'אשם תלוי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אם נתברר אחר-כך, שמה-שאכל הוא חלב הפליות — הרי נתאמת שזו שגגה ויקריב חטאת קבועה. והפתוב האמור בקרבן זה הוא אמרו בפרשת ויקרא: "ואם-נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל-מצות ה' אשר לא תעשינה ולא-ידע ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן-הצאן בערפך לאשם אל-הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא-ידע" (ויקרא ה, יז-יח) — כלומר: על מה שלא ידע אם שגג או לא שגג. וענין זה קוראים לו חכמים 'לא הודע', וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פרתות (יז:).

יום שני

מצות עשה עא.

המצוה הע"א — הצווי שנוצטוינו שמי שעבר עבירות מסוימות יקריב קרבן אשם ויתכפר לו — וזהו אשם ודאי. העבירות שחייבים עליהן קרבן זה הן: מעילה וגזלה וביאת שפחה חרופה (חציה שפחה וחציה בת חורין. כגון שאחד השותפים בה שחררה) ושקר בשבועת פקדון (השומר על פקדון חבירו ונשבע לשקר על אחת הטענות הפוטרות אותו להחזיר הפקדון): כל-המועל בשגגה, והוא שיהנה בשוה פרוטה מן-ההקדש — בין הקדש בידק הבית ובין הקדש מזבח — או הגזל חבירו שוה פרוטה ולמעלה ונשבע; או הבא על שפחה חרופה או הכופר בפקדון ונשבע — (וכל אלו) בין בשוגג בין במזיד — הרי זה חייב להקריב קרבן על חטאתו, ואינו קרבן חטאת אלא קרבן אשם; וקרבן זה נקרא 'אשם ודאי' (כי ודאי שגג). אמר יתעלה במעילה: "וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את-אשמו לה' איל תמים" (ויקרא ה, טו); ואמר: "וכחש בעמיתו בפקדון וגו' ונשבע על-שקר וגו' ואת-אשמו יביא לה' איל תמים" (שם, כא-כה). ואמר: "ואיש כי-ישפכ את-אשה שכבת-זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וגו' והביא את-אשמו לה' וגו'" (שם יט, כ-כא). וכבר נתבאר דיני מצוה אלו במסכת פרתות (ט:).

יום חמישי

מצות עשה עד. עז.

המצוה הע"ד — הצווי שנוצטוינו שפלאיש זב אם נרפא מזיבותו יקריב קרבן, וקרבן זה הוא: "שתי תרים או שני בני יונה אחד חטאת והאחד עלה" — וזהו קרבן הנזב, והוא מחסר כפרה עד שיקריבנו (אף שטבל והעריב היום). והוא אמרו יתעלה: "וכי יטהר הנזב מזובו וגו' וכיום השמיני יקח-לו שתי תרים וגו'" (ויקרא טו, יג-טו).

המצוה הע"ז — הצווי שנוצטוינו שפלא-מצרע (שנראתה לבנונית בעורו) יקריב קרבן אם נרפא מנגעו, והן שלש בהמות: עולה וחסאת ואשם ולוג שמן. ואם הוא עני — מקריב כבש לאשם ושתי תרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד לחטאת, וזהו הרביעי ממחסרי כפרה. והוא אמרו יתעלה: "וכיום השמיני יקח שני-כבשים תמימים וכבשה אחת" (שם יד, י). ואם יאמר אדם: מדוע אינך מונה קרבן מחסרי כפרה כלם כמצוה אחת כיון שיש להם ענין אחד הכוללם, והוא חסור הכפרה, ואז זה היה מין ממיני הטהרה מן-הטמאה והיית אומר: המצוה הפלוגית — הוא הצווי שנוצטוינו שלא תשלם טהרת מקצת הטמאים, והם זב ונזב ויולדת ומצרע, עד שיקריבו קרבן, שהרי כן אפה מונה טהרה במקוה (מצות עשה קט) מצוה אחת — יתחייב בה איזה טמא שיהיה, ואינך חושש למין הטמאה שנטמא בה — כף היית יכול למנות קרבן מחסרי כפרה כמצוה אחת, ולא תחוש למין טמאתו?! השם יודע ועד שפך הזה צריך להיות בהחלט, אלו היה קרבן כל-אחד מארבעת מחסרי כפרה אלו קרבן אחד שאין בו שנוי, כמו טהרה במים (במקוה) שהיא מין טהרה וחובה על כל-טמא; אבל מפיון שנשתנו קרבנותיהם כמו שאפה רואה, צריך למנות כל-קרבן לבדו בהכרח, כי הדבר שבו נשלמת טהרתו של זה אינו הדבר שבו נשלמת טהרתו של זה. והרי זה כמו מי נדה (מי הזאה שבהם היו מערבים את אפר הפרה) ומי מקוה וארבעה מינין שבמצרע (בהם משתמשים לטהרתו: צפרים, עץ ארו וכו') שהן שלש מצות, אף-על-פי שכלן לטהרת טמאים כמו שאבאר (מצות עשה

קרבן הנזב, והרי אפה מונה (במנין המצוות) את-מין הקרבן — יהיה החיב בו מי שיהיה — כמו שעשית בקרבן חטאת וקרבן אשם ודאי וקרבן אשם תלוי וקרבן עולה ויורד, שמנית כל-אחד מצוה בפני עצמה, ולא חששת לרבותי החטאים (למנות כל חטא בפני עצמו, מפני) שעל כל-אחד מהם חייבים אותו הקרבן — כף גם כאן אל תחוש למספר האנשים, שכל-אחד מהם נתחייב קרבן העוף?! ידע (המקשה) שקרבן זב וזכה אינו בא על חטאים, אלא הוא קרבן חובה במצב מסוים. אלו היה מצב הזוב באיש ובאשה דבר אחד — כמו שהם בשם, שהשם של זה "זב" ושל זו "זכה" — כי אז היה צריך למנותם אחד; אבל אין הדבר כן, כי הגרת שכבת זרע מן-האיש היא שחייב עליה קרבן, אף אם נגר פעין שכבת זרע מן-האשה אינה זכה, אלא זוב הדם מן-האשה הוא שחייב עליו קרבן; ואם זב הדם מן-האיש אינו חייב עליו קרבן. ומלת 'זיבות' אין ענינה אלא הנזילה, ואין כל-הנזולים אותו הדבר עצמו. ובפרוש אמרו (נדה לב): "האיש מטמא בלבו וְהאשה באדם", ואין דין זב וזכה פדיון מצרע ומצרעת. והראיה הברורה לזה אמרם בכרתות (ח): "ארבעה מחסרי כפרה (שקרבו חטאת) שלהם (וכל הביטויים של "חטאת" ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה") מעכבן מלאכול בקדשים, ואלו הם: הנזב והנזבה והיולדת והמצרע". הנך רואה, איך מונים זב וזכה פשונים ומונים מצרע כאחד — בין שהוא איש או אשה — לפי שזיבות האיש אינה כזיבות האשה. והפסוק הנאמר על קרבנה: "ואם טהרה מזובה וגו' וכיום השמיני תקח-לה שתי תרים וגו'" (שם טו, כח-כט).

המצוה הע"ו — הצווי שנוצטוינו שפלא-יולדת תקריב קרבן, והוא: כבש בן-שנתו לעולה ובן-יונה או תר לחטאת. ואם היא עניה, מקריבה שתי תורים או שני בני יונה אחד עלה ואחד חטאת. וגם היא ממחסרי כפרה עד שתקריב, כמו שאמר יתעלה: "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן-שנתו וגו'" (שם יב, ו).

לוקה, אף-על-פי שהוא לאו שנתק לעשה: "לא אתי עשה ועקר תרי לאוין". כלומר: הלאו על התמורה נכפל פעמים: "לא יחליפנו" ו"לא ימיר אותו" (שם, י), וכא עשה אחד — "והיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש". הנה נתבאר מה-שרצינו. וכבר נתבארו דיני מצנה זו במסכת תמורה, כלומר: איך תתקיים ואיך לא תתקיים ומה-דינה ואיך קרבה.

שבת קודש

מצות לא תעשה קז. מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — האזהרה שהזרנו מלשנות את-הקדשים מקרבן לקרבן, כגון שהיה שלמים, לעשותו אשם, או אשם, לעשותו חטאת — שזה וכיצא בו בלא-תעשה, והוא אמרו יתעלה בככור בהמה: "לא-יקדיש איש אתו" (ויקרא כז, כו). וכא בקבלה (ערכין פרק ח משנה ז) "לא-יקדיש איש אתו" — הקדש מזבח. ולשון ספרא (פרשת בחוקותי): "אין לי אלא בכור, מנין לכל-הקדשים שאין משנין אותם מקדשה לקדשה? תלמוד לומר: "בבהמה לא-יקדיש איש אתו" — רמז על מה-שנאמר: "אשר יכפר לה' בבהמה לא-יקדיש איש אתו" כאלו אמר: כל-מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו קדשה אחרת, אלא ישאר כמו שהוא. וכבר נתבארו דיני מצנה זו בפרק ה' מתמורה.

המצוה הק"ז — הצווי שצטוינו להיות המת מטמא, ומצנה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

ק). וארבעת מחסרי כפרה אלו כבר נתבארו דיניהם ודיני קרבנותיהם בכללות ופרטות בפרק ח' מנזירות וסוף נגעים ומסכת קנים ובמקומות רבים המפזרים בתלמוד, אלא שרבים ככלם במקומות שהעירנו עליהם.

יום שישי

מצות לא תעשה קו. מצות עשה פז.

המצוה הק"ו — האזהרה שהזרנו מלהחליף את (בהמת) הקדשים (ולתת בהמה אחרת כתחליף) וזו היא התמורה, והוא אמרו יתעלה: "לא יחליפנו ולא-ימיר אתו" (ויקרא כז, י). וכבר בא לאו מיחד במעשר בלבד. והטעם לכך מה שאמרו בספרא (פרשת בחוקותי), והוא אמרם: "מעשר בכלל היה ולמה יצא? להקיש אליו: כשם שהמעשר קדשי מזבח ואסור להמירו — כך כל-הקדשים שהזכיר על תמורתם באמרו: "לא יחליפנו" אינם אלא קדשי מזבח בלבד; ומי שהמיר — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצנה זו במסכת תמורה.

המצוה הפ"ז — הצווי שצטוינו שתהא התמורה (בהמת החולין שהקדישה בתמורת בהמת הקדשים. הרי אף שלמעשה אינה עומדת במקום זו של קודש, גם היא — קדש, והוא אמרו יתעלה: "והיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש" (שם, לג). ובפרוש אמרו בריש מסכת תמורה (ד:), שאמרו יתעלה: "לא ימירנו" הוא מצות לא-תעשה שנתק לעשה (שקיום העשה — שהתמורה קודש — מנתקת ומבטלת את הלאו). אמרו: הלא ממיר דלאו שנתק לעשה הוא? ושם נאמר גם טעם לכך שהממיר

לקוטי תורה (מבואר) להתענג על ה' ד"ה ראו כי ה' נתן לכם השבת (פרק א)

ושרשם הוא יו"ד דברות, בחכמה ובתבונה ובדעת כו', כמ"ש כמ"א.

חז"ל אמרו "בעשרה מאמרות נברא העולם", ובתיקונים איתא "אתה הוא דאפיקת .. עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין" [אתה הוא ש"הוצאת" (אל הגילוי) עשר ספירות להנהיג בהם את העולמות].

פירוש:

עשר ספירות הן עשרה כוחות אלקיים (ודוגמתן יש בנפש האדם עשרה כוחות) – חכמה בינה דעת, חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות – שעל ידם ברא ומנהיג הקב"ה את עולמו, ונרמזו בלשון חז"ל "בעשרה דברים נברא העולם, בחכמה ובתבונה ובדעת כו'".

ועשרה מאמרות ענינן – גילוי עשרה כוחות הללו והוצאתן לידי פועל, לברוא ולהנהיג בהן את העולם [ועל שם זה הגילוי נקראו "מאמרות", שהן כמשל דיבורו של האדם, להבדיל, דכשם שעל ידי הדיבור מגלה האדם לאחרים את מה שהבין בשכלו (חכמה בינה דעת) או את מה שהרגיש בלבו (א' ממדותיו – חסד, גבורה וכו'), כך ע"י עשרה מאמרות "גילה" והוציא הקב"ה אל הפועל עשרה הכוחות שבהם ברא ומנהיג את העולם].

ונמצא, ששורש עשרה מאמרות הוא בעשרה דברים (ספירות) – חכמה בינה דעת כו' (דזה שיש עשרה מאמרות הוא לפי שהם ביטוי של עשרה דברים (ספירות), חכמה בינה דעת כו').

והמובן מזה, שהחיות הנמשכת מאתו ית' אל העולמות והנבראים אינה אלא החיות הנמשכת מעשר הספירות.

וגם זאת להאיר רק על ידי צמצומים רבים.

וגם גילוי והארת עשר ספירות מאתו ית' (שהן השורש של העשרה מאמרות) הוא רק על ידי צמצומים רבים.

פי שהולך ומבאר הטעם:

כי באמת הוא ית' למעלה מעלה מן החכמה והתבונה כו', כמאמר לאו דאית לך צדק ידיעא כו' ולא מכל אינון מדות כלל.

כל גדר של מדות, אפילו מדות הכי נעלות

תוכן הפרק: ביאור מאמר חז"ל ביו"ד נברא העולם הבא

ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו'.

משמעות לשון "לכם" היא, שיש במצות שבת ענין מיוחד – דלא כבשאר המצות – שהיא ניתנה "לכם", היינו שהיא "ברשות" בני ישראל (ע"ד מאמרם לגבי "לולב", "ולקחתם לכם" – "משלכם").

ולכאורה תמוה, לאיזה ענין הוי השבת "ברשותכם", ברשותם ובבעלותם של ישראל.

הנה יש להבין למה אומרים בשבת קדשנו במצותיך, דרך בקשה לעתיד כו', וכל ברכות שבחול וגם כל ברכות המצות אנו אומרים אשר קדשנו [ל' עבר] במצותיו, שכבר קדשנו, לעבר כו'.

אך הענין יובן על פי הקדמה, להבין הטעם שנקרא התורה ומצות בשם דרך ה', כמ"ש דרכיה דרכי נועם כו', וכן ושמרו דרך הוי' כו'.

לשון "דרך" מורה שיש בה הליכה ממקום למקום, ולפי זה יש להבין מהו ענינה של דרך בתורה ומצותי, שנקראו "דרך ה'", וכן נאמר "דרכי דרכי נועם".

[ויובן זה בהקדם:]

דהנה כתיב כי ביי"ה ה' צור עולמים, [ואמרו רז"ל] ביו"ד נברא העולם הבא, כידוע.

בחז"ל פירשו את הפסוק "כי ביי"ה ה' צור עולמים" (ל' רבים) – ביי' נברא העולם הבא ובה' נברא העולם הזה.

ויש להבין איך יתכן שום ציור אות למעלה, כמו ציור אות יו"ד שבו נברא [העולם הבא] כו', שהרי אין שם גשם צורה ח"ו.

פשוט, שלא שייך לומר שיש שום צורה גשמית ח"ו בכוחותיו של הקב"ה שבהם ברא את העולם, ואם כן יש להבין מהו שאמרו שעולם הבא נברא ביו"ד, הרי ציור אות יו"ד הוא צורה גשמית.

[– אלא עכצ"ל שכוונת חז"ל ש"ביו"ד נברא העולם הבא" היא אל "הכח והשפע שמורה עליו האות ההוא". וצריך להבין מהו עניינו של הכח והשפע האלקי שעליו מורה אות י' דוקא, ואשר ממנו נברא העולם הבא דוקא].

אך הנה ידוע דכיו"ד מאמרות נברא העולם כו',

ולפיכך, זה שבפועל נתהווה הגשמי מן הרוחני הוא חידוש גמור, כמו "יש מאין" ממש, היינו כאילו היש הגשמי בא מ"אין", מאחר שאין שום נקודה ברוחני שניתן לומר שהגשמי בא ממנה.

אך מכל מקום, למרות ריחוק הערך בין הגשמי והרוחני, סוף-סוף יש צד השווה ביניהם, ששניהם הם נבראים מוגבלים (כל אחד בגדר שלו);

משא"כ בין הקב"ה עצמו (שאינו לו שום ציור והגדרה) לבין איזו מדריגה מוגדרת שהיא (היינו לא רק בחינת "נברא", שהוא מציאות יש, נפרד מאלקות, אלא אף בחינת "נאצל" – דהיינו כח אלקי שנאצל ("נפרש") ונתפשט מאתו ית') – אין שום ערך ודמיון כלל. דאין שום צד השווה בין הבורא עצמו, שהוא ית' פשוט בתכלית הפשיטות, לשום כח (אף כח אלקי, שהוא) מוגדר ומצוייר.

וזהו מ"ש בס' פלח הרמון, "רחוק מה שהי' בין הכתר לאין סוף הרבה יותר ממה שהי' בינינו, הנמצאים השפלים, לבין הכתר עליון".

ולפיכך, כדי שיתפשטו מאתו ית' עשר ספירות עליונות יש צורך כביכול בצמצומים עצומים, דרך על ידי שהקב"ה מסתיר לגמרי את ה"אין סופיות" שלו, אפשר שיתגלו מאתו ית' עשר ספירות (שהן כוחות מוגדרים).

וזהו כי אמרתי עולם חסד יבנה.

היות ו"האצלת" עשר ספירות (המקור של עשרה מאמרות שבהן נברא העולם) היא ירידה והשפלה גדולה לפניו ית', לכן נאמר "אמרתי עולם חסד יבנה", פירוש, מה ש"אמרתי עולם", היינו בנין העולם בי' מאמרות, הוא רק מצד טובו וחסדו של הקב"ה ("בחינת חסד עצמי שמטבע הטוב להטיב").

שצריך להיות נבנה העולם ביו"ד מאמרות על ידי העלאת מיין נוקבין בו.

להיות שבריאית וקיום העולם הם רק מצד חסדו של הקב"ה, לפיכך, צריכים בני' לעורר כביכול חסד עליון זה, להוריד ו"להשפיל" את אורו הגדול שאין לו סוף ולצמצם אותו בשביל "האצלת" עשר ספירות (ועשרה מאמרות).

– עבודת האדם לעורר כביכול השפעות והמשכות מלמעלה נקראת בספרי הקבלה "העלאת מיין נוקבין"

ורוחניות, אינו שייך בהקב"ה בכבודו ובעצמו, וכדאיתא בתיקוני זהר שם "לאו דאית לך צדק ידיעא כו' לאו מכל אלין מדות איהו כלל" [פירוש: ה"צדק" שיש למעלה, שעל ידו "מתנהג עלמא" – אינו ה"צדק" המושג וידוע לנבראים; זאת ועוד, שאף כל המדות הרוחניות הללו (היינו עשר הספירות המנויות שם לפני"ז) אינן בו יתברך בעצמו, כי הוא למעלה מגדר "מדות"].

שהרי המדות יש בהן גדר מסויים ומיוחד (חסד, גבורה וכו') ואילו הקב"ה הוא "אין סוף", שאין לו שום ציור והגדרה כלל אלא "נקרא אור פשוט בתכלית" ("פשוט" – היינו מופשט מכל גדר וצורה), ובלשון המהר"ל מפראג "שעצמותו הוי' פשוטה, לא יוגדר במה כו', ואין אנו יודעים הווייתו ומהותו כו' כי הוא ית' פשוט בתכלית הפשיטות".

פירוש: אחד מיסודות האמונה הוא, שהקב"ה לא רק שאין לו גוף וציור גשמי, אלא גם ציור רוחני אין לו, כי הוא יתברך, להיותו "אין סוף" ובלי גבול, הרי הוא מופשט מכל תואר והגדרה, דהיינו שאין אנו יכולים להגדיר אותו בשום צורה שהיא. למשל: אין אנו יכולים לומר עליו שהוא חכם או חסדן או רחמן, כי כשאנו אומרים למשל על אחד שהוא חכם, הרי תואר זה נותן הגדרה וציור מסויים לאדם זה – ציור של חכמה. וכך, כל תואר והגדרה הוא כבר הגבלה מסויימת. אבל הקב"ה שהוא בלי גבול ואין סוף, אין לו שום ציור והגדרה, אלא הוא יתברך "עצם אחד פשוט", מופשט מכל תואר [נ"עצם" משמעו שאין לו שום תיאור והגדרה].

כי אין ערך כלל לשום נאצל או נברא לגבי עצמותו ית', יותר משאין ערך הגשמי לגבי הרוחני, בידוע ומבואר במ"א.

הגשמי והרוחני הרי הם שני הפכים לגמרי, שאין שום דמיון והשתוות ("ערך") ביניהם, שלכן התהוות הגשמי מן הרוחני "אין לך בריאה יש מאין גדול מזה", כלומר, זהו בגדר חידוש גמור, כי אין שום נקודה במציאות רוחנית שניתן לומר שמנקודה זה יכולים "להוציא" מציאות גשמית.

[לדוגמא: מסברא שכלית מעולם לא תתהווה מציאות גשמית, דאף שניתן להוריד את הסברא ריבוי מדריגות עד שתהי' מובנת לאיש פשוט בעל מוח גס, מכל מקום לעולם תישאר מציאות רוחנית (סברא), ולא תתהפך להיות גשם שיכולים למששו בידים].

עצמאית, וזו נק' "ישות" הנברא [אין המדובר ברגש של "גאוה", אלא עצם הרגשת מציאותו והויותו הוא גדר של "ישות"]. ובמילא, כל ענין שבא לידי תפיסא בשכל הנברא (שהוא תופס ומבין אותו) נקרא שבא לידי בחינת "יש ודבר מה".

וזהו מ"ש להנחיל אוהבי יש, בחינת יש ממש, כמ"ש במ"א.

אמרו חז"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש וגו' ("יש" בגימטריא שלש מאות ועשר), ומבואר במפרשי המשנה דקאי על ההנאה וקורת הרוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא, שהיא גדולה שלש מאות ועשר פעמים יותר מעונג כל העולם הזה יחד.

והטעם לכך שעונג הנשמות בעולם הבא נרמז בלשון "יש" הוא להורות, שכדי שהנשמות יוכלו ליהנות מזיו השכינה יש צורך בכיכול שהאור האלקי – שמקורו ב"עונג העליון" – ירד ויתצמצם ויתלבש בבחינת "יש ממש", שרק אז יכול האור להיות נתפס ונקלט בהשגה (שזהו מה שגורם עונג והנאה, כנ"ל).

ובאמת בחינת גילוי עונג העליון הזה שירד כ"ב להיות יש ודבר כו' אי אפשר כי אם על ידי צמצום גדול מאד מעצמות עונג העליון וכידוע.

כל המדריגות של עונג הנשמות מהשגת אלקות בגן עדן ובעולם הבא [הנקרא "גילוי עונג העליון"], שרשן ב"עצמות עונג העליון", היינו ענין העונג כפי שהוא אצלו ית', ומאחר ש"עצמות עונג העליון" הוא בבחינת אין סוף ממש, מובן, שגילוי העונג לנשמות ישראל באופן שבא לידי תפיסא, בבחינת יש, הוא רק על ידי צמצום גדול מאד, מאחר שזו ירידה גדולה ועצומה מבחינת אין סוף לדרגת נברא שהוא "יש".

וזהו כי עמך מקור חיים, פירוש מקור כל התענוגים ומקור כל החיים שנהנין הנשמות [הוא] עמך [היינו] בעצמותך, ואין לגילוי העונג הנמשך לנשמות ערך כלל "עמך", כי על ידי צמצום גדול ירד כנ"ל.

וזהו החידוש בכתוב "כי עמך מקור חיים", ד"חיים" קאי על העונג, וע"ז מחדש הכתוב, ד"מקור חיים" – היינו ש"מקור" התענוגים, שהוא "עצמות עונג העליון", נמצא רק "עמך" (בעצמותו ית'), כי אע"פ שנשמות נהנין מזיו השכינה ומרגישים עונג מאלקות, אין לזה שום ערך ודמיון כלל ל"עצמות עונג

[לאחרי שנתבאר גודל העצמות הנדרש בשביל התהוות העולמות, יבאר ענינו של עולם הבא, שהנשמות נהנין שם מזיו השכינה, ועפ"ז יבאר מאמר חז"ל ביר"ד נברא העולם הבא].

והנה כתיב כי עמך מקור חיים כו'.

לכאורה יש להבין מה מחדש הכתוב בכך ש"מקור חיים" הוא "עמך" – עם ומאת הקב"ה, והרי פשיטא שכל הנבראים חיים אך ורק מאתו ית'.

[אך הענין:]

פירוש, כי העולם הבא ידוע שהוא מה שהנשמות נהנין מזיו השכינה .

– הכוונה ב"מקור חיים" אינה רק לחיים במובן הפשוט, היינו החיות והנפש של כל הברואים שבכל העולמות, אלא גם ל"חיים" במובן של עונג, היינו החיים העליונים של נשמות בעולם הבא, שהוא ענין תענוג והנאה, ותענוגם הוא מזה ש"יושבין ונהנין מזיו השכינה".

והנאה זו שנהנין אינו אלא על פי [על ידי?] השגה שמשגיגים באלקות דוקא, כנראה בחוש שכל מי שאינו משיג השכל אינו נהנה ומתענג כלל כו'.

הנאת הנשמות מזיו השכינה היא הנאה רוחנית, הבאה מתוך גילויים נפלאים ועמוקים באלקות, וממילא מובן שרק מי שזוכה להשיג בשכלו גילויים אלו יכול ליהנות מהם; כמו שאנו רואים בחוש שכאשר האדם שומע דבר שכל עמוק אזי כל זמן שלא השיג עומק הדבר היטב בשכלו אינו מתענג מכך כלל, ורק כאשר הדבר נתפס ונקלט היטב בשכלו והבנתו הוא מתפעל ומרגיש הנאה גדולה ותענוג נפלא .

ואם כן כבר בא העונג העליון האלקי לידי תפיסא, לחיות יש ודבר מה בהשגת הנשמות עד שנהנין ממש כו'.

מאחר שהנשמות מתענגות מהשגת אלקות, על כרחך צריך לומר שהמדובר בדרגא כזו באלקות שהיא בגדר השגת הנבראים, ועד כדי כך היא נתפסת במחשבתן עד שהן "נהנין ממש", ומובן שזה אינו אלא אור אלקי מצומצם ביותר (שהרי הקב"ה עצמו לית מחשבה תפיסא ב" כלל).

– בלשון החסידות, כשאור אלקי יורד להיות נתפס בהשגתו של נברא, נק' שבא לידי בחינת "יש ודבר מה". כי מהותו של נברא היא – מציאות עצמו, מה שמרגיש את עצמו כדבר שיש לו מציאות

הבא כבר נברא ב' קודם בריאת עוה"ז בה' (שהרי בשם י"ה – ה' קדמה לה'), וצריך ביאור, שהרי העולם הבא [שכולל לא רק גן עדן אלא גם (ואדרבה – בעיקר) עולם התחי'] עתיד להיות לאחר עוה"ז, ולפי זה העולם הזה נברא קודם העולם הבא (ס' אדמו"ר האמצעי).

אך ע"פ מה שנתבאר לעיל בפירוש ב' נברא העולם הבא מובן – כי:

ובהיות כי היו"ד מתחלק אח"כ לכמה פרטי פרטיות נאמר כי ב"ה צור עולמים.

מאחר שהיו"ד מורה על נקודת ה"כלל" לגבי כל פרטי המדריגות הנמשכות ממנה, נמצא, שגם החיות דכל פרטי הנבראים דעוה"ז (שנבראו מאות ה') כלולה תחילה באות י'.

כלומר:

ראשית המשכת כללות כל החיים מאור אין סוף ב"ה היא באות י', היינו חיות מצומצמת מאד, אך חיות זו היא בבחינת נקודה כללית שבה כלולה חיות כל העולמות והנבראים כולם, הן עולם הבא והן עולם הזה; אלא שבריאת עולם הבא היא מהיו"ד עצמה, ואילו בריאת עולם הזה אינה אלא על ידי שהחיות האלקית שבאות י' באה לידי "התפשטות" באות ה' [וכפי שהולך ומבאר:]

ביו"ד נוצר כל פרטי תענוגי הנשמות שבעולם הבא, ובה' נוצר כל פרטי פרטיות התהוות הנבראים שלמטה, כמ"ש בהכראם, בה' בראם, מאין ליש.

כל פרטי המדריגות שבתענוג הנשמות בעולם הבא, שהן תענוג אלקי מזיו השכינה, נוצרו מן היו"ד עצמה (כפי שיבואר בסמוך הקשר בין עולם הבא לאות י' – היינו מצד המעלה שבאות י');

ואילו בריאת הנבראים שבעולם הזה, שכולם הם בחינת יש ומציאות ממש (שנפרדים לגמרי מאלקות ולא נרגש בהם כלל האור האלקי), היא מאות ה'.

כי ענינה של אות ה' הוא – התפשטות [כצורת אות ה"א, "שיש לה בחינת התפשטות לרוחב. . . וגם לאורך", כלומר, אות יו"ד היא נקודה בעלמא, אבל אות ה' יש לה אורך ורוחב, ועל כן מורה על בחינת התפשטות], היינו שהיא מדריגה כזו באור אלקי המתפשט לירד ולהתצמצם לדרגת הנבראים, ולפיכך הוא המקור של מציאות נבראים בעלי גבול.

העליון", היינו בחינת האור העליון כפי שהוא בעצמותו.

וכנ"ל, דבחינת האור המושגת על ידי הנשמות אינה אלא אור מצומצם ביותר.

וזהו ענין ביו"ד נברא העולם הבא, פירוש, על ידי צמצום גדול דאות יו"ד, עד"מ כתיבת היו"ד כנקודה קמנה כנ"ל, כמו כן אופן המשכת העונג מן ההעלם לגילוי הנ"ל הוא מקור כל העולם הבא שנתנין הנשמות בו.

ע"פ כל הנ"ל מובן מאמר חז"ל ביו"ד נברא העולם הבא (וצריך ביאור (כנ"ל) – מהו ענין צורת אות יו"ד למעלה, ושייכותה לעולם הבא דוקא); כי אות יו"ד, שהיא אות קטנה ביותר ("נקודה בלבד"), מורה על ענין הצמצום ("שנעלם ונסתלק הכל ולא נשאר רק כנקודה בלבד, שהוא בחינת העדר ההתפשטות לגמרי"), וכך המשכת אור אלקי וזיו השכינה באופן שהנשמות יוכלו ליהנות ולהתענג ממנו, היא על ידי צמצום עצום, כנ"ל.

ועל זה אמרו "ביו"ד נברא עולם הבא", שאופן "המשכה" זו – "על ידי צמצום גדול דאות יו"ד" – הוא המקור של כל המדריגות שבעולם הבא, שכל המדריגות שישנן בעונג הנשמות בעולם הבא, כולן נמשכו ממקורם בבחינת אות י' בלבד, היינו באור אלקי מצומצם.

והיינו מפני שהוא כולל כל פרטי פרטיות התענוגים שמתענגים הנשמות על ה' בגן עדן. כלומר, אע"פ שלגבי "עצמות עונג העליון", המשכה זו (של עונג לנשמות בגן עדן) היא מצומצמת מאד (כאות יו"ד) – מ"מ, להיותה המקור של כל המדריגות בתענוג הנשמות בגן עדן ועולם הבא, הרי "נקודה" זו דאות יו"ד היא בבחינת "כלל", שבו נכללו כל פרטי המדריגות שבתענוג הנשמות בגן עדן.

וזהו ביו"ד נברא בו'.

ונמצא, שעולם הבא, היינו כל פרטי המדריגות שבתענוג הנשמות בעולם הבא, נמשך מאות י', שנקודת היו"ד מורה על שני ענינים: צמצום – לגבי מקור כל התענוגים; ונקודת ה"כלל" – לגבי כל פרטי המדריגות הנמשכות ממנה.

[לאחרי שנתבאר ענין ב' נברא העולם הבא, ימשיך בביאור ענין בה' נברא העולם הזה, דמשמע, שהעולם

שבו מתגלה לנשמות ישראל האור האלקי הנעלם, המכוסה בנקודת ה' (שעדיין לא בא האור לידי "התפשטות", שזהו ענין אות ה' כנ"ל); [וכן בגלל שעלמא דאתכסיא בטל ומכוסה במקורו, כמו דגים שמובלעים במקורם במי הים];

משא"כ מאות ה' נברא עולם הזה, שבו נכללו גם עולמות עליונים הרוחניים שהם בבחינת "יש" ודבר בפני עצמו, נפרד מאלקות, ולפיכך נקראים "עלמא דאתגליא", לפי שהחיות האלקי שבהם היא רק מאור מצומצם ביותר, שהוא בבחינת גילוי לנבראים [וכן "לפי שהן בבחינת יש ומציאות הנראה ונגלה", כלומר, בעולמות אלה נרגשת מציאותם באופן גלוי (ואינם "מובלעים" במקורם כעלמא דאתכסיא)].

שנקרא עולה הזה להיותם עלמא דאתגליא, לכן נק' עולם הזה, פירוש "זה" על שם בחינת הגילוי עד שיכול להורות עליו באצבע כו'.

זהו גם הטעם שגם העולמות הרוחניים הנ"ל (בריאה יצירה עשי') נכללים בשם "עולם הזה", כי "זה" מורה על בחינת "גילוי", היינו על דבר שהוא גלוי לפנינו עד שיכולים להורות עליו באצבע, והיות שעולמות אלו הם בבחינת "עלמא דאתגליא" – שהחיות האלקי שבהם היא בבחינת התפשטות וגילוי [וכן – שמציאותם היא בהתגלות (ולא מכוסה) ובטלה באלקות] – לכן נכללים בתואר "עולם הזה".

כמו כן נקרא כה"א נברא העולם הזה, הענין הוא על שם בחינת עלמא דאתגליא שנק' זה:

[לסיכום: האור האלקי שנתפס על ידי הנבראים – שהוא הגורם עונג לנשמות בגן עדן ובעולם הבא, וממנו נבראו העולמות מאין ליש – נמשך מאתו ית' רק על ידי צמצומים רבים, והוא ירידה גדולה לפניו ית', ולפיכך אינו נמשך אלא על ידי מעשה התחתונים].

וזהו שלמדו ענין זה מ"בהבראם" – "בה' בראם", דלשון בריאה מורה על התהוות מאין ליש.

ולא עולם הזה השפל דוקא, אלא כל העולמות דבריאה יצירה עשי' הנק' עולמות הנפרדים בעלי גבול, ובכלל זה גם העולמות העליונים שהן בבחינת גבול השגה [והשגה?] כו'.

אע"פ שלשון חז"ל הוא "בה' נברא עולם הזה" – כאן אין הכוונה ב"עולם הזה" רק לעולם הזה הגשמי והחומרי, אלא הכוונה היא גם לעולמות עליונים (הנקראים בריאה יצירה עשי' [הרוחנית]), שהם עולמות רוחניים, שגם עולמות אלו נק' כאן "עולם הזה".

לפי שעולמות אלה הם מציאות "יש", שבהרגשתם הם נפרדים מאלקות, ובמילא הם בגדר גבול – משא"כ עולם האצילות, שהוא אלקות ממש, הוא בבחינת "אין סוף" – ולכן, לגבי עולם האצילות נקראים לפעמים גם עולמות בריאה יצירה עשי' (אף שהם רוחניים) בשם "עולם הזה" (וכפי שיבואר בסמוך הקשר בין מציאות "יש" לתואר "עולם הזה"), וכאן לשון חז"ל "בה' נברא עולם הזה" כולל גם עולמות עליונים אלה.

ואין הפרש בין יו"ד לה"א, אלא שביו"ד נברא עלמא דאתכסיא, שהוא העולם הבא נהנין מזיו הנ"ל, ובה"א נברא עלמא דאתגליא כו', הן העולמות שנתהוו מאין ליש ודבר כו'.

מכיון שכן, נמצא, שלא רק מאות יו"ד אלא גם מאות ה' נבראו עולמות עליונים רוחניים, ואין הפרש בין הבריאה מאות י' לבריאה מאות ה' אלא רק באיזה סוג עולם מדובר.

דמאות י' שהיא בחינת נקודה, נברא העולם הבא שנקרא (בזהר) "עלמא דאתכסיא" (עולם מכוסה), לפי

יא דיני חוטי הציצית, סעיף לה

להחמיר על עצמו ולעשות כדבריהם — לא יעשה כן אלא בטלית קטן, כדי שלא יהיה נראה לכל ומתחזי כיוהרא:

לה יש אומרים שאין לעשות הציצית בבגד כמו שאנו עושים, אלא יעשה שני נקבים בבגד ויטיל הציצית בנקב האחד ויוציאם דרך נקב השני. ואין הלכה כ"יש אומרים" אלו, והבא

יב דברים הפוסלים בציצית ובו ז סעיפים

הרי נשתיר כדי עניבה, מכל מקום פיון שבכל אחד מראשי חוט זה שנפסק היוצא חוץ לקשר אין בהם כדי עניבה בכל אחד לבדו — אם כן הרי הם כאלו לא היו כלל, דכל פחות מכדי עניבה — הרי הוא כמו שאינו, ואם כן הרי הוא כאלו לא נשתיר כלום מן החוט האריך:

א ויש אומרים שלעולם אין מכשירין אפלו אם נשתיר כדי עניבה, אלא אם כן נשתירו ב' חוטי ארפין שלמים, דהיגו ד' ראשים שכל אחד יש בו י"ב גודלין, מפני שזהו שעור ומנן חוטי לכן בזמן שהיה תכלת, ולכן אף עכשו שאנו צריכים להשלים ב' חוטי לכן במקום ב' חוטי תכלת, מכל מקום להשלמה זו די בחוטי הפסוקים שיש בהם כדי עניבה, פיון דבשעת הטלת ציצית לבגד היו כל החוטי שלמים, אבל ב' חוטי שהם עקר המצוה והיו צריכין להיות אף בזמן שהיה התכלת, אלו החוטי צריכין להיות לעולם בשלמות, ואז מכשירים בשאר החוטי אם נפסקו ונשתירו כדי עניבה בכל אחד מב' החוטי הארפיים הנפסקים.

לפיקוף, אם נפסקו ג' ראשים מהשמונה ראשים, אפלו נשתיר בכל אחד מהם כדי עניבה — פסול, לפי שיש לחוש שמא אין ב' ראשים שנפסקו יוצאים מחוט אחד ארוך, אלא כל אחד ואחד מהם בפני עצמו הוא יוצא מחוט אחד ארוך, ואם כן הרי לא נשתירו ב' חוטי ארפין שלמים.

אבל אם לא נפסקו אלא ב' ראשים, אם נשתיר באחד מהם כדי שיוכל לעשות עניבה קטנה, אפלו אינו יכול להכניס תוף העניבה חוטי אחרים אלא אותו החוט לבדו שבו עושה העניבה — כשר, שהרי אפלו אם אלו הב' חוטי שנפסקו הם יוצאין מחוט אחד ארוך, אף-על-פי-כן לא נפסק חוט האריך לגמרי, שהרי נשתיר בו כדי עניבה.

אבל אם לא נשתיר בשום אחד מהב' ראשים שנפסקו כדי עניבה קטנה, אם אלו ב' ראשים אינם יוצאים מצד אחד של הקשר אלא אחד מהם מצד זה ואחד מהם מצד זה, או אפלו אם שניהם יוצאים מצד זה, אלא שלא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיה ד' ראשים מנחים תמיד ביחד מצד אחד של הקשר — פסול, לפי שיש לחוש שמא אלו ב' הראשים אינן יוצאין משני חוטי ארפיים אלא שניהם יוצאים מחוט אחד ארוך, ואם כן הרי נפסק חוט אחד מן הד' ארפיים ולא נשתיר ממנו אפלו כדי עניבה, ואין כאן אלא ג' חוטי ארפיים, ואין ציצית פחות מד' חוטי, כמו שנתבאר בסימן יא.

אבל אם אלו ב' הראשים יוצאים מצד אחד של הקשר, ובעת עשיית הציצית דקדק לתת סימן בד' ראשים, בענין שלעולם ד' ראשים הללו הם מנחים תמיד ביחד בצד אחד של הקשר, אפלו

א אף-על-פי שבבגד בארנו שבשעת הטלת הציצית בבגד יהיה ארוך כל חוט מהח' חוטי י"ב גודלין, מכל מקום אם לאחר שהטיל הציצית נפסקו כל הח' חוטי, ולא נשתיר מכל חוט וחוט מד' חוטי הארפין אלא כדי לעשות בו עניבה על כל חוט וחוט משאר חוטי הפסוקין מד' חוטי הארפיים על כל אחד ואחד בפני עצמו, דהיגו, אם נפסקו כל הח' חוטי — צריך להיות בחוט הנפסק מד' חוטי הארפיים ג' פעמים כדי עניבה על חוט אחד. ואפלו אם לא נפסקו אלא ז' חוטי — צריך להיות בחוט הנפסק מד' חוטי הארפיים ג' פעמים כדי עניבה על חוט [אחד], ואם יש בו כשעור הזה — כשר.

ויש אומרים שאפלו לא נשתיר בכל חוטים הפסוקים מד' חוטי הארפיים אלא כדי שיוכל לעשות מכל חוטי הפסוקים מד' חוטי הארפיים עניבה אחת מכלם יחד — כשר. ויש להחמיר כפסבא הראשונה:

ב במה דברים אמורים שצריך להיות בחוטי הפסוקין כדי עניבה, כשנפסקו ה' חוטי מהשמונה או יותר, אבל אם לא נפסקו אלא ד' חוטי מהשמונה, אף-על-פי שלא נשתיר מהם כלום, אם כל הד' חוטי שנפסקו הם מצד אחד של הקשר, ודקדק בעת הטלת הציצית בבגד לתת סימן בד' ראשי החוטי בענין שלעולם ד' [ראשים] הללו הם מנחים מצד אחד של הקשר והד' ראשים האחרים הם מנחים מצד השני של הקשר — כשר, משום שהרי נשתיר מכל חוט וחוט שנפסק הראש השני שיש בו אפלו יותר מכדי עניבה.

ולא עוד, אלא אפלו אם נפסקו כל הח' חוטי, וד' מהם נפסקו לגמרי וד' חוטי אחרים שמצד הב' של הקשר לא נשתיר בהם אלא כדי עניבה — כשר, פיון שנשתיר מכל חוט מד' חוטי הארפיים כדי עניבה — אין צריך יותר.

במה דברים אמורים? כשהיו כל החוטים הפסוקין מצד אחד של הקשר, אבל אם היו מב' הצדדים, אפלו לא נפסקו אלא ב' חוטי מהשמונה אחד מצד זה ואחד מצד זה ולא נשתיר בהם כדי עניבה, או אפלו אם היו הב' חוטי הפסוקין מצד אחד של הקשר, אלא שלא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו הד' ראשים מנחים ביחד לעולם מצד אחד של הקשר, אם כן יש לחוש שמא אלו ב' חוטי הפסוקים הם חוט אחד מד' חוטי הארפיים, אם כן הרי נפסק חוט אחד מד' חוטי הארפיים לגמרי ולא נשתיר ממנו כדי עניבה — לכן הציצית פסולים, מפני שחסר אחד מהד' חוטי הצריכים להיות בציצית מן התורה.

ואם אין בכל אחד מב' החוטי מהשמונה הנפסקים לבדם כדי עניבה, אבל אם נצרך מב' השוירים שנשתירו בהם יהיה כדי עניבה — אפלו הכי יש לפסל, אף-על-פי שמחוט הארוך שנפסק

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֶפְלוּ אִם נִפְסְקוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵם פְּרוּכִים בְּגָדִיל וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר בָּהֶם מִמָּקוֹם שֶׁנִּפְסְקוּ עַד מָקוֹם שֶׁיּוֹצְאִים מִן הַפֶּנֶף דִּהְיִנּוּ הַתְּחִלַּת הַגָּדִיל אֲלֵא כִּדֵי עֲנִיבָה — פֶּשֶׁר.

וְלִסְבָּרָא הִרְאֵשׁוּנָה שֶׁבְּרֵאשׁ סְעִיף ב אֶפְלוּ נִפְסְקוּ כָּל הַחוּטִין הַפְּרוּכִין בְּגָדִיל וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֲלֵא כִּדֵי עֲנִיבָה — פֶּשֶׁר. וּמִכָּל מָקוֹם בְּאוֹתוֹ מִקְצַת גָּדִיל שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר — יִתִּיר מִמֶּנּוּ קְצַת פְּרִיכוֹת, כִּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ גַם כֵּן עֲנָף מֵעֵט, כִּגוֹן אִם נִשְׁתַּיֵּר מִן הַגָּדִיל ג' חוֹלִיוֹת — יִתִּיר מִמֶּנּוּ ב' חֲלִיוֹת וְיִגִּיחַ חוֹלִיאָא אַחַת, כִּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שְׁלִישׁ גָּדִיל וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עֲנָף.

וּמִנְהַג הָעוֹלָם לְהַחֲמִיר לְהַצְרִיף כִּדֵי עֲנִיבָה מִן הָעֲנָף הַיּוֹצֵא מִן הַגָּדִיל פֶּסְבָּרָא הִרְאֵשׁוּנָה שֶׁבְּסְעִיף זָה. אֲבָל אִם אֵי אֶפְשָׁר בְּעֲנָן אַחֵר, כִּגוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צִיצִית מְצוּיִים — יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל סְבָרָא הִאֲחָרוֹנָה. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִבְרָךְ עַל צִיצִית אֱלוֹ, דְּסַפֵּק בְּרַכָּה לְהַקְלֵל, וְגַם לֹא יֵצֵא בָּהֶם בְּשֶׁבֶת לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים:

נִפְסְקוּ ב' הִרְאֵשׁוּנָה לְגַמְרֵי וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר בְּשׁוּם אֶחָד מֵהֶם כִּדֵי עֲנִיבָה — פֶּשֶׁר, מִשּׁוּם דְּבִדּוּדָאֵי אֱלוֹ הַב' רֵאשִׁים הֵם יּוֹצְאִים מִב' חוּטִין אֲרָכִים, וְאִם כֵּן הָרִי נִשְׁתַּיֵּר בְּכָל אֶחָד מִב' חוּטִין אֲרָכִים יוֹתֵר מִכִּדֵי עֲנִיבָה, דִּהְיִנּוּ הִרְאֵשׁ הַשְּׁנֵי הַשְּׁלֵם:

ד מִנְהַג הָעוֹלָם לְהַחֲמִיר פֶּסְבָּרָא הִאֲחָרוֹנָה. אֲבָל בְּשֶׁעַת הַדְּחָק, כִּגוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צִיצִית מְצוּיִים לְחַקֵּן — יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל סְבָרָא הִרְאֵשׁוּנָה, כִּי כֵן עֲקָר:

ה כָּל מָקוֹם שֶׁצָּרִיף כִּדֵי עֲנִיבָה וּמַחֲמַת שֶׁהַחוּטִין עֲבִים אֵין יְכוֹל לְעַנְבֵן וְאֱלוֹ הֵיוּ בֵּינוֹנִים הֵיחָה בָּהֶם כִּדֵי עֲנִיבָה — פֶּשֶׁר, כִּיִּן דְּאֱלוֹ לֹא הֵיוּ עֲבִים כָּל כֵּף הֵיוּ פְּשָׁרִים מַחֲמַת שֶׁאֵזוּ הֵיחָה בָּהֶם כִּדֵי עֲנִיבָה, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין לְפִסְלָם עֲכָשׁוּ פֶּשֶׁהֶם גַם כֵּן עֲבִים וְנִפְרִים יוֹתֵר:

ו כָּל מָקוֹם שֶׁצָּרִיף לְהַשְׁתַּיֵּר כִּדֵי עֲנִיבָה — יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיף לְהַשְׁתַּיֵּר כָּל הַגָּדִיל שְׁלֵם וּמִן הָעֲנָף יִשְׁתַּיֵּר כִּדֵי עֲנִיבָה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשכ"א

ברוקלין.

הארברך הווי"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת

שמים מו"ה יצחק שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב שבט, בו כותב מה ששמע ומסתמכים בפסוקים ורמזים כו'.

הנה בכלל - אין להכנס בחשבונות האמורים שענין בזה רק לאלו שיש בידם איזה מסורה וכיו"ב. משא"כ בלאו הכי - הרי כל אחד ואחד מאמין בביאת משיח וכו' ואחכה לו בכל יום שיבוא. אלא שביחד עם זה - על כל אחד לעשות כל התלוי בו למהר ולהחיש ביאת משיח צדקנו. ובפרט - הוא ע"י הפצת המענינות חוצה, כידוע אגרת הקודש של הבעש"ט מענת מלכא משיחא - לכשיפוצו מעינותיך חוצה קאתי.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבו.

ולפלא שאינו מזכיר ע"ד יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל בעשירי בשבט, אף שתקותי חזקה שהתועדו וגם תהי' תוצאות כמפורש במכתב בעל ההילולא ליום ההילולא של כ"ק אביו אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

כי בודאי בחי' האין לא ישרה כ"א בחכמה שהוא כלי מוכן לקבל הארת האי"ן דכתר אבל לא במקום אחר כו', ויש בחי' השתל' שנק' י"ש מי"ש, והיינו בחי' יש האמיתי לא ישרה כ"א דוקא ביש גמור, והטעם כי גם בחי' האי"ן אינו כלי מוכן לקבל השראת בחי' יש האמיתי [להיות אין ערוך כלל, כ"א דוקא ביש גמור שם דוקא ישרה בחי' יש האמיתי] היות בחי' היש הגמור תכלית ההסתרה היותר אחרון שם דוקא אפשר להיות שורה בו בחינת יש האמיתי כמו שהוא ממש.

ומכ"ז יובן ג"כ שורש בחי' שבת שהוא בחי' שביתה ממלאכות הנפש ומקומו בבחי' יחידה לזאת ה[נ]שוו בו בחי' השבת שאצל הצדיקים הגדולים שמקבלים בבחי' עונג ודביקות נפלא עם בחי' השבת שבהמון עם שהוא שביתה ומנוחה ממלאכה גשמיות [נ]מעונג דאכילה ושת"י גשמית השראת בחי' יחידה שזה בהם ממש, ואדרבה במנוחה גשמיות שם דוקא תהי' השראת בחי' יחידה, וכדוגמת ד' אמות של אדם. וזהו אל יצא איש ממקומו היינו בחי' ד' אמות שבו השראת בחינת יחידה. וכמו כן יובן למעלה בבחינת אדם העליון שנקרא ז"א בחינת יחידה שלו היינו בחינת יש האמיתי דבחינת עצמות האין סוף לא בבחינת האין המקור לחכמה ולא בהארת ה[נ]אין שבחכמה ומדות שלו כי אם דוקא בבחינת יש גמור שלו היינו בבנין הפרצופים וקיום היש דעשר ספירות שבו, שם דוקא ישרה בחינת יש האמיתי דבחינת יחידה שלו. מה שאין כן בשאר המצות כמו תפילין ושאר מצות שעיקר מצותה בעבודה ועשי', בודאי יש בזה חילוקי מדריגות שהצדיקים עושים באהבה ויראה בכוונת ועונג, משא"כ הקטנים מהם כו'. וזהו מנוחה שלימה מבחי' שלימותא דכלא בחי' היש האמיתי שאתה רוצה בה בעצמותו, יכירו בניך וידעו כי מאתך העצמי היא מנוחתם שבמנוחת העשי' היות כי במנוחה שבעשי' דוקא שם תשרה הארת בחי' יחידה, וזהו ועל מנוחתם יקדישו את שמך בחי' מס"נ על קידוש השם שהוא בחי' יחידה, והשראתה הוא בבחי' מנוחה שבעשי' דוקא וד"ל.

והנה להבין ענין בחי' יחידה מה היא, הוא בחי' עצם נקודת יהדות שנמצא בכל נפש מישראל אף בפחותים וקלים. ולזאת נמצא בחי' מס"נ על קידוש השם אף בקל שבקלים והוא מצד בחי' יחידה והוא למעלה אף מבחי' מזל הנזכר בגמרא על דניאל וחביריו דאע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזי אשר מבחי' מזל הנ"ל נופל עכ"פ לפעמים הרהורי תשובה במוח ולב בלתי הכנה מוכנת במוחו ולבבו והוא מבחי' מזל' הנ"ל היינו בחי' מקיפי הנפש אבל בחי' יחידה אינה שייך כלל לשום בחי' התפעלות מוח ולב, ואף להיות מעורר כו' והוא בחי' עצם יהדותו ולזאת אינו נוגע לבחי' יחידה שום פנימיות הנפש להיותו אינו שייך כלל לבחי' גילוי הנפש, וזהו כולך יפה רעייתי מצד בחי' היחידה שהיא שלימה בכל פחותי הערך ואפילו מי שעבר כל עבירות שכתורה מלבד מאותן הידועים, וז"ש שובה ישראל עד הוי' אלקיך והיינו אפילו מי שגם בכל שם הוי' יכול לשוב בתשובה שלימה מצד בחי' יחידה לזאת בודאי לא ידח ממנו נדח [ח"ו] מצד בחי' היחידה ששלימה בכל איש ישראלי מצד היותה אינה שייך כלל לחיבור הנפש בכלי המוח ולב. והנה מקום להשראתה לא נמצא בכלי הגוף כ"א בד' אמות של אדם שבודאי רחוק ערכה מאד מערך הנפש וכלי הגוף דמוח ולב המוכנים לקבל צורת השכל ושם לא תשכון הארת בחי' יחידה, גם בבחי' מקיפים של הראש עד מקום כלות הגבהת הידים בנושאת כפים דכהן. ואף לא בבחי' הלבושים דאף שהן לבוש גשמי לגבי ערך כלי המוח והלב, גם בהם לא ישכון הארת בחי' יחידה כ"א מקיפי הנפש שורה על בחי' הלבושים אבל לא בחי' יחידה, ואף גם בית שהוא מקיף עוד יותר חיצוני ישכון בו מקיפים היותר עליונים מעל גבי הלבושים אבל לא בחי' יחידה עצמה כ"א דייקא בד' אמות הרחוקים בתכלית בריחוק אשר אין ריחוק יותר ממנו שם דוקא ישכון הארת בחי' יחידה, וכידוע שכל איש הישראלי העובר בארץ העמים מתברר עי"ז, והיינו ע"י בחי' יחידה שלו בד' אמות. וכדוגמא זו יובן למעלה ג"כ שיש שני בחי' בהשתל' היינו בחי' השתל' יש מאין והיינו מבחי' החכמה ולמטה וכמ"ש והחכמה מאין תמצא ובוזה יש בחי' השתל' מעלה ומטה

בס"ד. ש"ת צב"ר, אַטוּאָצק.

אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנא' נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע, רב הונא ברי' דר"י חלש, על רב פפא לשיולי בי, חזיי' דחליש לי' עלמא (שהי' ר"ל מסוכן ומיואש מן החיים) אמר להו צביתו לי' זוודתא (הכינו לו צדה לדרך, מה היא צידת המתים תכריכין, רש"י), לסוף איתפח (נתרפא, רש"י), הוה מיכסף ר"פ למחזיי', אמר לי' (לרב הונא) מאי חזית (בעת החולי ר"ל) אמר להו אין הכי הוה (שנקנסה עליו מיתה ר"ל, אלא) דאמר להו הקב"ה, הואיל ולא מוקים במילי' (אינו מעמיד על מדותיו, רש"י) לא תקומו בהדי' (לא תדקדקו אחריו, רש"י) שנא' נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון לעובר על פשע, לשארית נחלתו², אמר רבי אחא בר חנינא אלי' וקוץ בה, לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים (ר"ה די"ז ע"א). והנה המעביר על מדותיו הוא ע"י עבודת הלב, במקום משכן המדות הם בלב, ולהיות מעביר על מדותיו הוא ע"י עבודת הלב, ולכאו' הרי עבודת המוח היא למעלה במעלה ומדרגה מעבודת הלב, ואומרו כל המעביר על מדותיו משמע דמדייק עבודת הטבת ותיקון המדות דוקא. דהנה בעבודת המוח הוא ג"כ שפועל במדות שבלב, אלא שזה בא בדרך ממילא, מגילוי אור המוחין בלב, ועבודת הלב הוא הכוונה דכל עבודתו הוא בתיקון וזיכוך המדות דוקא, ועי"ז הוא שמעבירין לו על כל פשעיו, ולא זו בלבד אלא שזוכה לחיים, ורק כתנאי למי שמשים עצמו כשיריים, דמשמע דמה שמשים עצמו כשיריים הוא המשך העבודה, והיינו שאינו שיריים ממש אלא שמשים עצמו כשיריים, והגם שרק משים עצמו כשיריים, הוא המשך העבודה האמיתית דמעביר על מדותיו שהוא עבודת הלב.

התחלה. יקשה הלא עבודת המוח גבוה מעבודת הלב ולמה המעביר על מדותיו מעבירין וכו' וזוכה לחיים.

ולהבין זה ילהק"ת מה שנת"ל דבכל הנבראים יש בהם ב' ענינים, הא' גוף הנבראי' שהוא חומר, והב' אור שפע האלקי השופע בו שהוא צורת הנבראי', ודבר זה הוא בשוה הן בהנבראי' התחתונים והן בהנבראי' העליונים, וחומר הנבראי' נקרא בשם חשך לגבי אור נפשם ונשמתם, אמנם בהתלבשות האור בהנברא נעשה כערכו ומהותו של הנברא, ויבאר בהנפש וכחותיו באופן שהם טרם התלבשותם שהם מופשטי' מהחוש דגשם לגמרי, ובהתלבשותם נעשי' כערך כחות הטבעים, ויבאר דשכל הוא מציאות, וכל מציאות מוכרח ההגבלה עליון ותחתון, ובכללותו נחלק לג' סוגי', שכל אלקי אנושי וטבעי, דכל אחד מתרחב במרחב רב, אמנם זהו ההצטיירות דפרטי חלקיו במציאותו העצמי ועם זה אינו יוצא מהגבלתו והגדרתו, אבל כולם מוגדרים בהגדרה כללית שזה מורה בהיחס שביניהם, וביחס זה אין הפרש אם הוא יחס חיובי או שלילי, דהיחס הזה לבד שמתאר מציאותן של חלקיו העצמיים במעלה ומטה שבו בעצמו ובכללות תוארו וענינו המוגבל, הוא גם מגביל חלקי המציאות של מי שהוא מתייחס אליו, ובזה יבאר כי מה שהשכל הטבעי משיג השגה אלקית הוא רק המדרי' היותר אחרונה והמטה שבשכל אלקי, ויבאר כי הכוונה העליונה בירידת הנשמה הוא זה שהנה"א יתלבש בהנה"ט, דע"י התלבשות בא לידי השגות והתפעלות מורגשות, כי במדות יש אהוי"ר מכוס' ומגולים, וההפרש שביניהם, אמנם הכוונה העליונה בשביל העבודה בכירור וזיכוך הוא ע"י אהוי"ר המגולים שהם בהתגלות הלב, שבזה ב' ענינים, הא' דגם הנה"ט יכול לקבלו ואפשר לו לבוא באהבה לד', והב' שנוגע בעבודה בפועל בכל היום שיהיו עשיותיו לש"ש כמ"ש רבינו בסש"ב כי דו"ר שבהתגלות לבו הם המתלבשים במעה"מ להחיותם לפרחא לעילא, הרי דכחות הרוחניים בהתלבשותם בכחות הטבעיים מתגשמים כערך הכחות הטבעיים להיות בכחי' חיי בשר.

לקמן במקומם.

(2) מיכה ז, יח.

(1) בגוכתי"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ב"עניני מאמרי רצ"ב, נרשם: "אמר רבא כל המעביר על מדותיו, וכו' ה' פרקים. יח ענינים" - נעתק

לקוטי דיבורים [ב] כ כסלו ג"ד

של"ה הקדוש, הרי במשך ההדפסה לפני שנגמרה כל ההדפסה קנהו בקונטרסים, וספר קדוש זה הלהיב והלהיט לבבות בני ישראל ושלטה עין רעה, והיו אז ר"ל גזירות ת"ח ות"ט הידועות) אך ת"ל היתה שנת מנוחה. הבעש"ט חי כ"ו שנה כאיש פשוט. עשר שנים למד אתו מורו ורבו הקדוש ואז נתגלה, והיה פרנס כ"ו שנה.

פעם - מספר הרה"ח הרד"ץ בשם הנ"ל - ישב הרה"ק הר' מנחם מענדל זצ"ל בסעודת יום טוב של חג השבועות, והיה בדביקות גדולה, ואחר כך פתח ואמר:

ד. הרה"ח רד"ץ סיפר ששמע מאביו הרה"ח הרב ר' פרץ ששמע מהחסיד הישיש ר' יעקב מהורודוק שהיה מקושר להרה"ק ר' מנחם מענדל זצ"ל, אשר שמע מכ"ק הרה"ק ר' מנחם מענדל זצ"ל, כי הבעש"ט נולד בח"י אלול תנ"ח, וסימן אותה שנה הוא נח"ת וחת"ן. בשנה שבה נולד הבעש"ט הדפיסו בפעם השניה את השל"ה הקדוש בעיר אמשטרדם, וגם אז היה קטרוג ר"ל למעלה על בני ישראל במדינת פולין כמו שהיה ר"ל הקטרוג הראשון מיד כשנתפרסם ספר של"ה (כשהדפיסו ספר

כתר, חכמה, בינה של חסידות. פני קדשו של כ"ק אדמו"ר נשתנו והתלהב מאד, עמד מלוא קומתו ואמר: הדבר כך רק בכללות הגילוי מלמעלה, כלומר בסדר התגלות תורת החסידות בדרך מלמעלה למטה, הרי אצלנו הבעש"ט, המגיד ממזריטש והרבי, הם כתר-חכמה-בינה של חסידות, וכך הדבר במוחש בפועל, סדר התגלות הבעש"ט הוא כסדר גילוי הכתר, אשר מתעלם ומתגלה, ובהתגלותו הוא כתר ומקיף, עומק רום ועומק תחת כאחד. וכך היה סדר ההתגלות של הבעש"ט, תחילה היה נסתר ונעלם ואחר כך התגלה, ובהתגלותו היה זה מקיף הכללי, הסובב ומקיף עומק רום ועומק תחת כאחד, עליית הנשמה ומופת בהשוואה גמורה.

את המגיד לא "לקח" הבעש"ט לא במופתים ולא במקיפים. המגיד חיפש השכלה, נקודת החכמה, וכשמצא אותה אצל הבעש"ט – הוא נעשה שלו.

על הרבי לא השפיע גם השכלה, הוא חיפש הבנה. אבי – ה"צמח צדק" – סיפר לי שהסבא – רבנו הזקן – סיפר לו: כשעמדתי כבר ברוך השם במעמד בידעת התורה, חיפשתי הבנה. אז נשמע בעולם שישנם שני מקומות, וילנה ומזריטש – בוילנה מלמדים ללמוד, ובמזריטש מלמדים להתפלל – אני חיפשתי את ה"בינה ליבא", ועל פי נס באתי למזריטש, ומצאתי שם ברוך השם מה שחיפשתי, ובמדה מרובה.

אך כל זה הוא בסדר באופן מלמעלה, כסדר ההנהגה של ההשגחה העליונה, במקום המדריגות. בסדר העבודה הרי הבעש"ט, המגיד ממזריטש והרבי הם – חכמה-בינה-דעת. וסיים בפסוק⁵:

הו"י – כדי שתהיה הרגשה של שם הו"י בעולם בהבנה וקליטה, בחכמה יסד ארץ – הבעש"ט, כונן שמים בתבונה – המגיד ממזריטש, בדעתו – שהיא הדעת של גליא שבתורה וחסידות עם עבודה שבלב במסירות נפש בפועל, תהומות יבקעו – הרבי, שעל ידי זה, ושחקים – כל הרביים שבעבודתם והזרכתם ממחים הם את לב האבן ועושים לב בשר, ירעפו טל – עד ביאת המשיח.

"יודע ד' ימי תמימים"¹ – אפשר לדעת את שם ד' מ"ימי תמימים" הממשיכים אלקות בעולם ומקשרים עולם עם אלקות, שבכך עושים את העולם שלם ובכך משלימים רצון האלקות. הרבי הבעש"ט חי פעמיים כ"ו ופעם אחת עשר, כ"ו השנים הראשונות הן כמספר שם הו"י הנעלם, ולכן היה נסתר, כ"ו השנים האחרונות הן כמספר שם הו"י הגלוי, ולכן היה בהתגלות, אלא כדי שיוכל להתגלות היה צריך להיות הסדר של עשר ספירות, שהן עשר השנים האמצעיות. "ונחלתם לעולם תהיה" – בתורת הבעש"ט נבוא לארצנו הקדושה – ויצא בריקוד בשמחה גדולה.

ה. החסיד המקובל ר' ליב נ"ע הופמן, הסביר את תורתו של הרה"ח הרד"ץ הנ"ל בענין שני שמות הו"י: "אתה הוא הו"י לבדך"² – ג' הבחינות שלפני הצמצום, אַתָּה – עצמות ברוך הוא דלא אתרמיז בשום אות וקוץ, והסביר ענין האותיות והתגין שלהן, שאותיות באיזו מדריגה שהן, הן בעלות תמונה ותבנית, גם קוצי דאתון אינם מופשטים מגילוי של תבנית, ולכן "אותיות" פירושן מלשון "אתא" שהוא גילוי, אבל אַתָּה – עצמות ברוך הוא, דלא אתרמיז בשום אות וקוץ, בלי שום תמונה ותבנית. הוא – פירושו שם הו"י הנעלם. הו"י – הכוונה על שם הו"י שבעצמות, וזהו לַבַּדְךָ כמו שהוא לפני הצמצום, שזהו בחינת "הו"י לבדך", בחינת מלכות דאין סוף כמו שהוא לפני הצמצום, להיות הו"י לאחר הצמצום בפרצופים העליונים הכלליים, וכדי שיהיה גילוי זה, הוא על ידי העשר ספירות שבמלכות דאין סוף, ואז על ידי ספירת מלכות דמלכות היה יכול להיות גילוי זה.

באחת הפעמים – מספר הרה"ח ר' ליב נ"ע – שהייתי ב"יחידות" אצל כ"ק אדמו"ר ושאלתי כמה ענינים, והיה רשום בזכרוני עוד כמה ענינים לשאול, אך כיוון שכבר התארך זמן עמידתי יותר ממדת ההגבלה שקבע לי הגבאי ר' לויק משרת³, הרי למרות שכ"ק אדמו"ר הראה לי פנים מאירות בדיבור ארוך ובמענות ברורות על כל שאלותי, אך כיוון שר' לויק משרת פתח זה פעמיים את הדלת⁴, התחלתי לצאת, וכ"ק אדמו"ר ברכני, ובהסתכלו בי אמר לי: "ליבע, אתה חושב מכוח הבעש"ט, מה ברצונך לשאול? – שאל!" – ואמרתי: משום מה נקבע בדעתי שהבעש"ט, המגיד ממזריטש ורבנו הזקן הם

לצאת, ופחדו של ר' לויק משרת היה על כל אנ"ש, כי ידעו אשר בפעם הבאה לא יתן להיכנס ל"יחידות".
(5) משלי ג, יט.

(1) תהלים לז, יח.
(2) תפלת ויברך דוד.
(3) היה מסדר מי יכנס תחילה ומי אחר כך.
(4) פתיחת הדלת היתה הוראה מצד ר' לויק משרת כי הגיע הזמן

כא א ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כס"י: ב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם כס"י: ג אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו כס"י: ד אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו כס"י: ה ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא יצא חפשי כס"י: ו והגישו רש"י

א ואלין דיניא די תסדר קדמיהון: ב ארי תזבן עבדא בר ישראל שת שנין יפלח ובשביעתא יפוק לבר חורין מגן: ג אם בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק אם בעל אתתא הוא ותפוק אתתא עמה: ד אם רבונה יתן לה אתתא ותליד לה בנין או בנן אתתא ובנהא תהי לרבונהא והוא יפוק בלחודוהי: ה ואם מימר יימר עבדא רחימנא ית רבוני ית אתתי וית בני לא אפוק לבר חורין: ו ויקרבנה רבונה לקדם

(א) ואלה המשפטים. (שמות רבה) כל מקום שנאמר "אלה", פסל את הראשונים, "ואלה", מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח? לומר לה שששים סנהדרין אצל המקדש. (ספרים אחרים: המזבח, ופרושו בעזרה): אשר תשים לפניהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לא תעלה על דעתך לומר: 'אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים, עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופרושו, לכך נאמר: "אשר תשים לפניהם", כשליחן הערוף ומוכן לאכל לפני האדם: לפניהם. (גיטין פח) ולא לפני עובדי כוכבים, ואפלו ידעת בדין אחד שהם דינין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערפאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני ארמיים מחלל את השם ומיגר את שם האלילים להשביחם (ספרים אחרים: להחשיבם), שנאמר: (דברים לב) "כי לא כצורנו צורם, ואיבינו פלילים", כשאויבינו פלילים, זהו עדות לעלוי יראתם: (ב) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד פועלי שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד"? ומה אני מקיים (ויקרא כה) "והתנחלתם אותם", בלקוח מן הפועלים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש? תלמוד לומר: (דברים טו) "כי ימכר לך

אחיד העברי", לא אמרתי אלא באחיד: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש? כשהוא אומר "וכי ימוך אחיד עמו ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה"? בנמכר בבית דין: לחפשי. לחרות: (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כתרגומו: אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכפוף, שלא בא אלא פמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ): אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הפתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסר לו שפחה פנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית? תלמוד לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפלו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שנאמר: (דברים טו) "אחיד העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש: (ה) את אשתי. השפחה: (ו) אל האלהים. (מכילתא)

אחיד העברי", לא אמרתי אלא באחיד: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש? כשהוא אומר "וכי ימוך אחיד עמו ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה"? בנמכר בבית דין: לחפשי. לחרות: (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כתרגומו: אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכפוף, שלא בא אלא פמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ): אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הפתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסר לו שפחה פנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית? תלמוד לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפלו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שנאמר: (דברים טו) "אחיד העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש: (ה) את אשתי. השפחה: (ו) אל האלהים. (מכילתא)

אֲדַנּוּ אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל־הַדָּלֶת או
 אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדַנּוּ אֶת־אָזְנוֹ בַּמְּרִיעַ
 וְעָבְדוּ לְעֵלָם ^(ל"ו) ז וְכִי־יִמְכַר אִישׁ אֶת־
 בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים ^{כס"י}:
 ה אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיהָ כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא קָרִי אֲשֶׁר־לוֹ
 יַעֲדָה וְהַפְּדִיהָ לְעַם נְכָרִי לֹא־יִמָּשַׁל לְמַכְרָהּ

רש"י

דינא ויקרבנה לות דשא או לות
 (דילות) מזוזתא וירצע רבונה ית
 אודנה במרצעא ויהי לה עבד
 פלח לעלם: ז וארי זבן גבר ית
 ברתה לאמהו לא תפוק כמפקנות
 עבדיא: ח אם בישא בעיני
 רבונה דיקימה לה ויפקנה לגבר
 אחרן לית לה רשו לזבונה

(ז) וכי ימכר איש את ביתו לאמה. (מכילתא.
 ערכין כט) בקטנה הכתוב מדבר. יכול אפלו הביאה
 סימנים? אמרת: קל וחמר. ומה מכורה קדם לכן
 יוצאה בסימנין, כמו שכתוב: "ויצאה חנם אין
 כסף", שאנו דורשים אותו לסימני נערות, שאינה
 מכורה, אינו דין שלא תמכר?: לא תצא כצאת
 העבדים. כיצאת עבדים פנענים שיוצאים בשן
 ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עוכדת שש
 או עד היובל או עד שתביא סימנין, וכל הקודם,
 קודם לחרותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שנה.
 או אינו אלא: "לא תצא כצאת העבדים" בשש
 וכיובל? תלמוד לומר: "כי ימכר לך אחיך העברי
 או העבריה". מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו:
 מה עברי יוצא בשש וכיובל, אף עבריה יוצאה
 בשש וכיובל. ומהו לא תצא כצאת העבדים? לא
 תצא בראשי איברים כעבדים פנענים, יכול (אף)
 העברי יוצא בראשי איברים? - תלמוד לומר:
 "העברי או העבריה". מקיש עברי לעבריה, מה
 העבריה אינה יוצאה בראשי איברים, אף הוא אינו
 יוצא בראשי איברים: (ח) אם רעה בעיני
 אדניה. שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא):
 אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו
 לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה, וכאן רמז
 לך הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לך שאינה צריכה
 קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות
 ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא מקום
 שנותן לה? שמגרע מפדיונה במספר השנים
 שעשתה אצלו, כאלו היא שכורה אצלו, כיצד?

ל בית דין. צריך שימלך במוכרו שמכרוהו לו:
 אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא המזוזה
 כשרה לרצע עליה? תלמוד לומר: (דברים טו)
 "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא במזוזה. הא מה
 תלמוד לומר "או אל המזוזה"? הקיש דלת
 למזוזה: מה מזוזה מעמד, אף דלת מעמד (קידושין
 כב): ורצע אדניו את אזנו. הימנית. או אינו אלא
 של שמאל? תלמוד לומר: "אזן" "אזן" לגזרה
 שוה. נאמר כאן: "ורצע אדניו את אזנו", ונאמר
 במרצע: (ויקרא יד) "תנוף אזנו הימנית", מה להלן
 הימנית, אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע
 מכל שאר אברים שבגוף? (מכילתא) אמר רבן יוחנן
 בן זכאי: 'און זאת ששמעה על הר סיני: "לא
 תגנב", והלך וגנב, תרצע, ואם מוכר עצמו: 'און
 ששמעה על הר סיני: "כי לי בני ישראל עבדים"
 והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה
 דורש מקרא זה כמין חמר (רצה לומר: קשר צרור
 מבשם, שתולין בצואר לתכשיט): 'מה נשתנו דלת
 ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקדוש ברוך
 הוא: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי
 על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרת: (ויקרא
 כה) "כי לי בני ישראל עבדים", עבדי הם ולא
 עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע
 בפניהם: ועבדו לעלם. עד היובל. או אינו אלא
 לעולם (קידושין טו) כמשמעו? תלמוד לומר: (ויקרא
 כה) "ואיש אל משפחתו תשובו", מגיד שחמשים
 שנה קרויים עולם, ולא שיהא עובדו כל נ' שנה,
 אלא עובדו עד היובל, בין סמוף בין מפלג:

בְּבַגְדוֹ-בֵּה רַשׁ"י: ט וְאִם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט
הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ רַשׁ"י: י אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ
שָׂאֲרָה בְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע רַשׁ"י: יא וְאִם-
שְׁלֹש-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אִין
כֶּסֶף רַשׁ"י: ס (ישראל) יב מִכָּה אִישׁ וּמֵת מוֹת
יוֹמֵת רַשׁ"י: יג וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה
לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מִקּוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה רַשׁ"י: ס

רש"י

שש שנים, ומהו האמור כאן: "ויצאה חנם"? שאם קדמו סימנים לשש שנים, תצא בהן. (קידושין ד. מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות? תלמוד לומר: "אין כסף", לרבות יציאת בגרות. ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר: "ויצאה חנם", זו בגרות, לכך נאמרו שניהם, שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלק: (יב) מכה איש ומת. כמה פתובים נאמרו בפרשת רוצחין, ומה שבגדי לפרש למה באו כלם אפרש: מכה איש ומת. (סנהדרין פד) למה נאמר? לפי שנאמר (ויקרא כד) "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", שומע אני הפאה בלא מיתה? תלמוד לומר: "מכה איש ומת", אינו חייב אלא בהפאה של מיתה. ואם נאמר: "מכה איש", ולא נאמר: "ואיש כי יכה", הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש. הפה את האשה ואת הקטן מנין? תלמוד לומר: "כי יכה כל נפש אדם", אפלו קטן ואפלו אשה. ועוד, אלו נאמר: "מכה איש", שומע אני אפלו קטן שהכה והרג יחייב, תלמוד לומר: (שם) "ואיש כי יכה ולא קטן שהכה, ועוד "כי יכה כל נפש אדם" אפלו נפלים במשמע? תלמוד לומר: "מכה איש", שאינו חייב עד שיכה בן קימא, הראוי להיות איש (מכילתא): (יג) ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא נתפנן. צדה לשון ארב, וכן הוא אומר: (שמואל א כד) "ואתה צודה את נפשי לקחתה", ולא יתכן לומר 'צדה' לשון "הצד ציד", שצידת חיות אין

הרי שקנאה במקנה ועשתה אצלו ב' שנים, אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה. נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המקנה ועשתה אצלה ב' שנים, הרי שלישית המקנה. טל שני שלישיות המקנה ותצא מאצלה: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח): בבגדו-בה. אם בא לבגד בה, שלא לקים בה מצות יעוד, וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה: (ט) ואם-לבנו ייעדנה. האדון. מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה, אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים, אלא אומר לה: 'הרי את מייעדת לי בכסף שקבל אביך בדמיון': כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה: (י) אם-אחרת יקח-לו. עליה (מכילתא): שארה כסותה וענתה לא יגרע. מן האמה שיעד לו כבר: שארה. מזונות (כתובות מז): כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש: (יא) ואם-שלוש-אלה לא יעשה לה. אם אחת משלוש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלוש? ייעדנה לו או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו, והיא לא היתה בנדה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. רבה לה יציאה לזו יותר ממה שרבה לעבדים. ומה היא היציאה? ללמדך שתצא בסימנין ותשקה עמו עוד עד שתביא סימנין, ואם הגיעו שש שנים קדם סימנים כבר למדנו שתצא, שנאמר: (דברים טו) "העברי או העבריה ועבדך

יְד וְכִי־יִזְד אִישׁ עַל־רַעְהוּ לְהַרְגוֹ בְּעַרְמָה מֵעַם
 מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת כִּסִּי׃ טו וּמִכְּפָה אָבִיו
 וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת כִּסִּי׃ ס וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ
 וְנִמְצָא בִידוֹ מוֹת יוּמָת כִּסִּי׃ ס י וּמִקְלָל אָבִיו

אתר דייערוק לתמן: יד וְאִישׁ
 יִרְשַׁע גָּבַר עַל חֲבֵרָה לְמִקְטָלָהּ
 בְּנִכְלָיו מִן מִדְּבַחֵי תִדְבַרְנָה
 לְמִמָּת: טו וְדִימַחֵי אָבוּהִי וְאִמָּה
 אֲתִקְטֹלָא יִתְקַטֵּל: טו וְדִיגִנוּב
 נִפְשָׁא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִזְבַּנְנָה
 וְיִשְׁתַּכַּח בִּידָהּ אֲתִקְטֹלָא יִתְקַטֵּל:
 יו וְדִלוּט אָבוּהִי וְאִמָּה אֲתִקְטֹלָא

רש"י

שומע אני רופא שֶהַרְג וְשָׁלַיִח בית דין שֶהַמִּית
 בְּמִלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְהָאֵב הַמִּכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב
 הַרוֹדֵה אֶת תַּלְמִידוֹ וְהַשּׁוֹגֵג? תַּלְמוּד לומר: "וכי
 יזד" ולא שוגג, "להרגו בערמה" ולא שליח בית
 דין, וְהָרֹפֵא וְהַרוֹדֵה בְנוֹ וְתַלְמִידוֹ שָׂאֵף עַל פִּי
 שֶהֵם מְזִידִין, אֵין מְעַרְמִין: מֵעַם מִזְבְּחֵי. (סנהדרין
 צה) אִם הָיָה כֹהֵן וְרוֹצֵחַ לְעַבֵד עֲבוּדָה, תִּקְחֶנּוּ
 לְמוֹת: (טו) וּמִכְּפָה אָבִיו וְאִמּוֹ. (שם פד) לְפִי
 שְׁלֵמְדָנוּ עַל הַחוּבֵל בְּחִבְרוֹ שֶהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא
 בְּמִיתָה, הַצָּרֵף לומר עַל הַחוּבֵל בְּאָבִיו שֶהוּא
 בְּמִיתָה וְאִינוּ חֵיב אֶלָּא בְּהַפָּאָה שֵׁיש בַּה חֲבוּרָה:
 אָבִיו וְאִמּוֹ. אוּ זֶה אוּ זֶה: מוֹת יוּמָת. בְּחִנֵּק:
 (טז) וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ. (מכילתא) לָמָּה נֶאֱמַר?
 לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כד) "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ
 מֵאֲחִיו". אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגֵּנֵב נֶפֶשׁ. אֲשֶׁה, או
 טְמֵטוּם, או אַנְדְרוֹגִינוּס שֶׁגֵּנֵבוּ, מִנֵּין? תַּלְמוּד
 לומר: "וגונב איש ומכרו". וְלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאֵן:
 "וגונב איש", אֵין לִי אֶלָּא גֹנֵב אִישׁ. גֹּנֵב אֲשֶׁה,
 מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: (שם) "וגונב נפש". לְכֹף
 הַצָּרֵכוּ שְׁנֵיהֶם, מֵה שֶׁחֲסַר זֶה, גִּלָּה זֶה: וְנִמְצָא
 בִּידוֹ. שְׂרָאוּהוּ עֲדִים שֶׁגֵּנְבוּ וּמָכְרוּ, וְנִמְצָא כָּבֵר
 בִּידוֹ קֹדֶם מְכִירָה (סנהדרין פה): מוֹת יוּמָת. בְּחִנֵּק.
 כָּל מִיתָה הָאִמּוּרָה בְּתוֹרָה סֵתֵם, חִנֵּק הִיא. וְהַפְּסִיק
 הַעֲנָן וְכָתַב: "וגונב איש" בֵּין "מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ"
 לְ"מִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְנִרְאֶה לִי, הֵינּוּ פְּלוּגָתָא,
 דְּמַר סֵבֵר מִקְשִׁינָן הַפָּאָה לְקַלְלָהּ, וּמַר סֵבֵר לֹא
 מִקְשִׁינָן (סנהדרין שם): (יז) וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ.
 לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ) "אִישׁ אִישׁ
 אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו". אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁקָּלַל אֶת

נופל ה"א בפעל שלָה, וְשֵׁם דְּכָר בַּה צִיד, וְזֶה שֵׁם
 דְּכָר בּו צִדְיָה וּפְעַל שְׁלוֹ צוֹדָה, וְזֶה פְעַל שְׁלוֹ צָד,
 וְאוֹמֵר אֲנִי פְתָרוֹנוֹ כְּתָרְגוּמוֹ: וְדִי לֹא כִמֵּן לָהּ.
 וּמִנְחָם חֲבָרוֹ בְּחִלֵּק 'צָד צִיד', וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ.
 וְאִם יֵשׁ לְחֲבָרוֹ בְּאַחַת מִמְחֻלְקַת שְׁל צָד, נִחְבְּרָנוּ
 בְּחִלֵּק (ישעיה סו) "עַל צָד תִּשְׁאֹאוּ", (שמואל א כ)
 "צָדָה אוֹרָה", (דניאל ז) "וּמְלִין לְצָד עַלְאָה יְמַלֵּל".
 אֵף כָּאֵן "אֲשֶׁר לֹא צָדָה" לֹא צָדָד לְמִצָּא לוֹ שׁוּם
 צָד מִיתָה, וְאֵף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵר עָלָיו. מְכָל מְקוּם,
 לְשׁוֹן אוֹרֵב הוּא: וְהֶאֱלֹהִים אֵנָּה לְיָדוֹ. זְמַן לְיָדוֹ,
 לְשׁוֹן (תהלים צא) "לֹא תֵאֱנָה אֵלֶיךָ רָעָה", (משלי יב)
 "לֹא יֵאֱנָה לְצַדִּיק כָּל אֲוֵן", (מלכים ב ה) "מִתְאֱנָה
 הוּא לִי", מִזְדַּמֵּן לְמִצָּא לִי עֵלָה: וְהֶאֱלֹהִים אֵנָּה
 לְיָדוֹ. וְלָמָּה תִּצָּא זֹאת מִלְּפָנָיו? הוּא שֶׁאֵמַר דְּוֹד:
 (שמואל א כד) "כְּאֲשֶׁר יֹאמֵר מְשַׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים
 יֵצֵא רָשַׁע", וּמְשַׁל הַקְּדָמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא
 מְשַׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶהוּא קְדָמוֹנֵי שְׁל עוֹלָם.
 וְהִכֵּן אִמְרָה תּוֹרָה: "מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשַׁע"?
 "וְהֶאֱלֹהִים אֵנָּה לְיָדוֹ". כִּמָּה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשֵׁנִי
 בְּנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מְזִיד, וְלֹא הָיוּ
 עֲדִים בְּדָבָר שֶׁיַּעֲשִׂירוּ, זֶה לֹא נִהְרַג וְזֶה לֹא גִלָּה.
 וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִזְמַנָּן לְפָנֵדֵק אֶחָד: זֶה שֶׁהָרַג
 בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלֶם, וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלָה
 בַּסֵּלֶם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרַג בְּמִזִּיד וְהוֹרְגוֹ, וְעֲדִים
 מְעִידִים עָלָיו וּמְחִיבִים אוֹתוֹ לְגִלוֹת. נִמְצָא זֶה
 שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג גוֹלָה, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמִזִּיד נִהְרַג:
 וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוּם. אֵף בְּמִדְּבָר שֶׁיְגוּס שְׁמָה, וְאֵי זֶה
 מְקוּם קוֹלָטוֹ? זֶה מִחֲנִנָּה לְוִיָּה (מכות יב): (יד) וְכִי־
 יִזְד. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "מִכָּה אִישׁ וְגוֹ",

יתקטל: יח וארי ינצון גברין
 וימחי גבר ית חברה באבנא או
 בכורמיזא ולא ימות ויפל
 לבוטלן: יט אם יקום ויהליף
 בכרא על בוריה ויהי זכאה
 מחיא לחוד בוטלנה יתן ואגר
 אסיא ישלם: כ וארי ימחי גבר
 ית עבדה או ית אמתה בשלטן
 וימות תחות ידה אתדנא יתדן:
 כא ברם אם יומא או תרין יומין
 יתקים לא יתדן ארי כספה הוא:
 כב וארי ינצון גברין וימחון
 אתתא מעדיא ויפקון ולדהא ולא

ואמו מות יומת כס"י: ס יח וכי יריבן אנשים
 והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא
 ימות ונפל למשכב כס"י: יט אם יקום והתהלך
 בחיץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו
 יתן ורפא ורפא כס"י: ס (ע"כ בחול) שני כ וכי יכה
 איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת
 תחת ידו נקם ינקם כס"י: כא אך אם יום או
 יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא כס"י: ס
 כב וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו

רש"י

שכר הרופא (בכא קמא פה): (כ) וכי יכה איש
 את עבדו או את אמתו. בעבד פנעני הפתוב
 מדבר. או אינו אלא בעברי? תלמוד לומר: "כי
 כספו הוא". מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד
 הקנוי לו עולמית. והרי היה בכלל "מכה איש
 ומת"? אלא בא הפתוב והוציא מן הכלל להיות
 נדון בדין יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו
 ושקה מעת לעת, פטור: **בשבט**. כשיש בו כדי
 להמית הפתוב מדבר. או אינו אלא אפלו אין בו
 כדי להמית? תלמוד לומר בישראל: (במדבר לה)
 "ואם באבן יד אשר ימות בה (או בכלי עץ יד אשר
 ימות בו, גרסת ר"א) הפהו". והלא דברים קל
 וחמר: ומה ישראל חמור, אין חייב עליו אלא אם
 כן הפהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר
 שהוא כדי למות בהפאה זו, עבד הקל, לא כל
 שכן: **נקם ינקם**. (סנהדרין עא) מיתת סיף, וכן הוא
 אומר: (ויקרא כו) "חרב נוקמת נקם ברית"
 (מכילתא): (כא) אך אם יום או יומים יעמד לא
 יקם. אם על יום אחד הוא פטור, על יומים לא
 כל שכן? אלא יום שהוא כיומים, ואי זה? זה
 מעת לעת (מכילתא): לא יקם פי כספו הוא. הא
 אחר שהפכהו אף על פי ששקה מעת לעת קדם
 שמת, חייב: (כב) וכי ינצו אנשים. (מכילתא) זה

אביו. אשה שקללה את אביה מנין? תלמוד לומר:
 "ומקלל אביו ואמו" סתם, בין איש ובין אשה. אם
 כן למה נאמר: "איש אשר יקלל", להוציא את
 הקטן: מות יומת. בסקילה, וכל מקום שנאמר:
 "דמיו בו", בסקילה, ובנין אב לכלם: (ויקרא כ)
 "באבן ירגמו אותם דמיהם בם". ובמקלל אביו
 ואמו נאמר: "דמיו בו" (תורת כהנים. קידושין ל):
 (יח) וכי יריבן אנשים. למה נאמר? לפי
 שנאמר: "עין תחת עין", לא למדנו אלא דמי
 אבריו, אבל שבת רפוי לא למדנו. לכך נאמרה
 פרשה זו (מכילתא): **ונפל למשכב**. פתרגומו: ויפל
 לבוטלן, לחלי שמבטלו ממלאכתו: (יט) על
 משענתו. על בריו וכחו (מכילתא): ונקה המכה.
 וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא
 למדך באן שחובשים אותו עד שונאה אם יתרפא
 זה, וכן משמעו: כשקם זה והולך על משענתו, אז
 ונקה המכה, אבל עד שלא יקום זה לא נקה
 המכה: רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החלי,
 אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת
 החלי, כאלו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר
 החלי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן
 לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר: "יד תחת
 יד, רגל תחת רגל": ורפא ורפא. פתרגומו: ישלם

יִלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ בְּאִשׁוֹ
 יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים כִּסִּי׃
 כג וְאִם־אִסּוֹן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ כִּסִּי׃
 כד עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל
 תַּחַת רֶגֶל כִּסִּי׃ כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פָּצַע תַּחַת
 פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה כִּסִּי׃ ס כו וְכִי־יִכֶּה
 אִישׁ אֶת־עֵין עֲבָדוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אִמְתּוֹ וְשַׁחְתָּהּ
 לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינוֹ כִּסִּי׃ כז וְאִם־שֵׁן

יהא מותא אתגבא יתגבי קמא
 דישווי עלוהי בעלה דאתתא ויתן
 על מימר דיניא: כג ואם מותא
 יהא ותתן נפשא חלף נפשא:
 כד עינא חלף עינא שנא חלף
 שנא ידא חלף ידא רגלא חלף
 רגלא: כה כוויאה חלף כוויאה
 פדעא חלף פדעא משקופי חלף
 משקופי: כו וארי ימחי גבר ית
 עינא דעבדה או ית עינא דאמתה
 ויחבלנה לבר חורין ופטורה חלף
 עינה: כז ואם שנא דעבדה או

רש"י

להיות מצטער כף: פצע. היא מכה המוציאה דם
 שפצע את בשרו, נפרדו"ר בלע"ז. הפל לפי מה
 שהוא: אם יש בו פחת דמים, נותן גזק, ואם נפל
 למשכב, נותן שבת, ורפוי, ובשנת וצער. ומקרא זה
 יתר הוא. וב"החובל" דרשוהו רבותינו לחיב על
 הצער אפלו במקום גזק, שאף על פי שנותן לו דמי
 ידו, אין פוטרין אותו מן הצער, לומר הואיל וקנה
 ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שיצצה, אלא
 אומרים יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כף,
 וזה חתכה בכרזל וצער: חבורה. היא מכה שהדם
 נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו.
 לשון חבורה, טק"א בלע"ז, כמו (ירמיה יג) "ונמר
 חברברתי". ותרגומו משקופי, לשון חבטה,
 בטדור"א בלע"ז, וכן "שדופת קדים" שקיפן
 קדום, חבוטות ברוח. וכן "על המשקוף", על שם
 שהדלת נוקש עליו: (כו) את עין עבדו. כנעני,
 אבל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל
 "לא תצא פצאת העבדים": תחת עינו. (מכילתא)
 וכן בכ"ד ראשי אברים: אצבעות הידים והרגלים,
 ושתי אזנים, והחטם וראש הגויה שהוא גיד
 האמה. ולמה נאמר 'שן ועין'? שאם נאמר עין ולא
 נאמר שן, הייתי אומר: מה עין שונברא עמו, אף
 כל שונברא עמו, והרי שן לא נברא עמו. ואם נאמר
 שן ולא נאמר עין, הייתי אומר אפלו שן תינוק

עם זה ונתפון להכות את חברו והכה את האשה:
 ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה, כמו:
 (תהלים צא) "פן תגף באבן רגלך", (ירמיה יג)
 "ובטרם יתנגפו רגליכם", (ישעיה ח) "ולאבן נגף":
 ולא יהיה אסון. באשה: ענוש יענוש. לשלם דמי
 ולדות לבעל. שמין אותה כמה היתה ראויה
 להמכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה:
 ענוש יענוש. גבו ממנו ממון, כמו: (דברים כב)
 "וענושו אותו מאה כסף": באשר ישית עליו וגו'.
 פשיתפענו הבעל בבית דין להשית עליו ענוש על
 כף: ונתן. המכה, דמי ולדות: בפללים. על פי
 הדנינים: (כג) ואם אסון יהיה. באשה: ונתת
 נפש תחת נפש. (סנהדרין עט) רבותינו חולקין
 בדבר: יש אומרים נפש ממש, ויש אומרים ממון,
 אבל לא נפש ממש, שהמתפון להרג את זה והרג
 את זה, פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו
 שהיה נמכר בשוק: (כד) עין תחת עין. סמא עין
 חברו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכר
 בשוק, וכן פלם. ולא נטילת אבר ממש, כמו
 שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד):
 (כה) כויה תחת כויה. מכות אש, ועד עכשו דבר
 בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשו בשאין בה
 פחת דמים, אלא צער, כגון פואו בשפוד על
 צפרניו, אומדים כמה אדם פיוצא בזה רוצה לטל,

שנא דאמתה יפל לבר חורין
 יפטרנה חלף שנה: כח וארי יגח
 תורא ית גברא או ית אתתא
 וימות אתרגמא יתרגם תורא ולא
 יתאכל ית בסרה ומרה דתורא
 יהי זפאה: כט ואם תור נגח הוא
 מאתמלי ומדקמוהי ויתסהד
 במרה ולא נטרה ויקטול גברא
 או אתתא תורא יתרגם ואף מרה
 יתקטל: ל אם ממון ישוון
 עלוהי ויתן פורקן נפשה ככל
 דישוון עלוהי: לא או לבר
 ישראל יגח תורא או לבת ישראל
 יגח פדינא הדין יתעבד לה:
 לב אם לעבדא יגח תורא או
 לאמתא פסף תלתין סלעין יתן
 לרבוניה ותורא יתרגם: לג וארי
 יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר

עבדו או-שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו
 תחת שנו: פ כח וכי-יגח שור את-איש או
 את-אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל
 את-בשרו ובעל השור נקי רש"י: כט ואם שור
 נגח הוא מתמל שלשם והועד בבועלו ולא
 ישמונו והמית איש או אשה השור יסקל
 וגם-בועלו יומת רש"י: ל אם-כפר יושת עליו
 ונתן פדין נפשו ככל אשר-יושת עליו רש"י:
 לא או-בן יגח או-בת יגח כמשפט הזה יעשה
 לו רש"י: לב אם-עבד יגח השור או אמה כסף ו
 שלשים שקלים יתן לאדניו והשור
 יסקל רש"י: ס לג וכי-יפתח איש בור או פי-

רש"י

"והמית": וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול
 בידי אדם? תלמוד לומר: (במדבר לה) "מות יומת
 המכה, רוצח הוא", על רציחתו אפה הורגו ואי
 אפה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין לג): (ל) אם
 כפר יושת עליו. "אם" זה אינו תלוי והרי הוא
 כמו "אם פסף תלוה", לשון אשר, זה משפטו,
 שישיתו עליו בית דין כפר: ונתן פדין נפשו. דמי
 נזק, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר: דמי
 מזיק (בבא קמא כז): (לא) או-בן יגח. בן שהוא
 קטן: או בת. שהיא קטנה. לפי שנאמר: "והמית
 איש או אשה", יכול אינו חייב אלא על הגדולים?
 תלמוד לומר: "או-בן יגח וגו'", לחייב על הקטנים
 בגדולים (מכילתא): (לב) אם-עבד או אמה.
 כנעניים (מכילתא): שלשים שקלים יתן. גזרת
 הכתוב היא, בין שהוא שנה אלה זוז בין שאינו
 שנה אלא דינר, והשקל משקלו ד' זהובים, שהם
 חצי אונקיא למשקל הישר של קלוני"א:
 (לג) וכי-יפתח איש בור. שהיה מכסה וגלהו:

שיש לה חליפין, לכך נאמר עין: (כח) וכי יגח
 שור. (בבא קמא כד) אהד שור ואהד כל בהמה
 וחייה ועוף, אלא שדבר הכתוב בהנה: ולא יאכל
 את בשרו. (פסחים כא) ממשמע שנאמר: "סקול
 יסקל השור", איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה
 באכילה?, אלא מה תלמוד לומר: "ולא יאכל את
 בשרו"? שאפלו שחטו לאחר שנגמר דינו, אסור
 באכילה. (בבא קמא מא) בהנאה מנין? תלמוד
 לומר: "ובעל השור נקי". כאדם האומר לחברו:
 יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של
 פלום, זהו מדרשו. ופשוטו כמשמעו, לפי שנאמר
 במועד: "וגם-בעליו יומת", הצרך לומר בתם:
 "ובעל השור נקי": (כט) מתמל שלשם. הרי
 שלש נגיחות (מכילתא): והועד בבועלו. (ב"ק כג)
 לשון התראה בעדים, כמו: (בראשית מג) "העד
 העיד בנו האיש": והמית איש וגו'. לפי שנאמר:
 "פי יגח", אין לי אלא שהמיתו בנגיחה. המיתו
 בנשיכה, דחיפה ובעיטה מנין? תלמוד לומר:

יְכַרְה אִישׁ בָּר וְלֹא יִכְסְנוּ וְנִפְל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ
 חֲמוֹר כִּסְיִי: לֹד בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב
 לְבַעֲלָיו וְהֵמֶת יִהְיֶה-לּוֹ כִּסְיִי: ׀ לַה וְכִי-יִגָּף שׁוֹר-
 אִישׁ אֶת-שׁוֹר רֵעֵהוּ וּמָת וּמָכְרוּ אֶת-הַשׁוֹר
 הַחַי וְחָצוּ אֶת-כֶּסְפוֹ וְגַם אֶת-הֵמֶת יַחְצוּן כִּסְיִי:
 לוֹ אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמוֹל שְׁלֹשׁ:

גוב ולא יכסנו ויפל תמן תורא
 או חמרא: לוד מרי דגבא ישלם
 כספא יתיב למרוהי ומיתא יהא
 דילה: לה וארי יגוף תור דגבר
 ית תורא דחברה וימות ויזבנון ית
 תורא חיא ויפלגון ית כספה ואף
 ית דמי מיתא יפלגון: לו או
 אתידע ארי תור נגח הוא
 מאתמלי ומדקמוהי ולא נטרה

רש"י

שנה הרבה, בין שהיא שנה מעט, כשנוטל זה חצי
 החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמצא,
 כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה. למדנו,
 שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אפה למד
 לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק, לא
 פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן
 כשהן חיים, אמר הכתוב "וחצו את שניהם"? אם
 אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה
 כשהנבלה שנה לימכר לנכרים הרבה יותר מדמי
 שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא
 המזיק נשכר, או פעמים שהנזק נוטל הרבה יותר
 מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שוין יותר
 מכל דמי שור הנזק. ואם אמרת כן, הרי תם חמור
 ממועד. על כרחך, לא דבר הכתוב אלא בשוין,
 ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמד
 לשאינן שוין, שהמשלם חצי נזקו, שמין לו את
 הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל
 חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה
 ולא אמר: "ישלם חציו"? ללמד, שאין התם
 משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אחר-כך אין
 הנזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי
 נזקו, יפסיד. או שור שנה מנה שנגח שור שנה
 חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא
 נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה
 (כבא קמא כו): (לו) או נודע. או לא היה תם,
 אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשם,
 הרי שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם:

או פי יכרה. למה נאמר? אם על הפתיחה חייב,
 על הפריה לא כל שכן? אלא להביא כורה אחר
 כורה שהוא חייב (כבא קמא נא): ולא יכסנו. הא
 אם פסהו, פטור, ובחופר ברשות הרבים דבר
 הכתוב (שם נה): שור או חמור. הוא הדין לכל
 בהמה ותייה, שבכל מקום שנאמר: "שור וחמור".
 אנו למדין אותו שור שור משבת, שנאמר: "למען
 ינוח שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה ותייה
 כשור, שהרי נאמר במקום אחר "וכל בהמתך", אף
 כאן כל בהמה ותייה כשור. ולא נאמר: "שור
 וחמור", אלא שור ולא אדם, חמור ולא כלים (כבא
 קמא נב): (לד) בעל הבור. בעל התקלה, אף על
 פי שאין הבור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו
 הכתוב בעליו, להתחייב בנזקיו: כסף ישיב
 לבעליו. ישיב לרבות שנה כסף ואפלו סבין (שם
 ז). והא דכתיב "מיטב שדהו", וכתב רש"י
 שהנזקין מן העדית, תרץ בגמרא דפרק קמא דבבא
 קמא, רב הונא בריה דרב יהושע, דזהו אם בא
 לגבות קרקע, אבל מטלטלי — כל מילי מיטב הוא,
 דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא): והמת יהיה-לו.
 (מכילתא. ב"ק ז) לנזק, שמין את הנבלה ונוטלה
 בדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו:
 (לה) וכייגף. ידחף, בין בקרניו, בין בגופו, בין
 ברגליו, בין שנסכו בשניו, בלן בכלל נגיפה הם,
 שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור-איש. שור של
 איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר,
 שור שנה ר' שהמית שור שנה ר', בין שהנבלה

וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֲלֵיו שְׁלֵם יִשְׁלֵם שׁוֹר תַּחַת
הַשּׁוֹר וְהֵמֶת יִהְיֶה-לוֹ כְּשׁ"י: ס לֹא כִּי יִגְנֹב-אִישׁ
שׁוֹר אוֹ-עֶשֶׂה וּטְבַחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמֹשֶׁה בְּקָר
יִשְׁלֵם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע-צֶאֱנָן תַּחַת
הָעֶשֶׂה כְּשׁ"י: כב א אִם-בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגֵּנֵב
וְהֵכָה וּמַת אֵין לוֹ דָּמִים כְּשׁ"י: ב אִם-זֹרְחָה
הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלֵם יִשְׁלֵם אִם-אֵין
לוֹ וְנִמְכַר בְּגִנְבָתוֹ כְּשׁ"י: ג אִם-הִמָּצֵא תִמָּצֵא
בְּיָדוֹ הַגֵּנֵב מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-עֶשֶׂה חַיִּים
שְׁנַיִם יִשְׁלֵם כְּשׁ"י: ד שְׁלִישִׁי ד כִּי יִבְעַר-אִישׁ שְׂדֵה
אוֹ-כָרֶם וְשָׁלַח אֶת- כתיב בעירה קרי בְּעִירוֹ וּבְעַר

מִרְה שְׁלֵמָא יִשְׁלֵם תּוֹרָא חֲלָף
תּוֹרָא וּמִיתָא יִהָא דִּילָה: לו אַרִי
יִגְנוֹב גְּבַר תּוֹר אוֹ אֲמַר וְיִכְסְנָה
אוֹ זְבַנְנָה חֲמִשָּׁא תּוֹרִין יִשְׁלֵם
חֲלָף תּוֹרָא וְאַרְבַּע עֲנָא חֲלָף
אֲמָרָא: א אִם בְּמַחְתָּרָא יִשְׁתַּכַּח
גִּנְבָא וְיִתְמַחֵי וַיְמוֹת לִית לֵה דָם:
ב אִם עֵינָא דְסִהְדִיא נְפֻלַת עֲלוּהִי
דְמָא לֵה שְׁלֵמָא יִשְׁלֵם אִם לִית
לֵה וְיִזְדַּבֵּן בְּגִנְבָתָה: ג אִם
אֲשְׁתַּכַּח אִשְׁתַּכַּח בִּידָה גִנְבָתָא
מִתּוֹר עַד חֲמַר עַד אֲמַר דְאֲנוּן
חַיִּין עַל חַד תּוֹרִין יִשְׁלֵם: ד אַרִי
יִאכִיל גְּבַר חֲקַל אוֹ כָרֶם וַיִּשְׁלַח
יָת בְּעִירָה וַיִּיכּוֹל בְּחֲקַל אַחֲרָן
שְׁפַר חֲקֵלָה וַשְׁפַר בְּרִמָּה יִשְׁלֵם:

רש"י

וְהֵמֶת יִהְיֶה-לוֹ. לְנֶזֶק, וְעָלָיו יִשְׁלֵם הַמִּזִּיק עַד
שִׁישְׁתֵּלֵם נֶזֶק כָּל נֶזֶקוֹ: (לז) חֲמֹשֶׁה בְּקָר וְגו' .
אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי: חֵס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדֵן שֶׁל
בְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהוּלָף בְּרִגְלָיו, וְלֹא נִתְבַּזָּה בּוֹ הַגֵּנֵב
לְנוֹשְׂאוֹ עַל כְּתָפוֹ, מִשְׁלֵם ה', שָׁה, שְׁנוֹשְׂאוֹ עַל
כְּתָפוֹ, מִשְׁלֵם ד', הוֹאִיל וְנִתְבַּזָּה בּוֹ. אֲמַר רַבִּי
מֵאִיר: בֵּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדוּלָּה כְּתָה שֶׁל מְלֹאכָה:
שׁוֹר, שֶׁבְטָלוֹ מִמְּלֹאכָתוֹ, ה', שָׁה, שֶׁלֹּא בְטָלוֹ
מִמְּלֹאכָתוֹ, ד': תַּחַת הַשּׁוֹר תַּחַת הַשָּׂה. (כבא קמא
סז) שְׁנָאֵן הַכְּתוּב, לֹאֲמַר שְׁאִין מִדַּת תְּשֻׁלוּמֵי ד' וְה'
נִוְהָגַת, אֶלֶּא כְּשׁוֹר וְשָׁה בְּלִבְד: (א) אִם
בְּמַחְתָּרֵת. (סנהדרין סב) כְּשֶׁהִיא חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת:
אֵין לוֹ דָּמִים. אֵין זוֹ רְצִיחָה, הָרִי הוּא כְּמַת
מַעֲקָרוֹ. כָּאֵן לְמִדְתָּךְ תּוֹרָה: אִם כָּא לְהִרְגָךְ הַשֶּׁכֶם
לְהִרְגוֹ, וְזֶה לְהִרְגָךְ כָּא, שֶׁהִרִי יוֹדֵעַ הוּא שְׁאִין אָדָם
מַעֲמִיד עֲצָמוֹ וְרוֹאֵה שְׁנוּטְלִין מְמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק.
לְפִיקָךְ, עַל מְנַת כֵּן כָּא, שְׁאֵם יַעֲמִד בְּעַל הַמָּמוֹן
כְּנֻגְדוֹ, יִהְרַגְנוּ: (ב) אִם-זֹרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו.
(מכילתא וסנהדרין שם) אֵין זֶה אֶלֶּא כְּמִין מִשָּׁל: אִם
כְּרוֹר לָךְ הַדְּבָר שִׁישׁ לוֹ שְׁלוֹם עִמָּךְ, כְּשֶׁמֶשׁ הִזָּה
שֶׁהוּא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, כִּף פְּשׁוּט לָךְ שְׁאִינוֹ כָּא לְהִרְג

אֶפְלוֹ יַעֲמִד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנֻגְדוֹ, כְּגוֹן אֶב הַחוֹתֵר
לְגִנֵּב מְמוֹן הַבַּיִת, בְּיָדוּעַ שְׂרַחְמֵי הָאֵב עַל הַבַּיִת, וְאֵינוֹ
כָּא עַל עַסְקֵי נְפֻשׁוֹת: דָּמִים לוֹ. כַּחַי הוּא חֵשׁוֹב,
וְרְצִיחָה הִיא אִם יִהְרַגְנוּ בְּעַל הַבַּיִת: שְׁלֵם יִשְׁלֵם.
הַגֵּנֵב, מְמוֹן שְׁגֵנֵב וְאֵינוֹ חֵיב מִיתָה, וְאוֹנְקְלוֹס
שְׁתַּרְגָּם: אִם עֵינָא דְסִהְדִיא נְפֻלַת עֲלוּהִי, לְקַח לוֹ
שִׁיטָּה אַחֲרָת, לֹאֲמַר שְׁאֵם מְצֹאוּהוּ עֲדִים קָדָם שְׁבָא
בְּעַל הַבַּיִת, וְכִשְׁבָּא בְּעַל הַבַּיִת נִגְדוֹ הַתּוֹרָה בּוֹ שֶׁלֹּא
יִהְרַגְהוּ, דָּמִים לוֹ, חֵיב עָלָיו אִם הִרְגוֹ, שְׁמַאֲחַר
שִׁישׁ רוֹאִים לוֹ, אֵין הַגֵּנֵב הִזָּה כָּא עַל עַסְקֵי נְפֻשׁוֹת,
וְלֹא יִהְרַג אֶת בְּעַל הַמָּמוֹן: (ג) אִם-הִמָּצֵא תִמָּצֵא
כְּיָדוֹ. בְּרִשׁוֹתוֹ, שֶׁלֹּא טְבַח וְלֹא מְכַר: מִשּׁוֹר
עַד-חֲמֹר. כָּל דְּבַר בְּכָלֵל תְּשֻׁלוּמֵי כְּפָל, בֵּין שִׁישׁ
בּוֹ רוּחַ חַיִּים, בֵּין שְׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהִרִי נֹאֲמַר
בְּמָקוֹם אַחֵר: "עַל שָׁה עַל שְׁלֵמָה עַל כָּל אַבְדָּה
וְגו' יִשְׁלֵם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ": חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלֵם. וְלֹא
יִשְׁלֵם לוֹ מֵתִים, אֶלֶּא חַיִּים, אוֹ דָּמֵי חַיִּים: (ד) כִּי
יִבְעַר. אֶת בְּעִירָה. וּבְעַר. כָּלֵם לְשׁוֹן בְּהֵמָה כְּמוֹ:
"אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ": כִּי יִבְעַר. יוֹלִיף בְּהֵמוֹתָיו בְּשָׂדֵה
וְכָרֶם שֶׁל חֲבֵרוֹ וַיִּזִּיק אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי אֵלָה: אוֹ
בְּשִׁלוּחַ אֶת בְּעִירָה, אוֹ בְּכַעוֹר. וּפְרָשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ:

בַּשָּׂדֶה אַחַר מֵיטֵב שָׂדֶהוּ וּמֵיטֵב כְּרָמוֹ
 יִשְׁלַם^{כס"י}: הַ כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים
 וְנֹאכַל גְּדִישׁ אֹ אוֹ הַקֵּמָה אֹ אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלָם
 יִשְׁלַם הַמְּבַעַר אֶת־הַבְּעֵרָה^{כס"י}: הַ כִּי־יִתֵּן
 אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶסֶף אֹ אוֹ־כֶלִים לְשֹׁמֵר וְגִנֵּב
 מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמְצָא הַגִּנֵּב יִשְׁלַם שְׁנַיִם^{כס"י}:
 וְאִם־לֹא יִמְצָא הַגִּנֵּב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־
 הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת
 רֵעֵהוּ^{כס"י}: הַ עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׂוֹר עַל־
 חֲמוֹר עַל־שֶׁהָ עַל־שְׁלֵמָה עַל־כָּל־אֲבֹדָה אֲשֶׁר
 יֹאמֵר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים

ה ארי תתפק נור וישפח כובין
 ויכול גדישין או קמא או חקלא
 שלמא ישלם דאדלק ית דלקתא:
 ו ארי יתן גבר לחברה כסף או
 מנין למטר ויתגבון מבית גברא
 אם ישתכח גנבא ישלם על חד
 תרין: ז אם לא ישתכח גנבא
 ויתקרב מרי דביתא לקדם דיניא
 אם לא אושיט ידה במה דמטר
 לה חברה: ח על כל פתגם דחוב
 על תור על חמר על אמר על פסו
 על כל אבדתא די יימר ארי הוא
 דין לקדם דיניא ייעול דין
 תרויהון די יחבון דיניא ישלם

רש"י

וירשיעוהו אלהים על פי העדים: אשר יאמר
 כִּי־הוּא זֶה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא
 זה שנשבעת עליו, הרי הוא אצלך. עד הדינין יבא
 דבר שניהם, ויחקרו את העדות. ואם פשרים הם
 וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו
 את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים
 לשומר. ורבותינו זכרונם לברכה, דרשו "כי הוא
 זה": ללמד שאין מחיבין אותו שבועה, אלא אם
 כן הודה במקצת לומר: כך וכך אני חייב לך
 והמותר נגנב ממני (כ"ק קו): ישלם שנים לרעהו.
 למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנב הימנו,
 ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל.
 ואימתי? בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים, שפך
 דרשו רבותינו זכרונם לברכה: "ונקרב בעל הבית
 אל האלהים". קריכה זו, שבועה היא. אפה אומר
 לשבועה, או אינו אלא לדין, שפיין שבא לדין
 וכפר לומר נגנבה, מיד יחייב בכפל אם באו עדים
 שהוא בידו? נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה
 שליחות יד, "שבועת ה' תהיה בין שניהם אם־לא
 שלח ידו", מה להלן שבועה, אף כאן שבועה:

ושלח, הוא נזקי מדרך כף רגל, ובער, הוא נזקי
 השן האוכלת ומבערת (בבא קמא ג): בשדה אחר.
 בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמין
 את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם
 לו ממטב שדותיו: אם הנה נזקו סלע, יתן לו שוה
 סלע מעדית שיש לו. למדך הכתוב, שהנזקין שמין
 להם בעדית (כ"ק ז): (ה) כִּי־תֵצֵא אֵשׁ. אפלו
 מעצמה: ומצאה קצים. קרדונ"ש בלע"ז: ונאכל
 גדיש. שלחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש, או
 לקמה המחברת לקרקע: או השדה. שלחכה את
 גירו, וצריך לניר אותה פעם שניה: שלם ישלם
 המבער. אף על פי שהדליק בתוף שלו והיא יצאה
 מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי
 שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק: (ו) וְגִנֵּב
 מִבֵּית הָאִישׁ. לפי דבריו: אם־יִמְצָא הַגִּנֵּב. ישלם
 הגנב שנים לבעלים (בבא קמא ט): (ז) אִם־לֹא
 יִמְצָא הַגִּנֵּב. וכא השומר הנה, שהוא בעל הבית:
 ונקרב. אל הדינין, לדון עם זה ולשבע לו שלא
 שלח ידו בשלו: (ח) עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע. שימצא
 שקרן בשבועתו, שייעידו עדים שהוא עצמו גנבו,

על חד תרין לחברה: ט ארי יתן
גבר לחברה חמר או תור או אמר
וכל בעירא למטר ומית או אתבר
או אשתבי לית דחוי: י מומתא
דיי תהי בין תרויהון אם לא
אויטיט ידה במה דמסר לה
חברה ויקבל מרה מנה מומתא
ולא ישלם: יא ואם אתגנבא
יתגנב מעמה ישלם למרוהי:
יב אם אתברא יתבר ייתי סהדין
דתברא לא ישלם: יג וארי
ישאל גבר מן חברה ויתבר או
מית מרה לית עמה שלמא
ישלם: יד אם מרה עמה לא
ישלם אם אגירא הוא על
באגרה: טו וארי ישדל גבר

יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ רַס"י: ס כִּי־יִתֵּן אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר או־שׂוֹר או־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה
לְשֹׂמֵר וּמֵת או־נִשְׁבֵּר או־נִשְׁבָּה אֵין רֵאָה רַס"י:
שְׁבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח
יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלְיוֹ וְלֹא
יְשַׁלֵּם רַס"י: יא וְאִם־גָּנַב יִגְנַב מֵעֲמוֹ יְשַׁלֵּם
לְבַעְלָיו: יב אִם־טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָּה
לֹא יְשַׁלֵּם רַס"י: יג וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ
וְנִשְׁבֵּר או־מֵת בְּעָלְיוֹ אֵין־עֲמוֹ שַׁלֵּם
יְשַׁלֵּם רַס"י: יד אִם־בְּעָלְיוֹ עָמוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־
שָׂכִיר הוּא בָּא בְּשֹׂכְרוֹ רַס"י: ס וְכִי־יִפְתָּה

רַס"י

לחשף לדון כן? שהרי פתיב "ומת או נשבר או
נשבה": מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר
ושביה שאין יכול להציל: (יג) וכי־ישאל. בא
ללמדך על השואל, שהוא חייב באנסין: בעליו
אין־עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל
במלאכתו (כ"מ צד): (יד) אם־בעליו עמו. בין
שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה אחרת:
היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו
בשעת שבירה ומיתה (כ"מ שס): אם־שכיר הוא.
אם השור אינו שאול, אלא שכור, בא בשכרו ליד
השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו,
שהרי על ידי שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל
להתחייב באנסין. ולא פרש מה דינו, אם כשומר
חנם, או כשומר שכר. לפיכך נחלקו בו חכמי
ישראל, שוכר כיצד משלם? רבי מאיר אומר
כשומר חנם, רבי יהודה אומר כשומר שכר:
(טו) וכי־יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו,
וכן תרגומו: וארי ישדל. שדול בלשון ארמי כפתוי
בלשון עברי: מהר ימהרנה. יפסק לה מהר,

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר או־שׂוֹר. (כ"מ
צד) פְּרָשָׁה ראשונה נאמרה בשומר חנם, לפיכך
פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב "וגנב מבית האיש
אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית", לשבועה.
למדת, שפוטר עצמו בשבועה זו. ופרשה זו
אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם נגנבה,
כמו שכתוב: "אם־גנב יגנב מעמו ישלם", אבל
על האנס, כמו: מת מעצמו, או נשבר, או נשבה
בחזקה על ידי לסטים: ואין ראה. שיעיד בדבר:
(י) שְׁבַעַת ה' תְּהִיָּה. ישבע שכן הוא, כדבריו,
והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שאם
שלח בה יד ואחר כך נאנסה, חייב באנסין: ולקח
בעליו. השבועה: ולא ישלם. לו השומר כלום:
(יב) אִם־טָרַף יִטָּרַף. על ידי חיה רעה: יבאהו
עד. יביא עדים שנטרפה באנס, ופטור: הטרפה
לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא
"הטרפה", יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה
שאינו משלם: טרפת חתול ושוועל ונמיה, משלם.
טרפת זאב, ארי, ודב ונחש, אינו משלם. ומי

אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה
 מִהָרַ יִמְהַרְנֶה לוֹ לְאִשָּׁה כִּסְיִי: טו אִם־מֵאֵן יִמְאֵן
 אֲבִיהָ לְתַתָּהּ לוֹ בְּסֶפֶף יִשְׁקַל כְּמֹהָר
 הַבְּתוּלֹת כִּסְיִי: ס יִמְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה כִּסְיִי:
 יח כָּל־שָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת כִּסְיִי: ס
 יט זִבְחַ לְאֱלֹהִים יַחֲרֵם בְּלִתִּי לִיהוּהָ לְבַדּוֹ כִּסְיִי:
 כ וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנֻוּ בְּיַגְרִים הַיִּיתֶם
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסְיִי: כא כָּל־אֲלֻמְנָה וְיִתּוֹם לֹא
 תַעֲנֹן כִּסְיִי: כב אִם־עֲנֶה תַעֲנֶה אֶתּוֹ כִּי אִם־צַעֲקָ

בְּתַלְתָּא דְלֹא מְאַרְסָא וַיִּשְׁכּוּב
 עִמָּה קִימָא וְקִימְנָה לָהּ לְאַנְתּוֹ:
 טו אִם מְצַבָּא לֹא יִצְבִּי אַבּוּהָא
 לְמַתְנָה לָהּ כְּסַפָּא יִתְקוּל כְּמוֹהֵרִי
 בְּתַלְתָּא: יז חֲרָשָׁא לֹא תַחֲיָ:
 יח כָּל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא
 אֲתַקְטֵלָא יִתְקַטֵּל: יט דְּדַבַּח
 לְטַעוֹת עִמְמִיא יִתְקַטֵּל אֲלֵהֵן
 לְשִׁמָּא דִּי בְּלַחְדוּהִי: כ וְגִירָא
 לֹא תוֹנֵן וְלֹא תַעֲיָקוֹן לָהּ אַרִי
 דִּירִין הוֹיִתוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:
 כא כָּל אַרְמְלָא וְיִתָּם לֹא תַעֲנֹן:
 כב אִם עֲנָה תַעֲנִי יִתָּה אַרִי אִם

רש"י

כמִשְׁפֵּט אִישׁ לֹא־שָׁתוּ, שְׁכֹתֵב לָהּ כְּתֵבָה וַיִּשְׁאַנָּה:
 (טו) כְּמֹהָר הַבְּתוּלֹת. שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף
 אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאֵנֶס,
 שְׁנָאֵמַר: (דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבִּי
 הַנֶּעְרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף": (יז) מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה.
 (סנהדרין סז) אֲלֹא תוֹמַת בְּבֵית דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים
 וְאֶחָד נְקִיבוֹת, אֲלֹא שְׁדַבֵּר הַפְּתוּב בַּהֲוָה, שֶׁהַנְּשִׁים
 מְצוּיֹת מְכַשְׁפוֹת: (יח) כָּל־שָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת
 יוּמָת. בְּסִקְלָה, רוֹבַע בְּנֶרְבַּעַת, שְׁכֵתוּב: "דְּמִיָּהֶם
 בָּם": (יט) לְאֱלֹהִים. לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, אֱלוֹ הַיָּהּ
 נִקּוּד לְאֱלֹהִים (הַלְמ"ד בְּצִירִי) הַיָּהּ צִרִיף לְפָרֵשׁ
 וְלִכְתָּב אַחֲרֵים, עֲכָשׁוּ שְׁאֵמַר לְאֱלֹהִים, אֵין צִרִיף
 לְפָרֵשׁ אַחֲרֵים, שְׁכָל לְמ"ד וּבִי"ת וְה"א הַמְשַׁמְשׁוֹת
 בְּרֵאשׁ הַתְּכָה, אִם נִקּוּדָה בְּחֶטֶף, כְּגוֹן לְמֶלֶךְ,
 לְמַדְבָּר, לְעִיר, צִרִיף לְפָרֵשׁ לְאִיזָה מֶלֶךְ, לְאִיזָה
 מְדַבֵּר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמֶלְכִים וְלְרִגְלִים בְּחִיר"ק,
 צִרִיף לְפָרֵשׁ לְאִיזָה, וְאִם אֵינוּ מְפָרֵשׁ – כָּל מְלָכִים
 בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לְאֱלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע,
 אִפְלוּ קִדְשׁ, אֲבָל כְּשֶׁהִיא נִקּוּדָה פִּתְחָ, כְּמוֹ: לְמֶלֶךְ,
 לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתְחָ וְקִמְזָ, עֲנִין אֶחָד בְּעֲנִין זָה,
 וְגַם יֵשׁ לומר בְּדֶרֶךְ אַחַר, כְּמוֹ שְׁכֵתוּב בְּדִקְדוּקִי
 רִש"י, יְעוּיִין בּוֹ) נוֹדַע בְּאִיזָה מֶלֶךְ מְדַבֵּר, וְכֵן
 לְעִיר, נוֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדַבֵּר, וְכֵן לְאֱלֹהִים, לְאוֹתָם
 שֶׁהִזְהָרְתָם עֲלֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחַר, כִּיּוֹצֵא בּוֹ: (תהלים

פו) "אֵין כְּמוֹךְ בְּאֱלֹהִים", לְפִי שְׁלֹא פָרֵשׁ, הַצֶּרֶף
 לִינְקַד פִּתְחָ: יַחֲרֵם. יוּמָת. וְלָמָּה נֶאֱמַר "יַחֲרֵם",
 וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמָרָה בּוֹ מִיָּתָה בְּמָקוֹם אַחֵר: (דברים
 יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא
 וְגו'"? אֲלֹא לְפִי שְׁלֹא פָרֵשׁ עַל אִיזוֹ עִבּוּדָה חֵיב
 מִיָּתָה, שְׁלֹא תֵאמַר כָּל עִבּוּדוֹת בְּמִיָּתָה, בָּא וּפְרֵשׁ
 לָךְ כָּאֵן "זִבְחַ לְאֱלֹהִים יַחֲרֵם", לומר לָךְ, מַה
 זְבִיחָהּ, עִבּוּדָה הַנְּעִשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אִף אֲנִי
 מְרַבָּה הַמְקַטִּיר וְהַמְנַסֵּף, שֶׁהֵם עִבּוּדוֹת בְּפָנִים
 וְחִזְבִּין עֲלֵיהֶם לְכָל עִבּוּדַת כּוֹכְבִים, בֵּין שְׁדַרְכָּה
 לְעִבְדָּה בְּכָף, בֵּין שְׁאֵין דְּרַכָּה לְעִבְדָּה בְּכָף. אֲבָל
 שְׁאָר עִבּוּדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף
 וְהַמְנַשֵּׁק אֵינוּ בְּמִיָּתָה, אֲלֹא בְּאִזְהָרָה: (כ) וְגַר
 לֹא־תוֹנֶה. אוֹנָאת דְּבָרִים (קוֹנְטְרִילִיאַר"ר בִּלְעִיז) כְּמוֹ:
 (ישעיה מט) "וְהֵאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנִיף אֶת בְּשָׂרָם": וְלֹא
 תִלְחָצְנֻוּ. בְּגִזְלַת מְמוֹן: כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם. אִם
 הוֹנִיתוּ, אִף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלומר לָךְ: "אִף
 אִתָּה מְגֵרִים בְּאִתָּךְ". מוֹם שְׁכָף, אֵל תֵּאמַר לְחִכְרָךְ.
 כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שְׁלֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֲלֹא
 בָּא מְדִינָה אַחֲרָתָה לְגוֹר שָׁם: (כא) כָּל־אֲלֻמְנָה
 וְיִתּוֹם לֹא תַעֲנֹן. הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֲלֹא שְׁדַבֵּר
 הַפְּתוּב בַּהֲוָה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדַבֵּר מְצוּי
 לְעֲנוּתָם: (כב) אִם־עֲנֶה תַעֲנֶה אֶתּוֹ. הָרִי זָה
 מְקַרָּא קֶצֶר, גִּזְם וְלֹא פָרֵשׁ עָנָשׁוּ (וְהָא דְכָתִיב וְהִיו

מקבל יקבל קדמי קבלא אקבל
 קבלתה: כג ויתקף רוגזי ואקטול
 יתכון בחרבא ויהוין נשיכון
 ארמלין ובניכון יתמין: כד אם
 כספא תזוף בעמי לעניא די עמף
 לא תהי לה פרשיא לא תשוון
 עלוהי חבוליא: כה אם משכונא
 תסב כסותא דחברף עד מעל
 שמשא תתיבנה לה: כו ארי היא
 כסותה בלחודה היא תותבה
 למשפה במה ישכוב ויהי ארי
 יקבל קדמי ואקבל קבלתה ארי
 חננא אנא: כז דינא לא תקיל
 ורבא בעמף לא תלוט:

יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעַקְתּוֹ כִּשׁׁי: כג וְחָרָה
 אִפִּי וְהִרְגַּתִּי אֶתְכֶם בְּחָרֵב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם
 אֲלִמְנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתָמִים כִּשׁׁי: פ כד אִם־כֶּסֶף |
 תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ
 כְּנִשְׂאָה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נִשְׂאָה כִּשׁׁי: כה אִם־חָבֵל
 תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד־בֵּא הַשָּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנו
 לוֹ כִּשׁׁי: כו כִּי הוּא כתיב כסותה קרי כסותו לְבִדָּה
 הוּא שְׁמַלְתּוֹ לְעָרוֹ בַּמָּה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
 אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חָנוּן אָנִי כִּשׁׁי: ס רביעי
 כו אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנִשְׂאָה בְּעַמָּךְ לֹא

רש"י

הווי מסתפל בעצמך כאלו אתה עני: לא־תהיה לו
 כְּנִשְׂאָה. לא תתבענו בחזקה. אם אתה יודע שאין
 לו, אל תהי דומה עליו כאלו הליתו, אלא כאלו
 לא הליתו, כלומר: לא תכלימהו: נִשְׂאָה. רבית,
 שהוא כנשיכת נחש, שנושף חבורה קטנה ברגלו
 ואינו מרגיש, ופתאם הוא מבצבץ ונופח עד
 קדקדו. כף רבית: אינו מרגיש ואינו נפר, עד
 שהרבית עולה ומתסרו ממון הרבה: (כה) אִם־
 חָבֵל תַּחְבֵּל. כל לשון חבלה אינו משפון בשעת
 הלואה, אלא שמשפנין את הלואה כשמגיע הזמן
 ואינו פורע. (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד כמה
 פעמים. אמר הקדוש ברוך הוא: כמה אתה חייב
 לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת
 דין וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף
 אתה טל והשב, טל והשב!): עַד־בֵּא הַשָּׁמֶשׁ
 תְּשִׁיבֵנו לוֹ. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש,
 וכבא השמש תחזר ותשלנו עד שיבא בקר של
 מחר, ובכסות־יום הפתוב מדבר, שאין צריך לה
 בלילה (מכילתא): (כו) כִּי הוּא כסותה. זו טלית:
 שְׁמַלְתּוֹ. זה חלוק: בַּמָּה יִשְׁכַּב. לרבות את המצע:
 (כז) אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל. (סנהדרין טו) הרי זו

נשיכם וגו', זהו "אם־צעק יצעק", אבל ב"אם לא
 יצעק", לא פרש, וקל להבין) כמו (בראשית ד) "לכן
 כל הורג קנין", גם ולא פרש ענשו, אף כאן:
 "אם־ענה תענה אותו", לשון גזום, כלומר: סופך
 לטל את שלך, למה? "כי אם־צעק יצעק אלי
 וגו'": (כג) וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלִמְנוֹת. ממשמע
 שְׁנֹאֲמַר: "וְהִרְגַּתִּי אֶתְכֶם", איני יודע שְׁנֹאֲמַר
 אֲלִמְנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתָמִים? אלא הרי זו קללה
 אחרת: שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות,
 שלא יהיו עדים למיתת בעליהן, ותהיינה אסורות
 להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין
 לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו, אם
 נשבו: (כד) אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי. רבי
 ישמעאל אומר: כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ
 מג', וזה אחד מהן: אֶת־עַמִּי. (ב"מ עא) עמי ונכרי,
 עמי קודם. עני ועשיר, עני קודם, עניי עירף ועניי
 עיר אחרת, עניי עירף קודמין. וזה משמעו:
 אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה, אֶת־עַמִּי תִלְוֶהוּ קִדְּם לְעוֹבֵד
 פּוֹכְבִים, וְלֹא־יִזְהַר מֵעַמִּי? אֶת הָעֵנִי, וְלֹא־יִזְהַר עֵנִי?
 לְאוֹתוֹ שְׁעַמְךָ. (דבר אחר: אֶת הָעֵנִי, שְׁלֹא תִנְהַג בּוֹ
 מְנַהֵג בְּזִיוֹן בְּהַלְוָאָה, שְׁהוּא עַמִּי: אֶת־הָעֵנִי עַמְךָ.

תָּאָר כִּסְיִי: כח מְלֵאתָךְ וּדְמַעְךָ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר
 בְּנִיךָ תִּתֵּן-לִי כִסְיִי: כט כִּן-תַּעֲשֶׂה לְשִׁיךָ לְצִאֲנֶךָ
 שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
 תִּתְּנוּ-לִי כִסְיִי: ל וְאֲנָשֵׁי-קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר
 בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלֹכוּן
 אֹתוֹ כִּסְיִי: מ לא תִּשָּׂא שְׁמַע שׂוֹא
 אֶל-תִּשְׁת יִדְךָ עִם-רִשָּׁע לִהְיוֹת עַד חֲמִס כִּסְיִי:
 נ לא-תִּהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת וְלֹא-תַעֲנֶה

כח בכורך ודמעך לא תאחר
 בוכרא דבנך תפרש גדמי: כט כן
 תעבד לתורך לענך שבועא יומין
 יהי עם אמה ביומא תמינאה
 תפרשנה גדמי: ל ואנשין
 קדישין תהון גדמי ובשר תליש
 מן חיוא חיא לא תיכלון לכלבא
 תרמון יתה: א לא תקבל שמע
 דשקר לא תשוי ידך עם חיבא
 למיהוי לה סהיד שקר: ב לא
 תהי בתר סגיאין לאבאשא ולא
 תתמנע מלאלפא מה דבעינך

רש"י

טרפה. (מכילתא) אף בפית כן, אלא שדבר הפתוב
 בהנה: מקום שדךך בהמות לישראל, וכן (דברים כב)
 "כי בשדה מצאה", וכן: (שם כג) "אשר לא יהיה
 טהור מקרה לילה", - הוא הדין למקרה יום, אלא
 שדבר הפתוב בהנה. ואונקלוס תרגם: ובשר תליש
 מן חיוא חיא, בשר שנתלש על ידי טרפת זאב או
 ארי מן חיה פשרה, או מבהמה פשרה בחייה:
 לכלב תשלכון אתו. (מכילתא) אף הוא פכלב. או
 אינו אלא פכלב כמשמעו? תלמוד לומר בנבלה:
 "או מכר לנכרי", קל וחמר לטרפה שמוותרת בכל
 הנאות. אם-כן מה תלמוד לומר 'לכלב'? למדך
 הפתוב שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר פל
 בריה, שנאמר: (לעיל יא) "ולכל בני ישראל לא
 יחרץ פלב לשונו". אמר הקדוש ברוך הוא: תנו לו
 שכרו: (א) לא תשא שמע שוא. כתרגומו לא
 תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע
 ולדין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיקא בעל-
 דין חברו: אל-תשת ידך עם-רשע. הטוען את
 חברו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמס:
 (ב) לא-תהיה אחרי-רבים לרעת. (סנהדרין ב) יש
 במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון
 המקרא מישב בהן על אפניו. מכאן דרשו שאין
 מטין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא
 דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים

אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דין:
 (כח) מלאאתך. חובה המטלת עליך כשתמלא
 תבואתך להתבשל, והם בכורים: ודמעך.
 התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר.
 לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המקדם
 ולהקדים את המאחר: שלא יקדים תרומה
 לכפורים ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן-לי.
 לפדותו בחמש סלעים מן הכהן. והלא כבר צוה
 עליו במקום אחר? אלא כדי לסמוך לו "כן תעשה
 לשורך": מה בכור אדם לאחר שלשים יום
 פודהו, שנאמר: (כמדבר יח) "ופדויו מבן חדש
 תפדה", אף בכור בהמה דקה מטפל בו שלשים
 יום, ואחר כך נותנו לכהן: (כט) שבעת ימים
 יהיה עם-אמו. זו אזהרה לכהן שאם בא למחר
 את קרבנו, לא ימחר קדם שמונה, לפי שהוא
 מחסר זמן: ביום השמיני תתנו-לי. יכול יהא
 חובה לכו ביום? נאמר כאן "שמיני", ונאמר להלן
 (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מה
 שמיני האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף
 "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן
 משמעו: "וביום השמיני", אתה רשאי לתנו לי
 (מכילתא): (ל) ואנשי-קדש תהיון לי. אם אתם
 קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי
 אתם שלי, ואם לאו, אינכם שלי: ובשר בשדה

על דינא פתר סגיאי שלם דינא :
 ג ועל מספינא לא תרחם בדיניה :
 ד ארי תפגע תורא דסנאף או
 חמרה דטעי אתבא תתיבנה לה :
 ה ארי תחזי חמרא דסנאף רביע
 תחות טוענה ותתמנע מלמשפק
 לה משפק תשובוק מה דבלבף
 עלוהי ותפרק עמה : ו לא תצלי
 דין מספינף בדיניה : ז מפתגמא
 דשקרא הוי רחיק ודזכי ודי נפק

על־רב לנטת אחרי רבים להטת רש"י: ג ודל
 לא תהדר בריבו רש"י: ס ד כי תפגע שור איבך
 או חמרו תעה השב תשיבנו לו: ס ה פי
 תראה חמור שנאף רבץ תחת משאו וחדלת
 מעזב לו עזב תעזב עמו רש"י: ס חמישי ו לא
 תטה משפט אבינך בריבו רש"י: ז מדבר־שקר
 תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג פי לא־אצדיק

רש"י

אופן רבים, להטות את המשפט מאמתו, אלא אומר את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצוואר הרבים: (ג) לא תהדר. לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא אפניו ואכבדנו': (ה) פי־תראה חמור שנאף וגו'. הרי 'פי' משמש בלשון 'דלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי 'פי', וכה פתרנו: שפא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו. בתמיהה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה, וכן (מלכים א יד) "עצור ועזוב", וכן (נחמיה ג) "ויעזבו את ירושלים עד החומה", מלאוה עפר לעזב ולסיע את חזק החומה. פיוצא בו: (דברים ז) "פי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו'", שפא תאמר כן, בתמיהה: 'לא תירא מהם! ומדרשו, כף דרשו רבותינו: פי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר. הא פיצד? זקן ואינו לפי כבודו, וחדלת, או בהמת נכרי ומשאו של ישראל, וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא, מלמשקל ליה מלטל משאוי ממנו: (ו) אבינך. לשון אוכה, שהוא מדלדל ותאב לכל טובה (כ"מ לב): (ז) ונקי וצדיק אל־תהרג. מנין ליוצא מבית־דין תיב ואמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו? תלמוד לומר: "ונקי אל תהרג", ואף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין. מפל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לה לזכותו, ומנין ליוצא מבית דין זכאי, ואמר אחד:

במחזירין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו: "ולא תענה על רב", על רב, שאין חולקים על מפלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד: לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, (סנהדרין מ) ולפי דברי רבותינו, כף פתרון המקרא: לא־תהיה אחרי־רבים לרעת. לחיב מיתה בשביל דין אחד, שירבו המחזכין על המזכין: ולא־תענה על־רב. לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד, דרשו בו כן: אחרי רבים להטת. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחזכין יותר מן המזכין, וממשמע שנאמר: "לא־תהיה אחרי־רבים לרעת", שומע אני: אבל היה עמהם לטובה! מכאן אמרו: דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה. ואונקלוס תרגם: ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך, ולשון העברי לפי התרגום כף הוא נדרש: לא תענה על רב לנטת. אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו. ואני אומר לישבו על אפניו כפשוטו וכף פתרונו: לא־תהיה אחרי־רבים לרעת. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר: הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על רב לנטת וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי

רשע כס"י: ה וְשָׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֹר
 פְּקֻחִים וַיִּסְלַף דְּבָרַי צְדִיקִים כס"י: ט וְגַר לֹא
 תִלְחֹץ וְאַתֶּם יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים
 הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כס"י: י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
 אֶת־אֲרָצְךָ וְאַסְפֹּתָ אֶת־תְּבוּאָתָהּ כס"י:
 יא וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָהּ וְנִטְשָׁתָהּ וְאָכְלוּ אֲבוּנֵי
 עַמְּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵי־ת הַשְּׂדֵה בְּכֹתֵעֶשֶׁה
 לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ כס"י: יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
 מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ
 שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנְפֹּשׁ בְּיָמֵיךָ וְהַגֵּר כס"י:
 יג וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם

(דכ"י) מן דינא לא תקטול ארי
 לא אופי חיבא: ה ושחדא לא
 תקבל ארי שחדא מעור חפימין
 ומקלקל פתגמין תריצין:
 ט וגירא לא תעיקון ואתון
 ידעתון ית נפשא דגירא ארי
 זרין הויתון בארעא דמצרים:
 י ושית שנין תזרע ית ארעך
 ותכנוש ית עללתה: יא ושביעתא
 תשמטנה ותרטונה ויכלון
 מספני עמך ושארהון תיכול חות
 ברא פן תעבד לכרמך לזיתך:
 יב שתא יומין תעבד עובדך
 וביומא שביעאה תנוח בדיל
 דינוח תורך וחמרך וישקוט בר
 אמתך וגירא: יג ובכל די

רש"י

גמורה, כגון: חרישה וזריעה. ונטשתה מלזבל
 ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. (מכילתא)
 להקיש מאכל אביון למאכל חיה: מה חיה אוכלת
 בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר.
 מכאן אמרו: אין מעשר בשביעית: כן-תעשה
 לכרמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן, כמו
 שאמר למעלה הימנו: "תזרע את ארצך":
 (יב) וביום השביעי תשבת. (מכילתא) אף בשנה
 השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה,
 שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא
 תנהוג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך
 וחמרך. תן לו נוח, להתיר שיהא תולש ואוכל
 עצבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך
 הבית? אמרת: אין זה נוח, אלא צער: כן-אמתך.
 (מכילתא) בעבד הערל הכתוב מדבר: והגר. זה גר
 תושב: (יג) ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו.
 (מכילתא) לעשות כל מצות עשה באזהרה, שכל
 שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו: לא
 תזכירו. (ע"ז ג) שלא יאמר לו: 'שמר לי בצד
 עבודת אלילים פלונית, או תעמד עמי ביום עבודת

יש לי ללמד עליו חובה', שאין מחזירין אותו
 לבית דין? תלמוד לומר: "וצדיק אל תהרג". וזה
 צדיק הוא, שנצטדק בבית דין: כי לא-אצדיק
 רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו
 בדיני, אם יצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה
 להמיתו במיתה שנתחייב בה: (ח) ושחד לא
 תקח. אפלו לשפט אמת, וכל שכן כדי להטות את
 הדין, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר: "לא
 תטה משפט": יעזר פקחים. (ב"מ קיא. מכילתא)
 אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתטרף דעתו
 עליו, וישתפח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף.
 פתרגומו: ומקלקל: דברי צדיקים. דברים
 המצדקים, משפטי אמת, וכן פתרגומו: פתגמין
 תריצין, ישרים: (ט) וגר לא תלחץ. בהרבה
 מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע
 (ב"מ נט): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים
 אותו: (י) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה
 לבית, כמו: (דברים כב) "ואספתו אל תוך ביתך":
 (יא) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה
 אחר זמן הבעור. דבר אחר: תשמטנה מעבודה

אמרית לכו תסתמרון ושום טעות עממית לא תדכרון לא ישתמע על פומכוך: יד תלת זמנין תחוג קדמי בשתא: טו ית חגא דפטייריא תטר שבועא יומין תיכול פטיירא כמא דפקידתך לזמן ירחא דאביבא ארי בה נפקת ממצרים ולא יתחזון קדמי ריקנון: טז וחגא דחצדא בכורי עובדך די תזרע בחקלא וחגא דכנשא במפקא דשתא במכנשא ית עובדיך מן חקלא: יז תלת זמנין בשתא יתחזון כל דכורך קדם רבון עלמא יי: יח לא תכוס על חמיע דם פסחי ולא יביתון בר מן מדבחה תרבי נכסת חגא עד צפרא: יט ריש בכורי ארעך תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא

אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על-
פיך כס"י: יד שלש רגלים תחג לי בשנה כס"י:
טו את-חג המצות תשמור שבועת ימים תאכל
מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב
כיבו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם כס"י:
טז וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע
בשדה וחג האסף בציאת השנה באספך
את-מעשיך מן השדה כס"י: יז שלש פעמים
בשנה יראה כל-זכורך אל-פני האדון |
יהוה כס"י: יח לא-תזבח על-חמץ דם-זבחי
ולא-ילין חלב-חגי עד-בקר כס"י: יט ראשית
בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך

רש"י

בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים: (יז) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעית, הצריך לומר שלא תעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא): כל-זכורך. הזכרים שבך: (יח) לא-תזבח על-חמץ וגו'. לא תשחט את הפסח בי"ד בניסן עד שתבער את החמץ (מכילתא. פסחים סג): ולא-ילין חלב-חגי וגו'. חוץ למזבח: עד-בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה? תלמוד לומר: (ויקרא ו) "על מוקדה, על המזבח כל הלילה": ולא-ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר: "עד-בקר", אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח: (יט) ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בכורים, לךך נאמר אף כאן: "בכורי אדמתך". פיצד? אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה, ואין בכורים אלא משביעת המינין האמורין במקרא: (דברים ח) "ארץ חטה ושעורה וגו'": לא תבשל

אלילים פלוגית. דבר אחר: "ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו, ושם אלהים אחרים לא תזכירו". ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצות כלין, והנוהר בה כשומר את כלין: לא ישמע. מן הנכרי: על פיך. שלא תעשה שתפות עם נכרי, וישבע לך בעבודת אלילים שלו. נמצאת שאפה גורם שיתכר על ידך: (יד) רגלים. פעמים, וכן (במדבר כב) "פי הפיתני זה שלש רגלים": (טו) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת בו באביב: אביב. לשון אב, בכור וראשון לבשל פרות: ולא-יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות (חגיגה ז): (טז) וחג הקציר. הוא חג שבועות: בכורי מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים, ששתי הלחם הבאין בעצרת, היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר: (במדבר כח) "וביום הבכורים וגו'": וחג האסף. הוא חג הסוכות: באספך את-מעשיך. שכל ימות החמה התבואה מתבשלת

לֹא־תִבְשַׁל גְּדִי בַחֲלָב אִמּוֹ כִּשׁׁי: פ שְׂשִׁי כ הַנְּהָה
 אֲנֹכִי שִׁלַּח מִלֶּאֱךָ לִפְנֵיךָ לְשִׁמְרֶךָ בַּדֶּרֶךְ
 וְלִהְבִּיאֶךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי כִּשׁׁי:
 כא הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וְשִׁמַּע בְּקִלּוֹ אֶל־תִּמְר בּוֹ כִּי
 לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֶכֶם כִּי שָׂמִי בְּקֶרְבּוֹ כִּשׁׁי: כב כִּי
 אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקִלּוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
 אֶדְבַר וְאֵיבַתִּי אֶת־אֵיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־
 צַרְרֶיךָ כִּשׁׁי: כג כִּי־יִלְךָ מִלֶּאֱכֹי לִפְנֵיךָ וְהִבִּיאֶךָ
 אֶל־הָאֹמְרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרֹזִי וְהַכֹּנְעֲנִי הַחֲוִי
 וְהַיְבוּסִי וְהַכַּחְדִּיתִי: כד לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
 לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
 כַּמַּעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשִׁבַר תִּשְׁבַּר
 מִצַּבְּתֵיהֶם כִּשׁׁי: כה וְעַבַדְתֶּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 וּבִרְךָ אֶת־לַחֲמֶךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרֹתִי מִחֲלָה
 מִקֶּרְבְּךָ: ם שְׂבִיעִי כו לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךָ

תיכלון בשר בחלב: כ הא אנא
 שלח מלאכא גדמך למטרך
 בארעה ולאעלותך לאתרא
 דאתקנית: כא אסתמר מן
 קדמוהי וקבל למימרה לא תסרב
 לקבלה ארי לא ישבוק לחוביכון
 ארי בשמי מימרה: כב ארי אם
 קבלא תקבל למימרה ותעבד כל
 דאמליל ואסני ית סנאך ואעיק
 לדמעיקין לך: כג ארי יהי
 מלאכי גדמך ויעלנך לות
 אמוראי ותתאי ופרזאי וכנענאי
 חואי ויבוסאי ואשצנון: כד לא
 תסגוד לטעותהון ולא תפלהון
 ולא תעבד פעובדיהון ארי פגרא
 תפגרונו ותברא תתבר קמתהון:
 כה ותפלהון קדם יי אלהכון
 ויברך ית מיכלך וית משתך
 ואעדי מרעין בישין מבינך:
 כו לא תהי מתפלא ועקרא

רש"י

נפר כנגדו. וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית
 המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של
 מטה: (כא) אל-תמר בו. לשון המראה, כמו:
 (יהושע א) "אשר ימרה את פיך": כי לא ישא
 לפשעכם. אינו מלמד בכך, שהוא מן הפת שאינן
 חוטאין, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא
 שליחותו: כי שמי בקרבו. מחבר לראש המקרא:
 "השמר מפניו", כי שמי משתף בו, ורבותינו
 אמרו: זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו: מטטרו"ן
 בגימטריא שדי: (כב) וצרתני. פתרגומו, ואעיק:
 (כד) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבתיכם.
 אבנים שהם מציבין להשתחוות להם: (כו) לא
 תהיה משפלה. אם תעשה רצוני: משפלה. מפלת

גדי. אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון
 ולד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה
 שכתוב: "גדי" והצרך לפרש אחריו: "עזים",
 כגון: (בראשית לח) "אנכי אשלח גדי עזים", "את
 גדי העזים", (שם כז) "שני גדי עזים". ללמדך,
 שכל מקום שנאמר "גדי" סתם, אף עגל וכבש
 במשמע. ובג' מקומות נכתב בתורה: אחד לאסור
 אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול
 (פסחים כז. חולין קטו): (כ) הנה אנכי שולח
 מלאך. כאן נתבשרו שעתידין לחטא, ושכינה
 אומרת להם: (לקמן לג) "כי לא אעלה בקרבך":
 אשר הכנתני. אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו.
 ומדרשו: "אל המקום אשר הכנתני", ככר מקומי

אִמְלֵא כס"י: כו אֶת־אִמְתִּי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי
 אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֵא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־
 כָּל־אֵיבֶיךָ אֵלַיךָ עָרַף כס"י: כח וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־
 הַצְרָעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחַוִּי אֶת־הַפְּנֻעֵי
 וְאֶת־הַחֲתִי מִלְּפָנֶיךָ כס"י: כט לֹא אֲגַרְשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ
 בְּשָׁנָה אַחַת פְּנִיתְהוּיָה הָאָרֶץ שְׂמֹמָה וְרַבָּה
 עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה כס"י: ל מֵעַט מֵעַט אֲגַרְשֶׁנּוּ
 מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְּרֹה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ כס"י:
 לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מֵיַם־סוּף וְעַד־יַם פְּלִשְׁתִּים
 וּמִמְדְּבָר עַד־הַנְּהַר כִּי ׀ אֶתֶּן בְּיַדְכֶם אֶת יִשְׁבֵי
 הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ מִפְּנֵיךָ כס"י: לב לֹא־תִכְרַת

בִּצְרָעָךָ ית מַנְיָן יוֹמִיךָ אֲשַׁלִּים:
 כו ית אִמְתִּי אֲשַׁלַּח קְדַמְךָ
 וְאֶתְפָּר (נ"א וְאֲשַׁגֵּשׁ) ית כָּל עֲמָא
 דְּאֵת אֲתִי לְאִגְחָא בְּהוּן וְאֶמְסַר ית
 כָּל בְּעַלֵי דְבָבָךָ קְדַמְךָ מִחֻזְרֵי
 קְדָל: כח וְאֲשַׁלַּח ית עֲרֵעִיתָא
 קְדַמְךָ וְתִתְרַךְ ית חֻזְרֵי ית כְּנַעֲנָאִי
 וְיִת חֲתָאִי מִן קְדַמְךָ: כט לֹא
 אֲתִרְכַּנּוּן מִן קְדַמְךָ בְּשִׁתָּא חֲדָא
 דִּילְמָא תְּהִי אֲרַעָא צְדִיָּא וְתִסְגִי
 עֲלֶיךָ חוֹת בְּרָא: ל זְעִיר זְעִיר
 אֲתִרְכַּנּוּן מִן קְדַמְךָ עַד דְּתִסְגִי
 וְתִחֲסֵן ית אֲרַעָא: לא וְאֲשׁוּי ית
 תְּחוּמְךָ מִיַּמָּא דְּסוּף וְעַד יַמָּא
 דְּפְלִשְׁתָּאִי וּמִמְדְּבָרָא עַד פְּרַת
 אֲרִי אֶמְסַר בְּיַדִּיכוֹן ית יִתְבִי
 אֲרַעָא וְתִתְרַכַּנּוּן מִן קְדַמְךָ:
 לב לֹא תִגְזֹר לְהוּן וּלְטַעוּתְהוּן

רש"י

נְפִלִים, או קוֹבְרַת אֶת בְּנֵיהָ קְרוּיָה מְשַׁפְּלָה:
 (כז) וְהַמְתִּי. כְּמוֹ וְהַמְתִּי, וְתִרְגְּמוּ: וְאֲשַׁגֵּשׁ, וְכֵן
 כָּל תְּבָה שֶׁפִּעַל שְׁלָה בְּכָפֵל אוֹת אַחְרוּנָה, כְּשֶׁתִּפְּרַף
 לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן פְּעֻלָּתִי, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנוּטִל אוֹת
 הַכְּפוּלָה וּמְדַגֵּשׁ אֶת הָאוֹת וְנוֹקְדוּ בְּמִלְּאִפּוּם,
 כְּגוֹן: "וְהַמּוֹתִי", מְגֻזְרֵת (יִשְׁעִיָה כח) "וְהֵמֶם גְּלַגַּל
 עֲגָלְתוֹ". "וְסִבּוֹתִי", מְגֻזְרֵת (שְׁמוּאֵל א ז) "וְסִכַּב בֵּית
 אֵל", "דִּלּוֹתִי", מְגֻזְרֵת (יִשְׁעִיָה יט) "דִּלְלוּ וְחִרְבוּ",
 (שֵׁם מט) "עַל פְּפִים חִקְתִּיךָ", מְגֻזְרֵת (שׁוֹפְטִים ה)
 "חִקְקֵי לֵב", (שְׁמוּאֵל א יב) "אֶת־מֵי רִצּוֹתִי", מְגֻזְרֵת
 (אִיּוֹב כ) "רִצֵּץ עֲזוֹב דְּלִים". וְהַמְתַּרְגֵּם: "וְהַמּוֹתִי",
 וְאֶקְטֵל, טוֹעָה הוּא, שְׂאֵלוֹ מְגֻזְרֵת מִתְּהָ הִתְּהָ, אֵין
 ה"א שְׁלָה בְּפִתְּחָ וְלֹא מ"ם שְׁלָה מְדַגֵּשֶׁת וְלֹא
 נְקוּדָה מְלִאִפּוּם, אֶלֶּא "וְהַמְתִּי", כְּגוֹן: (בְּמַדְבָּר יד)
 "וְהַמְתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה" וְהַתִּיּוֹ מְדַגֵּשֶׁת, לְפִי
 שֶׁתָּבֵא בְּמְקוֹם ב' תִּיּוֹן: הָאֲחַת נִשְׁרָשֶׁת לְפִי שְׂאֵין
 מִתְּהָ בְּלֹא תִיּוֹ, וְהָאֲחֵרַת מְשַׁמְשֶׁת, כְּמוֹ:

"אֲמַרְתִּי", "חֲטָאתִי", "עֲשִׂיתִי". וְכֵן: "וְנָתַתִּי",
 הַתִּיּוֹ מְדַגֵּשֶׁת, שֶׁהִיא בָּאָה בְּמְקוֹם שְׁתִּים, לְפִי
 שֶׁהִיא צְרִיף שְׁלוֹשָׁה תִיּוֹן: שְׁתִּים לִיסוּד, כְּמוֹ:
 (יְהוֹשֻׁעַ י) "בְּיוֹם תֵּת ה'", (קֹהֵלֵת ג) "מִתַּת אֱלֹהִים
 הִיא", וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוֹשׁ: עָרַף. שְׁיִנוּסוֹ מִלְּפָנֶיךָ
 וְיִהְיֶכּוּ לְךָ עָרְפִים: (כח) הַצְרָעָה. מִיֵּן שֶׁרָץ הָעוֹף,
 וְהִיתְהָ מִכָּה אוֹתָם בְּעֵינֵיהֶם, וּמִטִּילָה בָּהֶם אָרֶס,
 וְהֵם מְתִים, (סוּטָה לו) וְהַצְרָעָה לֹא עֲבָרָה אֶת
 הַיַּרְדֵּן: וְהַחֲתִי וְהַפְּנֻעֵי. הֵם אֲרֵץ סִיחוֹן וְעוֹג.
 לְפִיכָךְ, מִכָּל ז' אַמּוֹת לֹא מְנָה כָּאֵן אֶלֶּא אֵלוֹ. וְחֻזִי,
 אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעַבֵּר הַיַּרְדֵּן וְהַלָּא, שְׁנוֹ רְבוּתֵינוּ
 בְּמִסְכַּת סוּטָה: 'עַל שֶׁפֶת הַיַּרְדֵּן עֲמָדָה וְזִרְקָה בָּהֶם
 מְרָה': (כט) שְׂמֹמָה. רִיקְנִית מְבִנֵי אָדָם, לְפִי
 שְׂאֵתָם מֵעַט וְאֵין בָּכֶם כְּדִי לְמִלְּאוֹת אוֹתָהּ: וְרַבָּה
 עָלֶיךָ. וְתִרְבָּה עָלֶיךָ: (ל) עַד אֲשֶׁר תִּפְּרֹה. תִּרְבָּה,
 לְשׁוֹן פְּרִי, כְּמוֹ: "פְּרוּ וּרְבוּ": (לא) וְשַׁתִּי. לְשׁוֹן
 הַשְּׁתָה, וְהַתִּיּוֹ מְדַגֵּשֶׁת מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּחַת שְׁתִּים,

לָהֶם וְלֹא־לֵהֵיחִים בְּרִית׃ ^ג לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ־
 פֶּן־יִחַטְּאוּ אֶתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
 כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ ^{כס"ו}: פ כד א וְאֶל־מֹשֶׁה
 אָמַר עֲלֶה אֶל־יְהוָה וְאֶהְרֹן נָדָב
 וְאַבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
 מִרְחֹק ^{כס"ז}: ב וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם
 לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ ^{כס"ח}: ג וַיָּבֹא
 מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת
 כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד
 וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
 נַעֲשֶׂה ^{כס"ט}: ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
 וַיִּשְׁכַּם בַּבֶּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים
 עֶשְׂרֵה מִצֵּבֶה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל ^{כס"י}:
 ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
 וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים ^{כס"י}: ו וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵזְנוֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק

קִים: לג לא יתבון בארץך
 דילמא יחייבון יתך קדמי ארי
 תפלה ית טעותהון ארי יהון לך
 לתקלא: א ולמשה אמר סק
 לקדם יי את ואהרן נדב ואביהוא
 ושבעין מסבי ישראל ותסגדון
 מרחיק: ב ויתקרב משה
 בלחודוהי לקדם יי ואנון לא
 יתקרבון ועמא לא יסקון עמה:
 ג ואתא משה ואשתעי לעמא ית
 כל פתגמאי דיי וית כל דיניא
 ואתיב כל עמא קלא חד ואמרו
 כל פתגמאי די מליל יי נעבד:
 ד וכתב משה ית כל פתגמאי דיי
 ואקדם בצפרא ובנא מדבחא
 בשפולי טורא ותתא עשרי קמן
 לתרי עסר שבטיא דישראל:
 ה ושלח ית בוכרי בני ישראל
 ואסיקו עלון וקריבו נכסת
 קודשין קדם יי תורין: ו ונסיב
 משה פלגות דמא ושוי במזרקיא
 ופלגות דמא זרק על מדבחא:

רש"י

מצות פרישה והגבלה: ואת כל המשפטים.
 (מכילתא בפ' יתרו) ז' מצוות שנצטוו בני נח, ושבת,
 וכבוד אב ואם, ופרה אדמה ודינין שנתנו להם
 במקרה: (ד) ויכתב משה. (מכילתא) מבראשית ועד
 מתן תורה, וכתב מצוות שנצטוו במקרה: וישכם
 בבקר. בחמשה בסיון: (ה) את-נערי. הבכורות:
 (ו) ויקח משה חצי הדם. (זבחים צו) מי חלקו?
 מלאך בא וחלקו: באגנת. שתי אגנת: אחד לחצי
 דם עולה, ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם
 על העם. ומכאן למדו רבותינו שנוכנסו אבותינו
 לברית במילה, וטבילה והזאת דמים, שאין הזאה

שאין שיתה בלא תי"ו, והאחת לשמוש: עד
 הנהר. פרת: וגרשתמו. ותגרשם: (לג) כי תעבד
 וגו'. הרי, 'אלו, 'כי, משמשין במקום אשר, וכן
 בכמה מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מד'
 לשונות שה'כי משמש, וגם מצינו בהרבה
 מקומות 'אם משמש בלשון 'אשר, כמו (ויקרא ב)
 "ואם תקריב מנחת בפורים", שהוא חובה:
 (א) ואל-משה אמר עלה. פרשה זו נאמרה קדם
 "הדברות, וכד' בסיון נאמר לו: עלה!:
 (ב) ונגש משה לבדו. אל הערפל: (ג) ויבא
 משה ויספר לעם. בו ביום: את כל דברי ה'.

ו ונסים ספרא דקימא וקרא קדם
 עמא ואמרו כל די מליל יי נעבד
 ונקבל: ה ונסים משה ית דמא
 וזרק על מדבחה לכפרא על עמא
 ואמר הא דין דם קימא דגזר יי
 עמכון על כל פתגמא האלין:
 ט וסליק משה ואהרן נדב
 ואביהוא ושבעין מסבי ישראל:
 י וחזו ית זקן אלהא דישראל
 ותחות פרסא זקרה פעובד אבן
 טבא וכמחזי שמיא לברירו:
 יא ולברכי בני ישראל לא הוה
 נזקא וחזו ית זקרא דיי והוה קדן
 בקרבניהון דאתקבלו כאלו
 אכלין ושתן: יב ואמר יי למשה
 סק לקדמי לטורא והוי תמן ואתן
 לך ית לוחי אבנא ואורימא
 ותפקדתא דכתבית לאלופיהון:
 יג וקם משה ויהושע משמשנה
 ויעל משה אלהר

על המזבח כס"י: ז ויקח ספר הברית ויקרא
 באזני העם ויאמרו כל אשר דבר יהוה
 נעשה ונשמע כס"י: ח ויקח משה את הדים
 ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר
 כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה כס"י:
 ט ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים
 מזקני ישראל: י ויראו את אלהי ישראל
 ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם
 השמים לטהר כס"י: יא ואל אצילי בני ישראל
 לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו
 וישתו כס"י: יב ויאמר יהוה אל משה עלה
 אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת
 האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי
 להורתם כס"י: יג ויקם משה ויהושע משרתו

רש"י

מפלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את
 האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס, מתוך אכילה
 ושתיה, כך מדרש תנחומא. ואונקלוס לא תרגם
 בן. אצילי, לשון גדולים כמו: (ישעיה מא)
 "ומאציליה קראתיך", (כמדבר יא) "ויאצל מן
 הרוח", (יחזקאל מא) "שש אמות אצילה":
 (יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה:
 עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יום: את לחת
 האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל
 שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת
 הדברות הן. ורבנו סעדיה פרש באזהרות שייסד
 לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו: (יג) ויקם
 משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של
 יהושע כאן. ואומר אני שהיה התלמיד מלנה לרב
 עד מקום הגבלת תחומי הקר, שאינו רשאי לילך

בלא טבילה: (ז) ספר הברית. מבראשית ועד
 מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה: (ח) ויזרק.
 ענין הזאה, ותרגומו: וזרק על מדבחה לכפרא על
 עמא: (י) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו
 והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש
 ברוך הוא לערוב שמחת התורה והמתין לנדב
 ואביהוא עד יום חנפת המשפן, ולזקנים עד ויהי
 העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל
 בקצה המחנה", בקצינים שבמחנה: כמעשה לבנת
 הספיר. (סוטה יב) היא היתה לפניו בשעת
 השעבוד, לזכר צרתן של ישראל שהיו משעבדים
 כמעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר. משנגאלו,
 היה אור וחדרה לפניו: וכעצם. כתרגומו, לשון
 מראה: לטהר. לשון ברור וצלול: (יא) ואל
 אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו.

האלהים כס"י: יד ואל־הזקנים אמר שבו־לנו
 בזה עד אשר־נשוב אליכם והנה אהרן וחור
 עמכם מי־בעל דברים יגש אלהם כס"י: טו ויעל
 משה אל־ההר ויכם הענן את־ההר: טז וישבן
 כבוד־יהוה על־הר סיני ויכסהו הענן ששת
 ימים ויקרא אל־משה ביום השביעי מתוך
 הענן כס"י: יז ומראה כבוד יהוה כאש אכלת
 בראש ההר לעיני בני ישראל: יח ויבא משה
 בתוך הענן ויעל אל־ההר ויהי משה בהר
 ארבעים יום וארבעים לילה כס"י: פפ

וסלק משה לטורא דאתגלי
 עלוהי יקרא דיני: יד ולסביא
 אמר אוריכו לנא הקא עד דנתוב
 לותכון והא אהרן וחור עמכון
 מן דאית לה דינא יתקרב
 לקדמיהון: טו וסליק משה
 לטורא וקפא עננא ית טורא:
 טז ושרא יקרא דיני על טורא
 דסיני וקפחי עננא שתא יומין
 וקרא למשה ביומא שביעאה
 מגו עננא: יז וחזיו יקרא דיני
 כפשא אכלא בריש טורא לעיני
 בני ישראל: יח ועל משה בגו
 עננא וסלק לטורא והוא משה
 בטורא ארבעין ימין וארבעין
 לילון: פ פ פ

ק"ח פסוקים, עויא"ל סימן

רע"י

בדבר. יש מהם אומרים: אלו ששה ימים שמראש
 חדש (עד עצרת יום מתן תורה, רש"י ישן):
 ויכסהו הענן. להר: ויקרא אל־משה ביום
 השביעי. לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני
 ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה.
 (יומא שם) ויש אומרים: "ויכסהו הענן" - למשה,
 ו' ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ'
 יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדך, שכל
 הנכנס למחנה שכניה, טעון פרישה ששה ימים:
 (יח) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא, ועשה
 לו הקדוש ברוך הוא למשה, שביל (נ"א חפה)
 בתוכו: חסלת פרשת משפטים

משם והלאה, ומשם "ועל משה" לבדו "אל־הר
 האלהים", ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל
 מ' יום, שכן מצינו כשירד משה: "וישמע יהושע
 את קול העם ברעה". למדנו, שלא היה יהושע
 עמם: (יד) ואל־הזקנים אמר. בצאתו מן
 המחנה: שבו־לנו בזה. והתעכבו פאן עם שאר
 העם במחנה, להיות נכונים לשפט לכל איש ריבו:
 חור. בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה,
 שנאמר: (דברי הימים א ב) "ויקח לו כלב את אפרת
 ותלד לו את חור". אפרת, זו מרים, כדאיתא
 בסוטה: מי־בעל דברים. מי שיש לו דין:
 (טז) ויכסהו הענן. (יומא ד) רבותינו חולקין

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יהוה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

וקוראין בס"ת השני פרשת שקלים (מפטיר) בפרשת כי תשא

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יב כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַפְּקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כְּפָר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפְּקֹד אַתֶּם וְלֹא־יְהִי בָהֶם נֶגֶף בַּפְּקֹד אַתֶּם: יג זֶה ׀ יִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶר עַל־הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: יד כָּל הָעֵבֶר עַל־הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: טו הָעֲשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלִקְחֹתָ אֶת־כֶּסֶף הַכֹּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לְפָנַי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְיָחִים הֵי אֵל לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּיָּנַעַם, וְכַל־נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְחָה עִשְׂרֵי וְכַבֹּד. יְהוָה חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרת משפטים לשמו"ת בירמיה פרק לד

לד הַדְּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרַי כִּרְתֵּ הַמְּלֶכֶד צְדָקָהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בְּיְרוּשָׁלַיִם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדָם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשְּׂרָרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבְרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדָם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ: יא וַיִּשְׁבְּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיִּשְׁבּוּ אֶת־הָעִבְדִים וְאֶת־הַשַּׁפְחֹת אֲשֶׁר שְׁלְחוּ חַפְּשִׁים וַיִּכְבְּשׂוּם לְעֲבָדִים וְלַשַּׁפְחֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי כָרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם

הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: יד מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לו ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הפו את אונם: טו ותשבו אתם היום ותעשו את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית לפני בפית אשר נקרא שמי עליו: טז ותשבו ותחללו את שמי ותשבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות: יז לכן כה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל החרב אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם לזונה לכל ממלכות הארץ: יח ונתתי את האנשים העברים את ברתי אשר לא יחזקו את דברי הברית אשר פרתו לפני העגל אשר פרתו לשנים ועבדו בין בתריו: יט שרי יהודה ושרי ירושלים הפרסים ותכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: כ ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: כא ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העלים מעליכם: כב הנני מצוה נאם יהוה והשבתים אלה העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישב:

לג כה כה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: כו גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאם מקחת מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב כפי אשיב את שבותם ורחמתים:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יהוה הבורח בתורה ובמשה עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

הפטרת פרשת שקלים לשמו"ת ולקריאה בציבור מלכים ב יא

יא ויכרת יהוה את הברית בין יהוה ובין המלך ובין העם להיות לעם ליהוה ובין המלך ובין העם: יב ויבאו כל עם הארץ בית הפעל ויתצוהו את מזבחתיו ואת צלמיו שברו היטב ואת מתן כהן הפעל הרגו לפני המזבחות וישם הכהן פקדת על בית יהוה: יג ויקח את שרי המאות ואת הכרי ואת הרצים ואת כל עם הארץ וירידו את המלך מבית יהוה ויבאו דרך שער הרצים בית המלך וישב על כסא המלכים: כד וישמח כל עם הארץ והעיר שקטה ואת עתליהו המיתו בחרב בית המלך:

יב א בן־שבע שנים יהואש במלכו: ב בשנת־שבע ליהוא מלך יהואש וארבעים שנה
 מלך בירושלים ושם אמו צביה מבאר שבע: ג ויעש יהואש הישר בעיני יהוה כל־ימיו
 אשר הורהו יהוידע הכהן: ד רק הפמות לא־סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בפמות:
 ה ויאמר יהואש אל־הכהנים כל־כסף הקדשים אשר־יובא בית־יהוה כסף עוזר איש
 כסף נפשות ערכו כל־כסף אשר יעלה על לב־איש להביא בית יהוה: ו יקחו להם
 הכהנים איש מאת מכרו והם יחזקו את־בדק הבית לכל אשר־ימצא שם בדק: ז ויהי
 בשנת עשרים ושלש שנה למלך יהואש לא־חזקו הכהנים את־בדק הבית: ח ויקרא
 המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את־בדק
 הבית ועתה אל־תקחו־כסף מאת מכריכם כי־לבדק הבית תתנהו: ט ויאתו הכהנים
 לבלתי קחת־כסף מאת העם ולבלתי חזק את־בדק הבית: י ויקח יהוידע הכהן ארון
 אחד ויקב חר בדלתו ויתן אתו אצל המזבח מימין בבוא־איש בית יהוה ונתנו־שמה
 הכהנים שמרי הפך את־כל־הכסף המובא בית־יהוה: יא ויהי פראותם פירב הכסף
 בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את־הכסף הנמצא בית־יהוה: יב ונתנו
 את־הכסף המתכן על־ידי עשי המלאכה המפקדים בית יהוה ויוציאהו לחרשי העץ
 ולבנים העשים בית יהוה: יג ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות עצים ואבני מחצב לחזק
 את־בדק בית־יהוה ולכל אשר־יצא על־הבית לחזקה: יד אך לא יעשה בית יהוה ספות
 כסף מזמרות מזרקות חצרות כל־כלי זהב וכלי־כסף מן־הכסף המובא בית־יהוה:
 טו כי־לעשי המלאכה יתנהו וחזקו־בו את־בית יהוה: טז ולא יחשבו את־האנשים אשר
 יתנו את־הכסף על־ידם לתת לעשי המלאכה כי באמנה הם עשים: יז כסף אשם וכסף
 חטאות לא יובא בית יהוה לכהנים יהיו:

יח ויאמרו־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: מט ויאמר יהונתן לדוד לך
 לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה א ביני ובינך ובין זרעי
 ובין זרעך עד־עולם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל
 הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו
 אמת וצדק:

נַאָמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרַי
 לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכֹל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָי אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus

Issue # 00048

11/02/2007